

కాశ్యపసంహిత

(వృద్ధ జీవకీయం తంత్రం)

రెండవ భాగం

తెలుగు అనువాదం

డా॥ నామని కృష్ణయ్య యం.డి. (కొమార్యభృత్యం)(GAU)

శ్రీ సిద్ధార్థ పబ్లికేషన్స్, తిరుపతి

‘కళాప్రవూర్ణ’ ఎస్.టి.జి. వరదాచార్యులవారి రచనలు—ఒక పరిశీలన

డాక్టర్ ఎస్. పాండురంగ విఠల్

ఎమ్.ఏ., పిహెచ్.డి., వ్యాకరణ శిరోమణి

రిసెర్చ్ అసోసియేట్ (యు.జి.సి)

సంస్కృతవిభాగము, శ్రీవేంకటేశ్వర యూనివర్సిటీ

తిరుపతి.

గోపీరమణ పబ్లికేషన్స్

తిరుపతి

A Study of "Kalāprapūrṇa"
S.T.G. Varadacharya's Works.

PLACED ON THE SHELF

Date.....

By

Dr. S. Panduranga Viṭhal

First Edition : 1992

Copies : 1000

For Copies

Dr. S. Panduranga Viṭhal

Dept. of Sanskrit

S.V. University

Tirupati-517 502 A. P.

SRI VENKATESWARA
CENTRAL LIBRARY &
RESEARCH CENTRE,

APR 1992

Date.....

TIRUPATI.

This book is published with the financial assistance
of Tirumala-Tirupati Devasthanams under their
scheme "Aid to Publish Religious Books"

Price Rs. 50/-

Printed at

SRI SATYA SAI PRINTERS
16-2-151C, T.Nagar, Tirupati.

దుర్లయత్వా (దుర్లభత్వా) దుగ్రగహపరిగ్రహాత్ ।

వైషమ్యం సంతతాదీనాం దారుణత్వాదుదాహృతమ్ ॥ 10 ॥

దుర్లయములు, గ్రహోత్పన్నములు, దారుణములగుటవలన
సంతతాదులకు విషమ జ్వరములని చెప్పబడినవి.

తథా సతతకాదీనాం చతుర్థాం కాలకారితమ్ ।

విషమత్వం ప్రవక్ష్యామి జ్వరాణాం జాయతే యథా ॥ 11 ॥

ఈ విధముగా సతతాది నాలుగు ప్రకారముల జ్వరము కూడ కాలాను
సారముగా ఏ విధముగా విషమముగా నుండునో వాటిని వర్ణించెదము.

సమస్తా ద్వైత్వశో వాఽపి ధమనీ రసవాహినీః ।

దోషాః ప్రవన్నాః కుర్వంతి విషమా విషమజ్వరమ్ ॥ 12 ॥

సమస్త లేదా రెండు రెండు దోషములు రసవాహినులు ధమనులను చేరి,
విషమమైన విషమజ్వరమును ఉత్పన్నం చేయును.

జ్వరితో ముచ్యమానో వా ముక్తమాత్రశ్చ యో నరః ।

వ్యాయామగుర్వసాత్మాన్నమతిమాత్రమథో జలమ్ ॥ 13 ॥

పాయసం కృశరం పిష్టం పలలం దధి మన్దకమ్ ।

పిణ్యాకమాషవికృతీర్లామ్యానూపం తథాఽమిషమ్ ॥ 14 ॥

ఏవం విధాని చాన్యాని విరుద్ధాని గురూణి చ ।

సేవతే చ దివాస్వప్నమజ్జీర్ణాధ్యశనాని చ ॥ 15 ॥

జ్వరోఽభివర్తతే తస్య విషమో వాఽఽశు జాయతే ।

జ్వరావస్థలో జ్వరముక్తావస్థలో జ్వరముక్తానంతరము వెంటనే
వ్యాయామము, గురు, మరియు అసాత్మ్య అన్నం, అధికమాత్రలో జలం,
పాయసం, పిష్టము, కృశరము, మాంసము, పూర్తిగా ఏర్పడని పెరుగు,
మినుములతో చేసిన పదార్థములు గ్రామ్య, ఆనూపమాంసరసములు, ఈ
విధముగా విరుద్ధగురుపదార్థములు, దివాస్వప్నము, అజీర్ణం, అధ్యశనము, చేయు
వారికి జ్వరము వృద్ధి పొందును. అది వెంటనే విషమ జ్వరంగా మారిపోవును.

आबाल्यात् विद्यापरिश्रमिणः अध्ययनभावनाभ्यां शास्त्र-
सारार्थान् निर्णयितान् छात्रेषु संक्रामितवन्तः स्वतःप्राप्तं पैतृकं
च धनं कलाशालास्थापनेन विदुषां छात्राणां च पोषणेन संस्कृत-
शास्त्राभिवर्धनकर्मणि व्यनुयुञ्जत इमे वरदाचार्याः । एतेषां प्रायो
नवतिवर्षात्मक जीवनवृत्तान्तः आदर्शभूतः पावनश्च । अनुश्लोकनीय-
महिमान इमे आचार्या इत्यत्र न कोऽपि संशयः कस्यापि ।

प्रकृतविमर्शप्रबन्धकर्ता एतेषामाचार्याणां जीवनवृत्तम् एतैः
विरचितस्य एकैकस्य प्रबन्धस्य इतिवृत्तम् अन्यत्र अपेक्षितं सर्वं
नवीनविमर्शमार्गमनुसृत्य अस्मिन् सुष्ठु प्राचीकशत् । ग्रन्थोऽयं
पीएच्. डी. इति उपाध्यर्हतया निर्णीतः इदानीं मुद्राप्य प्रकाश्य-
मानः सर्वेषां विमर्शकानां प्रज्ञोदाय कल्पते । अयं ग्रन्थकर्ता
विट्ठलः संस्कृतभाषायामपि अनेकान् अनुसन्धानप्रबन्धान् व्यलिखत् ।
भगवतः वेंकटेशस्य कृपया आयुरारोग्यादिसंपन्नः इत्थंरूपं विमर्श-
कर्म कुर्वन् उत्तमं पदमधिष्ठाय सर्वेषां बहुमानपात्रं
भूयादित्याशासे ।

—एन्. एम्. रामानुजताताचार्यः

FOREWORD

Dr. M. NARASIMHACHARY

Professor & Head,
Dept. of Vaishnavism,
University of Madras,
Madras.

It gives me immense pleasure in writing this Foreword to the Thesis entitled “Kalāprapūrṇa Sri S.T.G. Varadacharya’s Compositions—A Study” submitted to Sri Venkateswara University for the Award of the Degree of Doctor of Philosophy in Sanskrit, by Dr. S. Panduranga Viṭhal in the year 1988. Prepared under the able supervision of Prof. S. B. Raghunathacharya, this study constitutes a solid contribution to the knowledge about a modern scholar of eminence in Sanskrit. It has to be pointed out that some time ago, it was considered a taboo to highlight the contributions of a contemporary person; but thanks to the initiative taken by the supervisor of this project, this important study has been undertaken and completed with remarkable precision and perfection.

Sri S.T.G. Varadacharya belongs to a class of Sanskrit scholars who have a happy combination of traditional learning in Sanskrit and the much-required “modern approach” inherited from the

English learning. He was an original thinker, eminent writer, inspired poet, an outstanding teacher and exemplary administrator, rolled into one. A devoted & beloved disciple of Mm S. Kuppuswami Sastriar & Prof M. Rangacharya, the two stalwarts of traditional Sanskrit learning in those days, Sri Varadacharya passed M.A. (Hons.) in Sanskrit in I Class from the Presidency College, Madras, and won the Gold Medal. That he was a great patriot and admirer of Gandhiji and his Independence Movement etc, add a new dimension to the personality of the Acharya. That he wrote 14 works big and small, some originals and some translations, including a pioneering work on Comparative Philology in Sanskrit, is again a significant aspect of his dynamic intellect. That he founded "Sri Nārasimha Sanskrit College" in 1923 in his native village and propagated Sanskrit through it is again a work of no small significance.

All these aspects of Sri S. T. G. Varadacharya are very well brought out in the handsome thesis now in our hands. I therefore congratulate the young author, Dr. S. Panduranga Viṭhal for this highly informative and valuable study. I may also observe that works of this kind are a desideratum in these days since many of us are blissfully ignorant of the contributions of our own contemporaries or

authors of recent past, especially so when the writer happens to live outside the borders of our home-state. The present thesis serves as a model for other works of this kind. I also urge hereby Dr. Panduranga Vithal to bring out many works of significance like this, for the benefit of scholars and teachers alike.

Date

6-8-1991

—M. NARASIMHACHARY

ముందుమాట

ప్రొఫెసర్ ఎస్.బి. రఘునాథాచార్య

సంస్కృతవిభాగాధ్యక్షులు,

శ్రీ సేంకటిశ్వర విశ్వవిద్యాలయం,

తిరుపతి.

కొందఱు వ్యక్తులకు వారున్న ప్రదేశంద్వారా పేరు ప్రసిద్ధి వీర్పడితే, కొన్ని ప్రదేశాలకు కొందఱు వ్యక్తులద్వారా లోకప్రసిద్ధి కలుగుతుంది. రృష్యాణిల్లలో చిట్టిగూడూరు ఒక చిన్న పల్లెటూరు. దానికి ఆంధ్రదేశంలోనేకాక భారతదేశమంతట సువిశాల కీర్తిప్రతిష్ఠలను సంపాదించిపెట్టినవారు శ్రీమాన్ ఎస్.టి.జి. వరదాచార్యులవారు. శ్రీ వరదాచార్యులవారి శిష్యులమని, చిట్టిగూడూరు కళాశాల ప్రాచీన విద్యార్థులమని చెప్పుకోవడానికి ఈనాటికి మాకెంతో గర్వంగా ఉంటుంది.

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం “కళాప్రపూర్ణ”తో సత్కరించినా, సహజంగా “మహాపాథ్యాయ”, “కులపతి” బిరుదభాసురులైనా ఆగర్భ శ్రీమంతులై అసామాన్యమైన సిరిసంపదలు కలిగి ఉన్నా, తరతమభేదం లేకుండా సంస్కృతభాషను నేర్పడానికి తమ జీవిత సర్వస్వాన్ని వినియోగించిన శ్రీ ఆచార్యులవారు నిజంగా ధన్యజీననులు. వారి వ్యక్తిత్వం ఉదాత్తగంభీరమైనది. వారు చేసిన సరస్వతీ సమారాధనం అనితరసాధ్యమైనది.

స్వగ్రామమైన చిట్టిగూడూరులో శ్రీ నారసింహ సంస్కృత కళాశాలను నెలకొల్పడంలోగాని, శిథిలవ్యవస్థతో ఉన్న ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలను తీర్చిదిద్దడంలో కాని, ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో ఓరియంటల్

ఉన్న తపాఠశాలలను స్థాపించడానికి ప్రేరణనివ్వడంలోగాని, జాతీయ విద్యావిధానంపైన వారికిగల మక్కువ, మన సంస్కృతి పరిరక్షణలో వారికి గల ఆదరం కొట్టవచ్చినట్లు కనబడుతుంది. మహాత్మాగాంధీజీ తలపెట్టిన ఉద్యమానికి ప్రెసిడెన్సీ కళాశాల విద్యార్థిగా ఉన్న- రోజుల్లోనే అందఱు ఆశ్చర్యపడేటట్లు భూరి విరాళాన్ని ప్రకటించిన ఆచార్యులవారి దేశభక్తిని ఎలా విలువకట్టగలం?

ఒక ప్రక్కన ప్రభుత్వపదవులను నిర్వహిస్తూ సమాజహిత కార్యక్రమల్లో తలమునకలౌతూతూడా మధురమైన కవితాజగత్తును సృష్టించిన ఆచార్యులవారి మృదువైన హృదయస్పందనను మనం వారి రచనలలో అర్థం చేసుకోవచ్చు. తెలుగుశతకసాహిత్యంలోని తియ్యందనాలను ఇతర రాష్ట్రాలవారికి అందించాలని వారు చేసిన సంస్కృతశతకానువాదాలు మూలగ్రంథాలను అతిశయించి ఉంటాయనడం అతిశయోక్తి కానేకాదు.

మహాకవి కాళిదాసంటే వారికి పంచప్రాణాలు. వారు చేసినంత కాళిదాస పదపద్మారాధనం ఇంకెవరూ చేయలేదని చెప్పవచ్చు. “సుషుప్తివృత్తం”, “సత్యవిజయం” అనే వారి స్వతంత్రకావ్యాలను చదువుతున్నవారికి ప్రతిపదంలోను, ప్రతి కల్పనలోను, ప్రతిప్రయోగంలోను మహాకవి దర్శనమిస్తాడు.

సంస్కృతభాషా ప్రచారానికి అంకితమై ఎన్నో సంస్థలకు సేవ చేస్తూ, కలుషితమైన పట్టణవాతావరణానికి దూరంగా సామాన్యమైన పల్లెలో ఉంటూ, కృషివలుడుగా కేదారాలను సస్యశ్యామలం చేస్తూ, సాహితీకృషివలుడుగా కవితాక్షేత్రాలలో రససురభిళాలైన సువర్ణాలను పండించిన పండితవరేణ్యులు మా గురువరేణ్యులు శ్రీమాన్ వరదా-

చారుల వారనడం వాస్తవమే కాని స్తవంకాదు. అలాంటిమహోన్నత వ్యక్తి చేసిన రచనలపై సమగ్రమైన పరిశీలన జరుగవలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉందని ఎప్పటినుంచో నా మనసులో ఒక భావన ఉండేది,

విద్యత్కవిత్వ జలైన ఆచార్యులవారి రచనలపై పరిశీలన సామాన్యమైన పనికాదు. వ్యాకరణ-సాహిత్యాల్లో మంచి పరిచయం గల చి. పాండురంగ విరల్ పరిశోధనకోసం నాదగ్గరకు వచ్చినపుడు ఈ అంశాన్ని సూచించాను. అతను మీ ప్రోత్సాహం ఉంటే కష్టమైన దైనా నా పరిశోధనకు అలాంటి విషయాన్నే ఎన్నుకుంటానన్నాడు. అలాగే చాలా కష్టపడి పరిశోధన పూర్తిచేసి డాక్టరేట్ సంపాదించాడు.

స్వప్రయోజనాలనాశించి విదేశాలకు వెళ్ళి వారికి సేవచేసే వారికంటే తన చుట్టూ ఉన్న సమాజావసరాలకోసం స్వాధ్యాన్ని త్యజించి, మనదేశంలోనే ఉండి విజ్ఞానాన్ని అందరికీ పంచిపెట్టిన ప్రముఖ పండితులనుగూర్చి, కవులనుగూర్చి పరిశోధించడం, వారికి సంబంధించిన కొన్ని అమూల్యమైనవిషయాలను వెలుగులోకి తీసుకురావడం విశ్వవిద్యాలయాల్లో తప్పక జరుగవలసిన పని. శ్రీ వేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయంలో సంస్కృతవిభాగంలో ఇలాంటి కార్యక్రమం ఇదంత్రధమంగా తీసుకోవడం జరిగింది. దానిని ఇతను శ్రద్ధతో పూర్తిచేసి డిగ్రీ తీసుకోవడం కాకుండా తరువాత కూడా అదే రంగంలో కృషిని కొనసాగిస్తూ ఈ పరిశోధన వ్యాసాన్ని ప్రచురిస్తున్నాడు. ఇతనిని మనసారా అభినందిస్తున్నాను. డాక్టర్ విరల్ ఇకముందు కూడా మంచిరచనలను చేసి అందరి మన్ననలకు పాత్రుడు కాగలడని ఆశిస్తున్నాను.

మనదేశంలోని విద్యావంతులకు అదర్శంగా నిలచిన శ్రీవరదా-
చార్యులవారి విశిష్టతను చాటిచెప్పే ఈ పరిశోధన వ్యాసాన్ని వెలుగు
లోకి తీసుకురావడానికి ఆర్థికసహాయమునర్చిన తిరుమల-తిరుపతి
దేవస్థానాన్ని హృదయపూర్వకంగా అభినందిస్తున్నాను.

“ప్రసీద తస్మాన్నయి దైవివాణి”

సత్యమ్

25-11-1991

—ఎన్. బి. రఘునాథాచార్య

ప్రస్తావన

పంథొమ్మిదవ శతాబ్దాంతమున పండితవంశమునందు జన్మించి మహామహోపాధ్యాయుల శిష్యులై, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమున ఎమ్.ఏ. (ఆనర్స్) పరీక్షలో సర్వప్రథములుగ నుత్తీర్ణులై, జాతీయోద్యమమున పాల్గొని, కృష్ణామండలమునందలి చిట్టిగూడూరులో శ్రీనారసింహ సంస్కృత కళాశాలను స్థాపించి శిష్యకామేష్టిని చిట్టచివటి వరకు నిర్విరామముగ నిర్వహించిన ధన్యజీవులు, శ్రీమాన్ ఎస్.టి.జి. వరదాచార్యులవారు. తమ జీవితమునంతటిని సంస్కృతభాషా ప్రచారోద్యమమునకు సమర్పించి, ఆంధ్రదేశమునకలంకారభూతులై మహామనీషులై కులపతి పీఠమునధిష్టించి చిరస్మరణీయులైన శ్రీ ఆచార్యుల వారిని కళాప్రపూర్ణులనొనర్చి ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము తన్ను తాను సమ్మానించుకొనినది.

వారి జీవితమును, రచనలను సమగ్రముగ పరిశోధించి కొన్ని విశిష్టాంశములను ఈనాటి సమాజమునకు తెలియజెప్పుటయే ఈ పరిశీలనకు పరమావధి. దానిని ఈ శోధ ప్రబంధమున ఆరు అధ్యాయములలో కొనసాగించితిని.

అందు ప్రథమాధ్యాయమున శ్రీవరదాచార్యులవారి వ్యక్తిగత సారస్వత జీవితములలోని విశేషములు చక్కగా విశ్లేషింపబడినవి. ద్వితీయాధ్యాయమున వారి స్వతంత్ర గ్రంథములను ఒకొక్కటిగ తీసికొని అనేక దృక్కోణములనుండి పరిశీలించుట జరిగినది. తృతీయాధ్యాయమున ఆచార్యులవారు తెనుగునుండి సంస్కృతభాషలోనికి చేసిన అనువాదములపై తులనాత్మక పరిశీలన చేయబడినది.

చతుర్థాధ్యాయమున శ్రీ వర్ణదాచార్యుల వారి జీవితముపై నను, రచనలపై నను సమకాలీనమైన జాతీయోద్యమ ప్రభావమెంతవఱకు గలదని నోపష్టంభముగ విమర్శించబడినది. పంచమాధ్యాయమున సంస్కృతభాషా సాహిత్యములకు శ్రీ ఆచార్యులవారి అనువాదమెటు- వంటిదను అంశము నిష్కృష్టముగ నిరూపించబడినది.

ఇక ఆరవ అధ్యాయమున ఈ పరిశోధనమున నిగ్గుదేలిన అంశములు ఉపసంహారవ్యాజమున పేర్కొనబడినవి.

సంస్కృత భారతీవదపద్మసమారాధనమున తొంబది సంవత్సరముల నిండు జీవితమును అంకితమొనర్చిన ఒక మహామనీషి కృషిపై ఐదంప్రభుమ్యేన జరిగిన పరిశీలన ఈ పరిశోధన ప్రబంధము. సహృదయులగు విద్వాంసులు ఆమహనీయుని మహోన్నతాదర్శములను ఈ శోధప్రబంధమునుండి గ్రహించి స్ఫూర్తినందుదురని నా దృఢవిశ్వాసము.

—ఎన్. పాండురంగ విఠల్

కృతజ్ఞతలు

శ్రీ వేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయ సంస్కృత విభాగాధ్యక్షులు మధురువరేణ్యులు డాక్టర్ ఎస్.బి. రఘునాథాచార్యులుగారు పరిశోధన రంగమున నన్ను ప్రోత్సహించి నాకొక విశిష్టమైన పరిశోధనాంశమును సూచించినారు. సుగృహితనామధేయులైన శ్రీ ఆచార్యుల వారు నా పరిశోధనకు పర్యవేక్షకులుగ అంగీకరించుట నా భాగ్యము. వారే అడుగడుగున చేయూతనిచ్చి క్లిష్టమైన ఈ పరిశోధనకార్యమున నన్ను కృతుకృత్యునొనర్చినారు. వారికి నా కృతజ్ఞతాపూర్వక నమోవాకములు.

బాల్యమునుండి నాకు విద్యాబుద్ధులు చెప్పి నన్ను వృద్ధిలోనికి తీసికొని వచ్చిన మా మామగారు డా॥ కె. గోవిందయ్య గారికి....

నా పరిశోధన కవసరమగు ఎన్నో అంశములను తెలియజేసిన పండితవరేణ్యులు యశశాఢ్యులు శ్రీమాన్ తట్టా నరసింహాచార్యుల వారికి....

చిట్టిగూడూరులో పరిశోధన కవసరమగు ఛాయాచిత్రాదుల నిచ్చిన శ్రీమాన్ శ్రీ ఎస్. టి. జి. వరదాచార్యుల వారి మనుమడు శ్రీ ఎస్. టి. జి. వరదాచార్యులు (బాబు) గారికి....

నాకెంతో సాహాయ్యమొనర్చిన సంస్కృతవిభాగములోని గురువర్యులు ఆచార్య వి. ఆంజనేయశర్మ గారికి, డా॥ ఎమ్. ఎస్. నారాయణమూర్తి గారికి, శ్రీ బి.సి. హుస్సేని గారికి, డా॥ కె. ప్రతాప్ గారికి....

అవసరమగు సలహాలనొసంగిన ఆచార్య ఎన్.ఎస్. రామానుజ తాతాచార్యుల (వైస్-ఛాన్సలర్, రాష్ట్రీయ సంస్కృతవిద్యాపీఠం, తిరుపతి.) వారికి....

పరిశోధన కాలమున నాకు ఉపకారవేతనమునొసంగిన UGC వారికి....

తిరుమల-తిరుపతి దేవస్థానము కార్యనిర్వహణాధికారులు శ్రీమాన్ ఎం.వి.ఎస్. ప్రసాద్ గారికి....

వల్లెక్ రిలేషన్ ఆఫీసర్ డా॥ రావుల సూర్యనారాయణమూర్తి గారికి....

సప్తగిరి సంపాదకులు శ్రీ కాట్రపాటి సుబ్బారావు గారికి....

గ్రంథమును చక్కగా ముద్రించి యిచ్చిన శ్రీ సత్యసాయి ప్రింట్స్ అధినేత రామకృష్ణకు నివియే అభినందనలు.

— ఎస్. పాండురంగ విఠల్

విషయానుక్రమణి

పేజీ నెం.

1	వ్రథమాధ్యాయము	1
	శ్రీవరదాచార్యులవారి జీవితము	1
	వ్యక్తిగత జీవితము	1
	వంశము	2
	జననము	3
	బాల్యము	4
	ప్రాథమికవిద్య	4
	ఉన్నతవిద్య	6
	ప్రెసిడెన్సీవిద్య	8
	సంప్రదాయాసక్తి	10
	త్యాగనిరతి	11
	వ్రథమోద్యోగము	12
	గజపతుల ఆహ్వానము	15
	కళాశాలాధ్యక్ష్యము	16
	సూపరింటెండెంట్ వదలి	17
	మద్రాసు కాపురము	19
	దక్షిణభారత పర్యటనము	19
	సహాయ నిరాకరణము	21
	అధ్యక్షవదలి	22
	కొవ్వూరి కాపురము	23
	స్థితప్రజ్ఞత్వము	24

చిట్టిగూడూరు కళాశాల	25
వర్ణశాల	28
వంశాంకురము	29
పుత్రీవియోగము	30
సమదృష్టి	31
దుష్పూరివారు	33
త్వమంతఃకరణం మమ	34
జాతీయ కళాశాలోద్ధరణము	35
బోర్డ్ ఆఫ్ స్టడీస్	36
షష్ఠీపూర్తి	37
భద్రదాచలనివాసము	39
విశ్రాంతి	41
సారస్వత జీవితము	43
సంస్కృత భాషాధ్యయనము	43
మహామహాపాధ్యాయ శిష్యరికము	44
రాయుడుశాస్త్రి సహవాసము	45
సారస్వతసేవ	47
గ్రంథరచన	47
భాషాశాస్త్ర సంగ్రహము	49
సుషుప్తివృత్తము	50
న చేద్వాత్మీకిరభవిష్యత్	51
సుమతి - వేమన - కృష్ణ - దాశరథి శతకములు	51
భాస్కర శతకము	52
శ్రీకాళహస్తిశ్వర శతకము	52
గాయత్రీ నీతిగీతావళి	52

	నరసింహ శతకము	52
	ఆంధ్రనాయక శతకము	53
	ప్రాస్తావిక కదంబము	53
	సత్యవిజయము	53
	అకాడమీ విశిష్టపథ్యత్వము	54
	శిలాలేఖనము	55
2	ద్వితీయాధ్యాయము	57
	స్వతంత్ర గ్రంథములు - వాటి విశిష్టత	57
	భాషాశాస్త్ర సంగ్రహము	58
	సుమప్తివృత్తము	74
	నామవై శిష్ట్యము	77
	వస్తువై శిష్ట్యము	78
	నేతృవై శిష్ట్యము	83
	రసవై శిష్ట్యము	84
	అలింకారవై శిష్ట్యము	85
	భావనావై శిష్ట్యము	91
	భాషానై శిష్ట్యము	93
	వ్రయోగవై శిష్ట్యము	94
	సూక్తిపై శిష్ట్యము	98
	న చేద్వాత్మీకిరథవిష్యత్	100
	సత్యవిజయము	107
	నామవై శిష్ట్యము	108
	వస్తువై శిష్ట్యము	108
	నేతృవై శిష్ట్యము	109
	రసవై శిష్ట్యము	110

అలంకారవై శిష్టము	112
భావనావై శిష్టము	115
భాషావై శిష్టము	116
వ్రయోగవై శిష్టము	117
సూక్తివై శిష్టము	118
సంభాషణచాతురి	121
పాత్రచిత్రణ	123
ప్రాస్తావిక కదంబము	129
విశాలాక్షి వివాహము	130
పదశాస్త్రము - భాషాశాస్త్రము	131
మహాత్మాగాంధీకి జై	131
నవరత్నమాల	132
తత్త్వకథనమ్	133
పదభాషాశాస్త్ర సమన్వయం	136
న చేద్వాల్మీకిరభవిష్యత్	137
పుత్రీవియోగము	138
అవతరిగ్రహము	138
దుష్కూరినారు	140
నవ వజ్రమాల	141
పేరివారి షష్టిపూర్తి	142
పుష్పాంజలి	142
కందాడైవారి షష్టిపూర్తి	143
పట్టాభిషేక వ్రతస్థి	143
“పట్టాభి” పదవి	144
ఆంధ్రజాతీయ కళాశాల	145

కాళిదాస ప్రతిభ	145
సువర్ణపుష్పమాల	146
కాళేవారి సామ్రాజ్య వట్టాభిషేకం	148
నాగార్జునసాగర్	149
ఎమ్. వి. రాజగోపాల్	149
మహాకాలప్రభావము	150
సీతాపరిత్యాగము	151
ప్రొఫెసర్ కె. ఆర్. శ్రీనివాసయ్యంగార్	151
స్వాగతవత్రిక	152
నయ లఘు భవద్దామ భగవన్!	152
ప్రొఫెసర్ వి. రాఘవన్ షష్ట్యబ్దపూర్తి	154
డి. కె. డి. షష్ట్యబ్దపూర్తి	155
కప్పగంతులవారి గృహప్రవేశము	156
3 శృతీయాధ్యాయము	157
అనువాదములు - తులనాత్మక పరిశీలన	157
అనువాదావశ్యకత	157
అనువాదరీతులు	159
అచార్యులవారి అనువాదములు	161
శతక స్వరూపము	162
శతకోత్పత్తి - వికాసములు	165
ఆంధ్రశతక వాఙ్మయము	166
అనూదిత శతకవైశిష్ట్యము	167
పేమనశతకము	168
సుమతిశతకము	170
దాశరథిశతకము	171

కృష్ణశతకము	173
భాస్కరశతకము	174
శ్రీకాళహస్తిశ్వరశతకము	175
గాయత్రీ నీతిగీతావళి	177
నరసింహశతకము	177
ఆంధ్రనాయక శతకము	178
అచార్యులవారి అనువాదపద్యములు	179
అనువాదపై శిష్టము	180
తులనాత్మక పరిశీలన	181
వేమనశతకము	181
సుమతిశతకము	188
దాశరథిశతకము	198
కృష్ణశతకము	202
భాస్కరశతకము	211
శ్రీకాళహస్తిశ్వరశతకము	215
గాయత్రీ నీతిగీతావళి	218
నరసింహశతకము	220
ఆంధ్రనాయకశతకము	227
4 శత్రుర్ధాధ్యాయము	231
శ్రీవరదాచార్యులవారిపై జాతీయోద్యమప్రభావము	231
జీవితము	232
వేష-భాషలు	232
గాంధీజీ ప్రశంస	234
ఆంధ్రజాతీయ కళాశాల	235

దక్షిణభారత పర్యటనము	236
వ్రభుత్వోద్యోగమునకు రాజీనామా	236
సంస్కృత కళాశాలాస్థాపనము	237
మహాత్మాగాంధీకి జై	239
ఎ. జె. కళాశాల	240
రచనలు	241
సుషుప్తివృత్తము	243
ఖద్దరు	244
మహాత్మ నమస్కారము	246
శ్రీరాముని త్యాగశీలము	247
భారతదేశవర్ణనము	248
భేదోపాయము	251
పరంజ్యోతి	252
దేశదుస్థితి	252
యంత్రప్రభావము	255
మహాత్మస్తుతి	255
న చేదాల్మీకిరభవిష్యత్	257
ప్రపాస్తావికకదంబము	258
సత్యవిజయము	258
5 వంపమాధ్యాయము	259
సంస్కృతభాషా - సాహిత్యములు - ఆచార్యులవారి	
అనుదానం	259
సంస్కృతభాషా ప్రచారము	259
నిర్వైతనికోద్యోగము	260
విజయనగరము	261

వాలుగురాష్ట్రములు	262
కొవ్వూరు	262
సంస్కృత కళాశాల స్థాపనము	263
మోడేటు	264
సంస్కృత భాషా ప్రచారిణీసభ	265
ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము	265
జాతీయ కళాశాల	266
నిరంతరాధ్యవనము	267
సాహిత్య ప్రసారము	268
స్వతంత్ర రచనలు	269
అనువాదములు	270
శిలాలేఖనము	271
ఉపోద్ఘాతములు	272
ఆకాశవాణి ప్రసంగములు	272
ఉపన్యాసములు	273
6 పక్షాధ్యాయము	274
ఉపసంహారము	274
శ్రీఆచార్యులవారి లేఖ	276
ఆచార్యులవారి జీవితమునందలి ముఖ్యఘట్టములు	278
ఉపయుక్త గ్రంథావళి (Bibliography)	279
మూలగ్రంథములు (Original Works)	279-288
వరిశీలనలు (Studies)	289
శోధపత్రములు (Research Papers)	
A. English	292
B. సంస్కృతం	298
C. తెలుగు	293
సంకేతపదసూచి (Abbreviations)	295-297
English (Abbreviations)	299

‘కళాప్రపూర్ణ’ ఎస్.టి.జి. వరదాచార్యులవారి రచనలు - ఒక పరిశీలన

1 ప్రథమాధ్యాయము

1.1 శ్రీ వరదాచార్యులవారి జీవితము :

1.1.1 వ్యక్తిగత జీవితము :

“మహాపాధ్యాయ” “కులవతి” “కళాప్రపూర్ణ” బిరుదభాసురులగు శ్రీమాన్ ఎస్.టి.జి. వరదాచార్యులవారు పందొమ్మిదవ శతాబ్దాంతమున జన్మించి ఇరువదవ శతాబ్దమున భారతభారతికి ఎనలేని సేవ చేసిన మహనీయులలో అగ్రగణ్యులు. ఆదర్శప్రాయమైన వ్యక్తిత్వము, అసమానమైన పాండిత్యము, అద్వితీయమైన కవితావైభవము, ప్రభు మంత్రోత్సాహశక్తి విలసితమగు కార్యనిర్వహణ సామర్థ్యము వారికి సహజసుందరమైన అలంకారములు. సుమారు తొంబది సంవత్సరముల వారి జీవితము విద్యాదేవి సేవలో నిమగ్నులైన వారలందఱకు అవశ్యానునరణీయము, అసమానధీ విభవము

అఖండలక్ష్మీవిభవము కలిగియుండియు తృప్తితో జీవితమును అతి సామాన్యముగ గడిపిన ఆచార్యుల వారి విశిష్టత ఈ అధ్యాయమున విశ్లేషించబడుచున్నది.

వారి జీవితమును వ్యక్తిగత - సారస్వత భేదముతో ద్వివిధముగ విభజించవచ్చును. ఈ అధ్యాయమున మొదట వైయక్తిక విశేషాంశములతో గూడిన వారి వ్యక్తిగత జీవితము, తరువాత దేవవాణీ సమారాధనమునకు¹ అంకితమైన సారస్వత జీవితమును స్థాలీపులాకముగ అభివర్ణించబడుచున్నది.

1.1.1.1 వంశము :

ప్రాచీనకాలమునుండి తెలుగుదేశమున అచ్చటచ్చట శ్రీవైష్ణవ ధర్మము వ్యాప్తిలో నుండినది. తెలుగుదేశపు అనుంగు బిడ్డయైన రామానుజుడు విశిష్టాద్వైత సిద్ధాంత ప్రవర్తకుడై రామానుజాచార్యులుగా ప్రసిద్ధిపడెను. వీరి కాలమున శ్రీవైష్ణవధర్మము దక్షిణభారతదేశమంతటను వ్యాపించెను. ఈనాడు తెలుగు, తమిళ, కన్నడ, మళయాళభాషా భేదముల ననుసరించి. దేశభేదమేర్పడినదికాని ఒకనాడు ఈ నాలుగు రాష్ట్రములు ఒకే ఒక దక్షిణభారతదేశముగా కలసికట్టుగా నుండెడివి. అప్పుడు తెలుగుదేశమునుండి కొన్ని కుటుంబములు తమిళప్రాంతమునకు పలసపోయినవి. కొంతకాలము గడువగా తమిళప్రాంతమునుండి కొన్ని వైష్ణవ కుటుంబములు శిష్యుల ఆహ్వానమును పురస్కరించుకొని ఆంధ్రప్రాంతమునకు వచ్చి చేరినవి. అట్లు ఆంధ్రప్రాంతమునకు వచ్చి

1. హాణి మయా తే గమితా హి దాస్యం

సముష్ణితా శ్రీరవి సుప్రసన్నా ।

అనన్యచిత్తో భవతీం భజామి

ప్రసీద తస్మాన్మయి దైవివాణి ॥ ప్రా.క.పు. 3.

స్థిరపడిన శ్రీవైష్ణవులందఱును ఆంధ్రవైష్ణవులుగా పిలువబడిరి. వీరికి సంస్కృత - ద్రవిడ వేదములయందు ప్రావీణ్యముండినది. ఈభయ వేదములనాశ్రయించి విశిష్టాద్వైత సిద్ధాంతమును శ్రీవైష్ణవధర్మమును వీరు ప్రవర్తించేయుచుండెడివారు. కనుకనే వీరికి “ఈభయవేదాంత ప్రవర్తకులు” అని ప్రసిద్ధి కలిగినది.²

ఈభయ వేదాంతప్రవర్తకులైన ఆచార్యవర్యులలో కొందఱు దక్షిణావధమున సుప్రసిద్ధక్షేత్రమగు తిరుమల నుండి ఆంధ్రదేశమున కేతెంచిరి. కనుకనే వారికి “శ్రీమత్తిరుమల” అను ఉపనామమేర్పడినది.³ ఆనాడు “శ్రీమత్తిరుమల” అను ఉపనామముగల శ్రీవైష్ణవాచార్యులు కొందఱు ఆంధ్రదేశమునండలి కృష్ణామండలమున ఆచ్చటచ్చట కలరు. కాలక్రమేణ వీరిలో “గుదిమెళ్ళ” అను ఇంటిపేరుగల కొన్ని వైష్ణవ కుటుంబములు ఏర్పడినవి.

“శ్రీమత్తిరుమల గుదిమెళ్ళ” అను ఇంటిపేరుగలవారు బందరు పట్టణమునకు సమీపమునగల చిట్టిగూడూరు అను గ్రామమున కొందరుండిరి. వారిలో శ్రీ నరసింహాచార్యుల వారు పేరెన్నికగలవారు. వ్యవసాయమే ముఖ్యవృత్తిగా గల ఆ గ్రామమున శ్రీమత్తిరుమల గుదిమెళ్ళ నరసింహాచార్యులు సంపన్న గృహస్థులు. వీరు తమ ధర్మపత్నియగు శ్రీమతి లక్ష్మీనరసమ్మగారితో అతిథి సమాదరణము మొ॥ గృహస్థాశ్రమ ధర్మములను నిర్వహించుచు వరంపరాప్రాప్తములగు విద్యా - సంపదలను ఆదరముతో పెంపొందించుకొనుచు ఆప్రాంతమున పేరు ప్రతిష్ఠల సంపాదించిరి.

1.1.1.2 జననము :

శ్రీ నరసింహాచార్య దంపతుల గృహస్థజీవనము ఆనందముగా

2. కు.పు. 3.

3. కు.పు. 3.

కొంతకాలము గడచినది. వారి పితృదేవతల పుణ్యఫలముగా ఆంధ్రావని భాగ్యవిశేషముగా శ్రీమత్తిరుమల గుడిమెళ్ల నరసింహాచార్యుల వారికి శ్రీమతి లక్ష్మీనరసమ్మ గారి యందు నందన నామ సంవత్సర శ్రావణ శుద్ధ దశమినాడు (6-8-1892) అనూరాధానక్షత్రమున ప్రథమ సంతానము కలిగినది. ఆ తొలిబిడ్డయే శ్రీవరదాచార్యులవారు.⁴

1.1 1.3. బాల్యము :

శ్రీవరదాచార్యులు దినదినప్రవర్ధమానులగుచుండిరి. ఈ బిడ్డ తరువాత ఈ దంపతులకు అలమేలుమంగ తాయారమ్మ అను ఆడుబిడ్డ కలిగినది. విధివిలాసములు మన భావనలకందనివి. శ్రీవరదాచార్యుల వారికి తొమ్మిదవ సంవత్సరము జరుగుచుండగనే మాతృ వియోగము కలిగినది. పసిబిడ్డలైన వరదాచార్యులను మంగతాయారమ్మను పైకి తీసికొనివచ్చుటకు కుటుంబభారమును నిర్వహించుటకు శ్రీనరసింహా చార్యుల వారికి శ్రీమతి ఆండాళ్ళమ్మగారు సహధర్మిచారిణి అయినది. ఆమెకు ఒకే ఒక ఆడుబిడ్డ కలిగినది. ఆమె పేరు ఛాళువమ్మ.⁵

శ్రీవరదాచార్యులకు శ్రీమతి ఆండాళ్ళమ్మ సవతితల్లి అయినను తల్లిలేని లోటు లేకుండా ఆమె స్వంత కొడుకుగానే ఈయనను పెంచి పెద్ద చేసినది. “వరదయ్యా” అని ఆమె అప్యాయతతో వరదాచార్యులను పిలుచుచుండెడిదట. తల్లిలేని బిడ్డయైన శ్రీవరదాచార్యుల హృదయమున శ్రీమతి ఆండాళ్ళమ్మయే మాతృమూర్తి గా నిలబడిపోయినది.⁶

1 1.1.4. ప్రాథమిక విద్య :

శ్రీమత్తిరుమల గుడిమెళ్ళవారి వంశము నినాటి నుండియో లక్ష్మీ-

4. సా. సు. ల. పు. 73.

5. కు. పు. 4.

6. అందులోనే పు. 5.

సరస్వతులకు నివాసభూమి. చోళమున అత్తాకోడళ్ళకు పొత్తుకుదురుట అరుదైన విషయముకదా! లక్ష్మీ-సరస్వతులకు పొత్తుకుదురుటకూడా ఎంతో అరుదుగా కనవడును. కానీ ఈ పద్ధతికి అవవాదముగా శ్రీమత్తిరుమల గుదిమెళ్ళవారి వంశము గణుతికెక్కినది.

సంపదలున్నవారికి చదువు అబ్బుటగాని, చదువుకొన్నవారికి సిరి-సంపదలు ఉండుటగాని అశ్చర్యకరమైన విషయము. అందువలననే పెద్దలు “సంగతం శ్రీసరస్వత్యైః నీకసంత్రయదుర్లభమ్” అని చెప్పుదురు. కానీ శ్రీవరదాచార్యుల వారి విషయమున ఈనానుడి పొరపాటుగా మారినది. తల్లిలేని బిడ్డయై గారాబముగా పెరుగుచున్న లక్ష్మీపుత్రుడగు వరదాచార్యులను సరస్వతి వరించుట ఆయన భాగ్య విశేషము. కాదుకాదు మనదేశము యొక్క భాగ్యవిశేషము. మనదేశ చరిత్ర కెక్కిన చాలామంది మహనీయులలో ఎవ్వతో రవీంద్ర నాథ ఠాగూర్, జవహర్ లాల్ నెహ్రూ వంటి వారిని విడిచిపెట్టినచో మిగత వారందఱును చాలా వరకు బాల్యమున పేదరికమును చవిచూచిన వారే. కానీ వరదాచార్యులు ఆగర్భ శ్రీమంతుడైనను బాల్యమునుండియు గారాబమునకు లోటులేకపోయినను వినయసంపదలు పెంచుకొనుచు విద్యోపార్జనము పైననే మొగ్గు జూపెను.

శ్రీవరదాచార్యుల ప్రాథమిక విద్యాభ్యాసము స్వగ్రామమునకు దగ్గరలోనున్న గూడూరులో జరిగినది. ఇది మచిలీపట్టణమునకు నాలుగు మైళ్ళ దూరమున కలదు. గూడూరులోని ప్రాథమిక పాఠశాలలో విద్యనభ్యసించుచున్న సమయముననే శ్రీవరదాచార్యులు తమ తండ్రియగు శ్రీనరసింహాచార్యుల వారివద్ద, మేనమామయగు శ్రీతట్టా వేంకటరంగరామానుజాచార్యుల వారి వనభ్యసించిరి. అట్లు చిన్నవయసునందే సంస్కృతాధ్యయన బీజము నాటుకొనినది.

1.1.1.5. ఉన్నత విద్య :

గూడూరు నందు ప్రాథమిక విద్యను పూర్తిచేసుకొనిన వరదాచార్యులు ఉన్నత విద్యనభ్యసించుటకై మచిలీపట్టణమునందలి హిందూ హైస్కూలులో చేరిరి. ఉన్నత విద్యాభ్యాసమునందు కూడా సంస్కృతమును ఒక పాఠ్యాంశముగా అధ్యయనము చేసిరి. ఆ కాలమునందే సంస్కృత భాషా సాహిత్యములపై వరదాచార్యుల వారికి ఎంతో అభిమానము కల్గినది, ఎట్లైనను సంస్కృతభాషలో బాగుగా కృషిచేసి ప్రావీణ్యము సంపాదించవలెనను కోరిక అంకురించినది. ఉన్నత పాఠశాలలో విద్యను పూర్తిచేసిన శరువాత ఆనాటి నోబుల్ కళాశాలలో వరదాచార్యులవారు ఎఫ్.ఎ. కోర్సులో చేరిరి. ఎఫ్.ఎ. కక్ష్యలో పాఠ్యముగా సంస్కృతము లేనందున గణితశాస్త్రమును ప్రధాన విషయముగా తీసికొనివారు మొదటి సంవత్సరమును పూర్తిచేసిరి.

కానీ అంతవరకు క్రమముగా చదువుకొనిన సంస్కృత సాహిత్యముతోపరిచయము ఈ కోర్సులో లేకపోయెనే అని వారెంతగనో చింతించిరి. వరదాచార్యులవారు ద్వితీయవర్షపు చదువులారంభించునాటికి నోబుల్ కళాశాలలో క్రొత్తగా ఎఫ్. ఎ. కోర్సులో సంస్కృతమును ప్రధానాంశముగా ప్రవేశపెట్టిరి. వారికి అభిరుచిగలపాఠ్యాంశము లభించుటచే రెండవ సంవత్సరములో చేరక మరల సంస్కృతమును ప్రధానముగ తీసికొని మొదటి సంవత్సరమునే చదివిరి. ముమ్మందు వారు నిర్వహించబోవు సంస్కృతభాషా సముద్ధరణోద్యమమునకు ఎఫ్.ఎ. కోర్సులో జరిగిన ఈ మార్పు నాండివాక్యమును పలికినది. రెండు సంవత్సరముల ఎఫ్.ఎ. కోర్సును, 1909-1911 సం॥లో పూర్తిచేసి ప్రథమశ్రేణిలో పరీక్ష యందుత్తీర్ణులైరి.

మానవ జీవితమున ఒక్కొక్కప్పుడు అనూహ్యమైన సంఘటనలు తటస్థించు చుండును. ఏది ఎప్పుడు ఎందుకు జరుగునో మన మనస్సునకు

అర్థమగు విషయముకాదు. భగవత్సంకల్పములు ఎప్పుడెప్పుడు ఎట్లెట్లు కార్యరూపమును ధరించునో మానవునకు అంతు చిక్కదు. ఒందరులో శ్రీవరదాచార్యులవారి విద్యాభ్యాసము జరుగు చుండగనే వారి తండ్రి గారగు నరసింహాచార్యులవారు వరమపదించిరి. అంతవఱకు తండ్రి గారు చూచుకొనుచున్న కుటుంబ వ్యవహారములను ఇక ఎవ్వరు నిరస హింతురను నది ముఖ్యమైన సమస్య అయినది.

ఆగర్భ శ్రీమంతులైన శ్రీవరదాచార్యుల వారి అస్తిపాస్తులను పాడి పంటలను చక్కగా చూచుకొనుట ఒక సంస్థానమును నిర్వహించి నంతటి వని. అంతవఱకు ఎంతో అభిమానముతో సాగించిన విద్యను ఆచార్యుల వారు తిరిగి కొనసాగించవలెనన్న పుష్కలమైన వ్యవ సాయమును సామర్థ్యముతో నిర్వహించుటకు ఎవరు ముందుకు వత్తురు? విద్యావ్యాసంగమును మాని వారే ఈ కుటుంబ భారమును మోయ వలసివచ్చినది. కానీ వారికి నశ్వరమైన ఈ సిరి సంపదలపై కంటే అనశ్వరమైన విజ్ఞాన సంపాదనమునందే ఆసక్తి మెండుగా నుండెను. విద్యలపై వారికి గల అభిరుచిని బాగుగ గ్రహించిన మేనమామ శ్రీరంగరామానుజాచార్యులవారు నిలబడి ఇంతటి కుటుంబ భారమును మోయుటకు సిద్ధపడెను.

శ్రీరంగరామానుజాచార్యుల వారి స్వగ్రామము గూడూరు. ఆయన లౌకిక ప్రజ్ఞాధురీణుడు, సంపన్న గృహస్థు. వ్యవసాయ నిర్వహణమున ఆరితేరిన చేయి. సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్యముల పారమునెరింగిన మనీషి. ఎంత కష్టమైన పనినైనను చక్కగా నిర్వహింప గల్గిన వ్యవహార దక్షుడు. కనుకనే అటు గూడూరు నందు స్వకుటుంబ భారమును మోయుచు, ఇటు చిట్టిగూడూరునందు తన సేవలగు కుటుంబమును కంటికి రెప్పవలె కాపాడెను. శ్రీవరదాచార్యుల లేని లోపమును పినతల్లి అండాళ్ళమ్మ తీర్చుచూ :

నిర్వహించుచుండగా ; తండ్రిలేని లోటును కన్నడనీయక మేనమామ అండదండల నందించుచు సంసారపు బరువు బాధ్యతలను నిర్వహించుచుండెను.

శ్రీరంగరామానుజాచార్యుల వారికి ప్రథమపుత్రిక శ్రీ లక్ష్మమ్మ ఒకానొకభముహూర్తమున తమ కుమార్తెను మేనల్లునకొసంగి ఆయన వైభవోపేతముగా వివాహమును జరిపించెను. జన్మతః ప్రాప్తమైన లక్ష్మీ కానీ, తన అర్ధాంగి లక్ష్మమ్మ కానీ శ్రీ వరదాచార్యుల సరస్వతీ సమారాధన యజ్ఞమునకు అడ్డురాలేదు. ప్రాక్తన జన్మవిద్యలను తిరిగి పొందుటకు ఈ లౌకిక విఘ్నములు అడ్డుతగులలేదు.

1.1.16 ప్రెసిడెన్సీ విద్యాభ్యాసము :

ఆనాడు మనదేశమునకు దాపురించిన దౌర్భాగ్యమువలన స్వస్థాన చేషభాషలయందు గౌరవము సడలిపోయినది. అనేక సంవత్సరములు పరాయి పాలనలో మగ్గిన ఈ దేశమున ఇంగ్లీషులో నాలుగు ముక్కలు వచ్చినవానికే ఏదో ఒక ఉద్యోగము దొరికెడిది. పరంపరా ప్రాప్తమైన మన విద్యలను, మన సంస్కృతిని లెక్కచేయక ప్రభుత్వము వారిచ్చు ఉద్యోగములకు, వాటివలన లభించు కాసులకు ఆశపడి ప్రతివాడును ఇంగ్లీషు చదువులకై శరుగెత్తుచుండెను. ఇంగ్లీషు చదువులు ఊరక లభించునవి కావు. ధనికులైనవారు ఆనాడు పెద్ద చదువులకొరకు రాజధానినగరమునకు పోవుచుండిరి. చెన్నపట్టణమే దక్షిణభారత దేశమునకు అప్పటి రాజధాని. చెన్నపట్టణము తెలుగు నేలకు విసిరి వేసినట్లు ఒక అంచ లో ఉండుటవలన రాజధాని నగరమునకు పెద్ద చదువులకై ఎక్కువమంది తెలుగువారు పోలేకపోయిరి.

రాజధాని కళాశాల ఆనాడు దక్షిణ భారతదేశమున ప్రసిద్ధమైన విద్యాసంస్థ. మేధావులు, సంకన్తులైన వారికే అందులో ప్రవేశము

లభించెడిది. మేనమామ అందించినప్రోత్సాహముతో శ్రీవరదాచార్యుల వారు పెద్దచదువులు చదువుటకు మద్రాసునందలి రాజధానీ కళాశాలలో చేరగల్గిరి.

అప్పటి చదువులలో ఎమ్.వి., (ఆనర్స్) పట్టము ఎంతో ఉన్నతమైనది. అందులో ఉత్తీర్ణత సంపాదించవలెననిన ఎంతగనో శ్రమ పడవలయును. ఆనాడు మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలో శ్రీ వరదాచార్యుల వారికి పేరుపొందిన మహామహులిద్దరు ఆచార్యులైరి. అందులో ఒకరు “దర్శనకళానిధి” “మహామహోపాధ్యాయ” “శాస్త్రరత్నాకర” “విద్యావాచస్పతి” అయిన ప్రొఫెసర్ ఎస్. కుప్పస్వామి శాస్త్రిగారు.⁷ వీరు ప్రాచీన అర్వాచీన పద్ధతులలో అన్ని శాస్త్రములయందు కృషిచేసి లబ్ధప్రతిష్ఠులైనవారు. ఇంకొకరు మహాపండితులు చతుశ్శాస్త్రనిష్ఠులు ప్రొఫెసర్ ఎమ్. రంగాచార్యులవారు. ఇంకను దిట్టలైన ఆచార్యులెందఱో రాజధానీ కళాశాలలో వీరిని తీర్చిదిద్దిరి. ఇటువంటి దిగ్గంతులైన అధ్యాపకుల మార్గదర్శనమున ఆచార్యులవారు వ్యాకరణ శాస్త్రమును ప్రధాన విషయముగా స్వీకరించి 1911 - 1914 సం॥లలో ఎమ్.వి.(ఆనర్స్) పరీక్షలో ప్రథమశ్రేణిలో సర్వప్రథములుగా ఉత్తీర్ణులైనందుకు వీరికి మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము “స్వర్ణ పతకమును”ను బహూకరించినది.

మద్రాసులో 3 సం॥ములు ఆనర్స్ చదువుచున్న రోజులలో విరామ సమయమున ఆచార్యులవారు మహోద్దండపండితులైన శ్రీకాండూరి

7. విద్యావాచస్పతిరితి వంగైః దర్శన కళానిధిర్యతిభిః ।

ప్రభుభిర్మహామహోపాధ్యాయౌ గురుభిః కులపతిశ్చ ॥

ప్రా.క.పు. 2.

తాండవ కృష్ణమూచార్యులవారిని చిట్టిగూడూరులో తమ ఇంటిలోనుంచు కొని విశిష్టమైన శాస్త్రాంశములను వారి వద్ద అభ్యసించెడివారు.

1.1.1.7 సంప్రదాయాసక్తి :

అప్పటికే మనదేశమున దేశీయములగు వేషభాషలయందు గౌరవము తగ్గిపోయినది. దా స్యమున మగ్గిన ఈ దేశములో ఇంగ్లీషులో నాలుగుముక్కలు మాట్లాడువారికే ఉద్యోగము లభించెడిది. ఆ ఉద్యోగములయందలి ఆసక్తితో తరతరాలుగా దేశీయమైన చదువులనభ్యసించువారుకూడా వాటిని వదలి ఆంగ్లభాష నభ్యసించుటకై అట్టులు చాచిరి. ఆంగ్ల భాషలో ప్రావీణ్యమెంతమందికి లభించినదో కానీ జుట్టు కట్టులలో అంగ్లేయుల ననుకరించుట అనాటి నాగరికుల లక్షణమైనది. “కొత్తాక వింత పాతాక రోత” యన్నట్లు అంగ్లేయుల వేషభాషలు జన బాహుళ్యము నాకర్షించినవి. విద్యార్థుల అవతారములే మారిపోయినవి. అట్లు మారని వారందఱు ఛాందసులను ముద్రపడినది.

సమాజము ఇంతవడిగా మారుచున్నను శ్రీవరదాచార్యులవారిపై దాని ప్రభావముపడలేదు. చిట్టిగూడూరులో ఏ వేషములో నుండెడివారో అదే వేషము బందరునందును, మద్రాసునందును, నిలబడినది. ఆంగ్ల విద్యను చదివినంతమాత్రమున నామరూపములను మార్పుకొనవలసిన పనియేమున్నది. శ్రీ వరదాచార్యుల వారికి బాఠ్యమునుండియు స్వదేశీయసంప్రదాయములపై ప్రీతి హెచ్చుగనుండెడిది. ఇంటిలో తల్లిదండ్రుల సన్నిధిలో ఎట్లుండెనో దూరప్రాంతమున ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలో కూడా అట్లే యుండవలయునని వారి ఆశయము. ఇతరులను చూచి అనేక వికారములకు గురియగుట, అంగ్లేయుల ననుకరించుట, సంప్రదాయములను కాలరాచివేయుట, భారతీయ సంస్కృతికి ద్రోహము చేసినట్లని శ్రీ ఆచార్యుల వారి అభిప్రాయము. అంతమాత్రముచేత తాత

త్రవ్వించిన నూతిలోని ఉప్పునీటినే త్రాగవలెనను మౌఢ్యము వారి కున్నదని అనుకొనరాదు. అధునికతలోని మంచిని గ్రహించవలెనని. ప్రాచీన పద్ధతులలోని చెడును వదలివేయవలెనని ఆయన సిద్ధాంతము, ఆకు చెప్పలు పేసికొని జుట్టుముడితో ఉద్వృష్టండ్రములతో చొక్కా ధోవతులతో ఆయన ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీ విద్యార్థిగా రావించెను. ఇతరుల ననుకరించుటకు స్వస్వప్రదాయమునెందుకు బలి పెట్టవలెనని ఆచార్యుల వారి తలంపు.

నిజముగా వేషమునది భౌగోళిక పరిస్థితులను బట్టి శీతోష్ణాది వాతావరణమును బట్టి ఏర్పడును. ఉష్ణదేశములో నుండు భారతీయులు గూడ అతిశీతలదేశవాసులగు ఆంగ్లేయుల వేషముల నంటించుకొనుటకు తాపత్రయపడుటకన్నా మూర్ఖత వేరులేదు. జుట్టు, బొట్టు, కట్టు ఈ మూడింటి యందు నూటికి నూరుపాళ్ళు భారతీయత ఉట్టిపడునట్లు శ్రీవరదాచార్యుల వారి విద్యార్థిదశ గడచినది.

1.1 1.8 త్యాగనిరతి :

ఆగర్భ శ్రీమంతులైన ఆచార్యుల వారిలో వదాన్యత చిన్నతనము నుండియే వికసించినది. లోకమున ధనికులగు వారిలో దాతృత్వము మృగ్యముగ నుండును. దాతృత్వముగలవారు చాలావఱకు ధనాధికులుగా నుండరు. విద్యార్థిదశలోనే ఆచార్యులవారి త్యాగగుణము అదర్శ శీఖరమున భాసించిన ఉదంతమొకటి జరిగినది.

గాంధీ మహాత్ముడు దక్షిణాఫ్రికాలో శిక్షణ శిబిరముల నేర్పాటుజేసి శాంతి సమరమును నడపుచున్న రోజులవి. అచటి సత్యాగ్రహ నిర్వహణమునకై “నేను భారతీయుడను కనుక భారతీయులనే విరాళములు కోరుదున”ని మహాత్ముడనుకొనెను. బాపూజీ నుండి మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలకు ఒక ధృవపత్రము వచ్చెను. అనాటి ప్రెసిడెన్సీ కళాశాల విద్యార్థులు అయిదురూపాయలనుండి పదహారు రూపాయల వఱకు విరాళములను ప్రకటించిరి, ఆ సందర్భమున దేశభక్తి

పూర్వహృదయులగు శ్రీవరదాచార్యులవారు దక్షిణాఫ్రికాలోని భారతీయుల కష్ట నష్టములను గ్రహించి చందావట్టికలో 500 రూపాయలను విరాళముగా వ్రాసిరి. ఇది పొరపాటున వడిన అంకె అయి యుండవచ్చునని కళాశాలాధ్యక్షులు ఆచార్యుల వారిని పిలిపించి అడిగిరి. వరదాచార్యులవారు- “అది పొరపాటు కాదనియు బుద్ధి పూర్వకముగనే వేసినాననియు, ఒకవారము రోజులలో ప్రైకమునిత్తు నని”యు చెప్పి అట్లే ఇంటినుండి బెల్ గ్రాం మనియార్డరు ద్వారా తెప్పించి జమకట్టిరి. విద్యార్థిదశలోనే వారికి గల త్యాగ నిరతికి అబ్బురపడి ఎందఱో ఆచార్యులవారిని పలువిధముల ప్రశంసించిరి. వారి త్యాగ గుణమును, దేశభక్తిని మెచ్చుకొనుచు మహాత్ముడే వారికొక అభి నందన పత్రమునంపెను. ఈ సంఘటన బాల్యమునందే వారికి గల వదాన్యతకు దేశభక్తికి ప్రబలతార్కాణము. 8

ఇట్లు ఉత్తమాదర్శములతో శ్రీవరదాచార్యులవారు ప్రెసిడెన్సీలో మూడు సంవత్సరములు విద్యాభ్యాసమొనర్చి నిర్విరామముగ కృషి చేసి చివటి సంవత్సరము ఎమ్.ఎ. (ఆనర్స్) పరీక్షలో ప్రథమ శ్రేణిలో సర్వప్రథములుగ ఉత్తీర్ణులై పారితోషికముగా సువర్ణపదకమును పొందిరి.

1.1.1.9 ప్రథమోద్యోగము :

బందరు పట్టణము తెలుగుగడ్డలో ప్రశస్తి గాంచినది. సాహిత్య సభలకు అపట్టణము పెట్టినది పేరు. అది చెళ్లపిళ్లవంటి మహాకవులు సంపరించిన నేల. అరివై సంవత్సరముల కాంగ్రెస్ చరిత్రను రచించిన శ్రీపట్టాభివంటి దిగ్గంతులు ఆ పట్టణమున నుండిరి. జాతీయ వార పత్రికయగు “కృష్ణాపత్రిక”ను నడిపి పేరు ప్రతిష్ఠలనందిన

శ్రీముట్టూరి కృష్ణారావుగారు అనటనే నివసించు చుండిరి. బందరు, రాజకీయములకు అతిపట్టు యుండెను. పట్టాభివంధి పేరు మోసిన విజ్ఞులకు అంగ్లసాహిత్యము నేర్పిన రఘుపతివంటి రసజ్ఞులు ఆ పట్టణమునకు పేరు తెచ్చిరి.

భారతీయ రాజకీయోద్యమముతో బందరునకు ప్రత్యేక సంబంధము కలదు బంగాళములో రాష్ట్ర విభజన సమస్య ఈ దేశమును కలవర పరచెను, విద్యార్థులు రాజకీయములలో పాల్గొనరాదని ప్రభుత్వము నిషేధించెను. దేశములో పాఠశాలా బహిష్కరణోద్యమము ప్రారంభమయ్యెను. అప్పుడే జాతీయ కళాశాలలను స్థాపించవలయునను ఆలోచన నాయకుల హృదయములలో కలిగెను. ఒక్క తూర్పు బంగాళములోనే ఇరువదినాలుగు జాతీయ కళాశాలలను స్థాపించిరి.

ఆంధ్రదేశములో కూడా జాతీయ కళాశాలలను స్థాపించవలెనను ఆలోచన బందరుపట్టణములోని దేశనాయకుల మనసులో మెదిలెను. ఆ రోజులలో డా॥ బిపిన్ చంద్రపాల్ ఆంధ్రదేశమున బందరు, రాజమహేంద్రవరము వంటి పెద్ద పట్టణములలో జాతీయ కళాశాలల ఆవశ్యకతను గూర్చి గొప్పగా ఉపన్యసించిరి. జాతీయ విద్యా బీజములను బందరులో నాటినవాడు ఆ మహానుభావుడే. అనంకల్పము అంకురితమై పల్లవితమై, పుష్పితమై ఆంధ్రజాతీయ కళాశాల రూపమున ఫలితముగా రూపొందెను.

ఈ సంస్థకు మూలస్తంభములు ముగ్గురు. ఒకరు కాంగ్రెస్ నాయకులైన డా॥ భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యగారు. కృష్ణా పత్రిక సంపాదకులు శ్రీముట్టూరి కృష్ణారావుగారు రెండవవారు. వృక్షశాస్త్ర పరిశోధకులు, మహావ్యక్తులు, వదాన్యులైన శ్రీకోవలె హనుమంతరావు పంతులుగారు మూడవ వారు. ముఖ్యముగా ఈ సంస్థకు మూలభూతులు శ్రీకోవలె హనుమంతరావు పంతులుగారు. ఆయనే ఈసంస్థ, సంస్థయే ఆయన అన్న రోజులు కూడా కలవు.

ఈ సంస్థలో ఆంగ్లేయుల విద్యా ప్రణాళికకు భిన్నముగా విద్యార్థి హృదయములకు వికాసము కలిగించునట్లు ఒక జాతీయ విద్యాప్రణాళిక ఏర్పాటు చేయబడెను. శిల్పశాస్త్రమునకు, సాహిత్యమునకు, లలిత కళలకు ఈ సంస్థయందు ప్రాముఖ్యమివ్వబడెను. లలితకళలలో ముఖ్యమగు చిత్రకళను ఇచ్చట నేర్పెడివారు. విచిత్రవర్ణములు గల అందమైన తివాచీలను శయ్యారు చేయుట ఈ సంస్థయొక్క ప్రత్యేకత. ఈ విధముగ ఆంధ్రజాతీయ కళాశాల భారతీయకళలకు నెలవై యొప్పారుచుండెను. ఈనాడు రాజకీయరంగములో పేర ప్రతిష్ఠలను గాంచిన పెద్దలెందరో ఆనాడు ఆ కళాశాలలో అడుగు పెట్టినవారే. ఆ కళాశాలను 1907 వ సంవత్సరమున గాంధీమహాత్ముడు చూచి ఆనందించి అభినందించెను.

ఎమ్.వి. (ఆనర్స్)లో ఉత్తీర్ణులై స్వగ్రామము చేరిన వరదాచార్యులవారు తాత తండ్రులనుండి సంక్రమించిన క్షేత్రములలో వ్యవసాయము చేసుకొనుటవచ్చు మరియొక సాహిత్యవ్యవసాయమును ప్రారంభించలేదు. వారు సాహితీకృషి సలుపుటకు ఆలోచించు సమయమున “ఆంధ్రజాతీయ కళాశాల” వారి దృష్టిపథమునకు వచ్చినది. వెంటనే ఆచార్యులవారు కోవల్లెవారిని పట్టాభి గారిని కలుసుకొని కృష్ణారావు గారితో సంప్రతించి “నేను మీ విద్యాసంస్థలో సంస్కృత సాహిత్యమును విద్యార్థులకుబోధింతును. జీతభత్యములు నాకివ్వవలసిన పనిలేదు. నిర్వైతనికముగ విద్యనుపదేశించుటయే నాముఖ్యలక్ష్యముగా పెట్టుకొన్నాను” అని తమ అభిప్రాయమును వెల్లడించిరి. పట్టాభి ప్రభుత్వము శ్రీఆచార్యులవారి అభిలాషకు స్వాగతముపలుకగా 1914లో ఆంధ్ర జాతీయ కళాశాలలో వారు సంస్కృత సాహిత్యమును బోధించుటకు ప్రాధ్యాపకులుగ చేరిరి. ఆచార్యుల వారి జాతీయోద్యమాసక్తి

నిస్సార్థసేవాభావము కొద్దిరోజులలోనే వారిని ఆంధ్ర జాతీయ కళాశాల
కార్యకర్తలతో నొకరుగ జేసినవి.

ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలలో ఆనాడు 1. శ్రీ ప్రమోద్‌కుమార్‌ ఛటర్జీ
2. శ్రీ అడవి బాపిరాజు 3. శ్రీ ఈరంకి వెంకటశర్మ అని ముగ్గురు
కళాకారులుండెడివారు. వారిలో ఈరంకి శర్మగారి జీతము 250 రూ॥లు
అది చాలదని ఆయన కళాశాలను వదలి వెళ్ళవలెననుకొనుచుండగా
శ్రీ వరదాచార్యులవారు అట్లు వెళ్ళవలదని, తాను నెలకు 50/- వంపుడు
నని చెప్పి కొంతకాలము వారచటనే వనిచేయునట్లు చేసిరి. జాతీయ
కళాశాలపై వారికిగల ప్రేమకు, తోటి వారికి సహాయపడుదృష్టికి ఇదొక
నిదర్శనము మాత్రమే.

1.1.1.10 గజపతుల ఆహ్వానము :

విద్యావిహార పదవి అనే పేరుగాంచిన విజయనగరము ఆనాడు
సకలకళలకు, సమస్తవిద్యలకు నెలవై అలారుచుండెను. ఆ నగర
మును రాజధానిగా చేసుకొని శ్రీ ఆనందగజపతి మహారాజు విజయనగర
సామ్రాజ్యమును విరిపాలించుచుండిరి. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు పరిపాలిం
చిన విజయనగరసామ్రాజ్యము రతనాలసిమయగు “రాయలసిమ”
లోనిది. ఈ విజయనగర సామ్రాజ్యము “సర్కారు” జిల్లాయగు శిఖ
పట్టణములోనిది. ఈ మధ్యనే విజయనగరము ప్రత్యేకజిల్లా ప్రతిపత్తిని
పొందిన విషయము మనకందఱకు తెలిసినదే.

వ్యక్తులలో గుణగణ సౌరభమున్నచో అది సహజముగనే దళ
దిశల గుఱాళించును. శ్రీఅచార్యుల వారి ఉత్తమ వ్యక్తిత్వము, ప్రతిభా
పొండిత్యములు, సహృదయత అనోట అనోట ఆంధ్రదేశమంతయు
వ్యాపించినవి. గజపతుల సౌలనలో విజయనగరమున ఒక ఆంగ్ల
కళాశాల ఒక సంస్కృత కళాశాలయు కలవు. ఆంగ్లకళాశాలకు అధ్యక్షు

లగు శ్రీ కళాంబి రామానుజాచార్యులవారే సంస్కృతకళాశాలకు కూడా అధ్యక్షులుగ నుండిరి. సంస్కృతసాహిత్యమునందు నిష్ణాతులైనవారి అధ్యక్షమున్నచో సంస్కృతభాషతగినంతఅభివృద్ధికివచ్చునను ఆలోచన గజపతులకేర్పడినది. వెంటనే శ్రీ వరదాచార్యులవారి పేరు వారి మనస్సున మెదలినది. విజయనగరము విచ్చేసి తమ సంస్కృత కళాశాలకు అధ్యక్షము వహించి, సంస్కృతభాషకు తామొనర్చు సేవలకు చరితార్థతను కల్పించవలెనని శ్రీ వరదాచార్యులవారిని గజ పతులు 1914 లో సాదరముగ ఆహ్వానించిరి.

1.1.1.1 కళాశాలాధ్యక్షము :

విజయనగరప్రభువుల విశిష్టాహ్వానమును మన్నించి శ్రీ వరదా చార్యులవారు 1914 జూలై నెలలో సంస్కృత కళాశాలోపాధ్యక్షపదవిని చేపట్టిరి.⁹ పేరుకు ఉపాధ్యక్షపదవియే కానీ శ్రీ ఆచార్యులవారు సంస్కృతకళాశాల పరిపాలనను మకుటములేని మహారాజుగాసాగించిరి

ఆంధ్రదేశములో విజయనగరము మొదటినుండియు విద్యా నగరముగా ప్రఖ్యాతి చెందినది. ఆ కళాశాలలో జగద్విఖ్యాతులు మహా మహోపాధ్యాయులు శ్రీ తాతా సుబ్బరాయశాస్త్రి గారు శ్రీ వజ్రుల చిన సీతారామస్వామిశాస్త్రి గారు మొదలగు పండితులుండిరి. వీరు వివిధ శాస్త్రములందు కృతభూరిపరిశ్రమలగు పండితులు. ఆ సంస్థ మొదట సంస్కృత పాఠశాలగా ఉద్భవించి శ్రీ ఆచార్యులవారి అధ్యక్షమున 1915 వ సంవత్సరమున కళాశాలగా అవతరించెను. ఆ కళాశాలలో సాహిత్య శాస్త్రము, వ్యాకరణ శాస్త్రము, న్యాయ శాస్త్రము, వేదాంత శాస్త్రము, మీమాంసాశాస్త్రము, సంగీతము మొదలగు అనేకశాస్త్రములను బాగుగా బోధించెడివారు. శ్రీ వరదాచార్యుల వారి పరిపాలనాదక్షతను

విజ్ఞానప్రాశస్త్యమును గుర్తించి కళాశాల బాధ్యతలన్నియు పూర్తిగా వారికే ఇవ్వబడినవి. అనేక ప్రదేశములనుండి వచ్చిన విద్యార్థులు విజయనగర సంస్కృత కళాశాలలో చేరి ఆయా శాస్త్రములలో దిగ్గతులై పండితులవద్ద అనేక శాస్త్రములను అభ్యసించెడివారు.

శ్రీవరదాచార్యులవారు విజయనగర సంస్కృత కళాశాలకు అధ్యక్షులే కాక దానితో పాటు భాత్రావాసమున (Hostel) విద్యార్థులకు సరియైన భోజనవసతులు సమకూరుచున్నవో లేదో గమనింపవలెనని శ్రీ ఆనందగజపతి ఆభిలషించిరి. ఆచార్యులవారు విద్యాలయమును భోజనాలయమును సమానముగా చూచుకొనుచుండెడివారు. పాకశాలలో ఏ మాత్రము ఒడిదుడుకులు రాకుండ మొదట భోజనమును ఆచార్యులవారు పరీక్షించి తరువాత విద్యార్థులకు పెట్టించు చుండెడివారు. తన ఇంటిలోని అప్పుల పాలు పేద విద్యార్థులకు పథ్యపానములుగా ఇచ్చెడివారు. ఇంతటి ఉదారజీవితమును చాలా కొద్దిమందే అవలంబింపగలరు కదా !

శ్రీఆచార్యులవారు గాంధేయవాదులు అప్పటివారి నెల జీతము రెండువంతుల రూపాయలు. దానిని వారు తీసికొనక పేద విద్యార్థుల అవసరముల కొరకు ఉపయోగించి తన ఖర్చుకు డబ్బు చిట్టిగూడూరు నుండి తెప్పించుకొనెడివారు. చిట్ట పెద్ద అనుకొనక బాలరామాయణము మొదలు మహాభాష్యమువరకు ఎన్నో ముఖ్య పాఠ్యపుస్తకములను శ్రీవరదాచార్యులవారే బోధించుచుండెడివారు.

11.1.12 సూపరింటెండెంట్ పదవి :

శ్రీవరదాచార్యులవారు మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ కాలేజీలో విద్యార్థిగా గడించిన పేరుప్రతిష్ఠలు, ఆపైన విజయనగర సంస్కృత కళాశాలకు 1914-1920 సం.ల మధ్య ఉపాధ్యక్షులుగా ఆయన విద్యారంగమునకు చేసిన సేవలు అనాది పెద్దల మన్ననలకు పాత్రమైనవి. మద్రాస్

ఉన్నత విద్యాశాఖాధికారి బ్రిటిషువారైనను శ్రీఆచార్యులవారి యోగ్యతను గుర్తించి ఆనాటి విద్యాలయ పర్యవేక్షకుడుగా (Superintendent of Sanskrit Studies) అహ్వానించి నియమించెను.

ఆనాటి మద్రాసురాష్ట్రము ఈనాటి మద్రాసు రాష్ట్రముకాదు ఈనాడు తమిళనాడు కిరళ-కర్నాటక-ఆంధ్రప్రదేశ్ అని నాలుగు రాష్ట్రములుగా విభజించబడిన భూభాగమంతయు ఆనాడు మద్రాసు రాష్ట్రముగా వ్యవహరించబడినది దీనినే అవిభక్తమద్రాసు రాష్ట్రమని (Composite Madras State) పిలిచెడివారు. ఒక విధముగా దక్షిణభారత దేశమంతటను నిండయున్న సంస్కృతోన్నత పాఠశాలలు, సంస్కృత కళాశాలలు పేద పాఠశాలలు ఆచార్యులవారి పర్యవేక్షణలోనికి వచ్చినవి. వీరిపరిపాలనాకాలమున అనేక విద్యాలయములు క్రొత్తగా స్థాపించబడినవి. ముందేవెలసిన విద్యాలయములకు అర్థికసహాయము చేయబడినది ఈ నాలుగు ప్రదేశములయందు సంస్కృతభాష ఎంతగా అభివృద్ధి చెందవలెనో అంతగా అభివృద్ధి చెందినది.

శ్రీఆచార్యులవారు పర్యవేక్షకులుగానున్న సమయమున సంస్కృత భాష కేవలము కొందరికే సంబంధించినది కానని అది భారతీయులందరి భాషయని పలుచోట్ల నొక్కి వక్కాణించిరి. వారు సంస్కృత భాషకు సేవ చేయవలయునను అభిలాషతో ఈ ప్రభుత్వోద్యోగమును స్వీకరించిరి కాని ధనసంపాదనకొరకు కాదు. ఆంధ్ర-కన్నడ-కిరళ-తమిళదేశములలోని సంస్థలను పర్యవేక్షించవలెనన్న హోదా పైన, అధికారదర్పము పైన, ధనసంపాదన పైనను ఎక్కువ మక్కువ ఉండవలెను. కాని వీరికి వివ్వార్థిదశనుండియు సామాన్య జీవితమును గడుపుచూ ఉన్నతమైన భావనలతో ఉండుటయే అలవాటు కనుక వీటిపైన మమకారములేదు.

శ్రీఆచార్యులవారి ప్రభుత్వోద్యోగము కత్తిమీద సామువంటిది. ఒక ప్రక్క తెల్లదొరల మాటలను అతిక్రమించకుండా ఇంకొక ప్రక్క

సంస్కృతభాషకు దాని అభ్యుదయమునకు కృషిచేయు సంస్థలకు అన్యాయము జరుగకుండా ఎంతో జాగరూకతతో వారు ఈ ఉద్యోగమును నిర్వహించిరి. బహుముఖ పాండిత్యముతో పాటు లోకజ్ఞులు కూడా గనుక బహుజనోపకార భావనతో వారు ఆ పదవిలో రాణించిరి.

దక్షిణ భారతదేశమునందలి సంస్కృత విద్యాసంస్థల బాగోగులను గూర్చి విచారించు మహాధికారము వారిచేతిలో నుండియు పర్యవేక్షణ సమయమున నిరాడంబరమైన వేషమును ధరించెడివారు. అనాటి వారి వేషమును గూర్చి “కులపతి” అను పుస్తకమున ఎంతో చక్కగా అభివర్ణించబడినది.¹

1.1.1. 13 మదరాసు కాపురము :

శ్రీవరదాచార్యులవారు అనాటి ప్రభుత్వము వారొనంగిన సూపరింటెండెంట్ పదవిలో చేరి మదరాసు కేంద్రస్థానముగ పెట్టుకొని ఆయా ప్రాంతములలో పర్యటించుచుండిరి. వారు 1920 సం॥లో వారి గృహలక్ష్మి శ్రీమతి లక్ష్మమ్మ గారితో మదరాసులో కాపురము పెట్టి కొంతకాలముండిరి.

1.1.1. 14 దక్షిణ భారత పర్యటనము :

ఈనాడు దక్షిణభారతదేశమున గల నాలుగు రాష్ట్రములను అనాడు

1. పింజిపోసిన సన్నని ఖాసీ ధోవతి; సరిగంతు మత్తరీయము వల్లెవాటు విశాలమైన నెమ్మొగముతో తెల్లని నామముల నడుమ, ఎఱ్ఱని కుంకుమనిలుపుబొట్టు. గోష్పాదమువంటి జుట్టు కాళ్ళకు అడిచెప్పలజోడు, ముంగలనొక అరవ బంట్రోతు, ఈ వైఖరిలో విచ్చేసిన ఆయనను జూచి సంస్కృతపాఠశాలల “సూపరింటెండెంట్” అని ముందుగ నెవ్వరును ధావించలేదు.

ఒకే రాష్ట్రముగా అవిభక్త మద్రాసు రాష్ట్రముగ నుండెనని ముందే (పు. 18) చెప్పితిని. కనుక అచార్యులవారి పర్యవేక్షణ పరిధి కన్యాకుమారి నుండి శ్రీకాకుళము వఱకును కొట్టాయము నుండి కొల్హాపూర్ వఱకును గలదు. ఒక తమిళ బంధ్రోతు వెంటరాగా వారు మామూలు పేషముతో సంస్కృత విద్యాసంస్థలు గల ప్రతియూరికిని వెళ్ళి అచ్చటి ఉపాధ్యాయుల యోగక్షేమములను, విద్యార్థుల కష్టనష్టములను విచారించి వారికవసరమగు సహాయమును చేయుటకు ప్రభుత్వము వారికి సిఫారస్ చేయుచుండిరి

అనాడు తెల్లవారిచేతిలో అధ్యాన్నముగా తయారైన ప్రాచ్య విద్యుల దుఃస్థితిని గూర్చి- “కులవతి”లో ఇట్లు ప్రస్తావించబడినది-

“జాతీయనాయకుల పోరుపడలేక ఎప్పటి కప్పుడు కన్నీరు కుడివినట్టుల ప్రాచ్యభాషల విషయమై ఏవేవో ఇన్ని సదుపాయములు చేయుచున్నట్లు విదేశప్రభుత్వము నజీంచును. ఏద్యారంగములో “కీలకము” తమ చేతిలో బెట్టుకొని కుక్కకు రొట్టెముక్క వేసినట్టులేవో యిన్నిరూకలు ప్రాచ్యవిద్యులకని పంచెదరు. ఈ దేశములో అధికారము చూపి వసూలు చేసిన నూరు రూపాయలలో తొంబదిరూపాయలకు బైగా ఓడలలో ఇంగ్లాండు చేరవలయును. ఆపదిలో ప్రభుత్వాంగమునకని, ప్రజలకని, పంపకముచేయగా దానిలో కేవలము ప్రాచ్యవిద్యుల పోషణకై దక్కు నది ఒక్క యేగానియో, కానియో, ఆ కానులు ప్రోవుచేసియిద్ది యీ మొత్తముతో ప్రాచ్యవిద్యులకు “ధారకము”

పోయుడని యుద్వ్యోగులను నిర్ణయించెను”.

దక్షిణ భారతమునందలి నాలుగు ప్రాంతములలోగల పాశశాలలను కళాశాలలను పరీక్షించి అచ్చట నడచు పాశ్యవ్రణాశికను క్రమబద్ధమొనర్చి, అభిరుచిగల ప్రాంతములయందు కొత్తవానిని నెలకొల్పి వాటికి ప్రభుత్వసహాయముండునట్లు చూచుట ఆచార్యులవారి కర్తవ్యము. పండితవరేణ్యులు, సహృదయ శిరోమణులగు శ్రీవరదాచార్యులవారి పదవిలో నుండుట అటు పండితులకు, ఇటు సహృదయులకు గూడ అనల్పానందము నందించినది. అంత పెద్ద హోదాలో నుండియు వారు నిరాడంబరమైన వేషముతో నిరహంకారమైన ప్రవృత్తితో నిర్మలాంతఃకరణముతో మందహాస వదనముతో ఎంతో సామాన్యమైన వ్యక్తివలె కనపడెడివారు, నిండుకుండ తొణకదని కదా! పెద్దలమాట.

1.1.1. 15 సహాయనిరాకరణము :

శ్రీవరదాచార్యులవారు మనసొ వాచా కర్మణా జాతీయభావముల కంకితమైనవారు. విద్యార్థిదశలోనే గాంధీమహాత్ముని ఉద్యమ ప్రభావము వారిపై ఎంతగనో కనపడినది. అటువంటి జాతీయ దృక్పథముగల మనీషి ప్రభుత్వపు నౌకరిలో ఎంతకాలముండగలడు?

గాంధీజీ సల్పిన నిరంతర కృషివలన కొత్త కొత్త ఉద్యమములు ఆసేతుశీతావలము వ్యాపించినవి. ఆయన మ్రోగించిన జయభేరి పల్లెపట్టులలోని వారికి కూడ నిత్యసూతనోత్సాహమును కలిగించి జాతికొఱకు తమ సర్వస్వమును త్యజించుటకు సిద్ధమొనర్చినది. సహాయనిరాకరణ మానాటి వారికొక తారక మాంత్రమయ్యెను. విదేశవస్తుబహిష్కరణము సర్వసాధారణమయ్యెను. శాసనోల్లంఘనము ప్రజలకు

మహావదేశమయ్యెను. ప్రభుత్వమునకు వస్తులు కట్టకుండుట గొప్ప
నినాదమయ్యెను. అసిధారావ్రతము వంటి ఈ జాతీయోద్యమములు
అనాటి భారతీయులకగ్ని వరీక్షలయ్యెను.

స్వార్థవదులైన కొందఱు విద్యాధితులు లాభనష్టములు లెక్కలు
వేసుకొనుచు గూర్చుండిరేగాని ప్రజావాహిని జాతీయోద్యమోన్ముఖమై
వరవత్కు త్రొక్కెను. తెల్లవారి దొరతనము ఎన్ని ఘోరములైనను
చేసి ఉద్యమములను అణచివేయుచుండెను. పాంచాల రాష్ట్రమున
జాతీయోద్యమము జయజయ ధ్వానములతో నలరారుచుండెను.
డయ్యరుసేనాని దుష్టకల్పనవలన పంజాబులో మారణహోమపు మంట
లెగిసెను అమృతసరము అయోమయ పరిస్థితిలో పడిపోయెను.
పెత్తనము చేయుచున్న తెల్లవారికి పిచ్చెక్కినట్లాయెను, పంజాబు
బయలుదేరిన నాయకులను బట్టి జైళ్ళలో వేసిరి. స్త్రీలను, బాలురను,
వృద్ధులను చిత్రహింసలకు గురిచేసిరి. గాంధీజీ ఉద్యమమొక ఉపు
నందు కొనెను.

పంజాబు హత్యలను గూర్చి ప్రజలలో పొటలతో వద్యములతో
ప్రచారమారంభమాయెను. సహాయనిరాకరణోద్యమమే అపరిస్థితులకు
తారకమంత్రమయ్యెను. పట్టాభివంటి జాతీయ నాయకుల మార్గ
దర్శనమున పెరిగి పెద్దవారైన శ్రీవరదాచార్యులవారు ఇంతటి దారుణ
కాండ దేశమున జరుగుచుండగా ఎట్లు ప్రభుత్వోద్యోగమును చేయ
గలరు? సంస్కృతభాషనుద్ధరించుటకువయోగించు సూనరింబెండెంబ్
ఆఫ్ సాంస్క్రిట్ స్టడీస్ పదవి కూడా వారికి జాతీయ సహాయనిరాకర
ణోద్యమము ముందు పెద్దదిగా కనపడలేదు. ఎవ్వరినీ సంప్రతింపకనే
వారు ఆ పదవికి 1921లో రాజీనామా చేసి మద్రాసు నుండి చిట్టి
గూడూరు చేరిరి.

1.1.1. 16 అధ్యక్షపదవి :

గోచావరీ తీరమున కొప్పురులో ఆంధ్రగిర్వాణ విద్యాపీఠము

కలదు. ఆంధ్రదేశమునందలి సుప్రసిద్ధమైన కళాశాలలలో కొవ్వూరు కళాశాల ఒకటి. న్యాయవాదిగా పేరు మోసిన శ్రీతల్లాప్రెగడ సూర్య నారాయణరావు వంతులు ఆ కళాశాలా ప్రారంభకులు. ఆంధ్రదేశము నలుమూలల నుండి వచ్చిన విద్యార్థులు ఆ కళాశాలలో చదువుకొను చుండిరి. అధ్యాపకులు సమర్థులైనను యాజమాన్యము సరిగాలేక కళాశాల సరిగా జరుగకుండెను.

మద్రాసులో ప్రభుత్వోద్యోగము విడచి స్వగ్రామమైన చిట్టి గూడూరులో విశ్రాంతి తీసికొనుచున్న శ్రీవరదాచార్యుల వారిని 1922 సం॥లో ఆ కళాశాలకు అధ్యక్షులుగ ఆహ్వానించిరి. నిర్వైతనికముగ ఆచార్యులవారు ఆ పదవిని అంగీకరించిరి.

1.1.1. 17 కొవ్వూరు కాపురము :

విజయనగర ప్రభువుల ఆస్థానమున సంస్కృత కళాశాలకు అధ్యక్షము నిర్వహించి, మద్రాసు రాష్ట్రమునకంతటికి సూపరింటెండెంట్ ఆఫ్ సాంస్క్రిట్ స్టడీస్ గా పనిచేసిన ఆచార్యులవారు విద్యాబోధనలోను పంథలను పరిపాలించుటలోను అప్పటికే చాలినంత అనుభవమును గడించిరి. కనుక ఈ కళాశాలాధ్యక్షము వారికి నల్లేరుపై బండివలె నుండెను. చిట్టిగూడూరు నుండి కాపురము కొవ్వూరుకు మారినది. కాని వారి కుటుంబమునకగు ఖర్చులన్నియు చిట్టిగూడూరు నుండియే వచ్చును. వేతనము నివ్వవలెనని కళాశాల యాజమాన్యమునకు అభిప్రాయమున్నను తీసుకొను ఉద్దేశ్యము శ్రీవరదాచార్యులవారికిలేదు.

శ్రీవరదాచార్యులవారి వంటి దక్షుల పరిపాలనలో ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాసీతము మహాన్నతముగ తీర్చిదిద్దబడెను. విజయ నగరము నుండి సమర్థులైన వండితులను రావించి కళాశాలలో అధ్యాపకులుగ నియమించిరి. విశ్వవిద్యాలయ డిప్యూటీ చేసిన ప్రొవ్యూపరీక్షలకన్నిటికి విద్యార్థులను చేర్చుకొనిరి. పేదలగు విద్యార్థులకు గ్రానవాసముల

నేర్పాటు చేసిరి. గుణవంతులగు విద్యార్థులు విద్యావంతులు గూడ నైనచో శ్రీఆచార్యులవారు ఎంతో ఆనందపడెడివారు. అంతవఱకు ఆచార్యులవారికి సంతానములేదు. విద్యార్థులనే వారు తమ సంతానముకంటె మిన్నగా చూసుకొనెడివారు.

1.1.1.18 స్థితప్రజ్ఞత్వము :

ఆచార్యులవారు కొవ్వూరులోని ఆంధ్ర గీర్వాణవిద్యాపీఠమును ఆభివృద్ధిచేయు సందర్భమున ఒక సంఘటన జరిగినది. అదివారి స్థితప్రజ్ఞతకు తార్కాణమువంటిది గాన ఇట పేర్కొనుట ఉచితము.

ఒకప్పుడు స్థితప్రజ్ఞుడైన సర్దార్ వల్లభాయీవజేల్ కోర్టులో పెద్ద కేసును వాదించునపుడు భార్యపోయెనని తంజిరాగా దానిని తీసుకొని జేబులో నిడుకొని నిర్వికారముగ వాదన పూర్తిచేసి, కేసును గెలిపించె నని వింటిమి. అట్లే శ్రీవరదాచార్యులవారి జీవితమునందును ఒక సంఘటన జరిగినది.

ఒకరోజు ఆచార్యులవారు కక్ష్యలో పాఠము చెప్పుచుండిరి. ఇంతలో ఒక తంజివార్త వచ్చెను. ఆయన దానిని చదువుకొని యథాపూర్వముగా పాఠమును పూర్తి చేసి ఆరోజు సాయంకాలము ఉరికి ప్రయాణమైరి. “పుట్టిన సంతానము పోయినదని” ఉదయము తంజి వచ్చినట్లు విన్న సన్నిహితులు విచారపడుట కంటె వింతపడుట జరిగినది. ఆహా! ఆచార్యులవారు ఎంత స్థితప్రజ్ఞులని అనాడు ఆశ్చర్యపడనివారులేదు.¹

దుఃఖములు చుట్టుముట్టినపుడు వికారమునందని మనస్సు, సుఖములయందు స్పృహలేకుండుట, రాగము, ధయము, క్రోధము లేకుండుట

క్షదా! స్థితప్రజ్ఞలక్షణము.1 అచార్యుల వారి స్వభావమెంతో గంభీరమైనది. వారి మనస్సు ఇటువంటి వికారములకతీతమైనది ఈ గుంపుకున వారి స్థితప్రజ్ఞత్వమునకు ఒక చిన్న ఉదాహరణ మాత్రమే. వారి జీవితములో నిర్వికారముగా వారు వ్యవహరించిన ఘట్టములింకెన్నియో కలవు.

ఆంధ్ర గిర్వాణవిద్యాపీఠ పరిపాలనమున తల్లాపెగడ వారిదే వై సెత్తనము. విద్యావ్రమాణ పరిపాలనమున శ్రీవరదాచార్యులవారిదే వైచేయి. ఇద్దఱు స్వతంత్ర ప్రవృత్తిగలవారు. ఒకరు స్థానికముగా జలవంతులు. ఇంకోకరు జగమెరిగిన బ్రాహ్మణులు. రెండు కత్తులు ఒక ఒజలో ఇమడనట్లు వారిరువురి మధ్య అభిప్రాయ భేదములేర్పడినవి. అచార్యుల వారికి పారతంత్ర్యమన్న గిట్టదు. స్వతంత్ర ప్రవృత్తి ఆయనకు సహజము. ఆయన జీవితమే అటువంటిది. అభిప్రాయములు కలియుట లేదని గుర్తించిన వెంటనే అచార్యులవారు కళాశాలాధ్యక్ష పదవిని విరమించుకొని తనవెంటవత్తునన్న ఒకరిద్దఱు అధ్యాపకులతోను, కొంపఱు విద్యార్థులతోను గోదావరి తీరమును వీడి కృష్ణాతీరములోని బందర్లు ప్రయాణమైరి.

1.1.1.19 చిట్టిగూడూరు కళాశాల :

గుణవంతుడైన ఒక వ్యక్తివలన అతని పంశమంతయు ఎట్లు గొప్పగా ప్రకాశించునో అట్లే మహాన్నతాదర్శములు గల ఒక మనీషి వలన అతని మంచి పనుల వలన ఆ ఊరికే పేరు ప్రతిష్ఠలు ఏర్పడును. బందరునకు బదుమైక్కు దూరములో ఊరు, పేరులేని ఒక చిన్న

1. దుఃఖేష్వనుద్విగ్నమనాః సుఖేషు విగతస్పృహః

వీతరాగ భయక్రోధః స్థితధీర్ముని రుచ్యతే!

భ.గీ. 2.56.

స్నేహమాత్రామతో వక్ష్యే వమనే సవిరేచనే ।
 వమనే వమనీయాభిరోషధీభిః సుసంస్కృతే ॥ 95 ॥
 మాత్రావత్తు ఘృతం దద్యాద్వమనే కఫసంభవే ।
 అర్దమాత్రా భవేద్దేయా విరేకే సర్పిషస్తథా ॥ 96 ॥
 వైరేచనైర్విపక్వస్య పితే ప్రకుపితే సతి ।

ఇప్పుడు వమన విరేచనమునకై స్నేహ మాత్రను చెప్పెదను. శ్లేష్మిక వమనములో వామక ఔషధములను సంస్కృత ఘృత మాత్రలో ఇవ్వవలెను. పిత్త ప్రకుపిత ఉత్పన్న విరేచనములో విరేచన ద్రవ్యములతో పక్వము చేసిన స్నేహ మాత్రలో సగము ఇవ్వవలెను.

మాత్రాఽధశ్చైర్ద్రవభాగా చ శ్లేష్మికస్య ప్రశస్యతే ॥ 97 ॥
 దీపనైః శమనీయైశ్చ జీవనీయైశ్చ సాధితమ్ ।

శ్లేష్మిక వమనము విరేచనములో దీపన, వామక, జీవనీయ ద్రవ్యములతో సాధిత స్నేహము ఇదే మాత్రలో నివ్వవలెను.

తథాఽపి కుపితే వాతే దోషే పక్వాశయే స్థితే ॥ 98 ॥
 కుక్షిగ్రంథిషు పార్శ్వే చ సక్తే దేయం విరేచనమ్ ।
 శమనైర్దీపనీయైశ్చ పాచనీయైశ్చ సాధితమ్ ॥ 99 ॥

వాయువు ప్రకోపించి పక్వాశయము, కుక్షి గ్రంథి పార్శ్వములలో స్థితమై ఉన్నప్పుడు శామక, దీపన, పాచక ద్రవ్యములతో సిద్ధమైన విరేచనము నివ్వవలెను.

చతుర్భాగగుణం దద్యాన్మాత్రాయాః కుమ్భసర్పిషః ।
 పాదార్దహీనం పాదోనమర్దం వాఽపి యథాక్రమమ్ ॥ 100 ॥
 సర్పిర్విదద్యాద్బాలేషు సంప్రధార్య వయోబలే ।

బాల్యావస్థలో బలానుసారము క్రమముగా కుంభసర్పిమాత్ర 4భాగములు, పాదార్దహీనము, 3/4 లేదా సగము ఇవ్వవలెను.

నిష్కాఽధానాం సకల్కానాం చూర్ణానాం సర్పిషస్తథా ॥ 101 ॥
 ఇత్యుక్తా వివిధా మాత్రా మాత్రామూలం చికిత్సితమ్ ।

సంతానము కలుగు లేతవయస్సులో నున్నప్పటికి విద్యార్థిసంతతికి కవలసిన గ్రానవాసముల కొరకు తమ స్వంతపొలమును కొంత వేరు పరిచి వ్రాసి ఇచ్చిరి. ప్రభుత్వపు పరిగణనమును కళాశాలకు సంపాదించుటకై కొంత మూలధనమును కళాశాలపేరుతో వంచి ఇచ్చిరి. ఆ కళాశాలకు వారే కార్యదర్శిగా, అధ్యక్షులుగా వ్యవహరించి తన ఇంటినే కళాశాల భవనముగను, ఇంటిలోని కొన్ని భాగములను అధ్యాపకులకు నివాసముగను ఇంటిప్రాకారములోని కొన్ని భవనములను విద్యార్థి వసతిగృహములుగను చేసి దానికొక యథార్థ గురుకులముగా రూపొందించిరి.

ఇందరు అధ్యాపకులు విద్యార్థులతో కళాశాలను స్థాపించుటవలన ఉరుపేరూలేని ఆ గ్రామమునకు కళకాంతి ఏర్పడెను. మొదట కొవ్వూరు నుండి తనతోపాటు వచ్చిన శ్రీదువ్వూరు వెంకటరమణశాస్త్రి గారిని ఆంధ్రవిభాగాధిపతులుగను, శ్రీమాన్ వేదాల తిరువేంగళాచార్యులవారిని సాహిత్యాచార్యులుగను, శ్రీమాన్ కరిరామానుజాచార్యుల వారిని వ్యాకరణశాస్త్ర ప్రధానాచార్యులుగాను నియమించి తాము అధ్యక్షులుగానుండి మిగత పాఠములన్నింటిని వారే బోధించుచూ కళాశాలావభివృద్ధికి ఎంతగనో కృషి చేసిరి.

తెలుగుదేశములోని ప్రాచ్యవిద్యాకళాశాలలలో విజయనగరము తరువాత చిట్టిగూడూరు కళాశాలకుపేరు ప్రతిష్ఠలు వచ్చుటకు శ్రీవరదాచార్యులవారి అనన్యసామాన్యమైన కృషి ముఖ్యకారణము. మద్రాసు, అన్నామలై, మైసూరు విశ్వవిద్యాలయములలో ప్రాచ్యవిద్యాశాఖలతో శ్రీవరదాచార్యులవారికి సంబంధముండెడిది. ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తును గూర్చి వేరుగా చెప్పవలసిన పనిలేదు. శంసక్కుతాండ్రముల మంచి చెడ్డలు తెలిసిన శ్రీరామలింగారెడ్డిగారికి, శ్రీవరదాచార్యులవారి ప్రతిభా పొండిత్యము లెన్నడో తెలియును. ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తునందు

సంస్కృత భాషావిషయకమైన విషమస్వవచ్చినను శ్రీఅచార్యుల వారే దానిని పరిష్కరింపవలెను.

సంస్కృతకళాశాలయే తానుగా, తానే సంస్కృత కళాశాలగా ఉన్నప్పటికిని విశ్వవిద్యాలయ నియమనిబంధనలనుసరించి కళాశాల కోక కమిటీని వరదాచార్యులవారు నియమించిరి. ఆ కమిటీకి శ్రీశేడింబి హనుమంతరావు వంతులుగారు అధ్యక్షులు ఇంకఘోషాంగ్లసంస్కృత భాషాజ్ఞానులు కొందరు ఆ కమిటీలో సభ్యులుగా నుండిరి. శ్రీవరదాచార్యులవారు ఆ సంస్థకు కార్యదర్శి-అధ్యక్షుల బాధ్యతలను నిర్వహించుచుండిరి.

1.1.1. 20 వర్ణకాల :

బందరులో పురాణమువారు సంవత్సర గృహస్థులు. ఆ వంశస్థుడైన వెంకటప్పయ్య వంతులు ఆ పట్టణమునందు మొట్టమొదట బి.వి.పరీక్షలో ఉత్తీర్ణుడయ్యెనని పట్టపుటేనుగుపై ఉరేగించినారట. ఆయన సంతానములో సూరిశాస్త్రిగారొకరు ఈయన కూడా బి.వి. పరీక్షయందు తీర్ణుడై తండ్రిగారు స్వాయంవాదీగా గడించిన అస్తి షాస్త్రులను చూచుకొనుచు కాలముగడుపుచుండెను. ఈయన కళాప్రియుడు. “నాట్యాంబుజము” వంటి విమర్శగ్రంథములను తెలుగులో రచించెను.

చిట్టిగదాదూరునకు రెండు మైళ్ళదూరమున తమ మొలమునందు చిన్న ఊరినే నిర్మించెను. దానికి “వర్ణకాల” యని నామకరణము జేసెను. జూరప్రయాణముజేయు బండ్లు బాటసారులు అచ్చట కొంత సేపు సేదదీర్చుకొని పోవుచుందురు. అచటనొక కోదండరామాలయమును, దానికెదురుగ నొక నాట్యశాలను ఆయన నిర్మించెను. ఆయన వచ్చినపుడు నివసించుటకొక అతిథిగృహము, దానికి చేరువలో ఒక సరోవరము, చుట్టూ అనేక లతానికుంజములు, పెరిగిన పూలచెట్లతో ఆ ప్రాంతము నిజముగా వర్ణకాలవలెనే భాసించుచుండెను. అచ్చట

మకాముగా నుండి చుట్టూగల వందల ఎకరములను సాగులోనికి తేవలయునని ఆయన ఆకాంక్ష. కాని ఆర్థికముగా సంభవించిన ఒడిదుడుకుల వలన ఆయన అభిలాష నెరవేరలేదు. పాడుపెట్టినచో అదంతయు నాశనమై పోవునను భయముతో శ్రీవరదాచార్యులవారిని సంస్కృత కళాశాలను అందులోనికి మార్చి ఆ భవనముల నుపయోగించుడని కోరెను. వెంటనే ఆచార్యులవారు కళాశాలను పద్దశాలకు మార్చి అచ్చటనే పాఠశాలను సాగించిరి.

అట్లు కళాశాల జరుగుచుండగా అచట నొక సంఘటన జరిగినది. గాంధీజీ ఉద్యమము భారతజాతినంతను ఉత్సాహపరచుచున్న రోజులవి. ఖద్దరు ధరించిన వారెల్లరు రాజద్రోహులను భావము అనాది ప్రభుత్వమునకుండెడిది. ఒక నాడొక ప్రభుత్వోద్యోగి పద్దశాల ప్రక్కగా కారులో బోవుచుండ “మహాత్మాగాంధీకి జై” అని ఎవరో ఒక విద్యార్థి నినాదమొనర్చెను. అంతే; కొంత సేపటిలో రెండు జస్సుల నిండుగ రజర్వుపోలీసులు పద్దశాలకు వచ్చి “ఎవ్వడురా గాంధీయన్నవాడు?” అనుచు ఖాతీవార్జి చేసిరి. ఆ వార్త ఆచార్యులవారికి జేరెను, వారు వెంటనే బయలుదేరి వచ్చి పోలీసులకు నచ్చచెప్పి వంపిరి. వారి శిష్యుల చచ్చుల్యమటవంటిది.

1.1.1. 21 వంశాంకురము :

శ్రీవరదాచార్యులవారు నారసింహ సంస్కృత కళాశాలను 1923వ సంవత్సరమున స్థాపించిరి. అంతకుముందునుండి వారు ఆంధ్ర జాతీయ కళాశాలలోను, విజయనగర సంస్కృత కళాశాలలోను, నూపరింబెండెంట్ గా దక్షిణ భారతదేశమంతటను, ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యా పీఠము నందును విద్యాదేవికి అహర్నిశలు మనసా వాచా కర్మణా సేవల నందించుచుండిరి. ఆమె ప్రసన్నయైనది సరస్వతీ దివ్యానుగ్రహము

వలననే శ్రీలక్ష్మణబావరదాచార్య దంపతులకు 1927లో వంశాంకుర ముదయించెను. అ బిడ్డకువారు నరసింహాచార్యులను తమ తండ్రిగారి పేరునే పెట్టిరి.

ఒక రకముగా శ్రీవరదాచార్యులవారి తొలి సంతానము శ్రీనార సింహ సంస్కృత కళాశాల. ఆ దంపతులకు ద్వితీయ సంతానమే శ్రీనర సింహాచార్యులు. గుణగణములలోను రూపురేఖలలోను శ్రీనరసింహా చార్యులు తండ్రిని పోలిన బిడ్డగనే ప్రకాశించెను. కాళిదాసు చెప్పినట్లు కారణగుణములు కార్యమును సాక్రమించుటలో ఆశ్చర్యమేముందును? 2

1.1.1. 22 పుత్రీవియోగము :

కొన్ని నాళ్ళకు ఆచార్యులవారికి ఒక పుత్రిక జన్మించెను. ఆమెకు వారు లక్ష్మీనరసమ్మ అని తమ పినతల్లిగారి పేరును పెట్టిరి. కాని ఆమె ఎక్కువ కాలము జీవించలేదు. 1939లో ఆమె కాలముచేసెను. ఆ బాధతోనే శ్రీఆచార్యులవారు వారి గురువులకిట్లు వ్రాసిరి-

1. చిరం స్తబ్ధావత్యః కృతసుతకృతిః శిష్యతతిభిః
మయా తచ్చుప్రూషా సుచిరమదదాద్వంశతిలకమ్ |
ప్రమోదస్థానం మే యదయ మనురక్తోఽగ్రజగణే
కిమన్యత్కంక్ష్యం మే నయలఘు భవద్దామ భగవన్ ||

ప్రా.క.పు. 25.

2. రూపం తదోజస్వి తదేవ వీర్యం
తదేవ నైసర్గిక మున్న తత్వమ్ |
న కారాణా తాన్వద్భిభేదే కుమారః
ప్రవర్తతో దీప ఇవ ప్రదీపాత్ ||

ర.వం. 5.37.

వధి సంసరణస్య సందృశే
తనయో మే తనయేతి యే దృశౌ।
వికలో విహితోఽస్మి వైరిణా
విధినా నిర్దయమన్త్యయా తయోః॥1

క్రమముగా పెరిగి పెద్దవాడైన శ్రీనరసింహాచార్యులు సంస్కృతాంధ్రాంగ్లభాషలలో ప్రావీణ్యమును సంపాదించెను. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమునందలి భాషాప్రవీణ, విద్యాప్రవీణ, ఎమ్.ఏ. పరీక్షలయందు సర్వప్రథముడుగా ఉత్తీర్ణుడై, వండితపుత్రుడుగా కాక తండ్రికి దీక్షైన తనయుడని పేరు ప్రతిష్ఠలను సంపాదించెను. ఆగర్భ శ్రీమత్త్వము, అధికారము, ఏకైకపుత్రత్వము మొ॥నవి ఎన్నియున్నను శ్రీవరదాచార్యులవారి పెంపకమున నరసింహాచార్యులు వినీతుడైన వండితుడుగ వంశప్రతిష్ఠ నిమమడింపజేయు వ్యక్తిగా తీర్చిదిద్దబడెను. ఈయనకు తండ్రిమాట యన్న శిలాశాసనము. తల్లితండ్రులకు సేవలు చేయుటయన్న పరమోత్సాహము. అటు వందలి ఎకరములలో వ్యవసాయమును వర్సపేక్షించుచు, ఇటు కళాశాలకు అధ్యక్షుడుగా విద్యార్థుల బాగోగులను గమనించుట శ్రీనరసింహాచార్యులకు వెన్నతో బెట్టిన విద్యయయ్యెను.

1.1.1. 23 సమదృష్టి :

జమీందారులుగనున్న పరదాచార్యులవారి కుమారుడైన శ్రీనరసింహాచార్యులకు ఇంకొక జమీందారులు ఆస్తిపాస్తులతో ధనకనక వస్తువాహనములతో కన్యనిత్తుమని ముందుకు వచ్చుటలో ఆశ్చర్యమేమియు లేదు. కానీ పరదాచార్యులవారి దృష్టివేటు. ఆయన భౌతికముగ ఎంత సంపన్నులో ఆయన మనస్సు అంత సంస్కార సంపన్నము. ఒక పేదకుటుంబమునుండి గుణవతియైన అమ్మాయిని దీసికొనివచ్చి

వారు తమ కోడలుగ జేసికొనిన సంఘటన వారి విశాలదృష్టిని చాటి చెప్పుచున్నది.

ఒకప్పుడు బంధువుల ఇంటిలో వివాహమునకు వారొక వల్లెకు వెళ్ళిరి. ఆ పెండ్లి సందర్భమున ఇరుగు పొరుగువారి బాలిక ఆచార్యుల వారికంట పడినది. ఆమెను గూర్చి విచారించగా ఒక పేదయింటి పిల్లగా తెలిసినది. వారాయనకు సన్నిహిత బంధువులు కాదు. సీరి సంపదలలో హస్తమశకాంతరమున్నది. వెనుక ఎప్పుడో ఆచార్యుల వారికి కలిగి కొన్నాళ్ళు పెరిగి పోయిన అడవిడ్డ పోలికలు ఆమెలో వారికి కనుపడినవి వెంటనే పెద్దలను బిలిచి ఈమెను నాకోడలిగ నావెంట బంపుడని అడిగిరి ఆచార్యులవారి భావార్యమునకు వారు ఉబ్బితబ్బిబ్బులైరి. బంధువులందఱు ఆమె అదృష్టమునకు అభినందించిరి. ఆ అమ్మాయిని వెంటనిడుకొని చిట్టిగూడూరు తీసికొని వెళ్ళి సుముహూర్తమున కుమారునికిచ్చి వివాహము జరిపించిరి. ఆమె పేరు శ్రీమతి లక్ష్మీతాయారు. అత్తమామలను తల్లి దండ్రులకంటే మిన్నగాచూచిన పరమసాధ్వి అల్లాలు తరువాతి కాలమున శ్రీఆచార్యుల వారు కోడలిని కొడుకును ఎంతగనో ప్రశంసించిన సందర్భముకలదు.1 ఆ కుటుంబమున ఆమె అడుగిడిన వేళావిశేషమేమో మూడుపువ్వులు ఆరుకాయలుగా పిల్లపొవలతో ఆ సంసారము అభివృద్ధిచెందినది.

1. పతిప్రీతా దారా వినయమధురః ప్రాజ్ఞతనయః

స్నుషా పుత్రీకృత్యా కులసుకృతపాకాః సుతసుతాః|

ఇమే సంపృక్తా మే దధతి సుభగం సంస్మృతి వధం

కిమన్యత్కాంక్ష్యం మే నయలఘు భవద్దామ భగవన్||

ప్రా.క.పు. 26.

4.1.17 24: దుష్వారి వారు :

శ్రీవరదాచార్యులవారి జీవితమును సమగ్రముగా అర్థము జేసి కొనవలెనన్న వారితో పాటు ఇంకొక విశిష్టవ్యక్తిని గూర్చి కూడా మనము తెలిసికొనవలెను. ఆ విశిష్టవ్యక్తి బ్రహ్మశ్రీ దుష్వారి వేంకట రమణశాస్త్రిగారు.

శాస్త్రిగారు శ్రీవరదాచార్యులవారికి విజయనగర సంస్కృత కళాశాలలో ప్రథమశిష్యులు ఆ కళాశాలకు ఆచార్యులవారు అధ్యక్షులుగ నున్నపుడు శాస్త్రిగారచట “విద్వాన్” పట్టభద్రులైరి. కొంతకాలము ఆ కళాశాలలోనే అధ్యాపకులుగా వనిచేసిన శాస్త్రిగారిని శ్రీఆచార్యులవారు కొవ్వూరికి రప్పించిరి. కొవ్వూరి కళాశాల యాజమాన్యముతో కలిగిన అభిప్రాయభేదముతో ఆచార్యులవారు రాజీనామాచేసి చిట్టిగూడూరు వెళ్ళునపుడు శాస్త్రిగారును వారిననుసరించిరి. ఒక విధముగా చిట్టిగూడూరు కళాశాల ప్రాదుర్భావమునకు శ్రీదుష్వారి వేంకటరమణశాస్త్రిగారు మూలకారణమని చెప్పవచ్చును. చిట్టిగూడూరు కళాశాలకు ఇంతటిపేరు ప్రతిష్ఠ లేర్పడుటలో శ్రీశాస్త్రిగారి పాత్ర ఎంతయో కలదు.

నీరసమైన వ్యాకరణ శాస్త్రమును నవరస భరితముగా నొనర్చి విద్యార్థులకు బోధించుటలో దుష్వారి వారు అందెవేసిన చేయి. శాస్త్రిగారు వ్యాకరణ పాఠము చెప్పుచున్నను, అది కళాపూర్ణోదయపాఠము వలెనే మధురాతి మధురముగ నుండును, తెలుగునాడులో చిన్నయ సూరి తత్త్వమును కమనీయముగా జాలవ్యాకరణమునకు తానొనర్చిన వ్యాఖ్య రమణీయమున ఆవిష్కరించిన మహామనీషి శ్రీవేంకట రమణశాస్త్రిగారు. వీరుమొదట విజయనగరమున ఆచార్యులవారికి ప్రియశిష్యులై కొవ్వూరిలో సహాధ్యాపకులై, చిట్టిగూడూరు కళాశాలలో తృత్తికి ప్రధానకారణమైనారు. మహామేరు సమున్నతము, మహోదధి గంభీరమునైన శ్రీవరదాచార్యులవారి హృదయమునర్థము జేసి కొనుటలో శ్రీవేంకటరమణశాస్త్రివర్యులు అద్వితీయులు.

శ్రీశాస్త్రిగారిదొక విశిష్టమైనవైలి. వేపభావలలో, రచనాధోరణిలో, మాటల పొందికలో, శీలసంరక్షణలో, నియమవరిపాటనలో, ప్రసంగ సంగతిలో, సమభావనలో శాస్త్రవైదుష్యములో ప్రకాంతహృదయములో శ్రీశాస్త్రిగారికి వారే స్థానియని జహుజన ప్రసిద్ధి. వీరు చిట్టిగూడూరు సంస్కృత కళాశాలలో ఆంధ్రపీఠాధ్యక్షులుగ పదు నెనిమిది సంవత్సరములు పనిచేసిరి. ఆచార్యులవారికిని శాస్త్రిగారికిని మధ్యగల ఆ గురుశిష్యసంబంధము అన్యాదృశము, అపురూపము వారికి పరస్పరముగల ప్రేమాభిమానములు వర్ణనాతీతములు. వారి స్రవ్యతై తంద్రికొడుకలవలె ఆత్మీయతాబంధముతో నలరారుచుండెడిది.

1.1.1. 25 త్వమంతఃకరణం మమ :

శ్రీశాస్త్రిగారికి 1941వ సంవత్సరమున ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం తెలుగు విభాగమున ఆంధ్ర పండితుడుగా ఉద్యోగము వచ్చినది. ఆచార్యులవారు తన కళాశాలనుండి వారికి వీడ్కోలు చెప్పి పంపవలసిన సమయము వచ్చినది. శాస్త్రిగారికి ఆచార్యుల వారికి సన్నిహితులు వృద్ధులైన శ్రీతాతాసుబ్బరాయశాస్త్రిగారు అసభకు అధ్యక్షులు. విజయ-నగర కళాశాల నుండి కొప్పురునకు వంపునపుడు- “ఈతడు మీకు బనికి వచ్చున”ని ఆచార్యులవారికి చెప్పివంపిన రాయడుశాస్త్రులవారు, చిట్టి గూడూరు నుండి విశాఖపట్టణమునకు శాస్త్రిగారు వెళ్ళునపుడు జరిగిన సభకు అధ్యక్షులగుట విశేషము.¹

ఆ సమావేశములో శ్రీవరదాచార్యులవారు ఆశువుగ ఈ క్రింది శ్లోకమును చెప్పిరి-

పండితా ఇంద్రియాణ్యనేష్వ

త్వమంతః కరణం మమ!

అస్తర్పహిళ్ళ రమ్యోజసి
సత్వం విస్మర్యసి కథమ్!!

“కళాశాలలోని ఇతరపండితులు నాకు ఇంద్రియములవంటివారు. నీవు అంతఃకరణ స్థానీయుడవు. బాహ్యముగను అంతరముగను నీవెంతో రమ్యమైనవాడివి. నిన్నెట్లు మరచిపోగలము?” అని వారి హృదయము లోని మాటను వీడ్కోలు సభలో చెప్పి ఆచార్యులవారు అందరినీ ఆశ్చర్యచకితులనొనర్చిరి.

1.1.1. 26 జాతీయకళాశాలోద్ధరణము :

ఇంతకు పూర్వము బందరులోని ఆంధ్ర జాతీయ కళాశాలలో శ్రీవరదాచార్యులవారు ప్రథమముగ నుద్యోగము నిర్వహించినటుల పేర్కొంటిని. కొంతకాలము గడచినది. సమాజములో విపరీతమైన మార్పువచ్చినది. మెకాలే వాదిన విషబీజ ప్రభావమున ఈ దేశము స్వావలంబనము పొగొట్టుకొనినది. స్వదేశీభావన నామమాత్రమైపోయినది. జాతీయవిద్య నాదరించు వ్యవస్థ అడుగంటిపోయినది. ఇటు వంటి పరిస్థితులలో బందరులో ఈ శతాబ్ది ప్రారంభమున మహామహులు జాతీయనాయకులైన శ్రీభోగరాజు పట్టాభిసేకారామయ్య వంటివారిచే స్థాపించబడిన ఆంధ్ర జాతీయ కళాశాల ఆలనపాలనలేక క్షీణదశకు చేరినది ప్రారంభదశలో ఆ కళాశాలతో అనుబంధము కలిగి సంస్కృతాధ్యాపకులుగా పనిచేసిన శ్రీవరదాచార్యులవారిని దానినెట్లైనను ఉద్ధరించవలెనని బందరులోని పెద్దలు ఆహ్వానించిరి.

శ్రీవరదాచార్యులవారు ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలకు అరోజులలోగల ఉచ్చదశను ఈనాడుగల నీచదశను గుర్తించిరి. అరువదేండ్లకు ముందు దేశభక్తితో త్యాగభావముతో కొందఱు తమ ఆస్తిపాస్తులను

కొంత నొసంగి ఆంధ్ర జాతీయ కళాశాలను స్థాపించిరి. ఈ దేశమునకు స్వాతంత్ర్యము వచ్చిన తరువాత వచ్చిన పెనుమార్పులలో, జాతీయ విద్యలకు చావుదెబ్బపడి, ఆ కళాశాల రూపులేఖలే మారిపోయినవి. దాని ఆస్తి, షాసులు అన్యాయకాండములైనవి. వాదినన్నింటిచి చక్కవరచి క్షణాదీక్షనరమగు ఇంగ్లీషు చదువుల కనుకూలముగ ఈ కళాశాలను ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమున కనుబంధ కళాశాలగ రూపొందించ వలెనను ప్రయత్నమారంభమైనది. శ్రీవరదాచార్యులవారే ఆ కళాశాల ధ్యక్షమును స్వీకరించిరి. తాను వేతనమును గాని, దారిబత్తెమును గాని దీసికొనక, యోగ్యులగు అధ్యాపకులను నియమించి ఆధునిక ముగు డిగ్రీలకు కావలసిన పాఠ్యప్రణాళికలను సిద్ధముజేసి, కళాశాలను 1949వ సం॥నందు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమున కనుబంధమొనర్చిరి ఇది యంతయు ఆ సంవత్సరే వారికిగల ప్రేమాభిమానములతోనే గాని ఇంకొక స్వార్థమేదియును లేదు. ఈ సముద్ధరణోద్యమమున వారె దుర్మొనరి సమస్యలేదు. కాని అన్ని సమస్యలను మానవతాదృష్టితో, సమాజసంక్షేమభావనతో వారు పరిష్కరించి ఆ కళాశాలకు అను బంధముగా ఒక ప్రాచ్యోన్నత పాఠశాలను (Oriental High School) తరువాత చాల కాలమునకు బి.ఇడి. కళాశాలను గూడ స్థాపించి ఆంధ్ర దేశమున ఒక మంచి విద్యాసంస్థగా దానిని తీర్చిదిద్దిరి.

ఆంధ్రజాతీయకళాశాలకు శ్రీవరదాచార్యులవారొనర్చిన విశిష్ట సేవకు గుర్తింపుగా 1961వ సం॥న ఆ కళాశాల స్వర్ణోత్సవసందర్భమున మజిలీపట్టణమునకు విచ్చేసిన అప్పటి ఉపరాష్ట్రపతులు సుగ్రహీతనామధేయులు, ఆగద్విఖ్యాత పాండితీమండితులు డా॥సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన్ మహోదయులు ఘనముగా వీరిని సమ్మానించిరి.

1.1.1. 27 బోర్డ్ ఆఫ్ స్టడీస్ :

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమేర్పడినప్పటినుంచి సంస్కృతమునకు బోర్డ్ ఆఫ్ స్టడీస్ చైర్మన్ గా సుమారు 40 సం॥లు శ్రీవరదాచార్యుల

వారే ఉండెడివారు. శ్రీవరదాచార్యులవారు, శ్రీరాయుడుశాస్త్రిగారు బోర్డ్ ఆఫ్ స్టడీస్‌లో శాశ్వతసభ్యులు. ఇట్లు సుమారు 40 సం॥లకాలము ఒక విశ్వవిద్యాలయమున ప్రాచ్యభాషల బోర్డ్ ఆఫ్ స్టడీస్ ఛైర్మన్ గా ఒకే వ్యక్తి ఉండుట అరుదైన విషయము. ఆ బోర్డులో సభ్యులుగా 1. శ్రీ, తాతా (రాయుడు) శాస్త్రిగారు, 2. శ్రీపాద లక్ష్మీనరసింహ శాస్త్రిగారు, 3. శ్రీవడలి లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు 4. శ్రీగాజులశిల్పి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు 5. శ్రీగుడిమెళ్ళ రంగాచార్యులుగారు 6. శ్రీపేరి లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు, 7. శ్రీవరవస్తు రామానుజస్వామిగారు 8. శ్రీఅనంతకృష్ణశాస్త్రిగారు, 9. శ్రీచిన్నస్వామిశాస్త్రిగారు, 10. శ్రీ వేంకటేశ్వర దీక్షితర్ గారు 11. శ్రీ పి.పి.ఎస్. శాస్త్రిగారు 12. శ్రీ టీ.హెచ్. రాజుగారు 13. శ్రీ డి.టి. తాతాచార్యులవారు మొదలగు చిగ్గఱతులైన పండితులు ఉండెడివారు!.

11.1. 28 షష్టిపూర్తి :

లక్ష్మీనరస్వతుల అనుగ్రహమొక్కచోట గల్గుట దుర్లభము. అట్లు వారి అనుగ్రహమునకు పాత్రులైన వారికి సంతానప్రాప్తి లేక పోవుటయో అరోగ్యము లేకపోవుటయో కనవడుచుండును. ఇవి యన్నియున్నవారు నిజముగా ధన్యజీవులు, సఫలజీవనులు. అటు చంటి ధన్యులు, సఫలజీవనులైన శ్రీవరదాచార్యులవారికి విద్యాదేవి సేవలో అరువది సంవత్సరములు నిండినవి. అప్పటికేవారి అంతేవాసులు దేశ విదేశములయందు విద్యారంగమున సమున్నతపీఠములనలంకరించియుండిరి. శిష్యులు, మిత్రులు, బంధువులు వారికి షష్టిపూర్తి జరుపవలెనని సంకల్పించిరి. వారు 17-7-1923న స్థాపించిన శ్రీనారసింహ సంస్కృత కళాశాలకు ఇరువదియైదు సం॥ములు నిండుటచే

ఆ కళాశాలకు రజతోత్సవము కూడ ఈ సందర్భములోనే జరుగ నిశ్చయించిరి.

అచార్యులవారి అంతఃకరణమగు శ్రీదుష్వారి వేంకటరమణశాస్త్రి గారే ఈ ఉత్సవసంఘమునకధ్యక్షులు. ఉపాధ్యక్షులు శ్రీమాన్ తరి రామానుజాచార్యులుగారు. కార్యదర్శి శ్రీతాతాచార్యులుగారు. కోశాధికారి శ్రీసొబ్బయ్యచౌదరిగారు. అది 1953వ సంవత్సరం. వేసవి కాలమున విశ్రాంతిగా ఒక ముహూర్తమును నిర్ణయించిరి. పూర్వ విద్యార్థి బృందమంతయు ఆంధ్రరాష్ట్రమునుండి పొరుగురాష్ట్రముల నుండియు విచ్చేసిరి. సంస్కృతాంధ్రభాషలలో గొప్పపేరును సంపాదించినవారు కొందఱు. విద్యత్కవులుగా ప్రతిష్ఠను పొందినవారికొందఱు, సమున్నత విద్యాపీఠములనధిరోహించిన మహామహులు కొందఱు-ఇట్లు శ్రీవరదాచార్యులవారి విద్యావంశహంతయు చిట్టిగూడూరులో సాక్షాత్కరించినది.

రెండురోజులు జరిగిన ఆ మహోత్సవమును తిలకించుటకు రెండు కండ్లు చాలకుండెను. నానాదేశసమాగతులైన పండితరాజులు, శాస్త్ర రత్నాకరులతో చిట్టిగూడూరు మిలమిల మెరసిపోయెను. దక్షిణ దేశమున సంస్కృతభాషకు ఎనలేని సేవలొనర్చుచున్న శ్రీబాలసుబ్రహ్మణ్య అయ్యరు, డాక్టర్ ఎ. శంకరన్ తిరుపతి నుంచి వేంచేసిన “మీమాంసాకీసరి” శ్రీమాన్ డి.టి. తాతాచార్యులవారు, ఆంధ్రప్రదేశ్ ఆస్థానపండితులు మహామహోపాధ్యాయులు శ్రీపాదకృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు, పూర్వవిద్యార్థి, ఉత్తమవైద్యుడు, శాసనసభాసభ్యుడు శ్రీఅనంతప్రిపాఠి, ఇంకను ఎందఱో పండిత వ్రాకాండులు సభను అలంకరించిరి, మృదుమధురములగు వ్రాసి సంస్కృతోపన్యాసములతో ఇది దేవలోకమా యను భ్రమకలిగినది.

ఇంతకాలము ఎందఱో విద్యార్థులకు అన్నముపెట్టి విద్యాదానము

చేసిన శ్రీవరదాచార్యులవారికి ఈ వండితబృందము అన్వర్తమగు “కులపతి” బిరుదము నొసంగి వాగ్దేవిని సమ్మానించినది¹. ఈ మహోత్సవసమయమున శిష్యప్రశిష్యులు భక్తితో సమర్పించిన కానుకలను ఆచార్యులవారు ఒక నిధిగా కళాశాలకు సమర్పించిరి. ఆచార్యులవారే విచ్చేసిన మహావండితులకు, మిత్రులకు, బంధువులకు, అనేక వాసులకు రెండురోజులు విందుచేయుటకాక విద్యాలయములకు వైద్యాలయములకు కొన్ని వేలరూపాయలను దానమొనర్చిరి². అధికారానుగుణముగ సమ్మానములనుకూడా చేసిరి. ఆచార్యులవారి ఔదార్య-వాత్సల్యములకు ఆ షష్టిపూర్తి మహోత్సవమొక తార్కాణముగా మిగిలిపోయినది.

1.1.1. 29 భద్రాచలనివాసము :

ఆంధ్రదేశమున గల పుణ్యక్షేత్రములలో భద్రాచలము ప్రసిద్ధమైనది కంచర్ల గోవన్న ప్రభుత్వధనముతో ఎప్పుడో కట్టించిన ఆలయ ప్రాకారాదులు శిథిలమైపోగా ఆంధ్రప్రదేశ్ దేవాదాయ ధర్మాదాయ శాఖామాత్యులు శ్రీకల్లూరి చంద్రమౌళిగారు దాని పునరుద్ధరణమునకు పూనుకొనిరి. ఆ సత్కార్యమునకు నిధులు సమకూర్చవలయునని వత్రికలలో ప్రకటన ఇవ్వబడగా శ్రీవరదాచార్యులవారు వెంటనే అయిదు వందల రూపాయలను మంత్రికి పంపి, తాననువదించిన దాశరథి శతకమును శ్రీరామనవమికి భద్రాచలమువచ్చి స్వామికి సమర్పించునని వ్రాసిరి. భద్రాచలమున శ్రీరామనవమికి జరిగిన దాతల సమావేశములో మంత్రి ఆచార్యులవారిని అభినందించి, “ఆ అంకెను పూర్తి చేసినచో.....” అని చమత్కారముగా అనిరి. వదాన్యశిరోమణులగు వరదాచార్యులవారు ఇంకొక సున్నము జేర్చి 5,000 రూపాయలను

1. కు.పు. 109.

2. సా.సు.ల. పు. 74.

స్వామికి సమర్పించిరి. ఉహించిన దానికంటే నాలుగువేల రూపాయలు అధికముగ సమర్పించిన ఆచార్యులవారి త్యాగబుద్ధికి శ్రీచంద్రమౌళి గారు ఆశ్చర్యపడిరి. “పునరుద్ధరణ కార్యమును శాస్త్రీయముగ నిర్వహించుటకు మీవంటి పండితులు పరిపాలనా దక్షులు ఈ సంఘమునకు ఉపాధ్యక్షులుగ మండిన నాకృషి సఫలమగు” నను మంత్రి కోరికను మన్నించి ఆచార్యులవారు భద్రాచల రామభద్రుని సేవకు అంగీకరించిరి.

అప్పటికి ఆచార్యులవారి వయస్సు 69 సంవత్సరములు. నాలుగైదు విద్యాసంస్థల బరువుబాధ్యతలతో పాటు భద్రాచలదేవాలయ పునరుద్ధరణమును వారికొక కర్తవ్యమాయెను. నాలుగు సంవత్సరములు భద్రాచలమునందుండి విలిక్షణముగ ఆదేవాలయ పునరుద్ధరణ కార్యమును నిర్వహించిరి. వారు ఈ అంశమునిట్లు విశదీకరించిరి-

చతుర్వర్షం భద్రాచలవసతిరాసం తవ కృతే
సముద్ధారం జీర్ణప్రశిథిల విమానస్య భవతః॥
వినిర్మాణం యాత్రావసతినదనా నామకరవం
కిమన్యత్కాంక్ష్యం మే నయలఘు భవద్దామ భగవన్॥1

గోదావరికి సమీపమున భద్రాచలములో వరదయ్య సత్రము గలదు. అచట తపాలాశాఖలో ఉద్యోగిగా పనిచేసిన “వరదయ్య” అను నాతడు ఆ సత్రమును ఎప్పుడో కట్టించెను. ఆ వరదయ్య సత్రమునందే శ్రీవరదాచార్యులవారు తన ధర్మపత్ని శ్రీలక్ష్మమ్మ గారితో వానప్రస్థాశ్రమమును గడుపుచు 1958-1964 సం॥ల మధ్య శ్రీసీతారామచంద్రులకు సేవనొసర్పిరి.

వ్రభుత్వము మారినది. పునరుద్ధరణ సంఘముకూడా మారినది. నూతన సంఘము సమావేశము జరిపినది. చిత్రకూటమండప, రామదాసధ్యానమందిరనిర్మాణములను నూతనసంఘము చేపట్టినట్లు యాత్రగా భద్రాచలము వచ్చిన ఆచార్యులవారు విని మఱి ఆయిదువేల రూపాయలను తన విరాళముగనిచ్చి తమ ఔదార్యమును ప్రకటించిరి. కాశిదాసు చెప్పినట్లు త్యాగము చేయుటకే గదా! మహాత్ముల అర్థసంపాదనము.

1.1.1. 0 విశ్రాంతి :

సంస్కృత సేవనై కజీవితప్రయోజనులైన శ్రీవరదాచార్యుల వారు పూర్ణకాములై తమ జీవితమునంతను సంస్కృత భాషాసేవ కంఠితమొనర్చి ఆధికారముగ విశ్రాంతి తీసికొనిరి. కానీ వారు సాహిత్య వ్యవసాయమును కొనసాగించుటలో విశ్రాంతి తీసుకొను ప్రసక్తియే లేదు. అటు బందరులోని ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలకును, ప్రొచోన్నత పాఠశాలకును, చిట్టిగూడూరులోని శ్రీనారసింహ సంస్కృత కళాశాలకును వారే కార్యదర్శులుగా నుండి ఆ సంస్థల బాగోగులను గమనించుచుండిరి. విద్యార్థులకు రామాయణ సంగ్రహమునుండి రసగంగాధరము వఱకును, శబ్దమంజరి నుండి మహాభాష్యము వఱకును, భాషాశాస్త్ర సంగ్రహ-సంస్కృత సాహిత్య చరిత్రాదులను ప్రతి నిత్యము బోధించుచునే యుండెడివారు.

తన అనేకవాసులుగా విజయనగరమునందును, కొవ్వూరు చిట్టి, గూడూరులలోను వివిధ విద్యలను చదువుకొనినవారు దిగ్విగతములలో

1. త్యాగాయ సంభృతార్థానాం సత్యాయ మితభాషిణామ్ |
యశసే విజిగీషూణాం ప్రజాయై గృహమేధినామ్ ||

సమున్నతస్థానములనధిరోహించియుండుటను మనసారా చూచుకొని, వారు మహానందభరితులగుచుండెడివారు. ఆచార్యులవారి శిష్యులలో ఎందఱో ఉత్తమాధ్యాపకులుగను, ప్రసిద్ధరాజకీయనాయకులుగను దేశసేవకులుగను పత్రికాసంపాదకులుగను కవివరేణ్యులుగను, విమర్శకులుగను గణుతికెక్కిరన్న అది వారి కెంతగనో అహ్లాదమును ఆత్మసంతృప్తిని కలిగించెడిది.

శ్రీనారసింహ సంస్కృతకళాశాల బాధ్యతను సమర్థుడైన కుమారుడు శ్రీనరసింహాచార్యులు చూచుకొనుచుండగా! శ్రీవరదాచార్యులవారు తమ జీవితోత్తరార్థమును వానప్రస్థునివలె ప్రశాంతముగా గడువసాగిరి ఈ విశ్రాంతి సమయమున వారు తమ శతకానువాదములను వెలయించిరి. చివటి రోజులలో ఆచార్యులవారు అహ్నిశలు శ్రీమద్రామాయణమును వలుమార్లు పారాయణమొనర్చుచు గడిపెడివారు. తన ఆధ్యక్ష్యమున జరిగిన పనులలో లోకమునకు కొంత ఉపకారమే జరిగినదని భగవదనుగ్రహమువలన తన కన్ని రంగముల యందు విజయమే లభించినదని తృప్తిగా ఇట్లు భావించి-

యదాధ్యక్ష్యం ప్రాప్తం వివిధకరణీయే విధివశాత్
తదాసిల్లోకస్యోపకృతివిధయే నాపకృతయే।
కృపా ప్రాచుర్యాత్తే కృపన మమ నభూదవజయః
కిమన్యత్కాంక్ష్యం మే నయ లఘు భవద్దామ భగవన్॥౨

1. అమర్త్యానాం వాణీప్రథమవయసో మేఽర్చనవదం
తదార్పయై దత్తా వసతిభవనక్షేత్ర విభవాః।
తదక్షయ్యం పుత్రః కులధనమిదం రక్షణి నిజః
కిమన్యత్కాంక్ష్యం మే నయ లఘు భవద్దామ భగవన్॥

ప్రొ.క.పు. 26.

నన్ను నీ పరమ పదమునకు గొనిపొమ్మని ప్రార్థించిరి. “కృత కృత్యాః ప్రతీక్షంతే మృత్యుం ప్రియమివాశిధిమ్” అను పెద్దలమాట ఇటువంటివారి విషయమున అక్షరసత్య మనిపించుచున్నది. తొంబది సంవత్సరముల తమ సఫల జీవితయాత్రను ముగించుకొని శ్రీఆచార్యులవారు తృప్తిగా 1982వ సంవత్సరమున పదమహరమును జేరిరి.

1.1.2 సారస్వతజీవితము :

ఇంతవఱకు శ్రీవరదాచార్యులవారి వ్యక్తిగత జీవితమునందలి ముఖ్యఘట్టములను సంగ్రహముగ సమీక్షించితిమి. ఈ ప్రకరణమున ఆచార్యులవారి సారస్వతజీవితమునందలి కొన్ని సందర్భములను వదామర్శింతము.

1.1.2.1 సంస్కృత భాషాధ్యయనము :

శ్రీవరదాచార్యులవారు ఆబాల్యము సంస్కృత భాషాభిమానము కలవారు. చిన్నతనముననే వారు మేనమామ శ్రీవేంకటరంగ రామానుజాచార్యులవారి వద్దను తండ్రిగారగు శ్రీనరసింహాచార్యుల వారి వద్దను సంస్కృతాభ్యాసము నారంభించిరి. ఆ సంస్కార బీజములు పోసు పోసు అంకురిత కోరకిత పల్లవిత పుష్పిత ఫలితావస్థలనంది సంస్కృత సారస్వతక్షేత్రమున మధురాభిలాషల ననుగ్రహించిన కల్పవృక్షముగా శ్రీవరదాచార్యులవారిని నిలబెట్టినవి. భాషాశాస్త్ర సంగ్రహకోషోద్ఘాతము చివఱ వారు “సంస్కృతసేవనైక జీవితప్రయోజనః” అని వారి భావిజీవితకార్యక్రమమును నిర్దేశించిరి. ఆ ప్రతిజ్ఞనువారు అంతము కార్యరూపమును దాల్చునట్లు కృషిచేసిరి.

బాల్యమున ఇంటిలోను, ఆపైన గూడూరులో ప్రాథమిక పాఠశాలలోను, బందరులో ఉన్నత పాఠశాలలోను, అవిచ్ఛిన్నముగ

జరిగిన వారి సంస్కృతాధ్యయనము బందరు నోబుల్ కళాశాలలో ఎఫ్.ఎ చదువునపుడు అందులో సంస్కృతము పాఠ్యాంశముగా లేక పోవుటచే కొనసాగలేదు. శ్రీఆచార్యులవారికి అది ఎంతయో మనః శ్లేషమును కలిగించినది, కాని విధిలేక గణితశాస్త్రమును ప్రధానాంశముగా గ్రహించి వీరు ఎఫ్.ఎ మొదటి సంవత్సరమును పూర్తి చేసిరి. అంద్రదేశ భాగ్యవిశేషముచే వీరు ఎఫ్.ఎ. ద్వితీయవత్సరములో చేరునాటికి ఆ కళాశాలలో ఎఫ్.ఎ.లో కొత్తగా సంస్కృతము విశిష్టాధ్యయనాంశముగా ప్రవేశపెట్టబడినది. సంస్కృతమునందలి అంశము చదివిన మొదటి సంవత్సరమును వదలుకొని శ్రీఆచార్యుల వారు సంస్కృతమును ప్రధానాంశముగా తీసుకొని మఱి ఎఫ్.ఎ. మొదటి సంవత్సరమును చదివి ప్రథమశ్రేణిలో ఉత్తీర్ణులైరి. ఈ సంఘటన ద్వారా చిన్నతనమునందే వారికి సంస్కృత భాషయందు గల అభిమానమును మనము స్పష్టముగా తెలిసికొన వీలగుచున్నది. ఈ సందర్భమే గణితశాస్త్రాచార్యులు కావలసిన శ్రీవరదాచార్యుల వారిని సంస్కృతభాషకు ఎనలేని సేవచేసిన “మహాపాఠ్యాయులు”గా “బ్రాహ్మభూషణులు”గా “కులపని”గా “కళాప్రపూర్ణులు”గా ఈ దేశమున కందించినది.

1.1.2.2 మహామహాపాఠ్యాయ శిష్యరికము :

శ్రీవరదాచార్యులవారు బందరులో ఎఫ్.ఎ. పరీక్షలో ప్రథమ శ్రేణిలో ఉత్తీర్ణులై మద్రాసులోని ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలో సంస్కృతమును అధ్యయనాంశముగా దీసికొని ఎమ్.ఎ. (అనర్స్) కక్ష్యలో చేరిరి. అప్పుడు ప్రెసిడెన్సీకళాశాలలో సంస్కృత విభాగాధ్యక్షులు ఆచార్య ఎస్. కుప్పస్వామిశాస్త్రిగారు. వీరు “విద్యావాచస్పతి” “శాస్త్ర రత్నాకర” మహామహాపాఠ్యాయ “దర్శనకళానిధి” బిరుద విభూషితులు. ఆయన ఇటు సంప్రదాయబద్ధముగ శాస్త్రముల నధ్యయనము

చేసి, ఆధునికముగ సంస్కృత సాహిత్యమును సమీక్షించి మున్ముందు సంస్కృతభాషకు ఈ దేశమున ఆదరము, గౌరవప్రతిపత్తులు పెరుగునట్లు వివిధ ప్రణాళికలను నిర్మించిన మహానుభావులు. సంస్కృత భాషలో విభిన్న శాస్త్రములలో ప్రావీణ్యము గడించిన పండితులకు “శిరోమణి” అను బిరుదమునిచ్చి సంస్కృతభాషాసేవకు వారుపయోగపడునట్లు చేయవలయునని మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమునకు సలహానిచ్చిన ధీశాలురు వారు.

ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలోనే ఇంకొక ఆచార్యులు మండయన్ రంగాచార్యులవారు. వీరు చతుశ్శాస్త్రపండితులు ఆధునిక విమర్శమార్గమున ఆఖండులు. ఇటువంటి మహామహోపాధ్యాయులవద్ద శ్రీవరదాచార్యులవారు వ్యాకరణశాస్త్రమును ఋఘాంశముగా అధ్యయనము చేసి ఎమ్.ఎ. (ఆన్ ర్స్) పరీక్షలో మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమున ప్రథమ శ్రేణిలో సర్వప్రథములుగ ఉత్తీర్ణులై స్వర్ణపదకమును బహుమానముగా నందిరి.

శ్రీఆచార్యులవారి సారస్వత జీవితమునకు నోబుల్ కళాశాలలో పడిన పునాది గట్టిపడి ప్రెసిడెన్సీలో పండితప్రకాండుల అంతేవాసిత్వమున దృఢబంధమైనది. అపైన వారు నిర్మింపబోవు సంస్కృత సారస్వత మహాసాధమునకు అదియే మూలశిలాబంధమైకూడా వెలసినది.

1.1.2.3 రాయుడుశాస్త్రిసహవాసము :

విజయనగర ప్రభువుల ఆహ్వానము నందుకొని శ్రీవరదాచార్యులవారు విజయనగర సంస్కృత కళాశాల ఆధ్యక్ష్యమును చేపట్టిన ఇంతక్షముందే చెప్పితిని. అప్పటికి ఆ కళాశాలలో ప్రధాన పండితులు బ్రహ్మశ్రీ తాతాసుబ్బరాయశాస్త్రిగారు. వారినందరు “రాయుడుశాస్త్రి”

గా రని పిలిచెడివారు. నకల దర్శనసార్వభౌములయ్యును వ్యాకరణ శాస్త్రమున విశిష్ట కృషిచేసినారు.

ప్రెసిడెన్సీలో శ్రీకువ్వస్వామిశాస్త్రిగారి అస్తేవాసితలో సంప్రదాయ బద్ధముగ ఆధునికముగ వ్యాకరణశాస్త్రమున విశిష్ట కృషిచేసిన శ్రీవరదాచార్యుల వారికి శ్రీరాయడు శాస్త్రిగారి సహవాసము ఎంతో అనందమును కలిగించినది. తాను కళాశాలాధ్యక్షుడయ్యును తమకు మద్రాసులో గురువులైన శ్రీకువ్వస్వామిశాస్త్రిగారితో సమానవయస్కులైన శ్రీరాయడుశాస్త్రిగారిపై ఆచార్యుల వారికి గురుభావమే యుండెడిది. దానిని స్పష్టముగ శ్రీరాయడుశాస్త్రిగారి షషిపూర్తికి ఆచార్యులవారు వారినభినందించుచు సమర్పించిన లఘుకృతి “తత్త్వ కథనము”న మనము దర్శింపవచ్చును¹.

శ్రీరాయడుశాస్త్రిగారి సహవాసమున శ్రీఆచార్యులవారి ప్రతిభా పొండిత్యములకు పదును ఏర్పడినది. వ్యాకరణ శాస్త్రమునందలి లోతుపాతులు అవగతములైనవి. కాలక్రమేణ వారొనర్చిన సౌరస్వత సమారాధనమునకు కావలసిన తుష్టిపుష్టి వారి సాహచర్యముననే సమకూడినవి.²

1. ద్విత్రతా జ్యహోని కుసుమాంజలి మధ్యగీష
త్వత్సన్నిధౌ తదపి మేఽసి గురుర్గరియాన్।
ఆత్మం సుశిక్షితవతాం కు పదాదిశాస్త్రం
కో నామ నాసి విదుషాం హి పరశ్శతానామ్॥

[ప్రా.క. పు. 4

2. ఏకత్ర వాసః పటుకాభిమానః
ప్రయోజనైక్యరి చ సమత్పరత్వమ్।
కదాపి మా మవ్యకరోద్గుణాన్తం
మహత్మనస్తే కిముతాన్య మర్హమ్॥

[ప్రా.క. పు. 5

1.1.2.4 సారస్వతసేవ :

శ్రీవరదాచార్యులవారికి అభిమాన శాస్త్రము వ్యాకరణము. అయినప్పటికి వారికి ఇతరశాస్త్రములపైన చిన్నచూపులేదు. న్యాయ-మీమాంసలను అలంకారశాస్త్రమును వారు అభిమానముతో అభ్యసించిరి. సంస్కృత కవికామతల్లి కరుణ వారికి చిన్నవయసునందే అపారముగా కల్గినది. వారిరచనలు అసంఖ్యాకములు కావు గాని; అనర్థములు అత్యర్థసుకుమారములు అని చెప్పక తప్పదు. వారి గ్రంథరచనా వ్యాసంగమును గూర్చి రాబోవు ప్రకరణమున (పు. 103) స్థాలీ పులాకముగ నిరూపింతును.

1.1.2.5 గ్రంథరచన :

తనకు తాను శ్రద్ధతో నొక శాస్త్రమును సంప్రదాయబద్ధముగ నధ్యయనముచేసి అందు అధికారమును బడయుట కష్టసాధ్యము. కాని తాను గడించిన శాస్త్రపరిజ్ఞానము అనుభవముతో జోడించి ఇతరుల మనస్సునకు నాటునట్లు బోధింపగలుగుట అంతకంటెను కష్టమైనవని. అందుకే ఈ రెండిలో ఆరికేరిన ఉపాధ్యాయుని మిగత వారందరికంటె ముందు కీర్తించవలెనని శాశిదాసు అభిప్రాయపడినాడు.¹ ఇది బోధనకు సంబంధించిన విషయము. తాను అవగతమొనర్చుకొన్న దానిని ఇతరులకు మౌఖికముగ బోధించుటగాక, సరస మధురమైన కవితగా కూర్చి లోకమున చిరస్థాయిగా నుండునట్లు అందించుట ఇంకను కష్టమైన

1. శ్రిష్టా క్రియా కస్యచిదాత్మనంస్థా
సంక్రాంతిరన్యన్య విశేషయుక్తా ।
యస్యోభయం సాధు స శిక్షకావాం
ధుర్ ప్రతిషావయితవ్య ఏవ ॥
మాళవి 1. 16.

నుండదు. ఆహారము సరిగా ఇచ్చినట్లైతే అది జీవమునిచ్చును. సమస్త ఇంద్రియములను ప్రసన్నము చేయును. ధాతువులను వృద్ధి పొందించును. స్మృతి, బుద్ధి, అన్ని బలములను ఓజస్సును వర్ణమును వృద్ధి పొందించును. దీనికి విరుద్ధముగా ఆహారమును ప్రయోగించినచో అన్ని విధములైన శారీరక దుఃఖములను కలుగజేయును.

భవంతి చాత్ర -

ఆరోగ్యం దోషసమతా సర్వాభాధనివర్తనమ్ ।

తదర్థమృషయః పుణ్యమాయుర్వేదమధీయతే ॥ 4 ॥

దోష సమావృత్త సమస్త రోగముల నివృత్తి అనబడును. ఈ ఆరోగ్యము కొరకు ఋషులు పుణ్యకారకముగా ఆయుర్వేదమును అధ్యయనము చేస్తారు.

రసాయనాని విధివత్తదర్థం చోపయుజ్జతే ।

ధర్మార్థకామమోక్షాణామవాప్తిశ్చ తదాశ్రయా ॥ 5 ॥

తదాత్మ్యవాంస్తదర్థాయ ప్రయతేత విచక్షణః ।

ఈ ఆరోగ్యము కొరకు చెప్పినట్లుగా రసాయన ప్రయోగము చేయబడును. ధర్మార్థ కామ మోక్షములను పురుషార్థములు కూడా ఆరోగ్యమువల్లనే లభించును. కావున బుద్ధి మంతుడైన మనుష్యుడు ఆరోగ్యము కొరకు ప్రయత్నించవలెను.

అన్నాభిలాషో భుక్తస్య పరిపాకః సుఖేన చ ॥ 6 ॥

సృష్టవిణ్మూత్రవాతత్వం శరీరస్య చ లాఘవమ్ ।

సుప్రసన్నేత్రియత్వం చ సుఖస్వప్నప్రబోధనమ్ ॥ 7 ॥

బలవర్ణాయుషాం లాభః సౌమనస్యం సమాగ్నితా ।

విద్యాదారోగ్యలిజ్గాని విపరీతే విపర్యయమ్ ॥ 8 ॥

రోగ్యలక్షణములు : అన్నమునందభిలాష, భుజించిన ఆహారము సుఖముగా ప్రమగుట, మలమూత్ర వాతములు సరిగా వెడలుట, శరీరలఘుత్వము, ద్రియ ప్రసన్నత, సుఖపూర్వక నిద్ర, మేల్కొనుట, బలవర్ణ ఆయు ప్రాప్తి,

6. దాశరథిశతకము (అనువాదము)
 7. కృష్ణశతకము (")
 8. భాస్కరశతకము ["]
 9. శ్రీకాళహస్తీశ్వరశతకము (")
 10 గాయత్రీ నీతి గీతావళి (")
 11. నరసింహశతకము (")
 12 అంధనాయకశతకము ["]
 13 ప్రాస్తవిక కడంబము (స్వతంత్రరచనల సంకలనము)
 14. సత్యవిజయము (స్వతంత్ర రచన)

ఈ రచనలన్నింటిని గూర్చి ద్వితీయాధ్యాయమున (2.) విస్తరముగ సమీక్షింతును. ప్రస్తుతమీ ప్రకరణమున వాటి పరిచయమును మాత్రమందింతును.

1.1.2.5.1 భాషాశాస్త్రసంగ్రహము :

శ్రీవరదాచార్యులవారు 1914లో ఎమ్.ఏ. -(ఆనర్స్) పరీక్ష యందుత్తీర్ణులైన వెంటనే అప్పుడప్పుడే వెలువడుచున్న అనేక భాషాశాస్త్ర సిద్ధాంతములనుబట్టి ఆకళించుకొని సంప్రదాయపద్ధతిలో సంస్కృతభాష నభ్యసించువారికి కూడ ఈసిద్ధాంతములను పరిచయము చేయవలెనను సంకల్పముతో “భాషాశాస్త్రసంగ్రహము”ను ఈ గ్రంథ రచననారంభించి 1916 నాటికి పూర్తిచేసిరి. కానీ ఈ శాస్త్రము మాతనముగా నేర్పడినది గాన ఇంకను ఇతర సిద్ధాంతములను గూడ అర్థముజేసికొని ప్రకటించిన భాగుండునని దీనిని ముద్రించలేదు ఇద మిథ్యముగా సిద్ధాంతములను శాస్త్రీయధోరణిలో విమర్శించు గ్రంథము గాన మాతనగ్రంథ సంవాదము చేయుచుండిరి. కొంతకాలము గడచినది. ఎట్టకేలకు ఆత్మసత్యయము కలిగినది. వారి ఆచార్యులు శ్రీకున్స స్వామిశాస్త్రిగారు గ్రంథమును చదివి ఎంతో సంతోషించి తప్పక

ఈ గ్రంథమును ముద్రించుమని ఆశీర్వాదము నొసంగిరి. అంశట 1933వ సంవత్సరమున ఆచార్యులవారు “భాషాశాస్త్రసంగ్రహము అను పేరుతో దీనిని ప్రకటించిరి. కేవల సంస్కృతజ్ఞులగు వారికి అచుంబితమగు భాషాశాస్త్రమును గూర్చి శ్రీవరదాచార్యులవారొనర్చిన ఈరచన దాక్షిణాత్య విశ్వవిద్యాలయములందు పాఠ్యగ్రంథమయ్యెను. అది ఈనాటికి అట్లే అధ్యయనము చేయబడుచున్నది.

1.1.2.5.2 సుషుప్తివృత్తము :

శ్రీవరదాచార్యులవారి రెండవరచన సుషుప్తివృత్తము. వ్యాకరణాది శాస్త్రగ్రంథములను కావ్యనాటకాలంకారాది గ్రంథములను అనేక ఆవృత్తులతో విద్యార్థులకు లెస్సగా బోధించిన ఆచార్యులవారి పొందిత్యము నిష్కృష్టమయ్యెను. సంస్కృత సాహిత్యమున ఆయన అభిమాన కవులిద్దఱు. వారే వాల్మీకి-కాళిదాసులు. వాల్మీకి వాక్సధను, కాళిదాసు కమనీయకవిశామృతమును తనివిదీరగ్రోలిన ఆచార్యులవారికి పరసమధురమైన కవితావేశము సహజముగనే అబ్బినది. వాక్యవిన్యాసమున పదలాలిత్యమున, భావిత్యవరిపాలనమున ఆచార్యులవారు సిద్ధహస్తములను ప్రతీతి ఏర్పడినది. “నా మూలం లిఖ్యతే కించిన్నానపేక్షితమగచ్యతే”

1. కార్యవశాన్మద్రపురే కంచిత్కాలముపితవతా మయా
సమభ్యర్థితాః మద్రపురస్థ రాజకీయకళాశాలాయాం మే ప్రాచిన
గురవో “మహామహోపాధ్యాయ” “విద్యావాచస్పతీ”త్యాది బిరు
దాంకితాః శిష్యవత్సలాః శ్రీమన్తః సే. కువ్వస్వామిశాస్త్రి మహా
శయాః గ్రంథమేన మామూలాగ్రం సదయం సావ
ధానం చ సమాకర్ష్య “ప్రాకాశ్యముననేయోజయ”
మితి మాం ప్రోత్సాహయామాసుః

విజ్ఞప్తిః భా.శా.నం.

అన్నమల్లినాథుని మార్గమునే వాతాశ్రయించిరి. వారికి కళిదాసుని అనుబంధముగా ఆస్తియగు వైదర్భిరీతి అచార్యులవారికి సంక్రమించినది. అనాటి దేశపరిస్థితులను మనస్సునందుంచుకొని అన్యవదేశముగా నొక్క కావ్యము వ్రాయవలెనను. సంకల్పము కలిగినది. తత్ఫలితమే సుమప్తివృత్తము దీనిని అచార్యులవారు 1934-36 సం॥లో వ్రాసిరి. ఇందలి విశేషములను ద్వితీయాభ్యాయమున (2.1.2) చర్చింతును.

1.1.2.5.3 న చే ద్వ్యాత్మీకి రభవిష్యత్ :

అచార్యులవారు 1936 ప్రాంతమున సుమప్తివృత్త రచనను పూర్తిచేసి 1937లో ఆ కావ్యమును ప్రచురించిరి. అటు తరువాత 1938లో మద్రాసు సంస్కృత ఎకాడమీవారు శ్రీరామనవమి సందర్భమున ఏర్పాటుచేసిన సాహితీసభ కొఱకు “న చే ద్వ్యాత్మీకి రభ విష్యత్” అను అఘుకావ్యమును రచించిరి. సంస్కృత సాహిత్యమున అప్పటికి ఇటువంటి రచనలు రాలేదు. అంగ్ల సాహిత్య ప్రభావమున అచార్యులవారిటువంటి రచనచేసి యుండవచ్చును.

1.1.2.5.4 వేమన-సుమతి-దాశరథి-కృష్ణ-శతకములు :

శ్రీవరదాచార్యులవారు 1938లో “న చే ద్వ్యాత్మీకి రభవిష్యత్” అను అఘుకావ్యముని రచించిన తరువాత కొంతకాలము వారి రచనా వ్యాసంగము దాదాపు ఆగిపోయినది. 1939లో వారికి పుత్రీవియోగము జరిగినది. అపైన కొంతకాలము వారెటువంటి రచనలను చేయలేదు. 1952లో వారికి వష్టిపూర్తి మహోత్సవము జరిగిన తరువాత కొంత

1. వైదర్భివల్లభస్యేమాం కాళిదాసస్య వద్ధతిమ్ ।

వశ్యంతః స్వప్నవృత్తైశ్చిన్మి దిష్ట్యావర్ణామహే వయమ్॥

సు.వృ. Foreword.

విశ్రాంతి చిక్కినది. మఱి వారు రచనలను జేయుటకు ప్రకటించిరి. తెలుగుభాషలో అనర్థరత్నములగు కొన్ని శతకములను అంధ్రేశరులకు కూడా అందుబాటులోనికి తీసికొనిరావలెనని సంస్కృతమున అనువదించుటకారంభించిరి. 1953-54 సం॥ల మధ్యకాలమున వేమన సుమతి-దాశరథి-కృష్ణ శతకములను ఆచార్యులవారు సంస్కృత భాషలోని కనువదించిరి. ఈ నాలుగు శతకములు 1954వ సం॥న ముద్రింపబడినవి.

1.1.2.5.5 భాస్కరశతకము :

1955వ సంవత్సరమున ఆచార్యులవారు భాస్కరశతకమును అనువదించి ప్రకటించిరి.

1.1.2.5.6 శ్రీకాళహస్తిశ్వర శతకము :

మహాకవి ధూర్జటి రచన శ్రీకాళహస్తిశ్వర శతకము తెలుగుశతక వాఙ్మయమునకు మణిపూస వంటిది. దానిని 1956లో అనువదించి ప్రకటించి తనకు శైవులయందును వైష్ణవులయందును సమదృష్టి కలదని ఆచార్యులవారు నిరూపించిరి.

1.1.2.5.7 గాయత్రీ నీతి గీతావళి :

అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామిగారు హిందీలోని కొన్ని నీతిపద్యములను తెలుగులో అనువదించి “గాయత్రీ నీతిగీతావళి” అనుపేర 1957 సం॥లో ప్రకటించిరి. ఆ పద్యములను శ్రీవరదాచార్యులవారు అదే సంవత్సరమున సంస్కృతీకరించి ప్రకటించిరి.

1.1.2.5.8 నరసింహశతకము :

ధర్మపురి నరసింహస్వామిని సంబోధించుచు శేషప్ప యను కవి వ్రాసిన నరసింహశతకమును 1969లో ఆచార్యులవారు సంస్కృతమున అనువదించి ప్రకటించిరి.

1.1.2.5.9 ఆంధ్రనాయకశతకము :

కృష్ణాజిల్లాలో ప్రసిద్ధమైన డీత్రము శ్రీకాకుళము. ఆంధ్రనాయకుడను పేర అచట విష్ణువు వెలసియున్నాడు. ఆయనకు జరుగు సేవలు ఉత్సవములు కొన్ని కారణములచే ఆగిపోయినవి. ఆ సందర్భమున కాసుల పురుషోత్తమకవి నిందాస్తుతితో ఆంధ్రమహావిష్ణువుపై జెప్పిన శతకమే ఆంధ్రనాయకశతకము. దానిని 1968వ సం॥లో ఆచార్యులవారు అనువదించి ప్రకటించిరి.

1.1.2.5.10 ప్రాస్తావిక కదంబము :

శ్రీవరదాచార్యులవారు 1930-1968 సంవత్సరముల మధ్య ముప్పది ఎనిమిది సంవత్సరముల పాటు ఆయా ప్రస్తావములలో రచించిన శ్లోకఖండికల సన్నిధిని కలిపి “ప్రాస్తావికకదంబము”ను పేర 1970లో ప్రచురించిరి.

1.1.2.5.11 సత్యవిజయము :

భారతములోని సత్యహరిశ్చంద్రుని కథను ఆధారముగా తీసికొని ఆచార్యులవారు నాలుగుసర్గలతో స్వతంత్రముగ వ్రాసినకావ్యము సత్యవిజయము. దీనిని వారెప్పడో ప్రారంభించి కొంతవరకు వ్రాసి నిలిపి వేసిరి. వారి ప్రియశిష్యులు శ్రీదుర్వారి వేంకటరమణశాస్త్రిగారి కోరిక మేరకు దానిని పూరించి 1972లో ప్రకటించిరి.

సత్యవిజయమును ప్రకటించిన తరువాత వారి సారస్వత వ్యాసంగము మఱల నిలిచిపోయినది. కాని అప్పడప్పుడు కొన్ని శ్లోకములను మాత్రము వ్రాసినట్లు తెలియుచున్నది. వారి సారస్వత జీవితమున ముఖ్యముగ పేర్కొనవలసిన ఘట్టములన్నియు దాదాపు 1978తో ముగిసినవి. అప్పటికే వారికి ఎనుబది ఆరుసంవత్సరముల వయస్సు వచ్చినది. అంతటి వార్ధకదశలో గూడ కళాశాఖ

విద్యార్థులను పిలిచి కొన్ని పాఠములను చెప్పుచు కాలక్షేపము చేయు చుండెడివారు.

1.1.2.6 అకాడమీ విశిష్ట సభ్యత్వము :

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య ఎకాడమీ ఆంధ్ర సాహిత్యమునకు ఎనలేని సేవచేయుచున్న సంస్థ. ఆంధ్రప్రదేశ్ మునందు విద్యారంగమునకు ఘనమైన సేవచేసిన మహనీయులకు ప్రతి సంవత్సరము కొంత మందికి, ఎకాడమీ విశిష్టసభ్యత్వము నొసంగి స్వర్ణవ తకాదులతో సత్కరించును. తాత్ప్రవతి సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన్ వంటి ప్రముఖులకు విశిష్ట సభ్యత్వము నొసంగి ఎకాడమీ తనకు తాను సమ్మానించుకొన్నది. శ్రీవరదాచార్యులవారు విద్యారంగమునకు విశేషించి సంస్కృతాంధ్ర సాహిత్యములకు చేసిన విశిష్టసేవలను గుర్తించి 8-1-1969వ తేదీన వారిని విశిష్టసభ్యులుగ ఎకాడమీ గౌరవించినది. “కళాప్రపూర్ణ” ఆచార్య దివాకర్ల వెంకటావధానిగారు విశిష్ట సభ్యుల ప్రశంసను చేయుచు శ్రీవరదాచార్యుల వారిని గూర్చి అనాడు ఈ క్రింది మాటలను పలికిరి-

కృష్ణామండలాంతర్గతమైన చిట్టిగూడూరున (1892) జన్మించి మచిలీపట్నమందలి హిందూ ఉన్నతపాఠశాల, నోబుల్ కళాశాలల యందును, చెన్నపట్టణమందలి రాజధానీ కళాశాలయందును విద్యాభ్యాసము గావించి సంస్కృతసాహితీసామ్రాజ్య పట్టభద్రుడై, సంస్కృత కళాశాలాధ్యక్షుడై, ప్రాచ్య పాఠశాలోపద్రష్టుడై, గీర్వాణభాషా కళాశాలాస్థావకుడై జాతీయ విద్యాపరిషత్కార్యదర్శుడై, బహువిద్యా సంస్థాన నిర్వాహకుడై గ్రంథకర్తడై, మహాకవుడై, శ్రీరామచంద్ర దేవాలయోద్ధరణ సంఘాపాధ్యక్షుడై సాధారణముగా విద్యావ్యాపనమునకును ప్రత్యేకముగా గీర్వాణభాషా సాహితీ వ్యాపనమునకును నిరంతరసేవ కావించి, బహు సంస్కృతాంధ్ర విద్యార్థి విద్యద్వర్షులకు విద్యా

భిక్షయు, జీవనభిక్షయు ప్రసాదించి సర్వభారత ప్రశస్తిగాంచి మించు సంస్కృతభాషా సాహితీ సాగర మిత్రావరుణాంశ సంభవులు శ్రీమాన్ వరదాచార్యులవారు!

శ్రీవేంకటాచార్యునిగారు ఆచార్యుల వారి భావచిత్రమును కనుటకు కట్టునట్లు తమ ప్రశంసలో చక్కగా రూపొందించిరి.²

1.1.2.7 శిలాశేఖనము :

శ్రీవరదాచార్యులవారు తమ శతకానువాదములను కొన్నింటిని మూలముతో పాటు నల్లరాళ్ళపై చెక్కించి 1978లో ఆయాక్షేత్రముల లోని దేవాలయప్రాంగణములలో గోడలపైన స్థాపములపైన బిగించు

1. విశిష్ట సభ్యుల ప్రశంస, ఆంధ్రప్రదేశ్, సాహిత్య ఎకాడమి, పు, 97
2. శ్రీమదాచార్యులవారు సంస్కృతాంగ్ల సాహితీ సముద్రులు, విద్యాభిమానులు, విద్యకోషకులు, సంప్రదాయానుసరణ పరాయణులయ్యును సప్రయోజన సంస్కారప్రియులు, పరమ శాంతులయ్యును బ్రతివాది భయంకరులు, వైదుష్యపారీణులయ్యును వినయ ధురీణులు. ఉక్తివేదాంతదేశికులు, భక్తి యామునా చార్యులు, శక్తి వినతానందనులు. అప్రతిమమతి ప్రభావిగాహిత సమస్త శాస్త్రసాగర గరియః ప్రతిభులు, సర్వాంధ్ర విద్యద్భుందోపపందితులు.

విశిష్ట సభ్యుల ప్రశంస, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య ఎకాడమి, పు, 100

ఏర్పాటు చేసిరి. మనమిప్పటికిని భద్రాచలమునందు దాశరథిశతకమును, శ్రీకాకుళమునందు ఆంధ్రనాయకశతకమును ధర్మపురియందు నరసింహశతకమును, శ్రీకాళహస్తియందు శ్రీకాళహస్తిశ్వరశతకమును శిలాఫలకములపై చూడవచ్చును.

శిలాభిఖిత దాశరథిశతకమును ప్రతిష్ఠించుటకు శ్రీవరదాచార్యులవారు భద్రాచలము వెళ్లినపుడు అచ్చటి సాహితీరసికులందఱు సభ చేసి వీరికి గజారోహణోత్సవము నేర్పాటుచేసిరి.

2. ద్వితీయాధ్యాయము :

2.1 స్వతంత్ర గ్రంథములు-నాటి విశిష్టత

శ్రీవరదాచార్యులవారి గ్రంథరచన బహుముఖమైనది. వీరి రచనలను 1. విమర్శాత్మకములు 2. స్వతంత్రకవితారూపములు 3. అనువాదరూపములు అని మూడువిధములుగా విశ్లేషించుకొనవచ్చును. అందులో విమర్శాత్మక రచన “భాషాశాస్త్రసంగ్రహము.” రెండవ విభాగమునకు చెందిన స్వతంత్రకవితారూపరచనలు మూడు కలవు. అవి- 1. సుషుప్తివృత్తము 2. న చేద్వాల్మీకిరథవిష్యత్ 3. సత్యవిజయము అనునవి. ఇక మూడవ విభాగమునకు చెందిన అనువాదములు తొమ్మిది. అవి- 1. వేమనశతకము 2. సుమతి శతకము 3. దాశరథిశతకము 4. కృష్ణశతకము 5. భాస్కరశతకము 6. శ్రీకాళహస్తీశ్వరశతకము 7. గాయత్రీ నీతిగీతావళి 8. నరసింహ శతకము 9. ఆంధ్రవాయకశతకము అనునవి. ఆచార్యులవారు ఈ శతకములను తెనుగునుండి సంస్కృతములోనికి అనువదించిరి. ఇవి పేరుకు అనువాదములే అయినప్పటికి స్వతంత్ర రచనలతో సమానముగ కనపడుచున్నవి. వీటిని గూర్చి విపులముగ మూడవ అధ్యాయములో (3.1) చర్చింతును.

మొదటి రెండు విభాగములకు చెందిన రచనలను గూర్చి

ఈ అధ్యాయమున ప్రస్తావించవలసియున్నది. భాషాశాస్త్రసంగ్రహము విమర్శాత్మకమైనది. కనుక కావ్యములవలె దానిని గూర్చి ఎక్కువగా సమీక్షించుట అంతగా అవసరమైనదికాదు. కాని అప్పటికి గల భాషాశాస్త్ర పరిశోధనలను దృష్టిలో నుంచుకొని సంస్కృతభాషలో ఐదేం ప్రాథమ్యేన ఆచార్యులవారు చేసిన రచన కనుక స్థాలీపులాకముగ దానిని పరిశీలించము.

అప్పుడప్పుడే రూపురేఖలను దిద్దుకొనుచున్న భాషాశాస్త్రమును గూర్చి సంస్కృతభాషలో వీరు చేసిన రచన “భాషాశాస్త్రసంగ్రహము.” భాషాశాస్త్ర వాఙ్మయమునందు సంస్కృతభాషలో ఇదే మొదటి రచన అని చెప్పవచ్చును. దీనిని వీరు 1916లో రచించినప్పటికిని నూతన శాస్త్రముగాన వెంటనే ప్రకటించలేదు తరువాత వారి ఆచార్యులు ప్రొఫెసర్ ఎస్. కుప్పస్వామిశాస్త్రిగారి ఆశీర్వాచనములతో 1933లో ప్రచురించిరి. ఈరచన శాస్త్రీయము ప్రామాణికమని పండితులచే కొనియాడబడినది. దీని తరువాతనే శ్రీ ఆర్.ఎస్. వెంకటరామశాస్త్రిగారి “భాషాశాస్త్రప్రవేశిని” 1938లో వెలువడినది. భాషాశాస్త్రసంగ్రహ ప్రమేయమును దాని స్వయం స్వభావములను గూర్చి కొంత పరిశీలించము.

2.1.1 భాషాశాస్త్రసంగ్రహము :

భాషాశాస్త్రసంగ్రహమును ఈ గ్రంథము పది అధ్యాయములుగా విభజించబడినది. ఆ అధ్యాయములలో క్రమముగా 1. భాషాశాస్త్ర లక్షణప్రయోజనాదికము 2. భాషోత్పత్తి 3. వర్ణసముత్పత్తి 4. భాష-లిపి, 5. వదనంవిధానకృతమగు భాషా విభాగము 6. భాషలవంశ విభాగము 7. జాతి-భాష 8. భాషావిపరీణామము 9. శక్తి 10. సంస్కృత వర్ణసమూహము-మూలభాషయందు దాని ప్రకృతి, అను పది అంశములు కూలంకషముగా చర్చించబడినవి.

శ్రీవరదాచార్యులవారి దృష్టి చాలానిశితమైనది. వైయాకరణులకు భాషాశాస్త్రజ్ఞులకును మధ్యగల భావనాభేదమును ఈ క్రింది శ్లోకము నందు వీరెంతో చక్కగా పరిశీలించిరి—

లాఘవమునురుంధానో భూతార్థముపేక్షతే వదాభిజ్ఞః |

అంత్యే నివిష్టదృష్టి రజ్యతి నాద్యే తు భాషావిత్ ||

వైయాకరణులు లాఘవమునందలి ఆదరణచే సత్యమును ఉపేక్షించురు. వీరు లాఘవాభిమానులు కనుకనే “అర్థమాత్రాలాఘవం పుత్రోత్సవం మన్యంతే వైయాకరణాః” అను ప్రసిద్ధి ఏర్పడినది. ఇక భాషాశాస్త్రజ్ఞులు లాఘవమును దృష్టిలో నుంచుకొనక సత్యాన్వేషణకొరకై గౌరవావహమైన మార్గమునైనను అనుసరించుటకు వెనుకాడరు. అచార్యువారెంత చక్కగా వారిద్దరి మనస్తత్త్వమును నిర్ధరించి చెప్పినారో పై శ్లోకమున మనము గమనింపవచ్చును.

భాషాశాస్త్రతత్త్వమును సూక్ష్మాతీసూక్ష్మమైన దృష్టితో విశ్లేషణ చేయు ఈ భాషాశాస్త్రసంగ్రహమునకు అచార్యులవారి గురువర్యులు దక్షిణభారతదేశమునందు సుప్రసిద్ధ సంస్కృత విద్వాంసులు “మహామహోపాధ్యాయ”, “విద్యావాచస్పతి” బిరుదాంకితులు, పాశ్చాత్యుల చేతిలో రూపుదిద్దుకొనుచున్న భాషాశాస్త్రమును, ఒకప్రణాళిక నేర్పరుచు కొని మద్ర విశ్వవిద్యాలయమున బోధించు ప్రొఫెసర్ ఎస్. కుప్పస్వామి శాస్త్రి మహోదయులు “ముందుమాట”ను వ్రాసి శిష్యుని ప్రయత్నమును బహువిధముల శ్లాఘించిరి.

శ్రీశాస్త్రివర్యులు తమ ముందుమాటలో భాషాశాస్త్రతత్త్వమును పరిశీలించువారికి సూచనలూ అన్నట్లు ఒకటి రెండు మాటలనిట్లు వ్రాసిరి—

“ఏషా చ సరణిః ప్రాచీన సంప్రదాయమనుసృత్య శాస్త్రార్థేషు శ్రామ్యద్భిః పర్యైరపి వివిదిషుభిః పరిశీల్యమానా విచారసారస్యమహతే అభ్యారోహాయ కల్పేత. యే నామ శ్రద్ధధతే- “సంస్కృతం నామ దైవీవాగన్వాఖ్యాతా మహర్షిభిః” ఇతి, సిద్ధేశబ్దార్థ సంబంధే శాస్త్రీణాం ధర్మనియమః” ఇతి “మునిత్రయానుగృహీతాన్వాఖ్యానే శబ్దప్రపంచో వ్యవతిష్ఠత” ఇతి చ - తేఽపి ఊహాపోహ కుశలా న న జానీయుః — పరినిష్ఠితార్థమాత్ర విషయా దృష్టిరన్యా, అన్యాదృశీ చ మూలతత్త్వా-న్వేషణావయికి విమర్శదృష్టిరితి, ద్వే అపి తే దృష్టిసమవలంబ్యైవ విపులో గహనశ్చ భాషాప్రపంచః పరిక్షణీయ ఇతి; తదర్థం చ నాళం విజ్ఞాయ “సంస్కృతభాషా వర్తతే” ఇతి, అపి తు “సా వర్తతే వివరిణమతే చ బహుధా” ఇతి జ్ఞానమావశ్యకమితి చ.¹

శ్రీవరదాచార్యులవారు ఈ గ్రంథమును వ్రాసి వదునారు సం॥లు గడచినను దీనిని ముద్రించలేదు. వారి గురువర్యులు శ్రీ కువ్వస్వామి శాస్త్రిగారు ఆమూలాగ్రమగ పరిశీలించి “ప్రకాశ్యమువనేయోఽయం” అని అనుమతినిసంగిన తరువాతనే దీనిని ప్రకాశింపజేసిరి. ఆనాటిసచ్చిష్యులకు సద్గురువుల పైగతి భక్తిశ్రద్ధలు అటువంటివి.

ఆచార్యులవారు “మహామహాపాఠ్యాయులైన శ్రీ కువ్వస్వామి శాస్త్రిగారి వంటి విద్యత్తల్లజులవద్ద చదువుకొనియును, M.A. (Hons) పరిక్షయందు ప్రథమశ్రేణిలో సర్వప్రథములుగ ఉత్తిర్ణులయును, పౌశ్పాత్య పండితులృచనలనన్నింటిని చదివి ఊహాపోహలతో కొన్ని కొత్త విశేషములను ఉద్భావన చేసి, ఈ గ్రంథమును వ్రాసినప్పటికిని తమ విజ్ఞప్తిని ఎంత వినయముతో చేయుచున్నారో మనమొకసారి గమనించియే తీరవలయును. చూడుడు —

“అతిగహనో విషయోఽయం గహనతరాఽసౌ తతోఽపి గైర్వాణీ!
ఉభయం తత్ప్రవివక్ష్యర్మన్తోఽహం కిం న సాహసికః”

అందువలననే వారు అన్ని సంవత్సరములు ఉదాసీనముగా
నున్నారట. ఎంతటి సంయమనమో చూడుడు!

భాషాశాస్త్రముపై అనాటికి సంస్కృతభాషలో ఎటువంటి గ్రంథములు
వెలువడలేదని బహుశః అచార్యులవారిదే మొదటిగ్రంథము కావచ్చునని
ఇంతకు ముందే చెప్పితిని. వీరు శాస్త్రీయమైన పద్ధతిలో ఈ రచన-
నొసర్చిరి. ఇందఱివాక్యములు మీమాంసా న్యాయాది శాస్త్రములందువలె
అతిసంక్షిప్తములు. అన్యూనానతిరిక్తములు అర్థగంభీరములును అయి
యున్నవి.

ప్రథమాధ్యాయము భాషాశాస్త్రముయొక్క లక్షణమును
ప్రయోజనమును గూర్చి విచారించినది. ఈశాస్త్రమును సమీక్షించుటకు
కావలసిన ప్రశ్నలనుజేసుకొనిన తీరును గమనించినచో లక్షణపరిష్కార
పద్ధతులను అవలంబించు శాస్త్రకారుల మార్గములను పేరెంతగా జీర్ణించు
కొనిరో మనకర్థము కాగలదు.¹

-
1. కిం నామ శాస్త్రమ్? శాస్త్రమనుగమకమ్, అనేకానుగత ధర్మవ్రతి-
సాదకం వా. అశవదాద్ధానాం సాధర్యవై ధర్మాభ్యాం విభాగః
క్రియతే; విభాగేష్యేతేషు విద్యమానా నియమాశ్చ కథ్యంతే.
ఏవం చాస్మిన్ భాషాశాస్త్రేఽస్మదాఖిలతానాం భాషాదాం,
సంవిదానంచరిత్రం వివరితామాః సాధర్యవై ధర్మైతత్కారణాని
చ విచార్యంతే. భాషాయాః ప్రభవః కింస్వరూపః; బావప్రకాశనం
వివిధ భాషాసు కథం నిర్వర్త్యతే; కిమితి కథం చ ప్రథమతః
సంబద్ధాః భాషాః కామక్రమేణ విప్రకృష్టాద్యశ్యంతే; భాషాభిః
సముదాయశో వై కైకశో వా సమనుభూతాః వివరితామాః కిం
నియతాః; తథాచేత్యేతే నియమాః కింబహునా; కిమిత్యస్మాభిరేవ-
మేవ సంభాష్యతే నాతోఽన్యథా? ఇత్యేతే అన్యే చ ప్రశ్నాః అత్ర
భవన్తి. ఏషాం సమాధానమేవ భవత్యేతచ్ఛాస్త్రస్య ప్రమేయమ్
భా. శా. సం. పు. 3-4.

రెండవ అధ్యాయము భాషోత్పత్తిని పరిక్షించినది. ఇందు వీరు భాష మానవసృష్టయనుభావమును యుక్తియు కముగ ప్రతిపాదించిన తీరు అనన్యసాధారణము. ఇందులో వీరు పయోగించిన ఉదాహరణములు సర్వసాధారణములు, అతిసులభములు. భాషాభ్యాసమునకు భాషా శ్రవణము కారణమగుచున్నది. వినుచున్న భాషనే బాలుడనుకరించును. ఏ భాషను అనుకరించనివాడు చివటకు ఏ భాషనూ మాట్లాడలేడు. అతడు కేవలము చేష్టలద్వారానే తన భావమును తెలియజేయు ప్రయత్నించునని ఆచార్యులవారు ఈ అధ్యాయమున నిరూపించిన పద్ధతి ఎంతో హేతుబద్ధముగనున్నది.¹

వర్ణసముత్పత్తికి సంబంధించినవి మూడవ అధ్యాయము. వర్ణ సముత్పత్తి ఎట్లు జరుగుచున్నదో ఇందు శాస్త్రీయముగ ప్రతిపాదించబడినది. విద్యార్థులకు సృష్టముగ అర్థమగుటకు ధ్వనియంత్రచిత్రమును చేసి వర్ణోత్పత్తి పయోగించుముఖాంతర్గమగు అవయవములను స్పృశించి తగిన సంస్కృత పదములతో సూచించిరి.

ఆచార్యులవారికి పాణినీయముపై మక్కువ ఎక్కువ. వర్ణ సముత్పత్తిని వివరించు సంవర్ణమున పాణినీయమును జహుగా ప్రశంసించిరి.²

- 1 “భాషాశ్రవణం భవతి తచ్చిక్షణం ప్రతి కారణమ్. త్రూయమాదైవ భాషా బాలేనానుక్రియతే. యత్కించిద్భాషాశ్రవణాభావే తు స్వకపోలకల్పితాః పరాగ్రాహ్యః కేవలావ్యక్తధ్వనయః ఉచ్ఛార్యంతే. కింతు స్వాశయ సర్వస్వ ప్రకాశకానాం శబ్దానామభావా చేష్టాభిరేవ భూయసస్తానావిష్కరోతి. ఏవ మస్మిన్నుపద్యత్యతే చేష్టాబాహుల్యం శబ్దవైరల్యంచేతి.”

భా. శా. సం. పు. 7.

2. ఏవమేవ ప్రథమతః పర్వానాం స్వరవ్యంజన విభాగః, వ్యంజనేషు స్పర్శానన్త్యాది విభాగః, స్పర్శేషుపర్గవిభాగశ్చాద్యతనేష్వపి పాశ్చాత్యవర్ణసమామ్నాయేషు సోపలభ్యంత ఇతి తదపేక్షయా సంస్కృత వైయాకరణానాముత్కర్షో వ్యక్తిభవతి.

భా. శా. సం. పు. 15.

నాలుగవ అధ్యాయమున వివిధభాషలలోని శబ్దములనుచ్చరించుటకుపయోగించు లిపిని గూర్చి చేయబడిన చర్చ ఆచార్యులవారి మౌలిక విసుర్ప చాతుర్యమును తెలియజేయుచున్నది. శబ్దార్థముల కెట్లు సాంకేతికముగు సంబంధము కలదో లిపికి వర్ణములకు గూడ నట్లే సాంకేతికమైన సంబంధము కలదు. అందువలననే విద్యార్థికి పాఠశాలలో భాషకంటే ముందు లిపినభ్యసించుట నేర్పుదురు. వాఙ్మయమునకును లిపికిని గల సంబంధమును పరామర్శించుచు నదిద్వారా సముద్రములో ప్రవేశించునట్లు లిపిద్వారా వాఙ్మయాంబుధిలో ప్రవేశించవలెనను శాశిదాసవాక్యమును! ఆచార్యులవారు పేర్కొనుట వారి సమయజ్ఞతను చాటుచున్నది.

వర్ణములకు మొదట లిపిలేదు. అది తరువాత సాంకేతికముగ కల్పింపబడినదే. అభిప్రాయములకు చేష్టలు, చిత్రములే స్వతః ప్రకాశకములైన సాధనములు. భాష సాంకేతికమైన సాధనము మాత్రమేనని ఆచార్యులవారు సోదాహరణముగ ఇందు నిరూపించిరి. చీనా, ఈజిప్టు దేశములలో ఉపయోగింపబడిన లిపులు, వాటి స్వరూప స్వభావములను గూర్చి ఇవట వారు విశదీకరించిరి. లిపి సాంకేతికముగ పదములద్వారా లేక నగనరగా పదార్థబోధిక కాగలదను అంశము ఈ అధ్యాయమున సోపనత్తి కముగ ఉపపాదించబడినది.

అయిదవ అధ్యాయము భాషావిభాగమును గూర్చి వివరించుచున్నది భాషలనువర్గీకరించుటకు ముందు, పదమనగానేమి? అది ఎట్లు పుట్టుచున్నది?దానిలో అవయవములేవి? అవి పదముగా పరిణమించుటకు ఎటువంటి సంయోగము పేక్షించబడుచున్నదను అంశములను లోకము

1. లిపిర్యథావద్రహణేన వాఙ్మయం
నదీముఖేనేవ సముద్రమావిశత్||

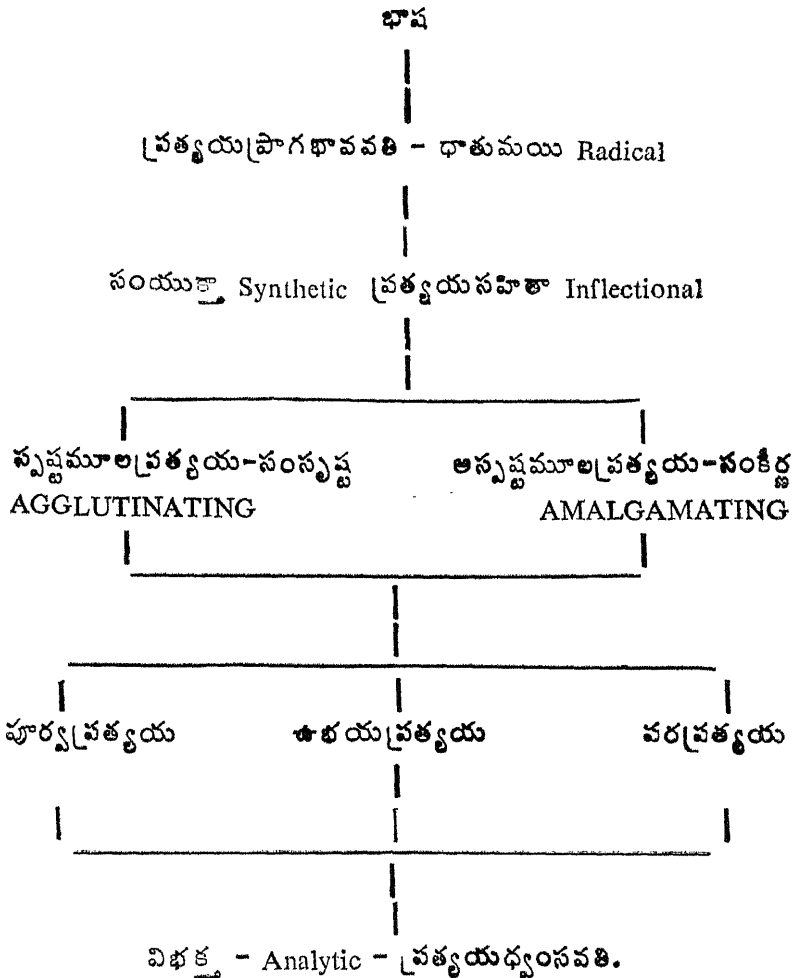
లోని భాషలన్నింటిని దృష్టిలో నుంచుకొని విచారించవలెను. పద స్వరూపము భాషలలో వివిధముగ కన్పడినచో దానిని బట్టి ఆయా భాషలను విభజించవలెను. ఇదియే పదసంవిధానకృత భాషావిభాగ మనబడునని అచార్యులవారు ఈ అధ్యాయమున సుస్పష్టముగ ప్రతి పాదించిరి.

తరువాత వారు ఆంధ్రభాషలోని పదస్వరూపమును సమగ్రముగ నిరూపించిరి. చీనా భాషలో విశేషార్థబోధను పదములే చేయుచున్నవని, అందులోని పదములు ఏకావ్యభాతువులని పదముల స్థాననియమముచే కొన్ని విశేషార్థములు అందు బోధింపబడుచున్నవని, కనుకనే చీనా భాష ప్రథమావస్థలోనున్నదని, దీనిని (Radical) “ధాతుమయి” అని అందురని విశదపరచిరి. చీనా భాషను Isolating, Monosyllabic అని కూడా వేంకటరామశాస్త్రి పేర్కొనుచున్నాడు. సంస్కృతాది భాషలలో విశేషార్థబోధకములగు ఎన్నియో ప్రత్యయములేర్పడినవని అందు వలన ఈ భాషలు తృతీయావస్థలో నున్నవని ప్రతిపాదించిరి. ఈ భాషలలో ప్రకృతిప్రత్యయములు నీరక్షిరములవలె అవిభాజ్యములుగా నుండుటచే ఇవి (Amalgamating) సంకీర్ణభాషలని, గ్రీకాది భాషలు ఈ విభాగమున చేరునని తెలియజేసిరి. అట్లే ఆంధ్రాదిభాషలలో విశేషార్థబోధకములైన పదములు స్పష్టమైన మూలప్రత్యయములు కలవగుటచే, ప్రకృతి ప్రత్యయవిభాగము సుకరమని, అవి తల తండులములవలె నుండుటచే (Agglutinating) సంస్పృష్ట భాషలగు చున్నవని నిరూపించిరి. టర్కిష్, జపనీస్, భాషలు ఈ విభాగములో చేరునని భాషాశాస్త్రప్రవేశిని పేర్కొనినది.¹

అట్లే (Bantu) బాంటూ భాష పూర్వప్రత్యయ అని ఆంధ్రాదిభాషలు

పరప్రత్యయాలని, మలే, భాష ఉభయప్రత్యయాలని, చీనాభాష శైశవావస్థలోను, అంగ్లభాష వార్ధకదశలోను ఉన్నవని సోపష్టంభముగ ఈ అధ్యాయమున ప్రతిపాదించిరి.

అధ్యాయాంతమున పదసంవిధానకృత భాషావిభాగమునిట్లు రేఖాచిత్రముద్వారా ప్రదర్శించిరి—

భాషల వంశములను విభజించునది ఆరవ అధ్యాయము. మానవులలో ఒక మూలపురుషుని పుత్రులు, పౌత్రులు, వారి సంతానము అతని వంశముగ చెప్పబడుచున్నట్లు భాషలలోకూడ మూలభాష - జన్య భాషలు వాటి పరస్పర సంబంధము వాటి వంశములు ఇందు నిరూపించ బడినవి.

జన్యజనక భావము సమానప్రభవత్వమును భేదముచే జ్ఞాతిత్వము రెండువిధములని, తండ్రి కొడుకులకు గల జ్ఞాతిత్వము మొదటి దని, మిగత జ్ఞాతులందఱుకు గలది రెండవదని ఈ అధ్యాయమున ఆచార్యులవారు చక్కగా విశ్లేషించిరి. ఈ భాషలకు సంస్కృతము మూలభాష అను అభిప్రాయము సరికాదని అట్లే మూలభాషను ఇండో జర్మానిక్ (Indo Germanic) అనుటయు సరిగాలేదని [Indo Keltic] అనుట లోను అతివ్యాప్తి దోషమేర్పడుచున్నదని, కనుక ఇండో-యూరోపియన్ (Indo-European) అనినచో అవ్యాప్తి అతివ్యాప్తులుసంభవించుచున్నవని పూర్వాపరావధులు సరిపోవు సరియైన పేరు దొరుకుటలేదని పేర్కొనిరి. కాని తరువాతి అధ్యాయములు పరిశీలించినచో Indo-Germanic అను వ్యవహారమునే వీరనుసరించినట్లు తెలియుచున్నది. ఎల్. బ్లాంఫీల్డ్, తారాచిర్వాలాలు దీనిని Indo-European అనినచో విస్తృతమైన పరిధిని తెలియజేయునని భావించినారు.¹

-
1. The name Indo-Germanic (now used chiefly by German Scholars and a few others out side Germany) was coined at a period when Indian Languages in the East & Germanic in the west marked the bounds of this family. But since that period new branches have been recognised, and Keltic now forms the western limit. It is obviously impossible to keep on changing names as the limits extend further. The name Indo-European is accepted now by practically all English and most of the non-German European writers and might be admitted as being the least open to objection.

శ్రీవరదాచార్యులవారు భాషల సంశ్లిఖాగమునొక చిత్రపటము ద్వారా స్పష్టముగా వివరించినారు. అందులోను వారు Indo-Germanic అనియే మూలభాషను వ్యవహరించినారు. శ్రీకువ్వుస్వామి శాస్త్రి గారి శిష్యులైన శ్రీవెంకటరామశాస్త్రిగారు కూడా తమ “భాషాశాస్త్రప్రవేశిని”లో మూలభాషను ప్రెమిటివ్ ఇండోజర్మానిక్ టంగ్ అని పేర్కొనిరి.¹ దీనిని బట్టి Indo -Germanic అను వ్యవహారము శ్రీకువ్వుస్వామిశాస్త్రి గారికిని సమ్మతమని తేలుచున్నది. కాని చాలామంది భాషాశాస్త్రపరిశోధకులు Proto-Indo - European = PIE అని మూలభాషను పేర్కొనినారు.²

1. సేయం మాతృభాషా Primitive Indo-Germanic tongue ఇతి కథ్యతే.

భా. శా. ప్ర. పు. 21.

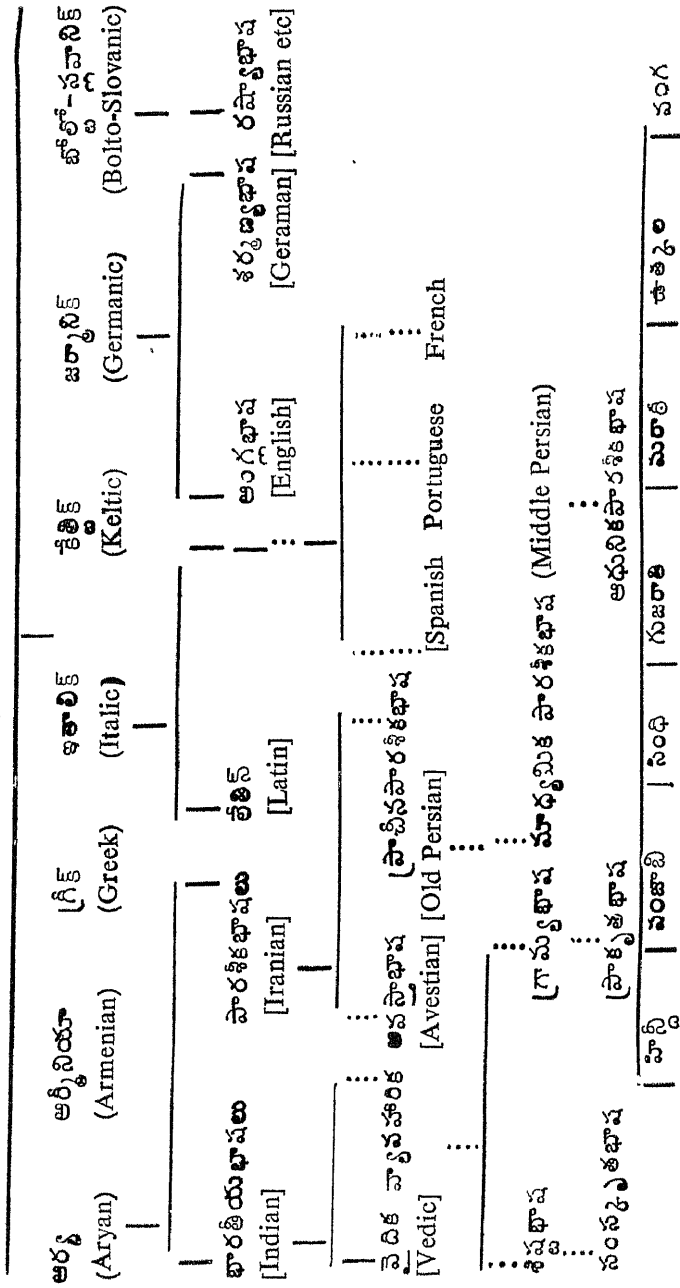
2. Bloomfield, L : Language, P. 312.

ఇండో జర్మానిక్ భాషా వంశవృక్షము.

ఇండో జర్మానిక్ భాష

Indo - Germanic

భాషాగణములు

GERMANIC	CELTIC	ITALIC	GREEK	ALBANESE	ARMENIAN	INDIC	IRANIAN	SLAVIC	BALTIC

PRIMITIVE INDO EUROPEAN

ఈ వంశ విభాగమును కారాబోర్వాల్.¹ ప్రభుకులు పేజుగ చేసి యున్నారు².

అబ్జివరిణామము (Ablaut or vowel gradation) అన్నిభాషలకు సమానధర్మము. సంస్కృత వ్యాకరణమునందలి గుణవృద్ధి సంప్రసారణములతో సంవాదమునందుచున్న ఈ అబ్జివరిణామము ఆరు విధములని ఆచార్యులవారు విశదపరచిరి. కారాబోర్వాల్³ మొ॥ వారిచే

-
1. ESL. P. 271.
  2. ISL. P. XXIV.
  3. The word 'ablaut' means literally 'Change of the Vowel Sound'. And all most all writers use the word in the Sense of 'Vowel-gradation' as well.
ESL. P. 173.

ఇట్లే అబ్జివరిణామము వివరించబడినది! ధాతువులలోను సర్వనామముల యందును సంఖ్యావాచకముల యందును పితృ-మాతృ-ప్రాతృ-రూప సంబంధబోధకములయందును వృక, అవి, గవాది మృగ బోధకముల యందును ఇండోజర్మానిక్ భాషలకు వరస్సరము సంవాదము కనపడుచున్నదని వివరించిరి.

ఏడవ అధ్యాయమున జాతికి భాషకు అవినాభావాభావము సాధింపబడినది. భాషాప్రయోగము వక్త-శ్రోత అను ఇద్దఱిపై ఆధారపడియుండును. అనగా భాష జనసమూహమునందు ఏర్పడి, అభివృద్ధి చెందుచు మార్పునందుచుండును. భిన్నభిన్నదేశీయులు భిన్నభిన్న భాషలను మాట్లాడువారు ఒకచోట కలిసియుండునపుడు భాషకు అభిభవ మేర్పడును. భిన్న జాతీయులు ఒకేభాషను మాట్లాడునట్లు ఏక జాతీయులు విభిన్న ప్రాంతములలో నుండి విభిన్నభాషలను మాట్లాడుట సంభవించుచున్నది. కనుక జాతికి భాషకు వివిధమైన అవినాభావము లేదని ఈ అధ్యాయమున ఆచార్యులవారు నిరూపించిరి.

ఎనిమిదవ అధ్యాయమున భాషావిపరిణామము వివరించబడినది. శిశువు ఇంద్రియములద్వారా ఎట్లు యావరసాది జ్ఞానములను పొందుచున్నాడో వృద్ధవ్యవహారము వలన శబ్దార్థజ్ఞానమెట్లు కలుగుచున్నదో ఇందు సోదాహరణముగ నిరూపించబడినది. 1. లాఘవికస్యభావము 2. అతిదేశికస్యభావము 3. స్పష్టప్రతిపాదన స్వభావము ఈ మూడు భాషావిపరిణామ కారణములని ఇతరులచే పేర్కొనబడినవి కాని ఇవి ముఖసుఖ-స్మృతిసుఖ - శ్రుతిసుఖ రూపములగు సుఖప్రభేదములని

1. The word 'ablaut' means literally 'Change of the Vowel Sound, Almost all writers use the word in the sense of 'Vowel gradation' as well as vowel gradation in one of the distinguishing Characteristics of IE Languages.

అచార్యులవారు నిరూపించిరి. అట్లే భాషావివరిణామ ప్రతిబంధకములు-
1. గతానుగతికత్వము 2. విద్యాభ్యసనములని పేర్కొనిరి. తరువాత
భాషావివరిణామము 1. వర్ణలోపము 2. వర్ణాగమము 3. వరా
దేశము 4. వర్ణవ్యత్యయమని నాలుగు విధములని సోదాహరణముగ
ప్రతిపాదించిరి.

తొమ్మిదవ అధ్యాయమునకు అచార్యులవారు “శక్తి” అని పేరు
పెట్టిరి. అధ్యాయప్రారంభమున భాషను¹ నిర్వచించి, భాషా
విచారమనగా శబ్దార్థ విచారమని స్పష్టికరించిరి. శబ్దమునకు గల అర్థ
ప్రకాశనశక్తి సహజమా? ఆరోపితమా? అని వికల్పించి పద-పదార్థ
ములకు గల సంబంధమే శక్తి అని నిర్ధారణచేసి, అది ఈశ్వరేచ్ఛా
రూపమను ప్రాచీనమతమును కేవలేచ్ఛారూపమను ఆధునికమతమును
పేర్కొని, ఇచ్చయే శక్తి అను మతమే భాషాశాస్త్రజ్ఞులకు సమ్మతమని
నిరూపించిరి. తరువాత శబ్దవివరిణామమువలె అర్థవివరిణామము కూడ
సంభవించుచున్నదని ప్రతిపాదించి, అర్థములకు పరస్పర సాన్నిధ్యము-
1. సామాన్య విశేషభావము 2. కార్యకారణభావము 3. అవయవావ
యవిభావము 4. సామీప్యము 5. సాదృశ్యము 6. తాత్ప్ర్యము
7. తాదర్థ్యము 8. పై పరీత్యము మొ॥ సంబంధములచే నియమించ
బడుచున్నదని సోదాహరణముగ నిరూపించిరి. వీటియందు 1. కాదా
చిత్కత్వము 2. ముఖ్యార్థసహభావము 3. కైవల్యమను మూడు
అవస్థలు కనపడుచున్నవని విస్తరముగ ప్రతిపాదించిరి.

“సంస్కృత వర్ణసమామ్నాయము-మూలభాషలో దాని ప్రకృతి”
అను అంశమును పిదప అధ్యాయమున నిరూపించిరి. గ్రీక్ లేతిన

1. భాషా నామ భావప్రకాశకో వర్ణాత్మకః శబ్దః.

సంస్కృతాంగ్లాది భాషలలో కనువడు సాదృశ్యమును పరిశీలించిన వీడికి మూలభాష ఇండోఐర్రానిక్ అను దానిని తప్పక కల్పించవలసి వచ్చుచున్నది. మూలభాషలోని పదములను ఈ భాషలలోని సమాన వర్ణస్వరూపమును బట్టి నిర్ణయించవచ్చును. శ్రీఅచార్యులవారు తమ పాణినీయవ్యాకరణశాస్త్ర పాండిత్యమును, నవీన భాషాశాస్త్రవైదగ్యమును మేళవించి ఈ అధ్యాయమున కొన్ని కారికలను వ్రాసి మూలభాషాస్వరూపమును ఇదమిత్తముగా నిరూపించిరి.

భాషాశాస్త్రమునందు ధ్వని నియమములకు ఎంతో ప్రాధాన్యము కలదు. ధ్వనినియమమును తుకర్ ఇట్లు నిర్వచించియున్నాడు—

A Phonetic law of language is a Statement of the regular Practice of that language at a Particular time in regard to the treatment of a Particular sound or group of sounds in a Particular Setting.¹

శ్రీవరదాచార్యులవారు ఈ శ్రీండి కారికల ద్వారా భాషాశాస్త్రము నందు సుప్రసిద్ధములైన మూడు ధ్వని నియమములను ప్రతిపాదించిన తీరు పండిత జన ప్రశంసలకు పాత్రమైనది—

వకారే వా తటస్థాతి యకారేకారయోస్తథా।

ఉక్తాభ్యాంచ కవర్గాభ్యాం చవర్గస్యోద్భవోయతః॥

వకారే, తటస్థాతి, యకారే, ఇకారే వా పరే పూర్వోక్తాభ్యాం కణ్ఠ్య మాధ్యమికవర్గాభ్యాం చవర్గోభవతి (Law of Palatalization)² తాలవ్య నియమమును సంగ్రహముగ సూత్రప్రాయముగ ఇట్లు నిర్వచించుట

1. Tucuker. T. G. : Introduction to the Natural History of language. P. 306, LONDON, 1908.

2. భా.శా.ప్ర. పు. 57.

ఆచార్యులవారి శబ్దశాస్త్ర వై దుష్యమునకు ప్రతీకయగుచున్నది. Palatalization అను పదమును మొదట 1875లో Vilhelm Thomsen ప్రయోగించినాడు.¹

మూలభాషలోని మూర్ధన్యవర్ణములు ద్రావిడభాష ముండి తీసికొనబడినవికాని, లేక ద్రావిడభాషా సాహచర్య సంస్కారమువలన ప్రయోగింపబడినవిగానీ అయి ఉండవచ్చునని Bishop Cold well ప్రతిపాదించగా ఫ్రాన్స్ దేశీయుడగు FORTUNATOV² దానిని ఖండించి వేదముల యందే మూర్ధన్యవర్ణములు కలవని, అవి ద్రావిడభాష-ముండి రాలేదని నిరూపించినాడు దానినే Fortunatov's law అందురు. ఆచార్యుల వారు Fortunatov's lawను నిరూపించుచు ఈ క్రింది కారి కలను చెప్పిరి-

రికారాద్వా లకారాద్వా తవగ్గే పరతాం గతే।

ఉభయదాదథ సంజాతం టవర్గం హి విదుర్బుధాః॥

తత్రాద్యం ప్రాకృతద్వారా షకారాత్తస్య టో భవేత్।

జ (Z) దగేభ్యో భవేడస్య జఢౌ డశ్చ జఢౌ చ ధః॥³

Fortunatov's lawను Burrow పునః పరిశీలించి నిగ్గుతేల్చినాడు. ఈ నియమమునకు సంబంధించిన వాదోపవాదముల సారాంశమును ఎమ్.ఎస్.ఎస్. మూర్తి సంగ్రహించిరి⁴. సుప్రసిద్ధమైన Grassman's law ను వర్ణించుచు ఆచార్యులవారు ఈ కారికను వ్రాసిరి-

1. భా. శా.ప్ర. పు. 56.

2. The Primitive Indo-Germanic dentals in Combination With l become cerebrals in the Aryan., but in combination with r they do not under go the change.

భా. శా.ప్ర. పు. 61.

3. భా శా సం. పు. 57.

4. ISL. P. 147.

కాగరమున క్రూర, మూర్ఖ చరిత్ర వర్ణనము తీవ్రదృష్టితో వర్ణింపబడినది. వీరి చరిత్రముగా విపులముగా వర్ణింపబడుటకు గల కారణమును తెలుసుకొనుటకు మధ్యయుగ ప్రారంభకాల రాజకీయ, సాంఘిక, ఆర్థిక స్థితిని చక్కగా అధ్యయనము చేయవలెను.

కథాసరితాగరమున ఆలోచనలో ఉన్నతభావములు, ఉపాయములు, ఆదర్శములు సాహిత్యమున మతములలో విజ్ఞాన శాస్త్రమున లలిత కళలలో చక్కగా సంయోజితములు కాలేదు. కాని ఆలోచనా భావములు జీవితమున సర్వస్థానములలో సర్వకార్యములలో, భోజన పాన, వేష, భూషణ వినోద క్రీడాదులలో చక్కగా ప్రవర్తించబడినవి. ఆ ఆలోచనా భావములు మానసిక, వైజ్ఞానిక సంస్కారము నుండి ప్రపాదుర్భవించెను. భారతీయ సమాజ సంబంధములైన అనేక విషయములు క్షేమేంద్రునిచే, కోమదేవునిచే స్వగ్రంథములందు ప్రస్తుతించబడినవి.

కథాసరితాగరమున స్త్రీల కంచుకములను గూర్చి విచిత్ర ఆకర్షణ వర్ణన కలదు. కంచకమునకు, చోలీ, బ్లాజ్స్ అని ఆధునిక నామములు. మనోహరిణులైన స్త్రీలు విస్తృత వక్షోజ ఆస్తరణమునకు దృఢ బద్ధ కంచుకములను ధరించుచుండిరి. ఆ కంచుకములు వక్షోజ గోవనమునకు చిత్ర వర్ణము ద్రితములుగా నుండెను.

పురుషులు కూర్చాసకముచే దేహచ్ఛాదనము చేసుకొనుచుండిరి. కథాసరితాగరమున పురుష సాధారణమైన వస్త్రధారణము రెండు విధములుగా విభజింప బడెను. శరీరము యొక్క ఉత్తర భాగమును ఆచ్ఛాదించు వస్త్రమును ఉత్తరీయము లేదా దుప్పటము అని వ్యవహరించిరి. సోమదేవుడు వట బంధమును పేరుగల వస్త్రమును నిర్దేశించెను. దేశమున ఉత్తమ సేవలకు పటబంధ వస్త్రము ఇవ్వబడు

అప్పొంగినది; విచలితమైనది, వారిది సహజముగ గంభీర స్వభావము గనుక సహృదయహృదయానంద వర్ధనమగు వ్యంజనము చేపట్టినారు. “శోకః శ్లోకత్వమాగతః” అని ధ్వనికారుడన్నట్లు! ఈ దేశమునకు సంబంధించిన ప్రాచీన వైభవము, పనుకాలినమైన హీనదశ కావ్యావతరణమునకు పునాదియైనది. “సుషుప్తివృత్తమును” కమనీయకావ్యముద్భవించినది.

సుషుప్తివృత్తమును ఈ ఖండకావ్యమును ఆచార్యులవారు 1937 లో ప్రకటించిరి. ఇందు 1. భారతదేశవర్ధనము 2. వరంజ్యోతి దర్శనము 3. పురుషోత్తమ సందేశము అను మూడు సర్గలు కలవు. ఈ ఖండకావ్యమున ఆచార్యులవారి రచన విపులార్థగర్భితమైన వ్యంగ్య మర్యాదలో చక్కని చిక్కని వైదర్భిరీతిలో సాగినది.

శ్రీవరదాచార్యులవారు తమ రచనలగు భాషాశాస్త్రసంగ్రహము నందును, సుషుప్తివృత్తము నందును గురువర్యులు ప్రొఫెసర్ ఎస్. కువ్వస్వామిశాస్త్రిగారి తొలిపలుకులు తప్ప ఇతరుల అభిప్రాయములను ముద్రించలేదు. దీనివలన ఆచార్యులవారి గురుభక్తి, ఆత్మవిశ్వాసము వ్యక్తమగుచున్నది. అది నిజమేకదా! అంతేవాసి యోగ్యతా యోగ్యతలను గూర్చి సరియైన సమీక్షను గురువు చేయగలరు గాని ఇతరులెట్లు చేయగలరు? అథవా ఏ కొంతవఱకు చేయగలిగినను అపి అర్థవాదములు కావని సమాజమెంతవఱకు నమ్మకలదు? ఇక గురువే అర్థవాదము చేసినచోనన్న ప్రశ్నలేకపోలేదు. కాని ప్రస్తుత మీ గురుశిష్యుల ప్రస్తావనలో అర్థవాదములకు తావులేదనుమాట ముమ్మాటికి నిజము.

1. కావ్యస్యాత్మా స ఏవార్థస్తథా చాదికవేః పురా।

ప్రౌఢద్వంద్వ వియోగోత్తః శోకః శ్లోకత్వమాగతః॥

ధ్వన్యా. 1.5.

శ్రీ.కుప్పస్వామిశాస్త్రి గారికి తమ శిష్యులైన శ్రీవరదాచార్యుల వారిపై ఎంతటి సాహర్దము, ఆదరము, వాత్సల్యము కలవో ఈ పుస్తకమునకు వారు వ్రాసిన FORE WORD లోని మాటలలో స్పష్టముగ తెలియుచున్నది.¹

శ్రీశాస్త్రిగారు ఎంతో ఆప్యాయతతో ఆదరణతో 'my friend' Colleague and former Pupil' అని వ్రాసిన మాటలు శ్రీవరదాచార్యులవారు పొందిన అభివృద్ధికి గురుభక్తికి, వారికి ఆచార్యులవారిపై గల మన్ననకు నిజమైన తార్కాణములు. అంతేగాక ఉత్తమ గురుశిష్య సంబంధమునకు వీరిద్దరి అనుబంధమొక ఆదర్శము.

ఆచార్యానుగ్రహము లేనిదే శిష్యుడెంత ప్రతిభాశాలియైనను పరిశ్రమియైనను రాజించుట కల్గ. తనకు ఆచార్యాశీర్వసనము లభించినదని శిష్యుడు పొందిన అత్మప్రత్యయము శ్రీవరదాచార్యులవారి గురునమస్కారము ఈ దిగువ శ్లోకములో ప్రతిఫలించుచున్నది.

వరశ్శత చ్ఛాత్ర జనస్య యస్య

స్తుతౌ గిరో మే ప్రథమావభాసః।

గురుస్సమేతైవ ముపక్రమోక్త్యా

శివం బ్రవీశీతి జితం మయా హి॥²

1. I have much Pleasure in acceding to the request of my friend, Colleague and former Pupil Mr. S.T.G Varada-charya, M.A., Principal Narasimha Sanskrit College, chittigudur. Masulipatnam, that I should write a short fore word to his Sanskrit Poem శ్రీశాస్త్రి శ్లోకము.

సు. వృ. FORE WORD.

2. సు.వృ. గురునమస్కారః.

శ్రవ్యకావ్యమును గాని రూపకమునుగాని సమీక్షించునపుడు నామౌచిత్యము, వస్తువు, నాయకుడు, రసము, అలంకారములు, భావనలు, భాష, ప్రయోగములు మొదలగు అంశములను విమర్శకుడు దృష్టిలో నుంచుకొనవలెను. సుషుప్తివృత్తమును కావ్యమున ఈ అంశముల విశిష్టత ఎటువంటిదో ఇచట సోదాహరణముగా పరిశీలింతము.

2.1.2.1 నామ వైశిష్ట్యము :

కవియగు శ్రీవరదాచార్యులవారు ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతి క్షీణదశను స్మరించి వికల మనస్కులై నిద్రించిన తరువాత స్వప్నమున పరంజ్యోతి రూపమున పురుషోత్తముడు దర్శనమొసంగి ఈ దేశ దుఃస్థితికి కారణములను వివరించి, దీనినుండి బయట పడుటకు తగిన సందేశమునందించిరి. కనుక స్వప్నమువంటి సుషుప్తియందు జరిగిన దానినాధారముగా జేసికొని వ్రాయబడిన కావ్యము గాన దీనికి “సుషుప్తి వృత్తమ”ని పేరిడిరి. “సుషుప్తై” వృత్తమధికృత్య కృతం కావ్యం “సుషుప్తివృత్తమ్” అని దీని వ్యుత్పత్తిని చెప్పుకొనవచ్చును.

జాగ్రత్-స్వప్న-సుషుప్త్యవస్థలలో గాఢనిద్రకు సుషుప్తియనిపేరు. సుషుప్తియందుస్వప్నాదులు రావని ప్రతీతి. కాని ఇచట సుషుప్తి పదమును స్వప్న పర్యాయముగా కవి ప్రయోగించి నటుల తెలియుచున్నది.²

1. వస్తు నేతృరసాస్తేషాం రూపకాణాం హి భేదకాః.
ప్ర.య.భూ. పు. 87.

2. తద్వృత్తం త్వవగతవాన్ సుషుప్తివృత్తమ్.
సు.వృ. 3.43.

అంతేకాక లౌకికవిషయములకు స్వచ్ఛప్రతిభాన కలిగినట్లు పుదుషోత్తమ సందర్శనమునకు సుషుప్తిదశయే యోగ్యమైనదను భావన కవికి ఉండియుండవచ్చును. పరమాత్మైక్య రూపమగు మోక్షమునకు సుషుప్తిని ఉదాహరణముగా పేర్కొనుచున్నారుకదా! శ్రీఎస్.కుప్పస్వామి శాస్త్రిగారు తమ తొలిపలుకులలో “వశ్యంతః స్వచ్ఛవృత్తేఽస్మిన్” అని స్వచ్ఛపదమునే ప్రయోగించిరి.

2.1.2.2 వస్తువైశిష్ట్యము :

ఏ ప్రబంధమునకైనను వస్తువు శరీరమువంటిది.² శరీరము యొక్క బాగోగులనుబట్టియే మిగతా అంశముల ప్రకాశప్రకాశములుండును. సుషుప్తివృత్త కథావస్తువు చాలా విచిత్రమైనది. ఒక నాణెము రెండువైపుల రెండురకములుగా నున్నట్లు భారతదేశమునకు సంబంధించిన ప్రాచీన వైభవమునుప్రథమసర్గలో సగమువఱకు వర్ణించి, అటువంటి దేశము ఈనాడు అంగ్లేయుల పాలనలో ఎటువంటి దుర్దశకు దిగజార్చబడినచో మనహృదయములకుహత్తుకొనునట్లు మిగతసగమును వ్రాసిరి. పరంజ్యోతియుగు పరమేశ్వరుడే ఈ దేశమును కాపాడవలెనని ప్రార్థించి నిద్రించినట్లు చెప్పమా సర్గను పూర్తిచేసిరి. ఈ సర్గకు “భారతదేశ వర్ణనను”ను పేరు సముచితముగా నున్నది.

ఇక రెండవసర్గ స్వచ్ఛమునందు పరంజ్యోతి దర్శనమైనదని చెప్పటతో ప్రారంభమైనది. ఆ జ్యోతి క్రమముగా కరచరణాద్యవయవ

1. సు. వృ. Foreword.

2. వస్తు యత్స్వాత్ప్రబంధస్య శరీరం కవి కల్పితమ్ |

ఇతివృత్తం తదేవాహుర్నాట్యాభినయ కోవిదాః ||

భా. ప్ర. 7. 225.

ఋతుతో పురుషోత్తమరూపమును పొందినది. కవి పురుషోత్తమ స్తుతిగా వినిచినారు. ఈ స్తుతి భగవంతుని అనేక కళ్యాణగుణములకు ఎత్తైన అద్దమునంటిది అంతేకాదు; భగవంతుని స్వరూపస్వభావములను స్వభావసిద్ధమైన సహజధోరణిలో వర్ణించుట అలంకారికముగా పోల్చి చెప్పుట ఈ సర్గలో కనవడుచున్నది. కొన్నిచోట్ల నిందాస్తుతికూడా ఈ సందర్భమున చోటు చేసికొనుట గమనించదగిన విశేషము. ఈ సర్గకు కవి “పరంజ్యోతి దర్శన”మని తగిన పేరు పెట్టినారు.

ఈ కావ్యమున చివటి సర్గకు పురుషోత్తమసందేశమని పేరు. ఇందులో కవికి పురుషోత్తముడిచ్చిన సందేశము స్పష్టముగా అభివర్ణింపబడినది. భారతదేశము ఇటువంటి హీనస్థితికి దిగజారుటకు కారణములు మొదట వివరింపబడినవి. “నీచైఃస్థితావత్రజనోఽస్తిమూలమ్” అను మకుటముతో నాలుగు శ్లోకములలో² దేశమునకు వచ్చిన ఈ నీచస్థితికి

1. సర్వస్యముక్త్యా సహ మేఽపి ముక్తిః

సృష్ట్యాదికాత్మకృణ ఇత్యదీక్ష్య|

స్వీయాధికారాచ్యుతి మీహమానో

జగద్ధితం నూనముపేక్షసే త్వమ్||

సు. వృ. 2.36.

2. అనాదరం ద్వేషమపి స్యకీయే

ప్రాప్యాఖిలే వస్తుని వీతబుద్ధిః |

వరస్య సంబంధిని బద్ధరాగో

నీచైః స్థితావత్రజనోఽస్తిమూలమ్||

శబ్దప్రమాణం చ తథాపవర్గః

వరప్రతారాయ ఖలస్య సృష్టిః |

ఇత్యన్యమాత్మానమపి ప్రతార్య

నీచైః స్థితావత్ర జనోఽస్తి మూలమ్॥

ప్రత్యక్షమానం చ తథానుమానం

ప్రమాణయన్ కుత్సిత తర్కధీరః!

కామార్థయోరేవ నిబద్ధదృష్టిః

నీచైః స్థితావత్ర జనోఽస్తి మూలమ్॥

మదాత్మజాతేషు జనేషు కాంశ్చిత్

ఉపేక్ష్య శక్తావపి దుఃస్థితాన్యః!

దయాచిహీనో నిజకర్మభోజీ

నీచైః స్థితావత్ర జనోఽస్తి మూలమ్॥

సు. వృ. 3. 8-11.

కారణములు రేఖాచిత్రమునందువలె చూపబడినవి. “స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః” అను భావము వ్యక్తీకరింపబడినది.¹ శరీరము, బుద్ధి, ఆత్మ, ఈ మూడింటికి బలములను చేకూర్చుకొన్నవారి తరతమ భేదములను తెలియజేసి అందులో ఆత్మబలముగల మహాత్ముడు రాక్షసులనుండి లోకమును ఎట్లు కాపాడగలడో చెప్పబడినది. ఇచట మహాత్మశబ్దము “జాతిపిత మహాత్మగాంధీ”ని దృష్టిలో నిడుకొని కవి ప్రయోగించిరి. అట్లే రాక్షసపదము తెల్లవారిని పరామర్శించుచున్నది.

యంత్రమునకు మానవుడెట్లు బానిస అగుచున్నాడో వివరించి చిట్టచివరిన మహాత్ముని గుణగణములు ప్రశంసించబడినవి.² కవి నిద్ర నుంచి మెలకువ తెచ్చుకొని బయటకువచ్చి చూచుసరికి రాజమార్గమున అప్పటి దేశభక్తులు కొందఱు దేశభక్తిగీతములను ఆలపించుచు వెళ్ళుచుండుట కనపడును. అంతటితో కావ్యము పరిసమాప్తమగును.

1. వర్ణాభజన్తే విహితక్రియాః స్వాః

నన్దన్తి భర్తార ఇవాత్మవత్ప్రీః!

సీదన్తిరక్తాస్తు పరిక్రియాసు

నరా ఇవాన్య ప్రమదాసు నూనమ్॥

సు. వృ. 3.16.

2. జయ జయ దుష్టనిబర్హణ

జయ జయ శిష్టజనావన!

జయ జయ దృష్ట విమర్దన

జయ జయ పాతితపాలన॥

జయ జయ భారతమండల

జయ జయ భూత ను హోదయ!

ఈ సుషుప్తివృత్తమునందలి కథావస్తువు కవికల్పితము. భారత దేశవర్ణనమును పేరుగల మొదటిసర్గలో ప్రాచీన భారతదేశసంస్కృతి 1937 నాటి భారతదేశస్థితి చక్కగా వివరింపబడినది. మనదేశాన్నాత్యము తగ్గిపోవుచున్నదని బాధపడుచున్న కవికి పురుషోత్తముడు స్వప్నమున జ్యోతిగా దర్శనమిచ్చుట ద్వితీయసర్గలోని కథావృత్తము పురుషోత్తముడు మానవజాతికి అందించిన సందేశమే తృతీయసర్గ యందులి విషయము. ఈ కావ్యమునందలి రెండు మూడు సర్గలు కవి స్వప్నావస్థలో అనుభవించిన విషయమును అభివర్ణించుచున్నవి. వ్రథమసర్గలోని వర్ణనమంతయు కవి జాగ్రదవస్థలో చెప్పినవిషయమే.

జయ జయ భంగుర దుఃస్థిత

జయ జయ సుస్థిరభావిక॥

హస్తర్యహింసాం విషమే చ సత్యం

జయేచ నమ్రత్వముపాదదానమ్!

దోషం ద్విషంతం న తు దోషవంతం

మృష్యంతమాత్మన్యవభాషమాణమ్ ॥

స్వం శోషయంతం పరపోషణాయ

స్వతోఽల్పవత్తం పరవత్తవృద్ధ్యై!

వత్సీ ద్వితీయం స్వజితాత్మతాయై

పరత్రదోషే కథితాత్మదోషమ్॥

స్వయం తరంతం పరతారణాయ

పునానమాత్మానమథాన్యభుద్ధ్యై!

జగత్ప్రదీపం యశసౌ సుగంధిం

భద్రాయ నః పాతు స దేవ దేవః ॥

2.1.2.3 నేతృవై శిష్యము :

ఈ కావ్యమునకు నేత అనాడు ప్రపంచ ప్రసిద్ధికలిగి భారతదేశ స్వాతంత్ర్యమునకు కృషి చేసిన గాంధీమహాత్ముడు. కవి అవిషయమును వ్యంగ్యముగా చెప్పినను తొలిపలుకులలో శ్రీకృష్ణగారు వాచ్యముగనే చెప్పినారు.¹

మహాత్ముడు ధీరోదాత్త లక్షణలక్షితుడు.² అచార్యులవారి దృష్టిలో వామనమూర్తియైన పురుషోత్తముడు. అహింసా సిద్ధాంతమునకు మూలస్తంభము, సత్యవాక్కురిపాలన తత్పరుడు, వినయశీలి, దోష-ద్వేషియేగాని దోషముగల వ్యక్తిని ద్వేషించనివాడు. తనను నిందించిన వారిని కూడ క్షమించగలిగినవాడు. అచార్యులవారి మాటలలో మహాత్ముని పరిశీలింతము-

హస్తర్యహింసాం విషమే చ సత్యం
జయే చ నమ్రత్వముపాదదానమ్|
దోషం ద్విషస్తం న తు దోషవస్తం
మృష్యస్త మాత్మన్యవభాషమాణమ్||³

ఇంతటి విశిష్టతలుగల నాయకుని వలన సుఖపైవృత్తకావ్యము శోభించినది.

1. Soul force of mother-India, as Great Personatily of Mahatma Gandhi, who may be said to from a blend of the Alambana.

సు.వృ. FORE WORD.

2. మహాసత్త్వో2తి గంభీరః కృపావానవికత్తనః|
ప్రజారుద్రవద్ధీరః ధీరోదాత్తః స సమ్మతః||
ప్ర.య.భూ. 1.28.

3. సు.వృ. 3.37.

2.1.2.4 రసవైశిష్టము :

ఏ కావ్యమునందైనను తనము ప్రధానమైనది. రసముననుసరించియే ఆ కావ్యరచన సాగును. సుషుప్తివృత్తకావ్యము శాంతరస ప్రధానమైనది, నాట్యశాస్త్రమున భరతుడు శాంతరసమునకు స్థాయి భావము శమమనియు, అది మోక్షప్రసర్తకమనియు తత్త్వజ్ఞాన-వైరాగ్య ఆశయశుద్ధ్యాదులు విభావములనియు, యమము, నియమము, అధ్యాత్మధ్యానము, ధారణ, ఉపాసన, సర్వభూతదయ, మొ॥ అనుభావములనియు నిర్వేదము, స్మృతి, ధృతి, సర్వాశ్రమశౌచము, నంతము, రోమాంచము మొ॥నవి వ్యభిచారి భావములనియు ప్రతిపాదించినాడు. ఇంకను శాంతరస స్వరూపమును భరతుడు విపులముగ నాట్యశాస్త్రమున పేర్కొనినాడు.¹

సుషుప్తివృత్తమునకు FORE WORD వ్రాసిన శ్రీ ఎస్. కువ్వ స్వామిశాస్త్రిగారు రసమును గూర్చి ఇట్లనిరి-

This is a lyric which moves, with delightful effect, on the sylvan quiet, content and purity of mother India's inward life as its motif and culminates in mahatmic 'Shanta as its dominating Rasa.'²

1. బుద్ధింద్రియ కర్మేంద్రియ సంరోధాఃకావ్యాత్మ సంస్థితోపేతః।
సర్వప్రాణి సుఖహితః శాంత రసో నామ విజ్ఞేయః॥
న యత్ర దుఃఖం న సుఖం న ద్వేషో నాపి మత్సరః।
సమః సర్వేషు భూతేషు స శాంతః ప్రథితో రసః॥
భావా వికారా రత్యాద్యాః శాంతస్తు ప్రకృతిర్మతః।
వికారః ప్రకృతేర్దాతః పునస్తత్రైవ లీయతే॥

నా.శా. పు. 104.

2. సు వృ. FORE WORD.

ఈ జాన్యమునందు భరతుడు పేర్కొనినట్లు శాంతరసనిష్పత్తికి
కావలసిన స్థాయిభావము విభావములు¹, అనుభావములు,² వ్యభిచారి
భావములు ఆయా సందర్భములందు చక్కగా వర్ణించబడి శాంతరసము
సహృదయానందమును కలిగించుచున్నది.

2.1.2.5 అలంకార వైశిష్ట్యము :

లోకమున ఒక కన్యకు హారద్యలంకారములెట్లు శోభను కలిగించునో

1. హాణి నుయా తే గమితా హి దాన్యం
సముష్టతా శ్రీరపి సుప్రసన్నా |
అనన్య చిత్తో భవతీం భజామి
ప్రసీద తస్మాన్మయి దైవి వాణి ||
సు.వృ. 1.6.

2. మనోరథస్వాపి న గోచరో యః
కథం స సిద్ధ్యేత్స్వ భువోఽవరోః |
ఇత్యాత్మభాగ్యే క్షణమప్రతీతో
వీతప్రమోదో వితథత్వ బుద్ధ్యా ||

ఉత్తిష్ట వత్సేతి నిశమ్య వాక్యం
గంభీరమభ్రస్తణితం యథాఽహమ్ |
ఉత్థాయ తేనాభిహతో విధాత్రా
వత్స ప్రసన్నోఽస్మి విభుస్తవేతి ||

హస్తర్యహింసాం విషమే చ సత్యం
జయే చ నమ్రత్వముపాదదానమ్ |
దోషం ద్విషస్తం న తు దోషవస్తం
మృష్యస్త మాత్మన్యవభాషమాణమ్ ||

సు.వృ. 2.9 , 14: 3.37.

కావ్యకన్యకు కూడ ఉపమాద్యలంకారములట్లే శోభాతిశయము నొన గూర్చును.¹ “అలంక్రియతేనేనేత్యలంకారః” అని అలంకారశబ్ద వ్యుత్పత్తి. అలంకారములెన్నియున్నను ఉపమాలంకారమే అన్నింటికి మూలమని ఆలంకారికుల అభిప్రాయము.² కనుకనే కవికులగురువు కాళిదాసు తన కావ్యములయందు ఉపమాలంకారప్రయోగమున అని- తర సాధారణమైన నైపుణ్యమును ప్రదర్శించెను. అందువలననే బోకమున “ఉపమా కాళిదాసస్య” అను ప్రసిద్ధికూడ అతనికి ఏర్పడెను.

కాళిదాస సాహితీవశంపదులగు శ్రీపరదాచార్యులవారు తమ కావ్యమున గూడ ఉపమాలంకారమును ప్రసిద్ధమైన ఇతరాలంకారము లను ప్రయోగించి కావ్యశోభనినుమడింపజేసినారు. ఉదాహరణకు కొన్నింటిని ఇచట పరిశీలింతుము.

2.1.2.5.¹ ఉపమాలంకారము :

ఉపమానోపమేయములకు ఇవాది శబ్దములతో సాదృశ్యము చెప్పబడినచో ఉపమాలంకారమగును.³ సుషుప్తివృత్తమునశ్రీఆచార్యుల

1. హాకాదివదలంకారాస్తత్రస్మ్యరువమాదయః।

ప్ర.య.భూ. 2.2.

2. ఉపమైకా శైలూషీ సంప్రాప్తా చిత్ర భూమికాభేదాన్।

రంజయతి కావ్యరంగే నృత్యస్త్రీ తద్విదాం శేతః॥

చి.మీ.పు. 33.

3. ఉపమా యత్ర సాదృశ్య లక్ష్మీరుల్లసతి ద్వయోః।

హృదయే ఖేలతోరుచ్చైస్తన్వంగీ స్తనయోరివ॥

చంద్రా. 5.11.

వారు అనేక సందర్భములయందు ఎన్నియో ఉపమాంకారములను ప్రయోగించినారు -

1. మహాత్మనో మానసవద్వికాళః¹.

2. ప్రక్కాస్త నిర్మాణ ఇవ ప్రదేశః².

3. గంభీరమత్రస్తనితం యథా²హమ్³.

2.1.2 5.2 ఖండశ్లేషాంకారము :

ఒకే కొమ్మకు రెండు వండ్లున్నట్లు, ఒకే వదమునకు రెండర్థములు చెప్పినచో ఆ అర్థములు రెండు వాక్యములలో విడి విడిగా అన్వయించినచో దానిని ఖండశ్లేష అనవచ్చును.⁴

ఖండశ్లేషాంకారమును ఈ క్రింది మహాత్మ నమస్కారమున ఆచార్యులవారు ప్రయోగించినారు -

నమః కవటయాచిత్రే ధృత వామన మూర్తయే |

పురుషోత్తమ భూతాయ బలిదర్శ విదారిణే ||⁵

1. సు. వృ. 1.8.

2. అందులోనే. 1.26.

3. అందులోనే. 2.14.

4. ఖండశ్లేషః పదానాం చేతేకైకం వృథగర్హతా |
ఉచ్చలద్భూరి కీలాః శుభభే వాహినీ పతిః ||
చంద్రదా. 5.63.

5. సు. వృ. 1.4.

2.1.2.5.3 దీపకాలంకారము :

దేహలీదీపన్యాయముననుసరించి దీపకాలంకార మేర్పడినది. ప్రస్తుతాప్రస్తుత విషయములకు సమానత్వమేర్పడినపుడు దీపకాలంకార మగును. శ్రీవరదాచార్యులవారు ఈ క్రిందిశ్లోకమున ఒకే క్రియా పదముతో దీపకాలంకారమును ప్రయోగించిరి-

సంత్రాతు మిష్టిం పితరం స్వబాల్యే
పితర్వచః పాలయితుం ప్రజాశ్చ |
ప్రజాస్పమారాధయితుం చ దారాన్
తత్యాజ యస్తం ప్రణమామి భూవమ్మే | 2

2.1.2.5.4 అతిశయోక్తి :

సంబంధము నిజముగా లేకపోయినను ఉన్నట్లు చెప్పుట సంబంధాతిశయోక్తియగును. ఈ శ్లోకమున ఆచార్యులవారు సంబంధాతిశయోక్తిని ప్రయోగించినారు-

1. ప్రస్తుతాప్రస్తుతానాం చ తుల్యత్వే దీపకం మతమ్ |

మేధాంబుధః సుధామిందుర్భిభర్తి వసుధాం భవాన్ ||

చంద్రా. 5.53.

2. సు.వృ. 1.5.

3. సంబంధాతియోక్తి : స్యాత్తదధావేపి తద్వచః |

వశ్య సౌధాగ్ర సంసక్తం విభాతి విధు మండలమ్ ||

చంద్రా. 5. 44.

యస్మాద్రథఃకుంభీని న శక్నువన్తి
శృంగాణి మర్త్యాః సశరీరమాప్తుమ్॥

2.1.2.5.5 ఉత్పేక్ష :

గోపనము లేకుండా హేతువుగాని, ఫలముగాని స్వరూపముగాని సంభావన చేయబడినచో అది ఉత్పేక్షాఅంకారమగును.² నూనం మొ॥ ఉత్పేక్షా వాచకములు ప్రయోగింపబడినచో దానిన ఆగూఢో-
త్పేక్ష అని అందురు.

ఈ క్రింది శ్లోకమున ఆచార్యులవారు ఆగూఢోత్పేక్షను ప్రయోగించినారు-

యో నూనమూఢో భవతి క్షితేర్దోః
రత్నౌషధక్షీర నిధానభూతమ్!
వత్సో హిమాద్రిః కథమన్యథా తు
తతై వ నిత్యం కృత సన్నిధానః॥³

2.1.2.5.6 రూపకము :

ఉపమాన చిత్రముతో ఉపయోయ భిత్తి సర్వథా వ్యాపకమగుచో

1. సు.వృ. 1.12.

2. ఉత్పేక్షోన్నీయతే యత్ర హేత్వాదిర్నిహ్నుతిం వినా!
త్వన్ముఖ శ్రీకృతే నూనం పద్మైర్వైరాయతే శశీ॥
చంద్రా. 5.29.

3. సు.వృ. 1.18.

దానిని రూపకాలంకారమందురు. 1 “రూపయతీతి రూపకమ్” లేక
“రూపవత్కరోతీతి రూపకమ్” అని రూపక శబ్ద వ్యుత్పత్తి. ఈ కావ్య
మున చాలి రూపకాలంకారములను ఆచార్యులవారు ప్రయోగించినారు-

క్షీణే వటుత్వే జరయా హి దేహం
వశ్యత్వమాయాతి రుజాక్రిమీదామ్ 2

2.1.2.5.7 సందేహాలంకారము :

సందేహము విషయమైనపుడు దానిని సందేహాలంకారమందురు. 3
ఈ కావ్యమునందలి సందేహాలంకారమునొక దానిని పరిశీలించుడు-

స్వప్నః కిమేషోఽస్తి కిమింద్రజాలో
మాయా భవేద్వా మతి విభ్రమో వా 4

2.1.2.5.8 అర్థాంతరన్యాసము :

ముఖ్యార్థమునకు సరిబంధించిన అర్థాంతరమును సమర్థించుటకే
అర్థాంతరన్యాసాలంకారమనిపేరు. 5

1. యత్రోపమాన చిత్రేణ సర్వధాప్యవరజ్యతే
ఉపమేయమయ్యాభితిః తత్ర రూపకమిష్యతే॥
చంద్రా. 5.18.
2. సు.వృ. 1.49.
3. స్యాత్సృష్టిత్రాణాన్తి సందేహైస్తదేవాలంకృతిత్రయమ్
చంద్రా. 2.10.
4. సు వృ. 2.10.
5. భవేదర్థాంతరన్యాసోఽనుషక్తార్థాంతరాభిధా
హనుమానబ్ధిమతరత్ దుష్కరం కిం మహాత్మనామ్ః
చంద్రా. 5.68.

ఇందులో సామాన్యము ద్వారా విశేషము సమర్థింపబడును.

ఈ కావ్యకన్యను అర్ధాంతరన్యాసములతో కవి అలంకరించిన తీరు చాలా విశిష్టమైనది. చూడుడు.

1. అంగేషు కాయే బహుషు స్థితేషు
హృద్యేన జాగర్తి పరాత్పరో హి||¹
2. ప్రజానురాగాద్ధి నృపస్య భూతిః ||²
3. భేదో హి నీతిర్విజయే బహునామ్||³
4. నిర్మాత కమో హి నవీనసాధం
నిపాతయ త్యేన పురాణ గేహమ్||⁴

ఇట్లు ఈ కావ్యమున అలంకారములెన్నియో ప్రయోగింపబడి కావ్య-
శోభను అనేకవిధముల ఇనుమడింపజేసినవి. సంగ్రహముగ కొన్నింటిని
మాత్రమే ఇచ్చట పేర్కొంటిని.

2.1.2.6 భావనావైశిష్ట్యము :

సుషుప్తివృత్తకావ్యమునందు కవి భావనలువివిధమైనవి. విశిష్టమైనవిగా కనపడుచున్నవి. కావ్యోపొద్ధాతమున మహాత్మాగాంధీని కవట
యాచకుడు, బలిదర్శమును పోగొట్టినవాడు, పురుషోత్తముడైన వామన
మూర్తిగా చెప్పుటలో ఎంతో సమున్నతమైన భావన మవకు గోచరించు
చున్నది.

1. సు. వృ. 1.9.
2. అందులోనే. 1.51.
3. అందులోనే. 1.52.
4. అందులోనే. 2.28.

నమః కపటయాచిత్రే ధృత వామనమూర్తయే |

పురుషోత్తమ భూతాయ బలిదర్పవిదారిణే ||

గాంధిమహాత్ముడు పొట్టివాడు, దేశస్వాతంత్ర్యమును కపటముగా యాచించినవాడు, పురుషోత్తముడు తన అహింసాసిద్ధాంతముతో సత్యాగ్రహోద్యమముతో బలవంతులైన బ్రిటీషు వారి దర్పమును పోగొట్టిన వాడు. కనుక ఈ నాలుగు విశేషణములు మహాత్ముడైన గాంధిమహోదయునకు వామనమూర్తికి చక్కగా సరిపోవుచున్నవి. అహా! ఆచార్యుల వారి భావన ఎంత విశిష్టమైనది!

ఇంకొక విశిష్టమైన భావన — భారతదేశము భూమండలమునకు. గుండెకాయవలె ఉన్నదట. మహాత్ముని మనస్సువలె విశాలమైనదట విశ్వంభరకు హృదయస్థానము కనుక ఇది జగన్నాథునకు నివాసభూమి అయినదట. “శరీరమునందు ఎన్ని అవయవములు ఉన్నప్పటికిని పరాత్పరుడు ఎల్లప్పుడు హృదయమునందే నివసించును కదా! అని ఆచార్యులవారు భావించుట యుక్తి-యుక్తముగను విశిష్టముగను కనపడుచున్నది.”

1. దేశః ప్రసిద్ధో భరతస్య నామ్నా
వంశస్య కర్త్రః కురుపాండవానామ్ |
మహాత్మనో మానసవద్విశాలో
భువోఽస్తిమధ్యే హృదయాయమానః ||

మానం జగన్నాథ నివాస భూర్యో
విశ్వంభరాయా హృదయస్వరూపః |
అంగేషు కాయే బహుషు స్థితేషు
హృద్యేవ జాగర్తి పరాత్పరో హే ||

ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశేర్జున తిష్ఠతి |
 భ్రామయన్సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా||¹

అనికదా! భగవత్పూర్తి. అంతేకాదట - ప్రతియుగమునందు
 దుష్టులను శిక్షించునెవముతో ఈ భారతభూమియుందు పదిసార్లు అవ-
 తరించి దీనిపై తనకు గల పక్షపాతమును విష్ణుదేవుడు స్పష్టమొనర్పి-
 నాడట—

యుగే యుగే సంభవతాం క్షయస్య
 దుష్టాత్మనాం వ్యాజవశేన విష్ణుః |
 దశాపి వరానవతీర్య యత్ర
 స్వపక్షపాతం విశదీవకార||²

2.1.2.7 భాషావైశిష్ట్యము :

శ్రీవరదాచార్యులవారి భాష శుద్ధమైనది. వ్యాకరణబద్ధమైనది.
 సుషుప్తివృత్తమను ఈ కావ్యము వారి వ్రథమకృతి అయినప్పటికిని
 ఇందులో వారు ప్రయోగించినభాష చాలాపరిణతమైనదిగా కనిపించును.
 వారి వాక్యనిర్మాణమునందు శాస్త్రీయమైన క్రియాపదములకు లోప-
 ముండదు. కాళిదాస వాక్యముల ప్రభావము వారి భాషలో కొట్టవచ్చి-
 నట్లు కనబడును. కాళిదాసు భాషవలెనే అచార్యులవారి భాషకూడా
 లలితమైనది, గమనించుడు—

యస్యాభ్రచుంభీని న శక్నువన్తి
 శృంగాణిమర్త్యః సశరీరమాప్తుమ్ |
 హిమాలయో రక్షతివత్స వీషః

1. భ. గీ. 18.61.

2. సు. వృ. 1.10.

యము తరస్యోం దిశి దుర్జనేభ్యః॥

ఈ శ్లోకమును మించినచో అల్పాక్షరములుగల పదములతో అనల్పార్థమును అందించగల శక్తి ఆచార్యులవారి భాషలో సమృద్ధిగా ఉన్నదని స్పష్టమగుచున్నది. కనుకనే వారి గురువర్యులు తొలిపలుకులలో కాళిదాసు అనుసరించిన వైదర్భీరీతి ఈ కావ్యమునందు చూచి మేమెంతో ఆనందపడుచున్నామని చెప్పిరి.²

2.1.2.8 ప్రయోగపై శిష్ట్యము :

శ్రీఆచార్యులవారి అభిమానకవి కాళిదాసు. కాళిదాస సౌహిత్య ప్రభావము వీరి రచనలపైన ఎంతగానో కనపడుచున్నదని పూర్వమే చెప్పితిని. వీరి ప్రయోగములను పరిశీలించినచో అవి కాళిదాసకావ్యములలో ఎక్కడో ఒకచోట తప్పక కనబడగలవు. ఉదాహరణమునకు ఒకటి రెండు ఘట్టములను గమనించుడు—

“వంశస్యకర్తుః కురు పాండవానామ్”³

“యస్యాభ్రచుంభీని న శక్నువన్తి”

1. సు. వృ. 1.12.

2. Mr. Varadachari has successfully employed in his poem many of the good elements of Lalidasan Vaidarbhi, such as an appropriate tempo and a happy consonance of sound and sence _____

వైదర్భీతల్లభశేష్యమాం కాళిదాసశ్యపద్ధతిమ్|

వశ్యంతః స్వప్నవృత్తైః సిన్ దిష్ట్యావరామహే వయమ్||

సు. వృ. Fore word.

3. సు. వృ. 1.8.

“హిమాలయో రక్షతి వత్స ఏషః”

“యముత్తరస్యాం దిశి దుర్జనేభ్యః”²

ఇవట “వంశస్యకర్తుః” అనుట “వంశస్య కర్తారమనంతరీయం” అను కాళిదాస ప్రయోగమును, హిమాలయమును “వత్స ఏషః” అనుట—

“యం సర్వశైలాః పరికల్ప్యవత్సం”³ అను ప్రయోగమును స్ఫుటికి తెచ్చుచున్నవి. అట్లే “ఉత్తరస్యాందిశి” అనుటయు కాళిదాస పదారాధన ప్రభావమే.⁴

అట్లే రెండవసర్గలో పురుషోత్తముని వర్ణించుచు ఆచార్యుల వారిటనిరి—

“వృత్తిస్తు విస్మాయయతే తవైషా”⁵ ఈ ప్రయోగము రఘు వంశములోని “విస్మాయయన్ విస్మిత మాత్మవృత్తా”⁶ అను కాళిదాస ప్రయోగ ప్రభావముతో చేయబడినది.

పురుషోత్తముడు ఆచార్యులవారిని స్వప్నమునచేసిన సంబోధన—
“ఉత్తిష్ట వత్సేతి నిశమ్యవాక్యం”⁷

1. సు. వృ. 1.12.
2. అందులోనే. 1.12.
3. కు. సం. 1.2.
4. అస్తుత్తరస్యాం దిశి దీపకాశ్వా.
అందులోనే. 1.1.
5. సు. వృ. 2.25.
6. ర. వం. 2.33.
7. సు. వృ. 2.14.

ఇది మాయాసింహ-దిలీప సంభాషణానంతరము కాశిదాసుచేసిన
ఈ క్రింది ప్రయోగచ్ఛాయవలె కనబడుచున్నది-

“ఉత్తిష్ఠ వత్సేత్యమ్మతాయమానం
వచో నిశమ్యోత్థిత ముత్థితఃసన్”¹

పురుషోత్తముని వర్ణించుచు ఆచార్యులవారు చేసిన-

“ఫలానుమేయం నదపి ప్రతీమః”²

అను ప్రయోగము రఘువంశమునందలి ఈ క్రింది శ్లోకమును
గుర్తునకు తెచ్చుచున్నది-

“ఫలానుమేయాః ప్రారంభాః”³

సుషుప్తి వృత్తమునందలి ద్విత్వీయ సర్గలో పురుషోత్తమవర్ణనము
చేయుచు ఆచార్యులవారు-

“శరీరహేతుర్జననీ ఏతా చ
గోప్తా నృపశ్చాత్మహితో గురుశ్చ”⁴

అనినారు. దీనిని వినినవారికి రఘువంశములోని ఈ క్రింది
శ్లోకార్థము జ్ఞప్తికి వచ్చును-

1. ర.వం. 2.61.

2. సు.వృ. 2.19.

3. తస్య సంవృతమంత్రస్య గూఢాకారేంగితస్య చ।
ఫలానుమేయాః ప్రారంభాః సంస్కారాః ప్రాక్తనా ఇవ॥
ర. వం. 1. 20.

4. సు.వృ. 2. 24.

“వ్రజానాం వినయాధానాద్రక్షణాద్భరణాదపి
స పితా పితరస్తాసాం కేవలం జన్మహేతవః”¹

సుషుప్తివృత్తనందలి తృతీయ సర్గలో పురుషోత్తమసందేశ
ప్రారంభమున—

“శుచిస్మితా పర్ణిత దన్తి క్షాన్తిః”

అని ఆచార్యులవారు ప్రయోగించిరి. ఇందులోని “శుచిస్మిత”
అను ప్రయోగము మాఘుని శిశుపాలవధమునందు కూడా కనవడు
చున్నది.²

పురుషోత్తమ సందేశమున ఆచార్యులవారు “వామా భవేయుః
విటశబ్దభాజః”³ అనుచోట “వామాః” అని ప్రయోగించిరి. ఇది అభి-
జ్ఞాన శాకుంతలమున “వామాఃకులస్యాధయః”⁴ అను కాళిదాస ప్రయోగ
ప్రభావముతో చేయబడినది.

1. ర.వం. 1.24.

2. సేతం సేతిక్మా సుతరాం మునేర్యపుః
ఓసారిభిస్సౌధమివాధ లంభయన్|
ద్విజావళి వ్యాజ నిశాకరాంశుభిః
శుచిస్మితం వాచమవోచదమృతః||
శి. వ. 1.25.

3. పురాకృతేనైవ భజన్తి లోకే
జాయాః స్వకీయా మమజాః క్రియాశ్చ|
స్వీయాసు తుష్టా వశినో భవన్తి
వామా భవేయుః విట శబ్దభాజః||
సు.వృ. 3.15.

4. యా నైవం గృహిణీషదం యువతయో వామాః
కులస్యాధయః
అ.శా. 4.18.

ఈ కావ్యోత్తమున చంద్రాస్తమయమును సూర్యోదయమును
ఆచార్యులవారిట్లు వర్ణించిరి—

గచ్ఛత్యస్తం శశిని వివదీవైకతో జన్మభూమేః
ఉద్యన్మూర్తౌ విలసతి రవా శ్రేయసీ వాన్యతోఽస్యాః¹

ఇది శాకుంతలములోని యాత్యేకతోఽస్తశిఖరం² అను శ్లోకభాష్య
యలో నడచినది.

2.1.2.9 సూక్తి వైశిష్ట్యము :

సుషప్తివృత్తకావ్యమున అయత్నసిద్ధమైన మధురాలి మధుర
ములగు సూకులకు లోటులేదు.

ప్రజానురాగమువలననే రాజ్యముయొక్క విభవము వృద్ధి
నందునను ఈ సూక్తిరత్నమును చూడుడు— “ప్రజానురాగాధి
స్థవస్య భూతిః”³, ఇతరులలో ఐకమత్యమున్నంతవఱకు స్వార్థపరుల

1. గచ్ఛత్యస్తం శశిని వివదీవైకతో జన్మభూమేః
ఉద్యన్మూర్తౌ విలసతి రవా శ్రేయసీవాన్యతోఽస్యాః
మందం వాతే చలతి సురభౌ దాక్షిణీ మిత్రవచ్చ
ప్రీత్యాసిక్త్యా శగరతరుభైర్యాపితే రాజమార్గే॥
సు.వృ. 3.44.

2. యాత్యేకతోఽస్తశిఖరం పతిరౌషధీనా
మావిష్కృతోఽరుణపురస్సర ఏకతోఽరక్కః
తేజోద్వయస్య యుగవద్ వ్యసనోదయాభ్యాం
లోకో నియమ్యత ఇవాత్మ దశాంతరేషు॥
అ. శా. 4.2.

3. సు.వృ. 1.51,

అటలు సాగవు. అందువలన వారి ఐకమత్యమును చెడగొట్టి భేదబీజములను నాటి భేదోపాయముతో కార్యసిద్ధిని సంపాదించుట వారి అలవాటు. దీనినే ఆచార్యులపారిట్లు మధురమైన సూక్తిగా పొందుపరచినారు-

“భేదో హి నీతిర్విజియే బహూనామ్”¹ భగవంతుడు జగత్తులను సృష్టించి, పోషించి, తనలో లయింప జేసుకొనును. దానిని ఆచార్యులవారు ఇట్లు చమత్కరించుచున్నారు-

నిర్మాతుకామో హి నవీన సాధం
నిపాతయత్యేవ పురాణగేహమ్²

అది నిజమే! కొత్త ఇంటిని నిర్మింపదలచినాడు అక్కడగల పాత ఇంటిని వడగొట్టుట తప్పనిసరికదా!

ఆచార్యులవారు సుసంపన్న వ్యవసాయదారులు. భగవంతుడు జగత్తులకు వ్రశయము కల్పించుటను ఇంకొక వ్యావసాయికోదాహరణతో సమర్థించుచున్నారు-

వేధితస్యయా కిం సఖిలాశయస్య
న ఖన్యతే భూః కలమవ్రరోహః³

ఇటువంటి సూక్తులు సుషుప్తివృత్తమున అనేకముకలవు. వాటిలో సమాజపరమైన అంశములలోను, శాస్త్రీకాంక్షములలోను ఆచార్యులవారి అనుభవము, నిశితదృష్టి మనకు గోచరించుచున్నది.

1. అందులోనే, 1.52.

2. సు.వృ. 2.28.

3. అందులోనే, 2.29.

2.1.3 న చేద్వాల్మీకిరథవిష్యత్ :

“న చేద్వాల్మీకిరథవిష్యత్” అంటే “వాల్మీకి లేకపోయినట్లైతే” అని భావము. వాల్మీకి అదికవి, ఆయన కావ్యము శ్రీమద్రామాయణము అదికావ్యము. అది రఘుకులతిలకుడగు శ్రీరామచంద్రుని చరితము లౌకిక సంస్కృత వాఙ్మయమునకే గాక భారతీయ భాషాసాహిత్యములకీ రామాయణము మూలభూతమైనదనుటలో సందేహములేదు. ఒక విధముగా భారతీయులకు రామాయణముతో అవినాభావ సంబంధమున్నదని చెప్పవలెను. మన జీవనసరణిలోను, ఆలోచనా విధానమునందును, సంస్కృతిలోను ఇంతెందుకు; దై నందిన వ్యవహారములయందు కూడా రామాయణప్రభావము మనపై ఎంతో కలదని చెప్పక తప్పదు. ఈ సత్యమును నలుగురికిని చాటి చెప్పవలెనను ఉద్దేశ్యముతోనే శ్రీవరదాచార్యులవారు “న చేద్వాల్మీకిరథవిష్యత్” అను అఘుకావ్యమును రచించినారు.

మద్రాసు పంసంస్కృత ఎకాడమీ వారు 1938లో శ్రీరామసవమి మహాత్మవనందరథమున ఒక సాహితీసభను ఏర్పాటు చేసినారు శ్రీఆచార్యులచారిని వాల్మీకిపై ప్రసంగించవలసినదిగా ఆహ్వానించి నారు. వారి ఆహ్వానమును అంగీకరించి శ్రీఆచార్యులవారు ఈ అఘుకృతితో వాల్మీకి వైభవమును సహృదయానందజనకముగా నిరూపించినారు.

ఈ కావ్యమున నలుబదిమూడు శ్లోకములున్నవి. అందు మొదటి శ్లోకము సుషుప్తివృత్తములోని రెండవ సర్గలో ఇరువదవ శ్లోకముగా.

1. కుర్వాణమేకం సరసం చ కావ్యం
 ప్రస్తావనామూర్తిబుధాః కవీంద్రమ్ |
 అనంతరూపం చ విచిత్రమేతత్
 జగత్సృజంతం క ఇతీడ్మహే త్వామ్ ||
 సు.వృ. 2.20.

మన్నది. అది సృష్టికర్తయైన భగవంతుని ప్రార్థన. రెండవశ్లోకము అనితరసాధారణమైన త్యాగమహిమతో అద్వితీయుడై దేవదేవుడైన శ్రీరామచంద్రునిస్తుతి! ఈ శ్లోకము కూడ మొట్టమొదట సుషుప్తివృత్తి పోద్ధాతమునందే ఇవ్వబడినది. తరువాత శ్రీఆచార్యులవారు తన వినయమును ప్రకటించు వ్యాజముతో కవిత-విమర్శ అను రెండు అంశముల స్వరూప-స్వభావములను ఇట్లు చక్కగా నిరూపించినారు-

విమర్శః కవితాచేతి ద్వంద్వం యది సుసంగతమ్ |
 ప్రసువీత రసం హృద్యం సమ్మోదాయ సచేతసామ్ ||
 సవిమర్శాత్కవేర్నాన్యః కవితావాన్విమర్శకః |
 కవిమేతాదృశం స్తోత్రం క్షమ ఈదృగ్విమర్శకః ||
 య స్తైతద్వితయం నాస్తికవితా చ విమర్శనమ్ |
 సోఽహ మిశేఽథమః స్మర్తుం కథం తం ప్రథమం కవిమ్? 2

“విమర్శలేని కవితగాని, కవితాహృదయము లేని విమర్శగాని రాజించవు. కవితో విమర్శ-కవితాశక్తి ఈ రెండును తగినంతగా ఉన్నచో సహృదయహృదయామోదమును కలిగించు కవితావాహిని వెల్లివిరియును. విమర్శదృష్టిగల కవికి కవితాదృష్టిగల విమర్శకునికి భేదములేదు. అటువంటి మహాకవిని స్తుతించవలెనన్నచో అంతటి విమర్శకునికి శక్యమగును, ఇక నా సంగతి ఏమిటనగా-అటువంటి

1. సంత్రాతుమిష్టిం పితరం స్వభాలేష్ట
 పితుర్వచః పాలయితుం ప్రజాశ్చ |
 ప్రజాస్పమారాధయితుం చ దారాన్
 తత్యాజ యస్తం ప్రజమామి భూవమ్ ||
 సు.వృ. పు. 2.

2. ప్రా.క. పు. 8.

కవితాశక్తి నాకులేదు విమర్శనశక్తి అంతకంటేలేదు., అటువంటి నేను అధికవి వాల్మీకిని స్మరించుటకు ఎట్లు సమర్థుడను కాగలను?—
 ఇవి అచార్యులవారి మాటలు. ఇప్పుట అధికవిలోని గుణగణములను చెప్పుటతోపాటు అంతటి మహానుభావుని నావంటివాడెట్లు నర్ణించగలడని తన వినయమును వ్యక్తీకరించినారు.

నైయామికులు అన్వయవ్యాప్తిని-వ్యతిరేకవ్యాప్తిని ప్రతిపాదించినారు. శ్రీవరదాచార్యులవారికి న్యాయశాస్త్రమునందు కూడా చక్కనిప్రవేశమున్నదనుటకు అన్వయవ్యతిరేకములను ఈ దిగువ వారు నిర్వచించిన తీరు చక్కని ఉదాహరణమగుచున్నది—

యస్య సత్త్వేఽస్తితా యస్య
 తదభావే న తత్ స్థితిః|
 అన్వయ-వ్యతిరేకస్య
 మూలం ప్రాహుర్విపశ్చితః||¹

“యత్సత్త్వే యత్సత్వం.,యదభావే యదభావః”అని అన్వయ-వ్యతిరేకములను న్యాయశాస్త్రమునందు నిర్వచించుచున్నారు. వాల్మీకి స్తోత్రవ్యాజముతో అన్వయమును విశదీకరించున్నానని వాల్మీకి గుణగణములను, శక్తిసామర్థ్యములను, ప్రతిభావ్యుత్పత్తులను ఇట్లు నిరూపించినారు—

వేదములకు ఓంకారమువలె, మానవులకు మనువువలె కాళమును బట్టి గుణగణములనుబట్టి నీవు కవులందఱికి అధికవివి. శోకమునుండి క్లోకమెట్లుపుట్టిన దను శంక, పంకమునుండి పుట్టిన పద్యమువంటి “మానిషాద ప్రతిష్ఠాంత్యం” అనుశ్లోకము ద్వారా ఉపశమించుగాక!

భారతమును పంచమ వేదమనినారు. నీకృతి శ్రీమద్రామాయ
జమును ఆదికావ్యమనినారు. ప్రభు మిత్ర సమ్మితమైన భారతముకంటే
కాంతాసమ్మితమైన రామాయణమహాకావ్యము చాలా ఉత్కృష్టమైనది.
మహాభారత ప్రతిపాద్యుడైన భగవాన్ శ్రీకృష్ణుడు గీతాగానమొనర్చి
ధర్మాధర్మములను పదేశించినాడు కాబట్టి పండితులే ఆయన తత్త్వమును
గ్రహించగలుగుచున్నారు నీ కావ్యనాయకుడైన శ్రీరాముడు ధర్మమును
ఆచరించి చూపుటవలన పామరులు కూడా ఆయనను సేవింపుచున్నారు.
అద్భుత తనముందున్న వస్తువునే ప్రతిబింబింపజేయగలిడు. నామ-
మాత్రమగు వస్తువును కూడా నీ కావ్యమునందు మేము దర్శించ
వచ్చును. కాలక్రమేణ చిత్రపటము వెలసిపోవును. కాని నీ కావ్యశోభ
ఎంతకాలము గడిచినప్పటికిని పెరుగుచున్నదే కాని తరుగుటలేదు.
బ్రహ్మాదేవుని సృష్టి కొంతకాలమునకు జీర్ణమై నశింపిపోవును కాని
నీ సృష్టికి జరాలక్షణము లేదు., ఇక ప్రళయమను మాటెక్కడిది.

ఇట్లు వాల్మీకి ప్రతిభను అనేక విధములుగ కొనియాడి చివరకు
కవి ఇట్లు చెప్పుచున్నారు-

రామాత్మిం భవతః కీర్తిః త్వత్ప్రవాస్యేతి సంశయే |

వినిర్ణయే క్షమః కుర్వే పక్షద్వయ పరిగ్రహమ్ ||²

కావ్యనాయకుడైన శ్రీరామునివలన కవియగు నీకు కీర్తి
ప్రతిష్ఠలు లభించినవా? లేక ఆదికవియైన నీవలన నాయకుడైన
శ్రీరామునికి పేరు ప్రతిష్ఠలు కలిగినవా! అను సంశయమేర్పడినది.
రెండు పక్షములను తీసికొని రెండిని సిద్ధాంతములుగానే చేయగలుగుట
ఇప్పుట అచార్యులవారి సునిశిత ప్రతిభకు ప్రబల నిదర్శనము.

1. ప్రా.క. పు. 9.

2. ప్రా.క. పు. 9.

భగవంతునికంటే భగవత్పాన్నిధ్యమును చూపించగల గురువును గొప్పవాడుగా బుద్ధిమంతులు చెప్పుచున్నారని, విశ్వస్థితికి హేతువు శ్రీరాముడైతే ఆయన స్థితి నీ ఆధీనమునందున్నదని చమత్కారముగా ఇట్లు నిరూపించినారు-

రామో విశ్వస్థితౌ హేతుః త్వదధీనా చ తత్త్వితిః |
స్థానే గురుం గరీయాంసం ప్రాహుర్దేవాన్మనీషిణః ||

అచార్యులవారిప్రతిభ అనన్యసామాన్యమైనది. “సైన్యముతో కూడా యుద్ధమునందు అస్త్రములనెన్నింటినో ప్రయోగించి రాముడు రావణుని వధించినాడు మఱి నీవో ఒక్కడివే ఒక్కమాటతో ఎందఱినో రావణాసురులను ఇప్పటివరకు చంపినావు, చంపుచున్నావు. ఇక ముందు కూడా చంపగలవు” అను భావమును ఎంతచక్కగా గైర్వాణిలో పొదిగినారో మనము గమనించి తీరవలెను.

స సైన్యోఽస్మైః జఘానైకం రామః సంయతి రావణమ్ |
వాచైకస్తవ్సం తాననన్తాన్ అహన్ హంసి హనిష్యసి ||²

రామాయణము పిల్లలకు సులభముగా అర్థమగునట. పెద్దలకు ఎంతటికీ అర్థముకాదట. ఆనగా ఎవరి స్థాయికి తగినట్లు వారు అందులో ఉన్న అమృతరసమునాస్వాదించుటకు వీలుగ రచించబడినదని భావము శ్రీవరదాచార్యులవారి అర్థగంభీరమగు మాటలలో ఈ సత్యము మనకు సాక్షాత్కరించుచున్నది-

బాలానాం సుగమోఽసి త్వం వృద్ధానాం తు సుదుర్గ్రహః |
కస్తే తులాం నమారోహేత్ త్వద్వర్ణ్యాన్నాయకాత్పరః ||

1. ప్రా.క. పు. 9.

2. అందులోనే, పు. 10.

న భీషయసి కించిజ్జం న విజ్ఞైః పరిభూయసే|

యథాధికారమాత్మానం వివృణోష్సువనర్పణే||

నీవు వర్ణించిన నాయకుడు శ్రీరామచంద్రుడు తప్ప అసలు నీతో ఎవరయ్యా తులతూగకల్గుదురు?

ఇట్లు వాల్మీకి వాగ్దేవ్యభవమును అనేక కోణములనుండి ఈలఘు కృతిలో శ్రీఆచార్యులవారు చక్కగా ప్రశంసించినారు. చిట్టచివరి “అసలు నీ సాన్నిధ్యమున్నట్లైతే ఇతర కవులతో మాకు పని యేమున్నది? ఒకవేళ నీ సాన్నిధ్యమే లేకపోయినప్పుడు కూడా ఇతర కవులతో మాకేమి ప్రయోజనము కలుగును” అని వాల్మీకి రచనయగు రామాయణము యొక్క గొప్పదనమును నిరూపించినారు.²

ఎవరి నైనా పండితుని “నీకు సామ్రాజ్యము కావలెనా? లేక వాల్మీకి కావలెనా? కోరుకొమ్మని అడిగినచో గుణవత్తరుడవైన నీన్నే తప్పక కోరుకొనును” అని నశ్వరమైన సమస్యానహస్రభరితమైన సామ్రాజ్యముకన్న వాల్మీకి సాహితీ సామ్రాజ్యమునకుగల వైశిష్ట్యమును కవి చక్కగా ప్రతిపాదించినారు.³

1. ప్రా.క. పు. 10.

2. సన్నిధిస్తవచేదస్తి కిమన్యకవిభిర్మమ|
సన్నిధిస్తవచేన్నాస్తి కిమన్యకవిభిర్మమ||
ప్రా.క. పు. 10.

3. సామ్రాజ్యం రోచతే కింతే వాల్మీకిర్వేతి భాషితః|
నూనం త్వమేవ దోషజ్ఞోవృణుతే గుణవత్తరమ్||
అంకులోనే, పు. 10.

ఇంతవఱకు అన్వయపద్ధతిలో వాల్మీకి శానికిపలనకలిగిన విశేషము
లను అభివర్ణించి వ్యతిరేకపద్ధతిలో వాల్మీకి లేకపోయినట్లైతే ఈ ప్రపం-
చము ఎలా ఉండి ఉండేదో కవి చక్కగా వివరించినారు—

నావర్త్యద్యది వాల్మీకిః నాభవిష్యంస్తతో ధృవమ్ |
కవయః కవికర్మాణి ప్రమోదాశ్చ సచేతసామ్ ||
రామో విష్ణోర్వివర్తోఽపి తద్భక్త్యాచ తీర్తిర్దవః |
మహాత్సవోయం చన్ములః మత్కవిత్వప్రదర్శనమ్ |
అభవిష్యత్తమో విష్వక్రగావణశ్చ గృహే గృహే |

“అదికవి వాల్మీకి లేకపోయినట్లైనచో కవులు ఉండియుండువారు
కాదు. కవులులేరు కాబట్టి కావ్యములును ఉండియుండెడివికావు.
కావ్యములులేవు కాబట్టి సహృదయులకు ఆనందమే ఉండెడిదికాదు.
విష్ణ్వంశసంభూతుడైన శ్రీరాముడుండేవాడు కాదు. ఆయనయందు
భక్తితో భవసాగరమును దాటు రామభక్తులును ఉండేవారు కాదు.
ఇప్పుడునిర్వహింపబడే శ్రీరామనవమీమహాత్మ్యవముకాని, ఆనందరఘంలో
నేను చెప్పిన ఈ కవితగాని ఉండెడిదికాదు. అయితే మఱి ఏమిఉండెడిది?
లోకమంతయు అజ్ఞానాంధకారము నిండిఉండెడిది. ప్రతి ఇంటియందును
రావణుడు తిష్ఠనేని ఉండేవాడు” అని వ్యతిరేకవిధానమున వాల్మీకిలేని
లోకమునుగూడా ఎంతో విచిత్రముగా వర్ణించినారు ఆచార్యులవారు.

మొత్తముమీద ఈమాదిరి రచనలు సంస్కృతభాషలో రాలేద-
నియే చెప్పవలెను. అదికవి అదికావ్యము లేకపోయినట్లైతే సమాజము,
సాహిత్యము ఏమై ఉండెడిదను భావనకలుగుటయే ఒక అపురూపుమైన
విషయము దానిని ఆలంబనముగా పెట్టుకొని వాల్మీకిని, రామాయణ-

మును, శ్రీరాముని పరిశీలనాత్మక పద్ధతిలో చక్కగా వర్ణించిన లఘు-
కృతి “న చేద్వాల్మీకిరథవిష్యక్.” అకారము చిన్నదైనప్పటికిని
పాఠకులు బాగుగా అలోచించి తెలుసుకొనదగిన విశేషములు ఇందులో
కోకొల్లులుగా ఉన్నవి.

2.1.4. సత్యవిజయము :

శ్రీవరదాచార్యులవారి స్వతంత్ర రచనలలో సత్యవిజయమును
కావ్యము చాలా విశిష్టమైనది. హరిశ్చంద్రుని కథాభాగమును మహా
భారతమునుండి తీసికొని కమనీయమైన శైలిలో శ్రీ ఆచార్యులవారు
రచించిన కావ్యమే సత్యవిజయము. ఇందు నాలుగు సర్గాలున్నవి.
మొదటిసర్గలో నలుబదిరెండు శ్లోకములు, రెండవసర్గలో అరువది
తొమ్మిది శ్లోకములు మూడవసర్గలో ముప్పదిశ్లోకములు, నాల్గవసర్గలో
నలుబది తొమ్మిది శ్లోకములు ఉన్నవి. ఈ కృతి సత్యారాధన తత్పురు-
డైన శ్రీరామచంద్రునకు సమర్పించబడినది. “మీ వంశము సత్యమున
కంకితమైనది. నీవు తండ్రిమాటను సత్యమొనర్చుటకు హస్తగతమైన
రాజ్యమును వదిలివెట్టివావు. నీకే ఈ సత్యవిజయమును సమర్పించు
చున్నాను. పరిగ్రహించమ”ని కృతిసమర్పణము చేయబడినది.

ఈ కావ్యమును ఆచార్యులవారు 1935లో సగమువఱకు రచించి
వారు తరువాత వారి ప్రియశిష్యులు “కళాప్రపూర్ణ” బహుశ్రీ దువ్వూరి

1. సత్యారాధనతత్పురా న్పుతయో జాతాః కులే భాన్వతః
తాతస్త్యాం తనయం జహౌప్రియతమం ప్రాణాంశ్చసత్యప్రియః
రాజ్యం హస్తగతం జహే చ భవతా సత్యాయ వాచః పితః
యుష్మత్సూర్వజపూత సత్యవిజయం శ్రీరామగృహీష్వ మత్ ।

స. వి. కృతిసమర్పణమ్.

వెంకటరమణశాస్త్రిగారి నిర్బంధముతో అసంపూర్ణముగా ఉండిపోయిన కావ్యమును పూర్తి చేసి 1972లో ప్రకటించినారు.¹

2.1.4.1 నామవైశిష్ట్యము :

ఈ కావ్యమునకు సత్యవిజయమును పేరు ఎంతో సముచితముగా నున్నది. “సత్య” అను నామైకదేశముతో “నామైకదేశే నామగ్రహణమ్” అను న్యాయముననుసరించి సత్యహరిశ్చంద్రుని తీసికొని సత్యనిష్ఠతో అతడు సంపాదించిన విజయమును సత్యవిజయముని పేర్కొనవచ్చును. అట్లుకాక సత్యమునకే ఈ కథలో విజయము లభించినది. కాబట్టి సత్యవిజయముని కూడా చెప్పుకొనవచ్చును. ఎట్లు చెప్పినప్పటికిని సత్యవ్రతమును ఆచరించిన వ్యక్తి విజయమైనను లేక సత్యమే సాధించిన విజయమైనను సత్యవిజయమే అగుచున్నది. సత్యమునకు కట్టుబడి అద్వితీయమైన త్యాగములనొనర్చిన దేవదేవుడైన శ్రీరామచంద్రునకు ఈ కావ్యమును అంకితము చేయుట, మంగళాచరణమున ఆయన త్యాగవరంపరను అభివర్ణించుచు ప్రార్థనచేయుట ఎంతో ఉచితముగా నున్నది.²

2.1.4.2 వస్తువైశిష్ట్యము :

కథావస్తువుకావ్యశరీరమని ఇంతకుముందు ప్రకరణమున చెప్పితిని. సత్యవిజయ కథావస్తువు చాల విశిష్టమైనది. అర్థశాస్త్రాదులననుసరించి పరిపాలనము గావించు రాజు ఎవ్వడో ఒకప్పుడు అసత్యమును పలుకవలసిన వత్తిడి తప్పనిసరి. కాని అటువంటి క్షత్రియవరేణ్యుడు

1. స. వి. నివేదనమ్.

2. స. వి. మంగళాచారణమ్

కూడ సత్యారాధనము చేసి చివరికి తన భార్యను అమ్ముటకాక తనను తాను అమ్ముకొను నీచస్థితికి దిగజారినాడు. అయినప్పటికి సత్యమను లవభేషమైనను తప్పలేదు.

ఈ కథాగమనములో పరితఃనాశ్చర్యవరచు మలుపులెన్నియో గలవు. వసిష్ఠ-విశ్వామిత్రుల భీషణప్రతిజ్ఞలు, అశ్రీతుడగు శ్రీశంకు మహారాజు పుత్రుడు హరిశ్చంద్రుడని తెలిసియు వసిష్ఠునిపై అగ్రహముతో విశ్వామిత్రుడు అతనిని అసత్యవాదిగా నిరూపించునని ప్రతిజ్ఞ చేయుట, దానికొఱకు ఎన్నోవిధముల ప్రయత్నించుట, హరిశ్చంద్రుడు అడవిపాలగుట, చివరికి కాశీపట్టణము చేరి కాలకౌశికునకు తన భార్యను అమ్ముట, వీరబాహువునకు తనను తాను అమ్ముకొనుట, ఆ ధనము నంతను నక్షత్రకునకొసంగుట రోహసినుని మృతి, శృగానసుంకము కొఱకు నగరమునకు వచ్చిన చంద్రమతిపై హత్యానేరము ఆరోపించబడుట, రాజాజ్ఞప్రకారము చంద్రమతి మెడ నరకుటకు హరిశ్చంద్రుడు ప్రయత్నించుట, విశ్వామిత్రుడుప్రత్యక్షమై హరిశ్చంద్రుని నివారించి ఈ బాధలన్నియు తాను కల్పించినవని, బ్రహ్మర్షి వసిష్ఠుడే గెలిచినాడని, తాను ఓడిపోయితిని అంగీకరించుట మొదలగు సంఘటనలు ఎన్నియో కలవు.

ఆచార్యులవారు ఈ కథను సంగ్రహముగా నాలుగు సర్గలలో వ్రాసిరి. మహాభారతములోని కథను తీసికొని వీరు తన కావ్యములో కొన్ని మెరుగులు దిద్దినారు.

2.1.4.3 నేతృవైశిష్ట్యము :

సత్యవిజయ కావ్యనాయకుడు సత్యహరిశ్చంద్రుడు. ఇతడు సూర్యవంశమున కలంక రభూతుడు, ధీరోదాత్తుడు, సకల సద్గుణము-

లకు గనివంటివాడు. అటువంటి నాయకుని ఒక మహోదాత్తవ్యక్తిగా వాయకమణిగా సత్యవిజయమున శ్రీవరదాచార్యులవారురూపొందించినారు.

సత్యవ్రత భంగము కలుగకుంటూ జీవితమున ఇన్ని అగ్నిపరీక్షలను ఎదుర్కొన్న ఘనత మానవజాతి చరిత్రలో హరిశ్చంద్రునికొకనికే దక్కును. ప్రబంధములకు, కవులకు కీర్తిప్రతిష్ఠలు కలుగవలెనన్న ఉత్తమపురుషుడగు నాయకుని కావ్యములందు వర్ణించవలెను. ఉత్తమ నాయకుని గుణవర్ణనమువలననే కావ్యము, కవి స్థిరమైన ప్రతిష్ఠనందుదురు.¹ సత్యవిజయ కావ్యమున హరిశ్చంద్రుని ధీరోదాత్త వాయక లక్షణములను అనేక సందర్భములలో కవి కీర్తించును.

స త్యైకదృష్ట్యా భజతోఽర్థకామౌ
మనీషిణస్తస్య న సంగహేతూ|
ధర్మస్య రక్షాం చ విధత్త ఏవ
తటౌ సుబద్ధావివ నిర్బరస్య||²

అంతటి విశిష్టవ్యక్తి నాయకుడు గనుక ఈ కావ్యము ఉత్తమ లక్షణ లక్షితమైనది.

2.1.4.4 రసవైశిష్ట్యము :

“రస్యతే ఆస్వాద్యతే ఇతి రసః” అను వ్యుత్పత్తిచేత పాఠకులచేత

1. ప్రబంధానాం ప్రబంధౌజామపి కీర్తిప్రతిష్ఠయోః|
మూలం విషయ భూతస్యనేతుర్గుణనిరూపణమ్||
ప్ర. య. భూ. ఉపో. 7.
2. స. పి. 1.7.

అస్వాదింపబడునది. గనుక దీనికి రసమని పేరేర్పడినది, రసానుభూతిని పొందిన మానవుడు అనందముననుభవించునని తైత్తిరీయోపనిషత్తు ఇట్లు చెప్పుచున్నది—

“రసం హ్యేవాయం లబ్ధ్వా అనన్ది భవతి. రసో వై సః”¹

కవీశ్వరులు రససిద్ధినంది కావ్యములను రచింతురు. అపుడది ప్రతిపదమధురమై సహృదయుల హృదయముల నానందింపజేయు జాలును, సత్యవిజయమున శాంతము ప్రధానరసము. శాంతరస స్వరూపమును భరతుడు తన నాట్యశాస్త్రమున ఎట్లు వివరించెనో పూర్వపు ప్రకరణమున పేర్కొనినాను. జయదేవుడు తన చంద్రా-లోకమున శాంతరసమునకు స్థాయిభావము, నిర్వేదమనినాడు² దృఢ నిర్వేదమువలన కలుగు సుఖమే శమమనబడును. కనుకనే సాహిత్యదర్పణము “నిరీహాస్థలో స్వాత్మవిశ్రాంతివలన కలుగుసుఖమే” శమమని నిర్వచించుచున్నది.³ ఈ కావ్యమున శమమను స్థాయి భావము తదంగములతో గూడి ఎట్లు శాంతరసత్వమునందుచున్నదో చక్కగా ప్రతిపాదించబడినది⁴

1. తై. ఉ. 2-7.

2. నిర్వేదస్థాయికః శాస్త్రః సత్సంగాది విభావభూః |
క్షమాది కానుభావోయం స్తంభాది వ్యభిచారికః ||

చంద్రా. 6.13.

3. శమో నిరీహాస్థాయాం స్వాత్మవిశ్రామజం సుఖమ్.

సా. ద. 3-180.

4. శశామవర్షేణ వినా దవాసలో

మునేస్తు చింతా వవృధే తదీక్షణాత్ || స.వి. 2.63.

మౌనేబ్రుణాచ్చ భవబంధనతశ్చ మోక్షం

ప్రేక్షుర్ణగమ శివధామ విభాసికాశేమ్ || అందులోనే. 2.69.

న కామయే దుఃఖహృతిం సుఖం వా
 న చార్థయే రాజ్యమథాపి కీర్తిమ్ |
 ప్రసీద లోకేశ విధేహ శక్తిం
 సత్యం భవంతం చ నిషేవతుం మే ||

2.1.4.5. అలంకారవైశిష్ట్యము :

రమణీమణులకు హారాద్యలంకారములెట్లు రమణీయతను ఇను-
 నుడింపజేయునో కాన్యరమణికి ఉపమాద్యలంకారములెట్లు శోభాతి
 శయమును కలిగించును. దీనిని గూర్చి ఇంతకు పూర్వపు
 ప్రకరణమున (2.1.2.5) చర్చించియున్నాను.

ప్రకృతము సత్యవిజయమున శ్రీవరదాచార్యులవారు ఎన్నియో
 అలంకారములను ప్రయోగించినారు. అయత్నసిద్ధములైనవి గనుక
 ఎవి కావ్యమునకు కమనీయతను సాధించినవి. ఇవట ఆచార్యులవారు
 ప్రయోగించిన కొన్ని అలంకారములను దిజ్ఞాత్రముగా ఉదాహ-
 రింతును-

2.1.4.5.1 ఉపమ :

మట్టిచెట్టు ఉడలతో బాగా విస్తరించినట్లు సూర్యవంశము హరి
 శ్చంద్రునిచే పెంపువహించి ప్రతిష్ఠనందినదని ఇట్లు చక్కని ఉపమను
 ప్రయోగించినారు-

(!) భాస్వత్కులం యేన కృతప్రతిష్ఠం

ప్లక్షః ప్రరోహణ యథా ప్రవృద్ధః || 2

1. స.వి. 3.6.

2. అందులోనే. 1.4.

ఇంకొన్ని ఉదాహరణలను నరికిలించుడు—

(2) ధర్మస్మరణం చ విధత్త ఏవ
తటౌ సుబద్ధావివ నిర్ఘరస్య||¹

(3) విరోధి సత్వా ఇవ శుద్ధసత్వమ్|²

(4) యథాగజోఽభ్రస్తనితం జగర్జ||³

(5) పాదాహతేః ప్రబ్జలితః ఫణివ||⁴

2.1.4.5.2 రూపకం :

రూపకాలంకారస్వరూపమును గూర్చి ఇంతకు పూర్వమే (2.1.2.5.6.) వివరించితిని. సత్యవిజయమున రూపకాలంకారములు ఎంతో చక్కగా అమరినవి. చూడుడు—

1. ప్రభుః ప్రజానాం నరవిష్ణురేషః||⁵

2. క్వచిత్స్నాన స్తబకస్తనానతాః
ప్రవాలతామ్రాంశుక వర్ధిత శ్రీయమ్|
స రమ్యశాఖా కరశోభితాం తను||
ప్రతాని నీమాదధతీం దదర్శ తమ్||⁶

విచిత్త్య కోపానలము ద్వమన్నుప||⁷

1. స.వి. 1.7

2. అందులోనే. 1.8

3. అందులోనే. 1.23

4. అందులోనే. 3 12

5. అందులోనే. 1.10

6. అందులోనే. 2.13

7. అందులోనే. 2.23

2.1.4.5.3 అతిశయోక్తి :

అతిశయోక్త్యలంకారము ఇదివఱకే [2.1.2.5.4] వివరించబడినది. ఈ కావ్యమున అతిశయోక్త్యలంకారము చాలాచోట్ల ప్రయోగించబడినది.

1. వనస్థలీ సా నిజగాద రాగతః
శకుంతలైర్మధురైః సుఖాగతమ్॥
2. వహీతు సా నేత్రమయైస్తమింద్రియైః²
3. చచాల పాదన్యసనాహతా మహి³

2.1.4.5.4 ఉత్పేక్ష :

ఉత్పేక్షాలంకార స్వరూపము వెనుకటి ప్రకరణమున వివరించబడినది. సత్యవిజయమునందు ఉత్పేక్షాలంకారములకు లోటులేదు. కొన్నింటిని ఇచ్చట ఉదాహరింతును.

1. ప్రతీక్షితో మాం చిరమాయయావయం
కదా పునః ప్రాప్స్వతి మాం మదీశ్వరః|
ఇతి ప్రమోదాధిక దుఃఖమోహితా
విచేష్టితాభూద్వనరాజిరేకతః॥⁴

2.1.4.5.5 అర్థాంతరన్యాసము :

సత్యవిజయమున చక్కని అర్థాంతరన్యాసాలంకారములను ఆచార్యులవారు ప్రయోగించినారు. చూడుడు.

1. స.వి. 2.5.
2. అందులోనే. 2.10.
3. అందులోనే 2.24.
4. అందులోనే. 2.16.

- 1 నియోగతశ్శిష్యజనే హి లోకే
గురుఃప్రసాదం ప్రకటికరోతి¹
2. బలిగ్రహీతా ధరణీశి ఏవ
భర్తా హి లోకాభ్యుదయ క్రియాణామ్²
3. ప్రయోవభోగై కఫలా హి రమ్యతా³
4. నహిప్రచండః పవనః ప్రచాలనే
శుహీరుహస్యేవ మహిభృతఃక్షమః⁴

2.1.4.6 భావనాపై శిష్టము :

సత్యవిజయ కావ్యమునందలి భావనలు ప్రసన్న రమణీయములైనవి. కావ్యమును చదువుచున్నప్పుడు అందు ఆచార్యులవారు చొప్పించిన భావనలలోని ఉదాత్తత ఎంతగనో పాఠకులనాకట్టుకొనుచున్నది.

హరిశ్చంద్రుడు అంతఃశత్రువులను జయించెనట. కనుక అతనికి బాహ్యశత్రువులే లేరట. ఎంత చక్కని భావనయో గమనించుడు-

“న చారయస్తస్య జితాన్తరారేః”⁵

ఇట్లే ఇంకొక భావనను పరిశీలించుడు-

హరిశ్చంద్రుడు విశ్వామిత్రునికి అధ్యాయుల నొసంగి అర్పించి తనను అదేశించమని అడుగుచున్న పరిదర్శము-

కృతప్రియం మాం భవదాగమేన

నియుజ్య భూయః ప్రియమాహర త్వమ్|

నియోగతశ్శిష్యజనే హి లోకే

గురుఃప్రసాదం ప్రకటికరోతి⁶

1. స.వి. 1.33.
2. అందులోనే. 1.39.
3. అందులోనే. 2.12.
4. అందులోనే. 2.31.
5. అందులోనే. 1.6.
6. అందులోనే. 1.33.

ఆచార్యులవారు ఈ సందర్భమును చక్కగా ఉపయోగించుకొని నారు. “శిష్యునకు ఏదైనను పనిచెప్పటద్వారా గురువు అతనిపై తనకు గల అనుగ్రహమును ప్రకటించునట.” ఎంత అపురూపమైన భావనయో ఆలోచించుడు.

ఈ కావ్యమునందు ఇటువంటి నూతనమైనభావనలు ఎన్నోకలవు. ఒకటి రెండు మాత్రము ఉదాహరించితిని.

2.1.4.7 భాషా వైశిష్ట్యం :

శ్రీవరదాచార్యులవారి భాష ప్రసన్న మధురమైనది, గంభీరమైనది. ఉపమ, ఉత్పేక్ష, రూపకము, అర్థాంతరన్యాసమువంటి అలంకారములు శ్రీ ఆచార్యులవారి భాషకు పెట్టని అలంకారములుగా ప్రకాశించుచుండును వారి రచన వైదర్భిరీతితో సాగును. ఆచార్యులవారికి వ్యాకరణశాస్త్రమునందు చాలాప్రీతి. సిద్ధాంతకొముదినుండి మహాభాష్యమువరకు గల వ్యాకరణగ్రంథములను వారెంతోమంది విద్యార్థులకు అనేకమార్లు బోధించినారు. తిజస్త ప్రయోగములతో పరిపుష్టమైనది వారిభాష. “న రేఖయాఽపి చ్యుతిమశ్చవీత” (1-2) “ధూర్తో భవేయం యది న స్తువీయ,” [1-21] “వహితు సా నేత్రమయైస్త మిన్ద్రియైః,” [2-10] “న తేన నశ్యన్త్యచిమృశ్య కారిణః”, (2-24) “వరాంగనానాం విముఖత్వ మీయుషాముపాత్తజన్మాస్తికులే మహిభుజామ్”, (2-47) “ప్రేపుర్ణగామ శివధామ విభాసి కాశీమ్” (2-69) కర్తుం తథాసోఽగతీరన్వమంస్త” (3-13) “అతి నిద్రాం సహతే న తే గృహి,” (4-2) “ప్రాక్షేపి స్ఫుటిత సుగంధి పుష్పవృష్టిః”, [4-48] మొ॥ ఉదాహరణలు.

ఇట్లు ఈ కావ్యమునందు సుసంస్కృతమై సుసంపన్నమై రమణీయమై అనల్పకల్పనా విలసితమైన భాష ప్రయోగింపబడినది.

2.1.4.8 ప్రయోగపై శిష్టం :

త్రీవరదాచార్యులవారి కావ్యములలో కాళిదాస ప్రయోగములు కోకోల్లలు. ఈ కావ్యమున వారి ప్రయోగములు చాలా విశిష్టమైనవిగా కనబడుచున్నవి. “వసిష్ఠుడు పలికెను” అనుటకు “జగ్రాహవచోవసిష్ఠః”¹ అనినారు. “వచః జగ్రాహ” అనుట ఎంతో విశిష్టమైన ప్రయోగము.

హరిశ్చంద్రుని వర్ణించుచు “రాజన్యతాము తరకోసలానామ్” అని అందురు. ఇది “రాజన్యతామహురనేన భూమిమ్”² అను కాళిదాసు పలుకుబడిని అనుకరించుచున్నది. అట్లే “బాహూ కిదాంకౌ”³ “వృథులం చ వక్షః” “యతినాం ధురిత్వం సంకీర్త్యమానః”⁴ “నిరంతరాయా భవతస్తవస్యా శివాయ కచ్చిజ్జగతాం మహర్షే”⁵ “సవనార్థమర్థి”⁶

1. స. వి. 1.3.

2. ర.వం. 6.22.

3. జ్ఞాన్యసి కియద్భుతో మే రక్షతి మౌర్వీకిదాంక ఇతి.

అ. శా. 1.13.

4. అపాంసులానాం ధురికీర్తనీయా

ర.వం. 2.2.

5. శివాని వస్తీర్థజలాని కచ్చితే

అందులోనే. 5.8

6. గుర్వార్థమర్థి శ్రుతపారదృశ్యా

అందులోనే. 5.24

“అర్థపతిః”¹ “ప్రియోపబోగై క ఫలా హి రమ్యతా”² “అలం మహీపాల
మధుశ్చుతా తవ”³ “శశామవద్దేణ వినాదవానలః”⁴ “కలమప్రరోహ”⁵
“విలలాప ప్రలలాప చోచ్ఛక్తైః”⁶ ఇత్యాది ప్రయోగములు కాళిదాస
సాహిత్య ప్రభావమువలన ఏర్పడినవే.

2.1.4.9 సూక్తి వైశిష్ట్యము :

కావ్యములలో కవి నిక్షేపించిన సూక్తులు లోకమును ఉపదేశించు
టకు, అస్తవస్తముగానున్న సమాజమును తీర్చిదిద్దుటకు ఉప-
యోగించును. సత్యవిజయమును ఈ కావ్యమున నందర్భోజితముగా
ఎన్నో సూక్తులు సహజసుందరముగా రూపుదిద్దుకొన్నవి. అర్థకామము
లను మనము సత్యనిష్ఠతో సేవించినచో అవి సంగహేతువులు కావు,

1. కించిద్విహస్యార్థ పతిం బభాషే

ర. వం. 2.46.

2. ప్రియేషు సౌభాగ్యఫలాహి చారుతా

కు.సం. 5.1

3. అలం మహీపాల! తవశ్రమేణ

ర.వం. 2.34

4. శశామ వృష్ట్యాపి వినా దవాగ్నిః

అందులోనే 2.14

5. కలమా ఇవ తే రఘుమ్

అందులోనే 4.37

6. విలలాప విక్రీర్ణమూర్ధజా

కు. సం. 4.4.

ధర్మమునుకూడ కాపాడగలవను ఉపదేశము ఈ సందర్భమునుండి మనకు అభించుచున్నది.

సత్యైకదృష్ట్యా భజతోఽర్థకామౌ
మనీషిణస్తస్య న సంగహేతూ |
ధర్మస్య రజ్ఞాం చ విధత్త ఏవ
తటౌ సుబద్ధావన నిర్హరస్య ||¹

తన ఆస్థానమునకు విచ్చేసిన విశ్వామిత్రుని అర్హ్యపాద్యాదులతో అర్చించి కర్తవ్యమును అజ్ఞాపించమని హరిశ్చంద్రుడు ప్రార్థించు సందర్భమునగల ఒక మంచి సూక్తి—

“నియోగతశ్శిష్యజనే హి లోకే
గురుఃప్రసాదం ప్రకటికరోతి”²

శిష్యునిపై తనకు గల అనుగ్రహమునకు నిదర్శనముగా గురువు ఈ పని చేయుమని ఏదో ఒక పనిని ఆదేశించును. తనకు ఇష్టుడైన శిష్యునికే గురువు ఏదైనా ఒక పనిని అప్పగించుట జరుగును.

“బలిగ్రహితా ధరణీశ ఏవ
భర్తా హి లోకాభ్యుదయ క్రియాదామ్”³

వన్ను వసూలు చేయు రాజు లోకాభ్యుదయమును సాధించు అనేక ప్రణాళికలను చేపట్టి ప్రజాకళ్యాణమునకు కంకణము కట్టుకొన వలెను.

1. స. వి. 1.7
2. అందులోనే 1.33
3. అందులోనే 1.39

“ప్రియోవభోగై క పలా హి రమ్యతా”¹ ఏ ప్రీయురాలి అంద-
చందములకైనను ప్రీయుడు అనుభవించినప్పుడే ప్రయోజనము
సిద్ధించును.

“కియచ్చిరం దగ్ధమలం భవేచ్చిఖీ

ఖరశ్చ నిర్మూలయితుం ప్రభంజనః”²

“న హి ప్రచండః పవనః ప్రచాలనే

మహిరుహస్యేవ మహిభృతః క్షమః”³

“ప్రియం స్వయం శ్రేయస ఏవ యస్త్యజేత్

స ఏవ శిష్యో భవితా ప్రియో గురోః”⁴

“నిర్మాతుకామో హి నవీనసాధం

నిపాతయత్యేవ పురాణగేహమ్”⁵

విధిత్సయా కిం సలిలాశయస్య

న ఖన్యతే భూః కలమప్రరోహ”⁶

సత్యవిజయమును ఈ కావ్యమునందు ఇటువంటి లోకోక్తులెన్నో
సందర్భించితముగా కవిచే పొందనరచబడినవి.

1. స.వి 2.12

2. అందులోనే 2.30

3. అందులోనే 2 31

4. అందులోనే 2.49

5. అందులోనే 3 4

6. అందులోనే 3.5

కర్తభూషణము :-

ముత్యములతో తయారు చేయబడిన కర్ణాలంకార వస్త్రావన కథాసరిత్సాగమున లభి.చుచున్నది. స్త్రీ, పురుషులకు సమానముగా మణిరత్నాది నిర్మిత కర్తాభరణములు ప్రియభూషణములుగా నుండెను ఇది మధ్య కాలీన సంస్కృతికి చిహ్నము.

కరభూషణము :-

అంగద, కేయూర, వలయ, అంగుళీయకాదులు కరభూషణ ములుగా వ్యవహరింపబడుచుండెను. అంగుళీయకము ప్రేమ వివాహ ములో బహు-మానముగా ఇవ్వబడుచుండెను. మేఖల, రశన మొదలగు వదములచే వ్యవహరింపబడు కటిభూషణము, స్వర్ణ, రత్న మౌక్తికములచే కూడియుండెను. ధ్వని కొరకు మేఖలకు గంటలు కూడా అమర్చబడి యుండెను. పాదభూషణములు పాద స్వభావార్థక ములు. నూపురములు అట్టివి. కథాసరిత్సాగమున కొన్ని స్థలములలో నూపుర వర్ణన కలదు.

ప్రసాధన వస్తువులు :-

శారీరక సౌందర్య వృద్ధి కొఱకు సుగంధ చూర్ణ కుంకుమ అంగరాగాది విలేపనము చర్మ మార్దవము కొఱకు ఆకర్షణ కొఱకు ప్రాచీన కాలము నుండి ఉపయోగింపబడు చుండెను. కేశరచనా సంబంధ వస్తువులు ముఖ సౌందర్య ప్రసాధన వస్తువులు అని ప్రసాధన వస్తువులు మూడు విధములుగా విభజింపబడి యుండెను. కేశాలంకారము స్త్రీ పురుషలిరువురకు ఇష్టమయినది. స్త్రీలు కేశాలంకరణ ములో విశేష నిపుణులు. ఇందు రెండు విధములయిన కేశబంధనము వర్ణింపబడినది, విశేష కేశరచనకు “కబరి” అని పేరు. కథాసరిత్సాగర

రాజర్షి విశ్వామిత్రుని ప్రతిజ్ఞ అవేశములతో నిండిన నాటకియ పద్ధతిలో సాగినవి.

తరువాత విశ్వామిత్రుడు హరిశ్చంద్రుని అస్థానమునకు వెళ్ళును. అయినకు స్వాగతవచనములువలికి మహారాజు కుశలప్రశ్నలువేయును. ఇక్కడ జరిగిన సంభాషణ రఘువంశములోని రఘు-కౌత్సుల సంభాషణను గుర్తు చేయుచున్నది.² హరిశ్చంద్రుడడిగిన కుశలప్రశ్నలకు మహర్షి సమాధానము చెప్పుచు తన యజ్ఞమునకు కొవలసిన ధన-సాహాయ్యమును అర్థించును.³

ఈ కావ్యమునందలి సంభాషణలలో విశ్వామిత్రుడు రాజును

1. అలం సుధర్మాధిగతా బహూక్త్యా
తీర్థప్రతిజ్ఞోయది కౌశికస్స్యాత్.
యజ్ఞోఽవీతం ప్రవిహాయ ముండః
ఖరాధిరూఢో విచరేద్వసిష్ఠః॥

స. వి. 1.22

2. కాయేవ వాచా మనసాపి శశ్వద్
యత్సంభృతం వాసవధైర్యలోపి.
అపాద్యతే న వ్యయమన్తరాయైః
కచ్చిన్మహర్షేస్త్రీవిధం తపస్తత్॥

ర. వం. 5.5

3. త్వాం దీర్ఘకాలేన మహాసవేన
ప్రౌపం యయక్షుస్సవనార్థమర్థి

స. వి. 1.39

నిందించుచు అడవిలో మాట్లాడిన మాటలు ఎంతో సహజముగా కన-
పడుచున్నవి—

మనోజ్ఞవేషో వికృతాంతరశ్చ యై
రహం త్వమాధార ఇవ స్రవద్యసే|
సరోజరమ్యా వినిలీన నక్రకో
న తేన నశ్యన్త్యవిమృశ్యకారిణః||

అట్లే హరిశ్చంద్రుడు విశ్వామిత్రుని బ్రతిమలాడుకొను సందర్భ-
మును గమనించుడు —

మలం హిరణ్యస్య విధాయ భస్మసా
ద్విశుద్ధిమేవాతనుతే యథానలిః|
తథా మమాఘం ప్రవిమృజ్య శుద్ధతాం
దధాతి నైష్ఠుర్యమహో గురోస్తవ||²

విశ్వామిత్రుడు రాజనకుచెప్పి సమాధానమునందు రఘువంశము
నందలి సింహాద్వితీపుల సంభాషణచ్చాయలు బాగుగా కనబడుచున్నవి.³

2.1.4.11 పాత్రచిత్రణ :

2.1.4.11.1 హరిశ్చంద్రుడు :

ఈ కావ్యమున హరిశ్చంద్రుడు - చంద్రమతి - విశ్వామిత్రుడు—

1. స. వి, 2.29

2. అందులోనే 2.36

3. అలం స్కహిపాలః మధుశ్వుతా తవ
ప్రగల్భవాచా నృపసంసదర్శయా|
వినిలీ రమ్యాపి ముఖేఽగ్రగామినా
విషేణ సౌ ష్పశ్చికవద్భయంకరీః|
అందులోనే 2.39

వసిష్ఠుడు అను నాలుగు ప్రధానపాత్రలు. అందులో ధీరోదాత్తస్వభావు డగు హరిశ్చంద్రుని సుగుణములరాశిగా, సత్యము కొఱకు తన సర్వస్వమును చివఱకు తనను కూడా వదులుకొనే మహోన్నతవ్యక్తిగా శ్రీవరదాచార్యులవారు చిత్రీకరించినారు. హరిశ్చంద్రుని ధర్మనిష్ఠ, దయాశీలము, వినయము అడుగడుగున మనకు ఈ కావ్యమునందు గోచరించుచున్నవి.

కృతప్రియం మాం భవదాగమేన
నియుజ్యభూయః ప్రియమాహరత్వమ్ |
నియోగతశ్శిష్యజనే హి లోకే
గురుఃప్రసాదం ప్రకటికరోతి ||

ఆ రాజు వినయమునకు ఈ శ్లోకమొక చక్కని ఉదాహరణము. మాతంగకన్యలను తిరస్కరించి హరిశ్చంద్రుడు తన ధర్మనిష్ఠను చాటిన సందర్భమును సరికించుడు —

సరాంగనానాం విముఖత్వమీయుషా
ముపాత్తజన్మాస్మి కులే మహీభుజామ్ |
తదగ్నిసాక్ష్యేణ గృహీత పాణితో
హృదాపి నాన్యామలమస్మి వీక్షితుమ్ || 3

ఇట్లు హరిశ్చంద్రుని పాత్రను ఆచార్యులవారు సకలగుణగణాకరముగా ఈ కావ్యమున తీర్చిదిద్దిరి.

2.1.4.11.2 చంద్రమతి :

దాసదాసీజనముచే అనేకోపచారములనందుకొన్న మహాదాణి

1. స. వి. 2,33

2. అందులోనే 2.47

చంద్రమతి. పురోహితుని కుటుంబమునకు దాస్యము చేసినది. అసందర్భమును అచార్యులవారిట్లు వర్ణింతురు—

“ముఖాభిధాత్రీ విహిసం విధాత్రీ

పురా నియోక్తి త్వధునా నియోజ్యా”¹

యజమాని నిద్రలేవక మునుపే లేచి ఒకరు చెప్పకనే అన్ని వసులు పూర్తి చేయు దానిగా చంద్రమతి ఎంతో గంభీరస్వభావమును ప్రదర్శించినది.² ఎన్ని కష్టములొచ్చినప్పటికిని వతిభక్తిని సత్యవ్రత నిష్ఠుడైన వతిశాసనమును అనుసరించుటయే తన ధర్మముగా భావించిన మహిళామతలి ఆమె, నాలుగవ సర్గలో చంద్రమతి మాటలలో తాను అనుభవించిన బాధలన్నింటిని వివరించుసందర్భము మూర్తిభవించిన క్షమాదేవతను మనకు సౌజ్ఞాత్యరింపజేయుచున్నది.³

1. స. వి. 3.15

2. సుప్తేస్సముత్తిష్ఠతి పూర్వమేవ

వశాత్ గృహిణ్యాశ్చ కరోతిసుప్తిమ్!

వినా నియోగం కురుతే చ సర్వం

స్వస్యామినావేవనుసేవతైషా||

అందులోనే 3 27

3. భర్త్రాహం సుధియోజ్ఞితా సుతనయా దాస్యప్రవన్నా క్వచిత్

పుత్రార్థం ధృతదేహతా చ విధినా తేనాపి రిక్తికృతా|

నిస్సోత్తత్యననాయ ఘాతుకవరేణానేన సంప్రేరితా

కుల్కార్థం ప్రయతీ పథి స్వముషితం పై నైర్భలాద్గ్రాహితా||

అందులోనే 4.36

2.1.4.11.3 విశ్వామిత్రుడు :

అతికోపనుడు, మహాతపస్వి విశ్వామిత్రుడు. బ్రహ్మర్షి వసిష్ఠుని మాటలు అతనికిగిట్టవు. తనకు ఆశ్రితుడు, మిత్రుడైన త్రిశంకునిపుత్రుడు హరిశ్చంద్రుడు. కాని వసిష్ఠుడాతనిని సత్యవ్రతుడని పొగడుటను సహించలేకపోయినాడు అతనిసత్యవాదిని చేయగలనని ప్రతిసపూనినాడు. కఠినాతికఠినముగా పరీక్షించినాడు. చివరికి నేనే ఓడిపోయినానని అంగీకరించినాడు. వసిష్ఠునితో ప్రతిజ్ఞ! చేయు సందర్భమున విశ్వామిత్రుని మాటలను గమనించుడు—

కిమాత్త పూర్వస్య కృతజ్ఞతేయ
మాదాస్యమానం ప్రతికామనా వా,
యత్త్వాయతేజయం క్షితిపస్సుధర్మా
ముఖే మృషారోపిత సత్యవాదః॥²

భోభో స్సురాధీశ దివౌకసశ్చ
వసిష్ఠ నక్షో విజయీ యదిస్యాత్
మయా హి మాద్రౌ పవనాశనేన
తప్తే తపన్యర్థమియాత్స భూభృత్॥³

1. తథాపి యద్యాగ్రహత స్వస్థికియం
న తద్దుక్తం ప్రతిసంహరేత్స్వమ్!
త్వచ్ఛృంగభంగం నృపసత్యభంగం=
త్కుర్యామియం మే హ్యవలా ప్రతిజ్ఞా#
స. వి. 1.17

2. అందులోనే 1.13

3. అందులోనే 1.24

ఈ శ్లోకములలో అతని కోపస్వభావము, వసిష్ఠుని ఎడైనను తక్కువచేయవలెననెడి తలంపు స్పష్టమగుచున్నది. సత్యమే జయించినదని తానే ఓటమిని అంగీకరించుచు విశ్వామిత్రుడన్న మాటలలో అతని వ్యక్తిత్వము మనకు అర్థమగున్నది—

అలం హరిశ్చంద్ర సతీవధేన
బ్రహ్మర్షిణా తేన జితోఽస్మి సత్యమ్ |
యథావ్రతిజ్ఞం తపసో దదేఽర్థం
తుభ్యం హిమాద్రౌ చిరసంచితస్య ||¹

విశ్వామిత్రుని కోపము వసిష్ఠుని పైననే గాని హరిశ్చంద్రునిపైన కాదను విషయము ఈ శ్లోకమున స్పష్టమగుచున్నది. తాను లోగడ చేసిన వ్రతిజ్ఞకు కట్టుబడి తన తపశ్శక్తిని సగమతనికివ్వజూపుటద్వారా విశ్వామిత్రుని సత్యనిష్ఠ మనకు తెలియుచున్నది.

2.1.4.11.4 వసిష్ఠుడు :

సత్త్వగుణమునకు ప్రతీక బ్రహ్మర్షి వసిష్ఠుడు. లోకమున ఎటువంటి కష్టకాలమునందైనను సత్యనిష్ఠుడైన వ్యక్తి ఎవరని? ఇంద్రుడు సభలో ప్రశ్నించగా “హరిశ్చంద్రుడ”ని వసిష్ఠుడు వెంటనే సమాధానము చెప్పెను. ఆయన హరిశ్చంద్రుని గుణగణములను మంచిమనసుతో వ్రశంసించును.² విశ్వామిత్రుడు తననెంత అవమానించి మాట్లాడినను వసిష్ఠుడు నిండుకుండవలె తొణుకు బెణుకు లేక మేరుసమానధీరుడై యుండును. ఆ సందర్భమున వసిష్ఠునిలోగల స్థితవ్రజ్జత సభవారి-

1. స. వి. 4.43

2. అందులోనే 1.4.10

తెల్లరికట అశ్వర్యమును గొల్పును “విశ్వామిత్రునకు. హరిశ్చంద్రుని పై
పైదములేదు. నేను అతనిని స్తుతిచేయుటనలన ఇంతటి ఆర్థాటమును
చేయుచున్నాడ”ని సభకు వసిష్ఠుడు వినయముతో విన్నవించును.!

సత్పురుషులలో గల గుణమును తెలిసికొనలేకపోయినచో నేను
మూర్ఖుడనగును. గుణాధికుల గుణములను గ్రహించియు సమయ-
మున దానిని గూర్చి తెలియజేయుకపోయినచో ధూర్తుడనగుదునని”
వలసిన వసిష్ఠుడు తన హేతుబద్ధమైన ప్రవృత్తిని ఆవిష్కరించు
చున్నాడు.² చివరకు ఆయన చేసిన ప్రతిజ్ఞయు సాత్త్వికతనే తెలియ
జేయుచున్నది గాని రాజన-తామస లక్షణములందులో కనబడుటలేదు 3

సత్యవిజయమునందు వసిష్ఠుని హిత్ర చాలా చిన్నది. అయిన
ప్పటికి ఆచార్యులవారు వసిష్ఠుని ఒకధీర-గంభీర స్వభావముగల జ్ఞానిగా
స్థితప్రజ్ఞానిగా సత్త్వనిధిగా తీర్చిదిద్దినారు. హరిశ్చంద్రుని సత్య-
వ్రతమును విశ్వామిత్రుడు పరిహసించుట వసిష్ఠుడు సహించలేడు.
అతని మనస్తత్త్వమును కవి చక్కగా వర్ణించినారు.⁴ సత్త్వనిధి

1. స. వి. 1.18

2. గుణం న విద్యాం యది సత్పుషస్తం
మూర్ఖత్వమేవాపతితం భవేన్నే||
విదగ్ధుణం చాపి గుణాధిజ్ఞానం
ధూర్తో భవేయం యది న స్తువీయం||

స. వి. 1.21

3. అందులోనే 1.22

4. అలం సుధర్మాధిగతా బహుక్త్యా
తీర్థప్రతిష్ఠోయది కౌశికస్సోత్త||
యజ్ఞోపవీతం ప్రవిహాయముణ్ణః
ఖరాధిరూఢో వివరేద్వసిష్ఠః||

అందులోనే 1.22

వర్ణించబడినవి. దేవతల విద్యాధరుల విమానయాత్రలు ఇచ్చట పేర్కొనబడినవి. “సోమవ్రభ” యంత్ర నిర్మిత వాయు విమానము ద్వారా ఒళింగసేనను తీసికొని వెళ్ళును. వీడినే “వాత యంత్ర విమానములని” పేర్కొనిరి. ఇవి సహస్రజనము కూర్చొనుటకు తగిన స్థలమును కలిగియుండెను. “నరవాహన దత్తుడు వాయు విమానము ద్వారా కర్పూర ద్వీపమునకు వెళ్ళెను.” సమహావద్మాది నామములతో విమానములు వ్యవహరింపబడెను. యుద్ధకాలమున గజములను కూడా విమానముల ద్వారా తీసికొని వెళ్ళుచుండిరి. “ఆనాయ్య గజనీకం ఏవం విమానేధి రోపితమ్” అని ఇందు పేర్కొనబడినది.

కర్ణీరవము :-

ఇది స్త్రీల వాహనము. కర్ణీరధావ తీర్థం చ తత్రోచిత సరోరుహమ్” అని ఇందలి ఉదాహరణము.

సుఖవాహనము :-

సువర్ణరత్నాది విభూషితమయిన శార్దూల చర్మముచే కప్పబడిన, దండికాయుక్తమయిన, హంసశయ్యకల నలుగురు మనుష్యులు కూర్చొనుటకు తగిన స్థలము గల గజదంతములతో నిర్మింపబడిన దాని సుఖవాహనమని కథాసరిత్సాగరమున పేర్కొనబడినది.

క్రీడావినోదములు :-

జీవనమున భోజనపాన వస్త్రాదుల వలె మనోరంజనమునకు క్రీడలు అవశ్యకము. నిరంతర విభిన్న దుశ్చింతాపీడితుడయిన మనుష్యుడు మనోరంజముచే బాధావిముక్తిని పొందును. మనోరంజనముచే కార్యక్షమత, కుశలత, నవీనోత్సాహము, శక్తి జనించును. అనాది కాలము నుండి నృత్యగీత కథాదుల ద్వారా మనోరంజనము కల్గింప

బడుచుండెను. కథాసరిత్సాగరమున రాజ సభిమణులు అత్యధిక మగుట వలన ఉన్నత సమాజమునకు విభిన్న మనోరంజక క్రిడా వర్ణన అవశ్యక మయ్యెను. రాజులు నృత్య, గీత, వాద్య, పాన, కథా, వార్తా, మృగయా, జల విహారాదులచే విద్వాంసులు శాస్త్రార్థ కావ్యవినోదములచే మనోరంజనమును పొందుచుండిరి.

ఋతు-అనురూప క్రిడా వినోదము :-

ఋతువును అనుసరించి క్రిడావినోదములు భిన్నముగా నుండెను. గ్రీష్మర్తువులో ధారాయంత్ర గృహములలో జలక్రిడ నిర్వహింపబడుచుండెను. వర్షాకాలమున అంతఃపురమున సమావేశమై సంగీతానందమును పొందుచుండిరి. శరద్భతువులో చంద్రరాత్రులలో, ఉన్నత భవనములలో తూర్పుని పొనాడుల ద్వారా మనోరంజనమును పొందుచుండిరి. హేమంతఋతువులో కాలా గురు దీపములనువ యోగించి సుగంధిత ప్రకాశములలో విశ్రాంతిని పొందుచుండిరి.

యోషిద్భోగము :-

రాజులు స్నానవిలేవన మాలాధారణాసంతరము బహుమూల్య వస్తువులను ధరించి యోషిద్భోగము ననుభవించుచుండిరి, వాత్యాయన మతము ననుసరించి బేశ్యాగోష్ఠి సమావేశమును ప్రవర్తిల్లుచుండెను. విద్యాకళాకుశలనులయిన గణికులు గోష్ఠిసమావేశములలో తప్పక భాగస్వామినులుగా ఉండిరి, నృత్యగీత రసాలాపముల ద్వారా సభ్యులకు మనోవినోదము కలుగుచుండెను. సోమేశ్వరుడు మానసోల్లాసమున యోషిద్భోగ ప్రస్తావమున గుణానురూపముగా స్త్రీలను విభజించెను. స్త్రీణాం రూపవతీ శ్రేష్ఠా సురూపాషు సయావ నా సయావ నా సు గీతిజ్ఞా స్వపి నర్తకి । ఉత్తరోత్తర మేతాషుశ్రేష్ఠం పూర్వ గుణై స్సహ ।”

ఓ సుందరరేశా! నేనొక్కడనే అందగాడనని గర్వించటం! నీ సఖి విశాలాక్షి అనగా చాలా అందగత్తె, అని నిందించిన శౌరి ఈ సుందర విశాలాక్షులను కాపాడుగాక! అని కవి హృదయము.

2.1.5.2 వదశాస్త్రము—భాషాశాస్త్రము :

భాషాశాస్త్రసంగ్రహమును వ్రాయుచు ఆచార్యులవారు వ్యాకరణ శాస్త్రస్వరూపమును భాషాశాస్త్రస్వరూపమును ఎంతో యుక్తియుక్తముగా ఉపోద్ఘాతమున ఉపపాదించినారు. ఇటువంటి శాస్త్రములలో నేను ప్రవేశించవలెననుకొనుట సాహసమని చెప్పుచు రెండుశాస్త్రముల స్వరూపమును ఎంతో చక్కగ ఈ ఖండికలో రెండు శ్లోకములలో చెప్పినారు.

లాఘవమనురుంధానో భూతార్థముపేక్షతే వదాభిజ్ఞః |
అంత్యేనివిష్టదృష్టి రజ్యతి నాద్యే తు భాషావిత్ ||

వ్యాకరణశాస్త్ర-భాషా శాస్త్రస్వరూపములను ఇంతకంటెను సంక్షిప్తముగా సమన్వయభావముతో చెప్పుట అసాధ్యమేమో!

2.1.5.3 మహాత్మాగాంధీకి జై :

ఈ ఖండికలో ఒకే శ్లోకమున్నది. దీనిని ఆచార్యువారు 1933లో రచించినారు. ఆనాటికి మనదేశము స్వతంత్రము కాలేదు. పరాయివారి పరిపాలనలో మగ్గిపోవుచున్నది. సత్యాగ్రహయుధముతో మహాత్ముడు శాంతిసమరమును నడుపుచున్నరోజులవి. ఏనోటవిన్నను ఒకటి మాట— “మహాత్మాగాంధీకి జై” అని ఆమాట విన్నవెంటనే లాఠిలు పరిగెత్తుచుండెడివి. జెళ్ళు నిండిపోయేవి. దానినిజట్టి ఆనాటి దేశస్థితిని తెల్ల

వారి నల్లమనసును మనము అర్థము చేసుకొనవచ్చును. అవాటి వరాయి ప్రభువులు గాంధీమాటను ప్రస్తావించినచో కోపగించుకొనెడివారు. ఆయనను నిందిస్తే దేశభక్తులైనసంస్థానాధీశులు కోపగించుకొనెడివారు. సంస్థానాధీశులేమిటి? నిజంగా ఆ శ్రీవతికూడా ఉగ్రుడయ్యేవాడు! అటువంటి దేశపరిస్థితులలో జాతిపిత మహాత్మాగాంధీకి పరోక్షముగా ఆచార్యులవారిట్లు నమస్కారము చేయుచున్నారు—

భూవతిర్భూషయా యస్య

శ్రీవతిర్నిస్తయా తథా

కువ్యతోఽవాచ్య నామానం

స్మృత్యాఽపి త్వం నమోఽస్తుతే!

2 1.5.4 నవరత్నమాల :

ఈ శతాబ్దారంభమున మనదేశంలో సంస్కృత భాషాభివృద్ధికి అవిశ్రాంతముగా కృషిచేసిన మహానుభావులు ఎందరో ఉన్నారు. వారిలో “మహామహాపాధ్యాయ”, “శాస్త్రరత్నకర”, “విద్యావాచ స్పతి”, “శాస్త్ర కలానిధి”, ప్రొఫెసర్ ఎస్. కువ్వస్వామి శాస్త్రిగారు ప్రథమగణ్యులు. వారు శ్రీమాన్ వరదాచార్యులవారికి గురువర్ములు! శ్రీకువ్వస్వామిశాస్త్రిగారి శిష్యులమని ఆత్మప్రత్యయముతో చెప్పకోవడం ఈవాటికీ మనం కొద్దిమందిలో చూడగలుగుతున్నాము. అటువంటి ఆచార్యవరేణ్యులు 1935లో ఉద్యోగవిరమణ చేసినారు. ఆ సందర్భమున వారి ప్రియశిష్యులు శ్రీవరదాచార్యులవారు ఒక నవరత్నమాలను శ్రీవారికి బహూకరించినారు. నవరత్నమాలలోగల తొమ్మిది శ్లోకములు నిజముగానే రత్నములు.

“అధీతమధ్యాపితమార్జితం యశః
తథాపి నూనం శ్రమ ఏవ సంభృతః|
విధేహి తస్మాన్నయి నిర్వృతిం వరాం
ప్రవన్న ఏవం విదుషా స పాతు వః||”¹

శ్రీకుప్పస్వామిశాస్త్రిగారి బిరుదులు ఇలా ప్రశంసించబడినాయి—

విద్యావాచస్పతిరితి వంగైః దర్శన కళానిధిర్యతిభిః
ప్రభుభిర్యహమహోపాధ్యాయో గురుభిః కులవతిశ్చ|
బహుధైవం భూయోభిర్భూతస్సన్నేకకోఽద్వితీయశ్చ
బిభృషే బ్రహ్మన్ః బ్రహ్మణ ఆభామధవాతదేవాసి||²

శ్రీశాస్త్రిగారి ప్రథమశిష్యుడనని అచార్యులవారు సాభిమానంగా
ఇలా చెప్పకున్నారు—

ప్రథమస్తే శిష్యాణాం వరదాభ్యో మహత్త్వయోవకృతః|
నిరతిశయాం త్వయి భక్తిం గురూత్తమైః ప్రకాశయతి||³

2.1.5.5 తత్త్వకథనము :

ఆంధ్రదేశంలో “మహమహోపాధ్యాయ”, “కళాక్షపూర్ణ”,
బ్రహ్మశ్రీ తాతా సుబ్బరాయశాస్త్రిగారి పేరు వినని సంస్కృతవండితు
అండరు. శ్రీశాస్త్రి గారికి “రాయుడుశాస్త్రి” అనే ప్రసిద్ధనామముండేది.
విజయనగరమహారాజ సంస్కృత కళాశాలలో ప్రధాన వండితులుగా
పనిచేసి అపర పతంజలులుగి వ్యాకరణశాస్త్రపారావరాన్ని మధించి

1. ప్రా. క. పు. 2

2. అందులోనే పు. 2

3. అందులోనే పు. 3

ఎందఱిన్ మహావైయాకరణులుగా తీర్చిదిద్దినఘనత వీరికిదక్కుతుంది. ఈనాటికి రాయుడుశాస్త్రులుగారి శిష్యులమనిచెప్పుటనే విద్యత్తల్లజులు మనదేశంలో అక్కడక్కడా ఉన్నారు. శ్రీ శాస్త్రిగారికి 1935లో పష్టి-పూర్తి మహోత్సవము జరిగినది. అందులో “మహామహాపాఠ్యాయ”, “కులవతి” బ్రహ్మశ్రీ కువ్వస్వామిశాస్త్రిగారు కూడా పాల్గొని రాయుడు శాస్త్రిగారిని అభినందించినారు. ఆ మహోత్సవసభలో శ్రీవరదాచార్యుల వారు 29 శ్లోకములను “తత్త్వకథనమ్” అనే పేరుతో శ్రీ రాయుడుశాస్త్రి గారికి సమర్పించినారు, విజయనగరమహారాజు సంస్కృతి కళాశాలకు శ్రీవరదాచార్యులవారు అధ్యక్షులుగా ఉన్నపుడు శ్రీ రాయుడుశాస్త్రి గారు ప్రధాన పండితులుగా అక్కడ పని చేసినారు. ఆ స్నేహమును పురస్కరించుకొని వారిని పష్టిపూర్తి సందర్భంలో శ్రీ ఆచార్యులవారు అభినందించినారు.!

రెండుమూడురోజులు శ్రీ వరదాచార్యులవారు శ్రీ రాయుడు శాస్త్రిగారి వద్ద న్యాయకుసుమాంజలిని చదివినారట. అందువలన శ్రీ శాస్త్రిగారిపైన ఆచార్యులవారికి గురుగౌరవం ఉండేది. దానిని జ్ఞాపకం చేసుకొంటూ ఇలా అంటారు—

ద్యుతాద్యహాని కుసుమాంజలి మధ్యగీషి,
త్వత్సన్నిధౌ తదపి మేఽసి గురుర్గరియాన్||

1. ఆవాం సుమిత్రే ఉపఖింశవర్షం
కలాలయే విశ్వకలాలయే చ|
తదత్ర సంస్కారవిధౌ త్వదర్థే
విద్యన్మదే! మే మమతాభిమానః||

అస్తం సుశీతవతాం తు వదాదిశాస్త్రం
కోనామ నాసి విదుషాం హి వరశ్శతానామ్॥

మహాకవి కాళిదాసప్రభావం శ్రీఆచార్యుల వారిపైన అడు-
గడుగునా కనబడుతుంది.

కుశాగ్రమేధా సదృశః పరిశ్రమః
పరిశ్రమార్హా తవ పాండితీ తథా
పాండిత్యన్యూనం విషయే విమర్శనం
విమర్శతుల్యా కృతికర్తృతాపి చ॥2

ఈ శ్లోకమును చదివిన వెంటనే—

ఆకారసదృశఃప్రజ్ఞః ప్రజ్ఞయా సదృశాగమః॥
ఆగమైస్సదృశారంభ ఆరంభసదృశోదయః॥3

అను కాళిదాసశ్లోకము తప్పక పాఠకుల హృదయసిమలో
మెరుస్తుంది. ఆచార్యులవారి పలుకుబడులుముద్దులొలుకుతూఉంటాయి.
శ్రీరాయుడుశాస్త్రిగారు వతంజలి పరిపూర్ణాంశసంభూతులని వారి
అభిప్రాయము. అందుకే ఇలా చెబుతారు—

“వతంజలేస్త్యం చ పరావిభూతిః”4

దేశంలో ఎందఱు గురువులున్నా శిష్యాలికన్య స్వయంవరంతో
నిన్నే పరిస్తుందా? లేదా? అనే విషయమును ఆమెనే అడిగి సజ్జనులు

1. ప్రొ. క. పు. 4
2. అందులోనే పు. 4
3. ర. వం. 1.15
4. ప్రొ.క. పు. 4

తెలుసుకోవలెను". అంటూ ఎంత చమత్కారంగానో వారిపట్ల శిష్యులకు గల అభిమానమును వ్యక్తీకరించారు—

శిష్యాలికన్యా గురుషు స్థితేషు
స్వయంవర్ధిష్వభిమానవత్సు|
త్యామేవ కాంతా వృణుతే న పేతి
త్యామేవ పృష్ట్యా నుజనా విదన్తు||

అది నిజమేకదా! సువాసనలు వెదజల్లు సుగంధపుష్పమువలెనుంచి హృదయముగల గురువును వెదకుకొని శిష్యులు అన్తేవాసులు కావలెనని ప్రయత్నిస్తుంటారు.

ఇట్లు అచార్యవరేణ్యులుగా విజయనగరమహారాజ సంస్కృత కళాశాల కీర్తిచంద్రికలను దిగంతాలకు వ్యాపింపజేసిన మహనీయులు మహామహాపాధ్యాయులు శ్రీతాతా సుబ్బరాయశాస్త్రి మహాదయలను అభినందిస్తూ “నేను సత్యాన్నే చెబుతున్నాను. ఇందులో ఎటువంటి అతిశయోక్తికి అవకాశములేదని” అత్కప్రత్యయముతో అచార్యులవారు రచించిన అఘోకృత త్వకథనము. నిజముగా ఈపేరు అన్వర్థమైనది.

2.1.5.6 వద-భాషాశాస్త్ర సమన్వయము :

1938లో అఖిలభారత ప్రాచ్యచండితుల పరిషత్తు (All India Oriental Conference) తిరువనంతపురంలో జరిగినది శార్యకర్తలు ఆసమావేశమునకు శ్రీవరదాచార్యులవారిని ఆహ్వానించినారు. ఆసభలో శ్రీవరదాచార్యులవారు వ్యాకరణశాస్త్రమునకు సమన్వయమును సాధించుచు పదునారుక్లోకములను చెప్పి పండితులను ఆహ్లాదపరిచినారు

అచార్యులవారు శాస్త్రమును చెప్పినప్పటికిని ఎంతో కమనీయముగా సచమత్కారముగా చెప్పుట పరిపాటి. ఆసభలో నల్లవారు

తెల్లవారు కలిసి ఉన్నారు. అంటే భారతీయవండితులు పాశ్చాత్య వండితులు కలిసిఉన్నారన్నమాట. ఈ కలియకను ఎంతోచక్కగా ఆలంకారికముగా వర్ణించినారు=

సికాసితౌ సుధీవగ్నౌ సంగతౌ నిర్హరావివ|

ప్రయాగ ఇవ పుర్యస్యాం పునీతాం నోఽశిపావనౌ||

ప్రయాగక్షేత్రము త్రివేణీ సంగమస్థానము. పేరుకు త్రివేణీ సంగమమన్నప్పటికిని అక్కడ అందరికీ కనపడేటట్లు కలిసినదులు రెండి రెండు. స్వచ్ఛమైన గంగానది, నల్లగాఉండే యమునానది. అలా ఉండట తిరువనంతపురం.

ఆ సంవత్సరం A10C అధ్యక్షుడు Thomas అను పాశ్చాత్య వండితుడు. అందువలననే నా ఉపన్యాసమునకు ఈ అంశమును ఎన్ను కున్నానని చెప్పి, వైయాకరణులకు భాషాశాస్త్రవిదులకు సృష్టిభేదమే తప్ప వస్తుభేదం లేదని ఆచార్యులవారు చెప్పినారు-

దృష్టావేవ విభేదోఽస్తి

వదభాషావిదోర్మిథః|

సాధం ప్రాచీ ప్రతీచీభ్యాం

మధ్యస్థం వశ్యతోరివ||

2.1.5.7. న చేద్వాత్క్రికరభవిష్యత్ :

మద్రాసుసంస్కృతవికాడమి వారి శ్రీరామనవమీ మహోత్సవ

1. విజ్ఞానధామ్నో మహితస్య థామసః

సమ్మేలనాధ్యక్షవదాయ సౌ కృతిః|

ప్రచోదయన్మాం వరణేఽస్య వస్తునః

ప్రాప్యప్రతీవ్యార్థ సమన్వయైషిజః||

ప్రొ.క. పు. 4.

సభలో చదివిన అఘుకృతి “న చేద్వాల్మీకిరథవిష్యత్” ఇందులో నలు బది మూడుశ్లోకములు కలవు, దీనిని గూర్చి ఇంతకు పూర్వమే (2,1,3) వివరించినాను.

2.1.5.8 పుత్రీవియోగము :

శ్రీవరదాచార్యులవారికి ఒక కుమారుడు ఒక కుమార్తె కలిగినాడు. కుమార్తె 1939లో వరమ పడించినది. ఆ సందర్భంలో వారి గురువర్యులు శ్రీకుస్మస్వామిశాస్త్రిగారికి వ్రాసివంపిన మూడు శ్లోకములు ఇచ్చట ప్రస్తావించబడినవి. వియోగిని వృత్తంలో నడచిన ఈశ్లోకములు కాళిదాసు రఘువంశ, కుమారసంభవములలో నడిపించిన వియోగిని వృత్తములను జ్ఞాపకమునకు తీసుకొనివచ్చుచున్నవి.

పథి సంస్కరణస్య నంద్యశే

తనయో మే తనయేతి యే దృశౌ

వికలో విహితోఽస్మి వైరిజా

విధినా నిర్దయమస్త్యయా తయోః॥'

2,1.5.9 అవ్రతిగ్రహము :

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములవారు నడుపుచున్న శ్రీవేంకటేశ్వర సంస్కృత కళాశాలకు ఎంతో ఉన్నతమైన చరిత్ర గలదు. శ్రీవరదాచార్యులవారిని ఆకళాశాలకు అధ్యక్షులుగా రమ్మని 1941లో ఆహ్వానము వెళ్ళినది. ఆ సమయమున దానికి సమాధానముగా నాలుగు శ్లోకములు వ్రాసి వంపినారు. అవే “అవ్రతిగ్రహః” అనే ఈ శీర్షికలో ఉన్న శ్లోకములు.

స్వగ్రామమైన చిట్టిగూమారులో శ్రీనారసింహ సంస్కృత కళాశాలను స్థాపించి ఆ కళాశాలకు అధ్యక్షులుగా ఉన్న ఆచార్యులవారు దానిని వదిలిపెట్టి తిరువతిలోని కళాశాలకు అధ్యక్షులుగా ఎట్లు రాగలరు? అందువలననే ఆయన ఎంతో చక్కగా ఇట్లు సమాధానమును వ్రాసి పంపినారు.

యష్టౌ జగృహే యేన జీవితావధికే క్రతౌ |
 సోఽహమర్హోస్మి నాన్యస్య యాజకత్వ పరిగ్రహే ||
 ఆహూతానతిథీనత్ర త్యక్త్యైవ్రత్యక్షదేవతాః |
 ఆతిథ్యం శ్రీశితుర్వాపి నిర్వేష్టుం నాహముత్సహే ||
 యస్యమే విత్త నైస్సృహ్యద్యానోఽప్యాసీద్ద్యహే స్థితిః |
 వార్ధకే తస్య తత్సక్త్యై తత్త్యాగః కింను సామృత్తమ్ ||

ఆయన తనజీవితమును ఒక పవిత్రమైన యజ్ఞంవలె భావించి నారనడానికి ఈ సంతర్పణమొక చక్కని తార్కాణమనవచ్చును. “జీవితాంతము అవిచ్ఛిన్నముగా నిర్వహించవలసిన క్రతువునకు యజమానిగా ఉన్ననేను, ఇంకొక క్రతువునకు యాజకత్వమును పరిగ్రహించుటకు వనికిరానుగదా” అనడంలో ఎంతో ఔచిత్యము కనబడుచున్నది. తమ కళాశాలపై వారికున్న గౌరవము కూడా ఇక్కడ స్పష్టమగుచున్నది.

అట్లే “నేనాహ్వానించిన ఇందలు అధ్యాపకులు విద్యార్థులనే వ్రత్యక్షదేవతలైన అతిథులను వదిలిపెట్టి, సౌజాత్య లక్ష్మీవతి ఆతిథ్యమునకు ఆహ్వానించినప్పటికి దానిని స్వీకరించుటకు నేనుకావహమడుటలేదు” అను మాటలలో వారికి తమ కళాశాలలోని అధ్యాపకులపైన విద్యార్థులపైన ఎంతటి గౌరవభావముకలదో విశదమగుచున్నది. ఇచట “శ్రీశితుః ఆతిథ్యం” అను సాభిప్రాయముగా కనబడుచున్నది. వారిని

అతిథ్యమునకు పిలిచినది నిజముగానే శ్రీయః వతి అయిన శ్రీనివాస మూర్తే కదా!

“నాకు ధనకాంక్ష లేకపోవుటచేత యవ్వనమునందే నేను ఇంటిలో ఉన్నాను. ఇప్పుడు వార్ధకము నడచుచున్నది. ఈ వయసులో ధన కాంక్షతో ఇంటిని వదిలిపెట్టిరావడం ఉచితంకాదుకదా!” అనుటవలన చిన్నవయస్సులోనే వారికి ధనసంపాదనాభిలాష ఉండేదికాదని భగవద్దత్తమైన సిరిసంపదలతో తృప్తిపడటం వారిలో బాల్యమునుండే ఉన్న సుగుణమని అర్థమగుచున్నది.

ఇచ్చట ప్రస్తావించబడిన మూడుశ్లోకములలో వారి జీవితమునకు సంబంధించిన ముఖ్యాంశములు కొన్ని వెలుగులోనికి వచ్చుచున్నవి.

2.1.5,10. దుష్పూరివారు :

“కళాప్రపూర్ణ” శ్రీదుష్పూరి వేంకటరమణశాస్త్రిగారు శ్రీవరదా చార్యులవారికి విజయనగర సంస్కృతకళాశాలలో ప్రథమశిష్యులు. వారు చిట్టిగూడూరులోని శ్రీనారసింహసంస్కృతకళాశాలలో పద్దెనిమిది సంవత్సరములు ప్రధానాధ్యాపకులుగా పనిచేసి 1941లో ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమువారి ఆహ్వానముపై అచటి తెలుగు విభాగమునందు అధ్యాపకులుగా ప్రవేశించినారు. ఆనందరథమున వారికి చిట్టిగూడూరులో వీడ్కోలుసభ ఘనముగా నిర్వహింపబడినది, ఆ సభలో శ్రీశాస్త్రిగారి శిష్యులు, మిత్రులు వారిని ఎంతగానో అభినందించినారు. అప్పుడు ఆచార్యులవారు ఈక్రింది శ్లోకమును అనుభవగా చెప్పినారట-

పండితా ఇంద్రియాద్యన్యే త్వమస్తఃకరణం మమ॥

అంతర్బహిశ్చ రమ్యోఽసి స త్వం విస్మయనీ కథమే॥¹

“కళాశాలలోని ఇతర పండితులందరు నాకు ఇండ్రియములవండ్రి వారు. నీవు అంతరంగికుడవుకాన అంతఃకరణస్థానీయుడవు. బయటకు ఎంతరమ్యమైన రూపముతో కనబడుచున్నావో హృదయమునందు కూడా అంత రమ్యమైనవాడివి. అటువంటి నిన్ను మరచిపోవడం ఎలా సాధ్యమౌతుంది: “ఈ మాటలలో శాస్త్రిగారిపైన అచార్యులవారికి గల వాత్సల్యము, ఆదరము, గౌరవము, ఆత్మీయత, కొట్టవచ్చినట్లు కనబడుచున్నవి.

2.1.5.11 నవ వజ్రమాల :

నవ వజ్రమాలలోపేరుకు తగినట్లు తొమ్మిది క్లోకములున్నవి. 2, 3, 5 క్లోకములు విజయనగర మహారాజసంస్కృతకళాశాల వజ్రోత్సవ సందర్భంలో శ్రీఅచార్యులవారు పంపినవి. శ్రీవరదాచార్యులవారు 1914 నుండి 1920 సంవత్సరందాకా ఈ కళాశాలకు ఉపాధ్యక్షులుగా పని చేసినారు. పేరుకు ఉపాధ్యక్షులన్నమాటేగాని సంస్కృతకళాశాల కార్యక్రమ నిర్వహణమంతావారే చూసుకొనేవారు దీగ్రి కళాశాలకు శ్రీమాన్ కిళాంబి రామానుజాచార్యులవారు. అధ్యక్షులుగా ఉండేవారు సంస్కృతకళాశాల కూడా వారి ఆధ్యక్ష్యంలోనే వడుస్తుండేది. కాని సంస్కృత పండితులధ్యక్షులైతే కళాశాల అభ్యుదయమును పొందగలదని విజయనగర వ్రభువులు శ్రీవరదాచార్యులవారిని ఆహ్వానించినారు. తప్పనిసరి పరిస్థితులవలన వారిని ఉపాధ్యక్షులని పిలిచెడివారేకానీ అధ్యక్షకృత్యమంతా వారే నిర్వహించెడివారట అట్లు ఆరు సంవత్సరములు ఆచట పనిచేసినారు,

ఆ కళాశాలకు 1940లో వజ్రోత్సవము జరిగినది. ఆ సందర్భమున వ్రచురించిన విశేషసంచికలో శ్రీవరదాచార్యులవారు ఆరు సంవత్సరములు ఆచట పనిచేసిన వ్రసక్తి రాకుండా చేసినారు అప్పటి

కళాశాలాధ్యక్షులు. అందరికీ ఆశ్చర్యము కలిగినది ఆచార్యులవారు మిన్నకున్నారు. తరువాత 1943లో ఆకళాశాల వార్షికోత్సవమునకు ఆచార్యులవారు ముఖ్యాతిగా వెళ్ళినారు. అప్పుడు మిగతా అరు శ్లోకములు వ్రాసి ముద్రించి ఆ సభలో చదివి జరిగిన విషయమును వివరించినారు. వ్యక్తిపేరు చెప్పకుండగనే వ్యంగ్యమర్పాదతో “సాక్షిః స్వామినాం కే” అని చెప్పి ఆనాటి కళాశాలాధ్యక్షులను వదిలివెసినారు. అంతేకాకుండా వాచ్యమునింద్యమని నన్ను వాచ్యముచేయక వ్యంగ్యము చేయవలెనని నాపేరు ఆ సంచికలో లేకుండా చేసినారే గాని మీకు నిజముగా పేరే భావము లేదుకదా! అని సవమత్కారంగా ఆనాటి అధ్యక్షులను సమర్థించినారు.¹

2.1.5.12 పేరివారి పట్టిపూర్తి :

విజయ నగరమహారాజ సంస్కృతకళాశాలలో ప్రధాన న్యాయా-ధ్యక్షులుగా పనిచేసిన వారు శ్రీపేరి లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు. వారు ఆచార్యులవారికి ప్రియమిత్రులు. 1941లో వారికి పట్టిపూర్తి-త్సవము జరిగినది. ఆసందర్భమున వారిని అభినందించుచు వ్రాసిన మూడు శ్లోకములు ఈఖండికలో కలవు.

2.1.5.13 పుష్పాంజలి: :

పితాపురం మహారాజువారు సాహిత్యమునకు కళలకు ఎనలేనిసేవ

1. వాచ్యం నింద్యం ప్రథమగణనాం వ్యంగ్యమేవార్హతీతి
త్వం మే వార్తాముపకృతిపరో వాచ్యతాం న హ్యనైషిః|
సూక్త్యభిస్తే విబుధమధితో దుస్సహం కాలకూటం
సూతే వశ్చాన్యధురమమృతం క్షమ్యతాం హాసదోషః||

చేసినారు. వారి ఆస్థానంలో ఎండతో మహాపండితులుండేవారు, ఆంధ్ర-
దేశంలో పేరెన్నికగన్న సరిస్థానాలలో పితాపురం సంస్థానం అద్వితీయ-
మైనది. పితాపురం ఛాజా శ్రీసూర్యరాయేంద్ర బహద్దర్ వారికి జరిగిన
షష్టిపూర్ణ్యత్సవంలో వారిని అభినందిస్తూ చెప్పిన అయిదు శ్లోకాలు ఈ
పుష్పాంజలిలో ఉన్నాయి. అన్నింటిలోను ఈ దిగువశ్లోకం ఎంతో
చమత్కారమైనది.

హౌజీహర్ష్యే విహితవసతిః లాల్యతే సాదరం సా
దేశ్యామాంధ్రీమవసి సతతం కోశదానేన రాజస్
దీవీజ్యేష్ఠా హతవిధివశాద్విప్రయుక్తా కృశాంగీ
రుద్ధైర్భ్రాష్టైర్గలితవచనాధ్యాయతి త్వాం దయాయై॥

“సంస్కృతభాషను చిన్నచూపు చూడవద్దు” అను అభ్యర్థనను
ఎంత అందముగా ఇందులో ఇమిడినారో మానమూహించుకొనవచ్చును.

2.1.5.14 కందాడై వారి షష్టిపూర్తి :

విజయనగరం మహారాజసంస్కృతకళాశాలలో కొంతకాలం ప్రధాన
వ్యాకరణాధ్యాపకులుగా పనిచేసినవారు శ్రీమాన్ కందాడై వెంకట
రామాచార్యులవారు. వారి షష్టిపూర్తి సందర్భంలో శ్రీవరదాచార్యుల
వారు చదివిన నాలుగు శ్లోకములు ఈ ఖండికలో ఉన్నాయి.

2.1.5.15 పట్టాభిషేక ప్రశస్తి :

విజయనగరం మహారాజా శ్రీ పి.వి.జి. రాజు గారి షష్టిపూర్తి
సందర్భమున శ్రీ ఆచార్యులవారు వారిని అభినందించుచు చదివిన
అయిదు శ్లోకములు ఈ ఖండికలో ఉన్నవి. ఇందులో స్వార్థపరులైన

దుష్ట జలజంతువులతో అకులమైన రాజ్యార్థవమును వివేకమనే నౌకతో
దాటమని వారు చేసిన సూచనకు అనాడు ఎంతో విలువ ఉన్నది.

స్వార్థమాత్ర సమాసక్త దుష్టయాదస్సమాకులమ్ |

వివేక నౌకయా రాజన్! రాజ్యార్థవమిమంతరః ||

అట్లే ప్రజలకొరకు రాజ్యలక్ష్మి-సంతానముకొరకు గృహలక్ష్మి అని
తెలియజెప్పి ఈ శ్లోకముకూడా ఎంతో సమయస్ఫూర్తిని తెలియ
జేయుచున్నది.

ప్రజాభ్యః శ్రీయముద్వోధా

ప్రజాయై స్త్రీయముద్వహ |

వరార్థం భిద్యమానస్య

సన్తు తే సర్వసమ్మదః ||

2.1.5.16 “వట్టాభి” పదవి :

“వట్టాభి” అనే ప్రసిద్ధనామంతో దేశసేవచేసిన మహావృత్త
నాయకుడు డాక్టర్ భోగరాజు వట్టాభి సీతారామయ్య. ఈయన నివాస
స్థలము మచిలీపట్టణము. కాంగ్రెస్ అధ్యక్షపదవి పీరిని వరించినది. ఆ
నందర్భంలో అచార్యులవారు రెండు శ్లోకరత్నములను వారికి బహు-
కరించినారు. నిజముగా అవి రత్నములే.²

1. ప్రా. క. పు. 17

2. గురునదత్తా పదవి ప్రపేదే

యాన్యైస్త్వయా స స్వయమార్జితైవ |

అవాన్తర క్షుద్రఫలేష్వసక్తః

యోగీవ పారం పరమం గతస్త్వమ్ ||

భోగరాజ నిషణ్ణౌ తౌ సీతారామావహర్షితమ్ |

వట్టాభిష్క్రౌఢాయాస్తాం త్వాం స్వతుల్యం జగన్ముదే ||

అందులోనే పు. 17

2.1.5.17 ఆంధ్రజాతీయ కళాశాల :

మనదేశమునకు స్వాతంత్ర్యము వచ్చుటకు ముందు కొందరు మహనీయులు యువకులలో జాతీయతను పెంపొందించుటకు కొన్ని జాతీయ కళాశాలలను అవ్వటవ్వట స్థాపించినారు. అలా స్థాపింపబడినదే బందరులోని ఆంధ్రజాతీయ కళాశాల. దానిని కష్టపడి నెలకొల్పినవారు శ్రీ కోవలై హనుమంతరావుగారు. కాలక్రమేణ ఆ కళాశాలలో ఆంధ్రవిశ్వకళావరిషత్ పాఠ్యప్రదాశికను బోధించు విద్యార్థులు జరిగినాయి. అప్పటి ఆంధ్ర జాతీయ కళాశాల కార్యదర్శి శ్రీ వరదాచార్యులవారు, ఆ సమయమున అందించిన కార్యదర్శి నివేదిక ఈ ఖండికలో వదకొండు శ్లోకములలో రూపొందినది.

2.1.5.18 కాళిదాసస్మ ప్రతిభా :

కవికులగురువు మహాకవి కాళిదాసు. మద్రాసులో జరిగిన మహాసభలో ఆయన ప్రతిభనుగూర్చి శ్రీవరదాచార్యులవారు ప్రసంగించినారు. ఆ సందర్భంలో వారు రచించిన వన్నెండు శ్లోకాలు ఈ ఖండికలో ఉన్నాయి.

“లలితమైన సృష్టినే చేసి నీవు ఈ జగత్ప్రపంచము అతిశయించినావు. ఓ! కాళిదాస మహాకవి! నిజంగా ఔచితీమూర్తి వైననీవు నాకు సంస్కృత్యుడవు” అని ఎంత చక్కగానో కాళిదాసును స్తుతించినారు—

లలితామేవ వితన్వన్ సృష్టిం ప్రష్టారమవ్యతిశయానః॥

ఔచిత్యామూర్తిర్మే భజనీయః కాళిదాసః త్వమ్॥1

కాళిదాస కావ్యముల గొప్పదనమును అనేక కోణములనుండి కవి ఈ ఖండికలో చక్కగా సమీక్షించినారు. మానవజీవితంలో ముఖ్యమైన

ఘట్టములన్నియును ఈ కావ్యములలో చోటుచేసుకొన్నవి. అవి పాఠకులను ఎంతగనో ఆకర్షించుచున్నవని ఆ మహాకవివ్రతిభను ప్రశంసించినారు.

ఇంకొకచోట కాళిదాసును అదికవి వాల్మీకికి వారసుడని ఇట్లు అభివర్ణించినారు...

వాల్మీకీస్త నయోఽసి కావ్యకరణే తస్మాద్యదాసాదితం
రిక్తం ఖూరి తదాత్మశక్తియతనైః స్వర్ణాద్రిసారంకృతమ్ |
త్వత్పుత్రా గతతేజసస్సమభవం స్తుష్టాస్తు పత్రైర్దైత్యైః
ప్రాయః స్యాద్గతీరీదృశీ జనిమతాం లోకాధికేభ్యో భువి ||

ఈ శ్లోకాంతమున చక్కని అర్థాంతరన్యాసాలంకారముతో లోకతత్త్వమును ఎంతో చక్కగా వింగడించినారు.

2.1.5.19 సువర్ణపుష్పమాల :

“కలౌ వేంకటనాయకః” అని జగత్ప్రసిద్ధి. ఆనందనిలయుడైన అదేవదేవుని విమానమునకు 1956లో బంగారుపూత వేసినారు. దాని మహాసంప్రీక్షణ సమయమున శ్రీవరదాచార్యులవారు సువర్ణపుష్పమాలను శ్రీనివాసుని పాదసద్మములకు సమర్పించినారు. ఇందులో వదిహేడు శ్లోకములున్నవి. ఒక్కొక్కశ్లోకము నిజముగా అక్షరరత్నములు పొదిగిన స్వర్ణకమలమే.

దీనికి డాక్టర్. ఎస్.బి. రఘునాథాచార్యులుగారు వద్యానువాదమునుచేసి తెలుగులో “అమోద”వ్యాఖ్యానమును వ్రాసిరి. తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము 1980లో దీనిని ప్రచురించినది.

భక్తులు భక్తితో దేనిని సమర్పించినప్పటికి సమానముగనే స్వీకరింతును. వారిభక్తి నాకు ముఖ్యముకాని సమర్పించు వస్తువు కాదని, చివరికి సమర్పించిన మొక్కుబడి జాటును కూడా నీవు పరిగ్రహించి భక్తి ప్రియుడవని నిరూపించుకొనుచున్నావని ఎంతోచక్కగా శ్రీవేంకటేశ్వరుని సౌలభ్యగుణమును ఇట్లు నిరూపించినారు.

కేశాంశ్చ సౌవర్ణశతాని తుల్యం భక్తార్పితాని వ్రతిగృహ్లాశ్చమ్ |
భక్తిప్రియత్వం ప్రథితం హి యేన శ్రీవేంకటేశం తమహం
ప్రవద్యే!

ఈ ఖండికలోని శ్లోకములన్నియును “శ్రీవేంకటేశం తమహం ప్రవద్యే” అను మకుటముతో ఉన్నవి. ఎవరివలన మనకు భయముండునో ఎవరిపై సభక్తియుండునో అతడే ఈ లోకమును చక్కగా పరిపాలించ గలుగుతాడు. అందువలననే శ్రీనివాసుడు శుద్ధ సత్త్వ మయుడైనప్పటికిని స్థితికర్త కావున కొంత రజోగుణమును గూడా భరించుచున్నాడని ఇట్లు స్తుతించినారు-

యతో భయం యత్ర చ భక్తిరస్తి
స ఏవ లోకం ప్రభవేద్వినేతుమ్ |
స్థిత్యై య ఏవం బిభృతే రజోఽపి
శ్రీవేంకటేశం తమహం ప్రవద్యే॥²

కోట్లకొలది సంవదను ఆర్జిస్తున్నావు. మళ్ళీ కోట్లకొలది నిభక్తులకు అనుగ్రహిస్తున్నావు. దీనిద్వారా ధర్మార్థములను పురుషార్థములను ఎట్లు సేవించవలయునో మాకునేర్పుచున్నావని సహజసుందరముగా

1. ప్రా.క. పు. 21.

2. అందులోనే, పు. 21.

అభివర్ణించినారు.¹ అట్లే పరకీయలైన పాశ్చాత్య భాషలపై మోబాతో నిజవైభవహేతువు, స్వీయయైన దైవవాణిని వదిలివేసి తప్పుచేయుచున్నావు. మళ్ళీ నీవే ఏదిధర్మమో ఆలోచించి న్యాయం చెయ్యమని యాచిస్తూ శ్రీఆచార్యులవారు సంస్కృతభాషకు ఆయన ఆస్థానమున జరుగుచున్న అన్యాయమును నిష్కర్షగా తెలియజేసినారు.² ఈ క్లోకము ద్వారా శ్రీఆచార్యులవారి ముక్కునూటి స్వభావము మనకు స్పష్టమగుచున్నది.

2.1.5.20 కాశీవారి సామ్రాజ్యపట్టాభిషేకము :

“అవధాని శిరోమణి” మధ్వశ్రీ కాశీకృష్ణాచార్యులుగారు. ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ఆస్థానకవులుగా జగత్ప్రసిద్ధినిపొందినవారు. వారికి ఆంధ్రప్రదేశ్ లోని సంస్కృతవండితులందఱుకలసి గుంటూరులో సంస్కృత సామ్రాజ్య పట్టాభిషేకోత్సవమును జరిపించినారు. ఆ సందర్భమున శ్రీవరదాచార్యులవారు వారికి అభినందించుచు చదివిన పద్యములు మూడు ఈ ఖండికలో ఉన్నవి.

1. యః కోటిశః సంపదమాదదానో

దదచ్చ తాం కోటిశ వివ శాస్త్రి |

ధర్మార్థసంసేవన రీతిమస్మాన్

శ్రీవేంకటేశం తమహం ప్రవద్యే ||

ప్రొ.క. పు. 22.

2. హౌన్యాదిరక్తో నిజభూతిహేతుం

స్వీయాం త్యజన్ వాచమసాధుకారి |

ధర్మ్యం విధేహిత్మ్యపయాచ్యతే యః

శ్రీవేంకటేశం తమహం ప్రవద్యే ||

అందులోనే. పు. 22.

“నీవు వృద్ధులను యువకులను చేస్తున్నావు. విజ్ఞులను అజ్ఞులను చేస్తున్నావు. మొదటిది అభినందనీయమే, కాని రెండవది తగినపనేవా? అని సచమత్కారంగా వారి పాండిత్యమును ఉత్సాహమును ప్రశంసించినారు.”

“శాస్త్రములలోను, కావ్యములలోను, సంగీతములలోను కవిత్వము నందును జీవాత్మ-పరమాత్మ స్వరూప జ్ఞానమునందును నీకు నీవేసాటి” అంటూ ఇలా ప్రశంసిస్తున్నారు.

కావ్యశాస్త్రే॥ ఉభే భాషే సంగీత కవితే తథా॥

ఆత్మద్వయం చ తేజస్తీతి ద్వైతం తే సర్వతోముఖమ్॥2

2.1.5.21 నాగార్జునసాగర్ :

మనదేశంలో ఉన్న సేతువులలో (Dam) నాగార్జునసాగర్ చాలా పెద్దది. ఒక కవిసమ్మేళన సందర్భంలో చాలామంది కవులు అచట చేరారు. అప్పుడు ఆచార్యులవారు యుక్తియుక్తముగ కృష్ణానదీ జలమును, సేతువును, సముద్రమును దృష్టిలో ముంచుకొని ఒక శ్లోకమును చెప్పిరి. అందలి చమత్కారమును గమనించి కవులందఱు ఆచార్యులవారిని ప్రశంసించిరి,

2,1 5,22 ఎమ్. వి. రాజగోపాల్ :

ఆంధ్రప్రదేశ్ పబ్లిక్ ఇన్ఫ్రాక్షన్ డిరెక్టర్ గా శ్రీఎమ్.వి.రాజగోపాల్

1. వృద్ధాన్యూనః కరోషి త్వం విజ్ఞానజ్ఞాన్స్తనోతి చ॥
అత్రాద్యమభినంద్యం నః కిమన్యత్సాన్వ్రతం తవ॥

ప్రొ. క. పు. 23

2. అంశులోనే పు. 23

ఉండేవారు. వారు ఒకప్పుడు శ్రీనారసింహసంస్కృతకళాశాలను సందర్శించుటకు చిట్టిగూడూరు విచ్చేసినారట. అప్పుడు శ్రీవరదాచార్యుల వారు వారినిట్లు అభినందించినారు—

శాస్త్రామూర్తిః నయనసుభగా సుప్రసన్నాగభీరా
శుద్ధా వాణీ శ్రవణమనసోః హరిణీ కర్మదాక్షిణమ్॥

భక్తిః పూజ్యేష్వనుపమదయా పాఠనీయేషు యస్య
శ్రీశః శ్రేయో దేశతు భవతే రాజగోపాలః సర్వమ్॥²

కాళిదాసు కమనీయతైలి ఈ రచనలో ప్రతిఫలించుచున్నది.

2.1.5.23 మహాకాలప్రభావము :

ఈ లోకమున కాలమునకు అతీతులెవరూ ఉండరు. కాలము జరిగి పోయినవాటిని జరగబోయేవాటిని సృష్టించుచున్నది. సమస్తమును తనయందే లీనము చేసుకొనుచున్నది. అటువంటి మహాకాలస్వరూపుడైన భగవంతునకు నమస్కారమని కాలస్వరూపమును ఈ ఖండికలోని చిన్నశ్లోకమునందు ఎంతో చక్కగా సమీక్షించినారు.³

1. కృష్ణీః కర్షసి కిం ప్రసన్నమధురం క్షారాంబుధిం మే జలమ్
నైతత్తే మమ వత్సరేవ తవనో మేఘాయ హృత్వా దదౌ
తస్మాత్త్వాం భువమాగతస్య నహి మే భద్రైర్వైద్యో దోషితా
స్వత్వం మే జనజీవనావహరణాత్ త్వం సేతునా వార్యసే॥

[ప్రా.క. పు. 23.

- 2, అందులోనే. పు. 23.

3. యః కరోతి భవత్భూతం భవిష్యచ్ఛతథాభవత్
స్మలీనసకలాయాస్మై కాలాయ మహతే నమః॥

అందులోనే పు. 23.

2.1.5.24 సీతాపరిత్యాగము :

లోకమాత సీతను శ్రీరామచంద్రుడు పరిత్యజించినాడు. ఆ పరిత్యాగము సామాన్యుడైన పౌరుడు తన భార్యను వదిలిపెయుట వంటిదికాదు. ప్రజానురంజనముకొఱకు తనప్రాణములకంటే మిన్న, నిండు చూలాలు అయిన భార్యను ప్రజాధిపతి పరిత్యజించడం లోకావవాదమునకు, వ్యక్తిగతమైన బాధ్యతకు మధ్యలో నలిగిన మహనీయుడైన మహిషతి చరిత్ర ఉత్తరరామచరిత్ర. దానిని గూర్చి శ్రీఆచార్యుల వారు ఇలా అన్నారు-

“శుద్ధినికోరే ప్రజలకొఱకు రాజు చేసుకున్న ఆత్మవిమర్శ, లోకముకొఱకు తనను పరిత్యజించిన భర్తను అపార్థం చేసుకొనకపోవడం, తనకు ఇష్టంలేక పోయినప్పటికిని అన్నఅజ్ఞను అనుజుడు అనుసరించడం, దుఃఖానైవమైన కథతో శాంతిని సాధించడం” ఇవి హితగర్భమైన సీతాపరిత్యాగకథలోని విశేషములు.

2.1.5.25 ప్రొఫెసర్. కె.ఆర్. శ్రీనివాసయ్యంగార్ :

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము అనేక రాజకీయములతో అస్తవ్యస్త పరిస్థితులలో ఉన్నపుడు ప్రొఫెసర్ కె.ఆర్. శ్రీనివాసయ్యంగార్ వైస్-

1. ప్రజాభిరాత్యునో రాజ్యో విమర్శః శుద్ధిమిచ్ఛుభీః |
ప్రజానాం రంజనం రాజ్యా స్వీయదోషప్రమాదనాత్ ||
లోకార్థమపరాధస్య పత్న్యః పత్యాచ మర్షణమ్ |
అగ్రజాజ్ఞా విధాయిత్వమనుజస్యాప్రియేష్వపి ||
విరసాస్తేన వృత్తేన యత్ర శాంతేశ్చ కల్పనమ్ |
హితేష్వవో విజానన్తు హితగర్భామిమాంకథామ్ ||

భాస్వలర్గా నియమింపబడినారు. అప్పుడు పరదాచార్యులవారు శ్రీఅయ్యంగారిని సాభిప్రాయముగా, సచమత్కారంగా ఇలా అభి నందించారు-

కాశరాత్రతీతైవ శ్రీనివాసోదయాద్భువమ్ |
విద్యజ్జన మనోజ్ఞాని వికసన్తి జగన్ముదే ||

2.1.5.26 స్వాగతపత్రిక :

శ్రీకంచికామకోటి పీఠాధిపతి శ్రీజగద్గురు చంద్రశేఖరేంద్ర సర-
స్వతీస్వామి శ్రీవరదాచార్యులవారి అహ్వానం మేరకు చిట్టిగూడూరు
విచ్చేసినారు, వారికి శ్రీఅచార్యులవారు పలికిన స్వాగతవచనములు
ఈ ఖండికలో పదిశ్లోకములలో ఉన్నవి

“అశ్రమాలన్నింటిలోను తురీయాశ్రమం ఉత్తమమైనది. అట్లు
సన్న్యాసమును స్వీకరించిన వారిలో జ్ఞాన-వైరాగ్య-భక్తులవలన
మీరు ఉత్తములని విజ్ఞుల ఆశయమ”ని అచార్యులవారు చంద్రశేఖ-
రేంద్రసరస్వతీ స్వామివారిని ఇట్లు అభినందించుచున్నారు-

అశ్రమేష తురీయోఽగ్ర్యః తత్రస్థేష్వగ్రిమో భవాన్ |
జ్ఞాన వైరాగ్యభక్తిభ్యో విజ్ఞానామేష ఆశయః ||²

2.1.5.27 నయ! లఘు భవద్దామ భగవన్! :

జీవితంలో చాలామందికి అనేకవిధాలైన అసంతృప్తులు కలుగు
తాయి, ఇంకనూ ఏదో చేయవలెననే ఆరాటము, ఏదో చేయనేలేదే
అను అసంతృప్తి చాలామంది వృద్ధులలో మనం చూస్తూనే ఉంటాం.

1. ప్రా.క. పు. 24.

2. అందులోనే. పు. 24.

కానీ పూర్ణకాములైన శ్రీవరదాచార్యులవంటి తృప్తులు, విరక్తులు అరుదుగా ఉంటారు “కృతకృత్యాః ప్రతిక్షత్తే మృత్యుం ప్రియమి వాతిథిమ్” అని పెద్దలు చెప్పినట్లు “నేను చేయవలసినదింకేమున్నది? నన్ను నీవరమవదానికి తీసుకొనివెళ్ళమని” వారు భగవంతుని పార్థించిన వదునాలుగు శ్లోకముల ఖండిక “నయః! లఘు భవద్దామ భగవన్!” అనేది. ఈవద్యాలకు మకుటముకూడ ఇదే అగుట ఒక విశేషము.

1969లో ఆచార్యులవారికి చాలా తీవ్రమైన జబ్బుచేసినది. వారు జీవింతురను నమ్మిక చాలమందికి లేనేలేదు. కానీ భగవదనుగ్రహము వలన వారికి ఆరోగ్యముకలిగినది. తివ్రజర్వరంలో! వారు భగవంతుని ప్రార్థిస్తూ—

“నేను ఈ పనులు పూర్తిచేసినాను. శక్తివంచన లేకుండా నీకు సేవనొనర్చినాను. ఇక నాకు ఏకోరికలేదు. నన్ను నీలో చేర్చుకొనరాదా? అని ప్రార్థించినాను. ఈ శ్లోకములు శ్రీవరదాచార్యులవారి సంగ్రహ జీవితమునకు ప్రతిబింబమువంటివి. ఒక విధముగా ఈ ఖండిక శ్లోక రూపమైన వారి “ఆత్మకథ” అని, వారి హృదయమునందలి “అవేదన” అని చెప్పవచ్చును.

పితుః ప్రాప్తం రిక్తం బహుగుణమకార్యాత్మకృషితః

వరస్వం నాకాంక్షం తృణమపి వివర్జ్యం విషసమమ్ |

విసృష్టః షష్ఠాంశః సుకృతీవిదయే సంభృతధనే

1. తీవ్రజ్వరపీడనతః శయ్యాయాం శాయితేన బహుదివసాన్ |

ప్రతిపితమేవం తత్తద్వివశీభూతేన వరదేన ||

ప్రొ.క. పు. 27.

కిమన్యత్కాంక్ష్యం మే నయః, అఘం భవద్దామ భగవన్॥

వారి కుటుంబమును గూర్చి రెండుమాటలు—

పతిప్రీతాదారా వినయమధురః ప్రాజ్ఞతనయః

స్నుషా పుత్రీకృత్యా కులసుకృతపాకాః సుతసుతాః|

ఇమే సంవృక్తా మే దధతి సుభగం సంస్మృతివధం

కిమన్యత్కాంక్ష్యం మే అయః, అఘం భవద్దామ భగవన్॥2

చివరి శ్లోకమున “ఈ రోగము రాబట్టి నీచింతన కలిగినది. ఆరోగ్యము కలిగిన తరువాత కూడా నీస్మరణ ఎల్లప్పుడూ కలిగేటట్లు అనుగ్రహించమని” ఎంతో చక్కగా భగవంతుని ఇలా వేడుకుంటున్నారు—

నమోరోగాయగురవేఽ త్వచ్చిన్నాహేతవే విభో|

ఆరోగ్యేఽపి తథా మేఽస్తు బుద్ధిస్త్యయ్యనపాయినీ॥

2.1.5.28 ప్రొఫెసర్. వి.రాఘవన్ షష్ట్యబ్దపూర్తి :

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో సంస్కృత విభాగాచార్యులుగా ఉండి సంస్కృతసాహిత్యరంగమునకు ఎనలేని సేవ చేసిన మహామనీషి ప్రొఫెసర్.వి. రాఘవన్. వీరు శ్రీకుష్మస్వామిశాస్త్రిగారి శిష్యులు. శ్రీవఠదాచార్యులవారికి అత్యంత ప్రీతిపాత్రులు. 1968లో వీరికి షష్టి-పూర్తి జరిగినది. ఆ సందర్భమున శ్రీఆచార్యులవారు శ్యేషులుగా వీరిని అభినందించి ఆశీర్వాదించినారు. ఆ అభినందనలో ఎన్నో చమత్కారములు తొడిగినలాడుచున్నవి.

1. ప్రొ.క. పు. 26.

2. అందులోనే. పు. 26.

3. “దుర్భరాయ గురవే” అని గ్రంథకర్త ఇచ్చిన వివరణ.

భాగ్యవంతః ప్రసూయేథాః మా శూరం మా చ పండితమ్ |
మిథ్యేదం త్వయి సంవృత్తం పండితే భాగ్యశాలిని ||

ప్రపంచ ప్రసిద్ధమైన శ్రీకుప్పస్వామిశాస్త్రిగారి విద్యాన్వయంలో నేను అగ్రజుడను. నీవు అనుజుడవు. గురువు పరమపదించగా గురుకల్ప-
డైన ఈ పరదాచార్యులు నిన్ను ఇలా అభినందించుచున్నాడనడం ఎంత బాగుందో:

విద్యాన్వయే నః ప్రథితే పృథివ్యాం
అద్యోగ్రజస్తామనుజం వినీతమ్ |
గురౌ ప్రమీతే గురుకల్ప ఏష
షష్ఠ్యపూర్తౌ వరదోభినందతి ||²

“నీవు తివిక్రముడవు మద్రాస్ లోను, ఢిల్లీలోను, ఖండాంతరాల లోను సమంగా నీ ప్రతిష్ఠాపించినది”¹ అని సహృదయత పొంగిపొరతే టిట్లు ఆయనను అభినందించడం ఆచార్యులవారి నిండైన మనస్తత్వాని కొక నిదర్శనం.

2.1.5.29 టి.కె.టి. షష్టిపూర్తి :

సంస్కృత భాషాప్రచారిణీ సభను చిత్తూరులో స్థాపించి తద్వారా సంస్కృతభాషకు అనేక సేవలనొసర్చిన ధన్యజీవి శ్రీమాన్ టి.కె. తిరు వేంగడాచార్యులు, వారికి 1968లో షష్టిపూర్తి జరిగినది. వారిని వారి సేవలను అభినందించుచూ వంపిన మూడు శ్లోకములు ఇందులో ఉన్నవి.

“చదువుకొనుటద్వారా, ప్రచారముద్వారా ఇంతవరకు నీచే

1. ప్రొ.క. పు. 28.

2. అందులోనే. పు. 28.

3. విక్రాంతం భవతా త్రేతా స్వపుర్వాం దేహలీపురే |
ఖండాంతరే సమం చేతి ప్రతిష్ఠా మహతీ తవ ||

అందులోనే. పు. 28,

రక్షించబడిన దైవవాణి నిన్ను రక్షించుగాక!” అని సమయోచితమైన ఆశీస్సు ఈ ఖండికలో కనబడుచున్నది.

2.1.5.30 కప్పగంతులవారి గృహప్రవేశం :

ప్రాస్తావిక కదంబంలో చిట్టచివరి అంశమిది. ఇందులో ఒకే ఒక శ్లోకం ఉన్నది. అది శ్రీకప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రిగారి నూతనగృహ ప్రవేశ సందర్భంలో వంపబడింది. శ్రీశాస్త్రిగారు ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వంలో ప్రాచ్యభాషలకు డిప్యూటీ డిరెక్టర్ గా పనిచేసినారు.

ఈ శ్లోకంలో “కప్పగంతులు” అనే వారి గృహనామమును సంస్కృతీకరించి “మండూకపుత్రి”గా మార్పుచేయుట బాగున్నది. అట్లే “గైర్వాణ్యాః శరణం తవాస్తు శరణం” అనుటలో “శరణం గృహ రక్షిత్రోః” అని శరణ శబ్దమునకుగల గృహమనే అర్థమును ఉపయోగించుకొనుట గమనార్హమైనది.

ఇట్లు ముప్పది ఖండికలలో శ్రీవరదాచార్యులవారి జీవితంలో అప్పుడప్పుడు జరిగిన సంఘటనలు, వారి సారస్వతారాధనము మిత్రాభిసందనము, ఆత్మకథ మొదలైన ఎన్నో అంశములు విశదీకరింపబడినాయి. వారి జీవితమునకు సంబంధించిన అనేక విశేషములను తెలుసుకొనగోరువారికి ఈప్రాస్తావిక కదంబము కరదీపిక వంటిదనడంలో సందేహములేదు.

1. అధిత్యా ప్రథమం యేన ప్రచారేణ తతః పరమ్ |
రక్షితా తం చిరం తక్షాత్ దైవీవాక్ తిరువేంకటమ్ ||

ప్రా. క. పు. 28.

3 తృతీయాధ్యాయము

3.1 అనువాదములు - తులనాత్మక పరిశీలన :

రెండవ అధ్యాయమున శ్రీ వరదాచార్యులవారి స్వతంత్ర గ్రంథముల స్వరూప-స్వభావములను గూర్చి సోదాహరణముగ సమీక్షించితిని. ఈ అధ్యాయమున వారు తెలుగునుండి సంస్కృతభాషలోనికి చేసిన అనువాదములను గూర్చి ప్రస్తావించుటకు ముందు, సాధారణముగ అనువాదముల ఆవశ్యకతను, అనువాదరీతులను గూర్చి తెలిసికొనుట ఉచితము.

3.1.1. అనువాదావశ్యకత :

సామాన్యముగ కవులు వారు పరిశ్రమించిన భాషలో కావ్యములను రచింతురు. ఆ భాషను మాట్లాడువారికి సన్నిహితులై హితమునుపదేశింతురు. కావ్యానందము నందింతురు. కర్తవ్యమునుపదేశింతురు.

ప్రజలకు దగ్గరై ప్రజాజీవితము ప్రతిబింబించుసాహిత్యము, ప్రజలను కర్తవ్యోన్ముఖులను చేయుజాలిన సాహిత్యము పదికాలములపాటు వారిమధ్య రాణించును. గ్రంథముచిన్నదా? పెద్దదా? అనునదిముఖ్యము కాదు. అది ప్రజల మనస్సులను ఎంతవఱకు అలరింపగలిగినదను అంశమే ఇక్కడ ప్రధానము.

ఒకభాషలో ఒకమహాకవి కావ్యమును రచించును. కొంతకాలము గడచిన తరువాత ఆ కావ్యములోని మాధుర్యమును అనుభవించి, సాహితీసారథముల నాఘ్రాణించి ఆనందించిన సహృదయుడగు వేతొక కవి ఇంతటి మధురపదార్థము ఇతర భాషల వారికికూడా అందుబాటు లోనికి వచ్చిన ఎంతబాగుండును! అని ఆలోచించి తనకు బాగుగ పరిచయముగల వేతొక భాషలోనికి దానిననువదించును. అట్లు అనువదించుటవలన ఒక భాషలో సుప్రసిద్ధమైన సాహిత్యము వేతొకభాష మాట్లాడువారికి కూడా సులభముగా లభించి ఆ గ్రంథప్రయోజనమును వారు కూడా అనుభవించు అవకాశము కలుగును.

ఉదాహరణకు-తెలుగుభాషలో నీతి, భక్తి, శృంగారము మొ॥ అంశములపైనే శతకములెన్నో కలవు. అవి తెలుగుభాషలో ఉండుట వలన తెలుగు తెలిసినవారు మాత్రమే ప్రయోజనమునుపొందుచున్నారు. ఆనందించుచున్నారు. కాని ఇతరభాషలవారికి వీటిలోగల కల్పనలు, భావనలు తత్త్వములు అందుబాటులో కుండుటలేదు. అట్లే తెలుగు వారికి ఇతరభాషా సాహిత్యముకూడా అందుబాటులో కుండదు. ఈ లోపము అనువాదమువలన తీరుచున్నది. ఏభాషలో రచన నైనను ఇతర భాషలలోనికి అనువదించినచో సహృదయులగు పాఠకులు అందలి విజ్ఞానమును, సంస్కృతిని, కవితా మాధుర్యమును సులభముగా

అర్థము చేసుకొనగలుగుదురు.

కనుక అనువాదము నిర్దుష్టమైనచో అనువాదకుడు కవితాశక్తిగల పండితుడైనచో అశమ చేసిన అనువాదము ఎంతగానో రాజించుటకు అవకాశమున్నది. అనువాదములను ప్రోత్సహించుటవలన ఇరుగు పొరుగు రాష్ట్రములమధ్య చక్కని స్నేహసంబంధములేర్పడి దేశము నందలి ప్రజలలో ఏకాత్మతాభావన ఏర్పడుటకు పునాదులు వడుచున్నవి. అనువాదములు ప్రాంతీయభాషలలో కాకుండా అంతర్జాతీయభాషగా రూపుదిద్దుకొనుచున్న సంస్కృతభాషలో జరిగినట్లైతే వస్తుధైక కటుంబ భావన పెరిగి, ప్రపంచ దేశములన్నియు పరస్పర ప్రేమతో, అవగాహనతో జీవించుటకు సహకరించగలదు.

3.1.2 అనువాదరీతులు :

ఒక భాషనుండి ఇంకొక భాషలోనికి అనువాదము చేయునపుడు ప్రతి అనువాదకుడు కొన్ని నియమములను పాటించును. అనువాదకుని శక్తి సామర్థ్యములను, వ్యుత్పత్తిని అనుసరించి అతడు కొన్ని అనువాద రీతులను ఎన్నుకొనును. ఒకవ్వాడు మూలగ్రంథ స్వభావముననుసరించి కూడా అనువాదరీతులను అతడు ఏర్పరుచుకొనును.

మూలగ్రంథకర్త హృదయమునకు అన్యాయము జరుగకుండా. అనువాదము చేయుచున్న భాషలోని సాహిత్యరాశికి సరిసమానముగా నుండునట్లు వాశి తగ్గకుండా అనువాదకుడు జాగరూకత వహించవలెను. మూలము పద్యకావ్యమైనచో అనువాదము కూడా పద్యరూపమే అయినచో పాటించవలసిన నియమములు ప్రత్యేకముగా నుండును మూలము గద్యకావ్యమైనచో అనువాదముకూడా గద్యలోనే సాగుచున్నచో

శింపబడినదని చెప్పవచ్చును. సోమదేవుడు కూడా తన గ్రంథమున కథాక్రమము అనౌచిత్యపూర్ణమని తెలిసినవాడే. అయినప్పటికిని అతడు స్వబుద్ధి కుశలతచే కొన్ని భాగములను సమీచీనక్రమంలో వినిపేశించెను. కథయొక్క పునర్నిర్మాణ ప్రయత్నము నవీన గ్రంథ నిర్మాణముతో సమానమైనది అందువలన నతడు గ్రంథమునంతటినీ పునర్నిర్మాణము చేయలేదు. కాశ్మీరదేశ కథా సంకలన కర్తలు సంఘటితము చేసిన ఉపకథలను అట్లే వినిపేశింప వలెనని నిశ్చయించెను. అందువలన నతడు మూలకథకు పరివర్తనము చేయుజాలక పోయెను ఆ ఉపకథలను అధికముగా ప్రవేశపెట్టుటకు మూలకథలో కొంత పరివర్తనమును చేసెను. అనేక నవీన కథాప్రవేశమునకు పూర్వ మే ఉచిత పరివర్తనములు మూల బృహత్కథ యందే చేయబడి ఉండవచ్చును,

ఇట్లనేకములోపములున్ననూ సోమదేవుని కథాసరిత్సాగరము అనింద్యము సోమదేవుడు అద్భుత మహాకథా సంకలన గ్రంథమును అపూర్వముగా భారతీయుల పుణ్యఫలముగా రచించెను. ఇందు సమకాలీన ఆచార విశ్వాసములు చక్కగా అద్దము నందువలె ప్రతిబింబించుచున్నవి. కవికథాకథన వైపుణ్యము చక్కగా గ్రంథమున వ్యక్తమగుచున్నది. కానీ బృహత్కథాగ్రంథకథలు “బొకాసియో గోధే-లావగండ్తెన్ జై సర్-షిక్కిషియర్ మహాకవులను ఆకర్షింపలేదు.

క్షేమేంద్రుని బృహత్కథా మంజరిలేనిచో మనకు కలిగిననష్టము స్వల్పమే. కానీ కథాసరిత్సాగరము లేనిచో ఆ కాలము నుండి నేటి వరకు వ్యాపించిన భారతీయ కథాసాహిత్యము కుష్కప్రాయముగా కనబడెడిదని చెప్పవచ్చును. సోమదేవ మహాకవి కథాపిత. అతని కథాసరిత్సాగరము ప్రపంచ కథా సాహిత్యముననే ఆత్మ్యత్తమోత్తమ గ్రంథమని చెప్పవచ్చును.

5.2 బృహత్కథా మంజరి, కథాసరిత్సాగర కథలలోని భేదములు.

రెండు కావ్యములలో లంబకముల సంఖ్య 18 సమానము. 5-వ లంబకము వరకు లంబకము పేర్లు కూడా సమానమే. కథాపీఠ కథాముఖ లావణిక నరవాహనదత్త జనన - చతుర్దారిక పంచ లంబకముల వరకు లంబకముల పేర్లు సమానములు. 6వ లంబకము మొదలు కొని లంబకముల పేర్లలో భేదమున్నది.

బృహత్కథా మంజరిలో 6-వ లంబకము సూర్యవ్రభ లంబకము. కథాసరిత్సాగరములో అష్టమ లంబకము సూర్యవ్రభ లంబకము. 6 వ లంబకము మదనమంజుకా లంబకము.

బృహత్కథా మంజరిలో మదన మంజుకా లంబకము 7 వ లంబకము. కథాసరిత్సాగరమున మదనమంజుకా లంబకము 6-వ లంబకము కథాసరిత్సాగరమున 7వ లంబకము రత్నవ్రభాలంబకము బృహత్కథా మంజరిలో రత్నవ్రభాలంబకము 14వ లంబకము. 14 వ లంబకము పంచనామకము. బృహత్కథామంజరిలో 6 వ లంబకము పేలానామకము. కథాసరిత్సాగరమున 6-వ లంబకము సూర్యవ్రభ నామకము. బృహత్కథామంజరిలో సూర్యవ్రభ లంబకము 6వ లంబకము. కథాసరిత్సాగరమున పేలాలంబకము 11 వ లంబకము. బృహత్కథా మంజరిలో 9వ లంబకము శశాంకవతీనామకము. కథాసరిత్సాగరమున 9వ లంబకము అలంకారవతికథ శశాంకవతికథ కథాసరిత్సాగరమున 12 వ లంబకములో కలదు. బృహత్కథా మంజరిలో అలంకారవతి కథ 15వ లంబకములో కలదు.

బృహత్కథా మంజరిలో 10వ లంబకము విషమశీలలంబకము కథాసరిత్సాగరమున 10-వ లంబకము శక్తి యశోవృత్తము. కథా

సంస్కృత కళాశాల గ్రంథమాలద్వారా ప్రచురించిరి.

3.2.1 శతక స్వరూపము :

“శతం”అంటే నూరు, నూరుగానీ నూటికి దగ్గరిగానున్న సంఖ్యలో గానీ పద్యములున్న దానిని శతకమని అలంకారికులు వ్యవహరించిరి. క్రీ.శ. ఆరవశతాబ్దమునకు చెందిన అలంకారికుడు భామహుడు మొట్టమొదట దీనిని అనిబద్ధకావ్యముగ గుర్తించెను.¹ గాధాసప్తశతిని అనిబద్ధకావ్యమునకుదాహరణముగ అలంకారికులు గుర్తించిరి. ఆ తరువాతివాడైన దండి ఏడవశతాబ్దమున సంఖ్యావాచక కావ్యములను కొన్నింటిని, ముక్తక, కులక, కోశ, సంఘాతములను పేర్లతో పేర్కొని నాడు. క్రీ.శ. తొమ్మిదవ శతాబ్దమునాటి అగ్నిపురాణము ముక్తకాదులను స్పష్టముగ గుర్తించినది² అదే శతాబ్దమునకు చెందిన ఆనందవర్దనుడును ముక్తకాది కావ్యముల నుల్లేఖించెను.³

1. సర్గబంధోఽభినేయార్థం తద్దైవాఖ్యాయీకా కథా |

అనిబద్ధం చ కావ్యాది తత్సంఘాతం వంచధోవ్యతే ||

కా. అ. 1.18.

2. శ్లోకైరనేకైః కులకం స్త్యాత్ సందానితకాని తత్ |

ముక్తకం శ్లోక ఏకైకశ్చమత్కారక్షమం సతామ్ ||

అ. పు. 337.36.

3. కావ్యస్య ప్రభేదాః ముక్తకం సంస్కృతప్రాకృతాపత్రంశ నిబద్ధమ్. సందానిత విశేషక కాలావకాని పర్యాయబంధః పరికథా సకలకథా ఖండకథా సర్గబంధోఽభినేయార్థమాఖ్యాయీకా కథే-
త్యేవ మాదయః.

ధ్వన్యా. ఉ.3.7.

పదమూడవ శతాబ్దమునాటివాడగు వాగ్భటుడు ముక్తకాది కావ్య స్వరూపమును స్పష్టపరచెను. ఈ శతాబ్దమునకే చెందిన అమృతానంద యోగి అను అలంకారికుడు తన “అలంకారసంగ్రహము”న చాటు ప్రబంధ లక్షణముల చెప్పచు సాక్షాత్తుగా శతకమును ఇట్లు పేర్కొనెను—

అథ చాటు ప్రబంధానాం లక్షణం కథ్యతేఽధునా |

ముక్తకం పద్యమేకం స్యాద్వికం పద్యద్వయం మతమ్ ||

త్రికం త్రయేణ పద్యానాం పంచరత్నాని పంచకమ్ |

అష్టకం గజమాలా స్యాచ్ఛోడశీందుకళా మతా || ‘

సప్తవింశతి పద్యాని నామ్నా తారావళీ మతా |

ముక్తకమైవ విశేషణం సంస్కృతేత్యాది. ద్వాభ్యాం క్రియా సమాప్తా సందానితకమ్. త్రిభిర్విశేషకమ్. చతుర్భిః కలాపకమ్. పంచ ప్రభృతిభిఃకులకమ్. ఇతి క్రియాసమాప్తికృతాభిద ఇతి ద్వంద్వీన నిర్దిష్టాః అవాంతరక్రియా సమాప్తావపి వసంతవర్ణనాద్యేకనీయోద్దేశేన ప్రవృత్తః పర్యాయబంధః— ఏకంచ ధర్మాది పురుషార్థముద్దిశ్య ప్రకార వైచిత్ర్యేణానంతవర్ణనప్రకారా పరికథా. ఏకదేశవర్ణనా ఖండకథా. సమస్తఫలాన్తేతివృత్తవర్ణనా సకలకథా. ద్వయోరపి ప్రాకృత ప్రసిద్ధ త్వాత్ ద్వన్వేన నిర్దేశః. పూర్వేషాం తు ముక్తకాదీనాం భాషాయామనియమః మహాకావ్యరూపః పురుషార్థఫలః సమస్త వస్తువర్ణనాప్రబంధః సర్గబంధః సంస్కృత ఏవ. అభినేయార్థం దశరూపకం నాటికాత్రోటకరాసక ప్రకరణికాద్యవాంతర ప్రపంచ సహితమనేక భాషావ్యామిశ్రరూపమ్. అఖ్యాయికోచ్ఛాసాదినా చ యుక్తా. కథా తద్విరహితా వక్త్రాదినా ఉభయోరపి గద్యబంధ స్వరూపతయా ద్వంద్వీన నిర్దేశః. అదిగ్రహణాచ్ఛూహః. యథాహ దండి—“గద్య పద్యమయీ చంపూః” ఇతి.

ధ్వన్యా. లో. పు. 174-75.

పితృపూతి అని తనపై వచ్చిన ప్రజావవాదభూను పరిహరించు కొనుటకు గోపాలుడు స్వప్న ఫలముగా పదవీచ్యుతిని విని పాలకుడైన సోదరునిపై రాజ్యభారము నప్పగించుట పాలకుడు కూడా రాజ్యమును పరిత్యజించి అ రాజ్యభారమును గోపాల పుత్రుడైన అవంతివర్ధనున కప్పగించుట అను విషయములు శ్లోక సంగ్రహమున ప్రథమ, ద్వితీయ సర్గలలో వర్ణింపబడినవి. సురతమంజరి అనుపేరుతో నున్న కథయే బృహత్కథా శ్లోక సంగ్రహమున 3వ సర్గలలో కలదు. ఈ 3వ సర్గచే శ్లోకసంగ్రహములో కథాముఖము నమాప్తమగును. ఈ కథాముఖములో చండమహాసేనుని, అతని పుత్రులు, పౌత్రుల వృత్తము అతి సంక్షిప్తముగా చెప్పబడినది.

ఇందలి 4వ నక్సలాని పింగళికావృత్తము నరవాహనదత్త జన్మ అనుపేరుగల లంబకములో క్షేమేంద్ర సోమదేవుల గ్రంథములలో కలదు.

దోహద సంపాదనము అనుపేరుగల 5వ సర్గము కథ కూడా క్షేమేంద్ర సోమదేవుల గ్రంథములలో నరవాహనదత్త జన్మ అనుపేరుగల నాలుగవ లంబకములో కలదు.

శ్లోక సంగ్రహములో నరవాహనదత్త కథ 5వ సర్గలో కలదు. యావ రాజ్యాభిషేకము అనుపేరుగల 7వ సర్గ కథకూడా క్షేమేంద్ర సోమదేవుల గ్రంథములలో నరవాహనదత్త జన్మ అనుపేరుగల 4వ లంబకముననే కలదు.

మృగయా విహారము, పులినదర్శనము, రథ్యానల్లావము అను పేరుగల 8;9,10 సర్గల కథలు క్షేమేంద్ర సోమదేవుల గ్రంథములలోలేవు.

3.2.2 శతకోత్పత్తి-వికాసములు :

వైదికసూక్త మంత్రములు, రామాయణాది త్రాకికవాఙ్మయము నందలి ఒకేమకుటముగల శ్లోకసముదాయములు, భక్తి ప్రబోధకమగు సంస్కృత, ప్రాకృత-కన్నడ స్తోత్ర వాఙ్మయము, తెలుగులో శతక వాఙ్మయోత్పత్తికి నిదానమైనది. సుమారు రెండువేల సంవత్సరములకు పూర్వమైన హాలుని గాథాసప్తశతి ప్రాకృత వాఙ్మయములోని సంఖ్యాబద్ధ రచన. ఏడువందల పద్యములలో చేయబడిన ఈ రచన కూడ తరువాతి శతకవాఙ్మయమునకు మూలమనుకొనుటలో అనాచిత్యము లేదు.

వైదికవాఙ్మయమునందలి మంత్రములను రామాయణాది త్రాకి-వాఙ్మయమునందలి కొన్ని శ్లోకములను సంస్కృతభాషలో శతకములకు ప్రారంభస్వరూపముగా గుర్తించితిమి. అటువలె శతాబ్దమునందలి బాణభట్టు రచన చండిశతకము, అతనికి సమకాలికుడగు మయూరుని సూర్యశతకము ఆ తరువాత లెక్కకు వచ్చుచున్నవి. ఏడవ శతాబ్దమున ఏర్పడిన ఇతర స్తోత్రవాఙ్మయముతోపాటు అమరుకము మొదలైన సంస్కృత రచనలు ఈ వాఙ్మయమునకు స్పష్టస్వరూపము నొసంగినవి. కానీ సంస్కృతాలంకారికులు శతక వాఙ్మయమును దృష్టిలో మంచుకొన్నట్లు స్పష్టమైన నిదర్శనములు లేవు.

పదకొండవ శతాబ్దమువాడగు నాగవర్మ కన్నడమున ప్రథమ శతకకర్త. ఇతని రచన చంద్రచూడామణి శతకము. దీనినే జ్ఞానసారమనికూడ నందురు.

పన్నెండవ శతాబ్దపు చివటి భాగమునగల (క్రి. శ. 1160-76) మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు ప్రథమాంద్రశతకకర్తగా గుర్తింపు

ప్రతిగణమున విశేషాలంకరణ శోభితురాలగు స్త్రీని రాజు వత్నిగా అకగీకరించి ఛత్ర చామర గౌరవమును కల్పించెను. గణములో తక్కిన వారిని మహత్తములు అని, మహాగణికలని రాజుచే వ్యవహరింపబడిరి. వారిలో కొందరు మహాగణులు అని, మరికొందరిని ఘటకులు అని. మరికొందరిని సంఘట్టకులు అని, మరికొందరిని కఠోర కటులు అని, మరికొందరిని “ఘలులని” వ్యవహరించిరి. వీరినందరినీ గణికా భేదవ్యవధేశాలనుగా భరతుడే వవర్తింప చేసెను. ఈ గణికా భేదము నేడుకూడా కలదు.

ఆ గణముఋణులలో ఒకానొక భేదమందు నరస్పృలో వద్దిని వలె కళింగసేన జన్మించెను. కళింగసేనకు మదనమంజుక జన్మించెను. ఆమె నరవాహనదత్తుని అనేకమార్లు దర్శించి అతని ప్రేమసాగరములో వడి విరహపీడితమై అతని సాంగత్యము లభింపదని రెండుమార్లు ఆత్మహత్యా ప్రయత్నము చేసెను. గోముఖుని సహాయముచే మదనమంజుక నరవాహనదత్తుని సమాగమము పొందెను.

ఇట్లు బుధప్వామి క్లోక సంగ్రహమున మదనమంజుక గణికా వంశోత్పన్నురాలుగా వర్ణింపబడినది. క్షేమేంద్ర సోమదేవ గ్రంథములలో ఆమె సాక్షాత్తు అయోనిజమైన రతీదేవిగా వర్ణింపబడినది. నరవాహనదత్తుడు జన్మాంతరమును గ్రహించిన మన్మథుడుగా వర్ణింపబడి యున్నాడు. మానసజేగుడు మదనమంజుకను అపహరించుట అతని సోదరియైన వేగవతితో నరవాహనదత్తుని సమాగమము, ఇట్లే గంధర్వదత్తతో నరవాహనదత్తుని సమాగమము, అను విషయములు మూడు గ్రంథములందు సమానమే.

తన వలన శంఖుబంధము నుండి విముక్తుడైన “అమిత గతి” అనువాడు స్మరణ మాత్రముచేతనేవచ్చి కూవమున పడిన నరవాహన

12. అధిక్షేప శతకములు
13. హాస్య శతకములు
14. శృంగార శతకములు
15. ప్రకీర్ణ శతకములు
16. వివిధవస్తు శతకములు
17. చారిత్రక శతకములు
18. కథాత్మక శతకములు

వద్దెనిమిది వర్గములుగా విభజింపబడిన తెలుగు శతకములు సుమారు ఏడువేలువఱకు గలవు. అన్ని శతకములలోను ఆంధ్రులనోట నానెడు శతకములు కొన్నిమాత్రమే. వాటిలో ముఖ్యశతకములు కొన్ని ఇతర భాషలలో అనువదించబడినవి.

3.2.4 అనూదిత శతకవైశిష్ట్యము :

శ్రీవరదాచార్యులవారు ఎనిమిది తెలుగు శతకములను సంస్కృత భాషలోనికనువదించిరి. గాయత్రీ నీతిగీతావళి అను పేరుతో హిందీ నుండి తెలుగులోనికి అనువదించబడిన శతకప్రాయమనదగిన నూరు తెలుగు పద్యములకు గూడ సంస్కృతానువాదముచేసిరి. శ్రీఅచార్యుల వారు అనువాదమునకు తీసికొనిన ఈ శతకములు తెలుగుదేశమున ఎంతో ప్రసిద్ధి పొందినవి. అందులో కొన్నిప్రధానముగా భక్తి ప్రేరకములు, కొన్ని నీతిబోధకములు, ఇంకొన్ని లోకస్వభావవర్ణనపరములు, మరి కొన్ని నిందాస్తుతి రూపములు. ఇట్లు వారు అనువాదమునకెన్నుకున్న శతకములలో వైవిధ్యము గోచరించుచున్నది.

సంస్కృతసాహిత్యమును అయా దేశభాషలలో అనువదించుట పరిపాటి. కాని ఆ సంప్రదాయమునకు విరుద్ధముగ తెలుగుభాషలోగల

భార్యను మాత్రమే పొందెను. మొదటి 5 మంది చరిత్ర, 3,022 శ్లోకములతో కూడియున్నది. దీనినిబట్టి శ్లోక సంగ్రహము నందలి శ్లోక సంఖ్య 19 వేలని అంగీకరింపవచ్చును.

—....—

5.3. కథాసరిత్సాగర, బృహత్కథా మంజరి, బృహత్కథా శ్లోక సంగ్రహములలోని కథా వీషయ సంక్షిప్త ప్రదర్శనసూచిక :

కథాసరిత్సాగరము బృహత్కథా మంజరి బృహత్కథా మంజరి శ్లోక సంగ్రహము

1. కథాపీఠము: మహాకవి 1. కథాపీఠము: 1,2,3 సర్గలు :

కథా ముఖము

గుణాధ్య విరచిత 1. కథావతారము 4వ సర్గ: పింగళికాఖ్యానం

బృహత్కథకు పూర్వ 2. పాటలీపుత్రకథ 5వ సర్గ : దోహద సంపాదనము

పీఠిక, శాతవాహన 3. ఉపకోశాఖ్యాయిక

భూవతి బృహత్కథను 4. యోగనంద 6వ సర్గ : కుమార జన్మ

మత్స్యహాస కథ 7వ సర్గ: యౌవన

అధిక్షేపించుట తత్కార 5. అదిత్యవర్మకథ రాజ్యాభిషేకము

ఇముచే దుఃఖితుడైన 6. యోగనందపుత్ర 8వ సర్గ: మృగయా

గుణాధ్యుడుబృహత్కథ శావమోక్షము విహారము

లోని 6 లక్షల శ్లోకము

లను అగ్నిలో పడ 7. వరదుచి శావవిముక్తి 9వ సర్గ: పులిస

వేయుట శిష్యుల దర్శనము

అను నయముచే మిగిలిన 8. గుణాధ్యకథ

రచించెను. ఇదమిత్రముగా ఇన్ని అని చెప్పటకు వీలులేదు. అవి సుమారు 5,000 వఱకు ఉన్నట్లు ఒక అంచనా. తరువాతివారు కొన్ని పద్యములను వ్రాసి వేమన పేర ప్రచారము చేసినట్లును విమర్శకులు అభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈ ఊహలకు తగిన ఆధారములు కనపడవు. కాని అందులో సమాజమునకు చక్కగా ఉపయోగించు పద్యములను కొన్నింటిని మనవారు వేమనశతకమునుపేర పాఠశాలలలో చిన్న పిల్లలకు బోధించుచున్నారు పాఠభేదములతో తెలుగులో వేమనశతక ప్రచురణలు కొన్ని విర్పడినవి.

వేమన వ్రాసిన పద్యములన్నియు “అటవెలది” ఛందస్సుతో వడచినవి. యౌవనమున కలిగిన అటవెలదుల పొందు ఆయనకు యోగియైన పిదప కూడా ఈ రూపమున తప్పలేదు. భేదమేమన, భోగి వేమనను అటవెలదులు నడిపించిరి. యోగివేమన అటవెలదులను నడిపించినాడు..

ఈ శతకమునందు “విశ్వదాభిరామ వినురవేమ” అను మకుటము గలదు. విశ్వదుడన ప్రపంచమును సృష్టించిన భగవంతుడు. ఆ భగవంతునకు ఇష్టుడైనవాడు విశ్వదాభిరాముడు, అతడే వేమన. అంటే “భగవంతునకు ప్రీతిపాత్రుడైన ఓ వేమా! విను!” అని తనకు తాను సంబోధించుకొనుచు చెప్పిన పద్యములే వేమనపద్యములు. ఈ మకుటము నందలి అభిరామపదము వేమన మిత్రుడైన అభిరామయ్యను జ్ఞప్తికి తెచ్చుచున్నదని కొందరు చెప్పుదురు. కాని అది కట్టుకథేనని చాలమంది విమర్శకులు తేల్చివేసినారు.

వేమన శతకమును పేరుతో ప్రసిద్ధమైన పద్యములు సమాజము

లోని తప్పలను ఎత్తి చూపించునవి కొన్ని.¹ నీతిని బోధించునవి మఱి కొన్ని,² లోకస్వభావమును విశదపరచునవి ఇంకొన్ని.³ మొత్తముమీద సమాజమునందలి అన్నివర్గముల వారిలోనున్న కవటమును వేమన కడిగి ఎండగట్టినాడు. అందువలననే ఆ పద్యములు ప్రతివానికి అవసరమైనవి. అదర్శమైనవిగా కూడా పరిణమించినవి. ఇన్ని గుణములున్నవి కనుకనే అచార్యులవారు సంస్కృతానువాదమునకు వేమన శతకమును ఎన్నుకొనిరి. నిజముగా ఇంత ముక్కుసూటిగా సులభముగా ప్రజలహృదయములలోనికి చొచ్చుకొనునట్లు చెప్పిన ప్రజాకవులు ఇతరభాషలలో చాలా తక్కువగా కనిపింతురు.

3.2.4.2 సుమతి శతకము :

నీతిశతకవాఙ్మయమున ప్రసిద్ధమైనది సుమతి శతకము. దీని కర్తృత్వమును గూర్చి వివాదము కలదు. భద్రభూపాలుడు సుమతి శతకమును, నీతి శాస్త్రముక్తావళిని రచించెనని విమర్శకుల విశ్వాసము. ఈ రెండు గ్రంథములు ఏకకర్తృకములు కావని కూడ కొందఱి అభిప్రాయము. భద్రభూపాలుని బద్దెన అని వ్యవహరించుటయు గలదు. ఈతని కాలమును గూర్చి పలువురు పలురకములైన అభిప్రాయములను వెలిబుచ్చియున్నారు. వాటన్నిటిలో జయంతి రామయ్య వంతులుగారి

1. వే. శ. 8

2. అందులోనే. 25

3. ఉప్పుకప్పురంబు నొక్క పోలికనుండు

చూడజూడ రుచుల జూడవేటు

పురుషులందు పుణ్యపురుషులు వేఱయా

విశ్వదాభిరామ వినురవేమ.

అందులోనే. 17

అభిప్రాయమును విమర్శకులు చాలమంది అంగీకరించియున్నారు. వారి అంచనా ప్రకారము బద్దెన క్రీ.శ. 1261 ప్రాంతమున కాకతి రుద్రమదేవి సామంతుడుగా రాజ్యమేలెను. ఇతని రాజనీతి పరిజ్ఞానము అనన్యసామాన్యము. అట్లని సామాజిక నీతిలో ఈయన తక్కువవాడని అనుకొనరాదు. సుమతీశతకమున రాజనీతి-సామాజికనీతి ప్రతిపద్యమున మనకు ప్రత్యక్షమగుచున్నది

బద్దెన తన శతకమున రాజు, మంత్రి, అధికారము, ఉపాయము, రాజ్యరక్షణము, సేవకుడు, దుష్టుడు¹ దానము, వివేకము, కరణము, స్త్రీలు, వైద్యుడు,² కోమటి, ద్విజుడు, మొ॥ అంశములను దృష్టిలో ముంచుకొని తన అనుభవమును జోడించి లోకమునకువదేశించిన నీతులు అపూర్వమైనవి.

ఈ శతకము తెలుగులో కందమను ఛందమున రచించబడినది. “సుమతీ” అని బుద్ధిమంతుని సంబోధించి చేయు ఉపదేశము ఈశతకమున కన్నడుచున్నది. చాలా సులభతైలిలో ముండుటచే ఇది పిల్లల కెంతో ఆకర్షకమైనది.

ఇంత చక్కని చిక్కని ఉపదేశములుగల ఈ శతకములోని భావనలు రాష్ట్రీతరులకు కూడా తెలిసిన బాగుండునను సంకల్పముతోనే శ్రీచచార్యులవారు ఈ శతకమును అనువాదమునకు పరిగ్రహించిరి.

3.2.4.3 దాశరథి శతకము :

శతకవాఙ్మయమునగల రామభక్తి శతకములు అరువదింటిలో “దాశరథిశతకము” అద్యము, అద్వితీయము. దీనిని రచించినవాడు

1. సు.శ. 54

2. ఆందులోనే. 6

కంచర్ల గోవన్నకవి. గోదావరీ నదీతీరమున గల భద్రాచలక్షేత్రము ఈయన నివాసము. భద్రాచలమునగల సీతారామచంద్రస్వామి దేవాలయ ప్రాకారాదులు ఈ మహానుభావుని కైంకర్యమే.

తానీషా వ్రభుత్వమున భద్రాచలమున కంచెర్ల గోవన్న తహ-
సీల్దారుగా వనిచేసెను. ఇతడు ఆదికాళీయుడు. ఆశ్రేయసగోత్రుడు,
లింగనమంత్రి కుమారుడు, శ్రీరఘునాథ భట్టాచార్యుల శిష్యుడు,
గోలకొండలోని నవాబు “తానీషా” ఆస్థానమున మంత్రులుగానున్న
అక్కన్న-మాదన్నలు ఈయన మేనమామలు. ఇతడు వ్రభుత్వ
ధనమును వెచ్చించి భద్రాచలమున సీతారామచంద్రుల దేవాలయ
గోపురప్రాకారాదుల నిర్మించి, నవాబు అగ్రహమునకు గురియై కారాగార
శిక్షననుభవించెను. ఈతడు పదునేడవ శతాబ్దములోనివాడు. ఇతడు
“రామదాసు”గా ఆంధ్రదేశమున ప్రసిద్ధి నొందినాడు.

దాశతథిశతకమునందలి రచనాశైలి, భావనలు చాలా ఉన్నత
మైనవి. ఈతడు మహాకవి పోతనవలె శబ్దాలంకారప్రియుడు. ప్రతి
పద్యమునందును నాల్గవపాదముచివలె “దాశరథీకరుణావయోనిధి” అను
సంబోధనలుండును. ప్రధానముగా శ్రీరామావతారవైశిష్ట్యము, రామ
నామమహిమ, లోకనీతి, భక్తులచరిత్రలు ఈ శతకమున వర్ణించ
బడినవి.

కొన్నిచోట్ల భద్రాచలక్షేత్రము మన కన్నులకగు పడునట్లు
ఈ కవి వర్ణించును ! అట్లే మానవునకు అంత్యకాలమున భగవన్నామ
స్మరణ చేయుటకు వీలుకాని పరిస్థితిని ఈకవి వర్ణించిన తీరు చాలా
ప్రశంసనీయుము.²

సహజముగానే శ్రీరామభక్తి తత్పరులైన శ్రీఅచార్యులవారు ఇన్నిగుణగుణములుగల దాశరథి శతకమును తమ అనువాదమునకు తీసికొనిరి. తామదాసుపైన వారికి గల ఆదరము, భద్రాచల సీతారామ చంద్రులపైన వారికిగల భక్తిప్రపత్తులు తరువాత భద్రాచలదేవాలయ జీర్ణోద్ధరణ సంఘమున వారు ఉపాధ్యక్షపదవిని అంగీకరించుటకు దోహదము చేసినవి.

3.2.4.4 కృష్ణ శతకము :

నీతిశతకములవలె లోకమున బహుశప్రచారమునొందిన శతకము కృష్ణశతకము. ఇది భక్తిశతకవాఙ్మయమున చాలాప్రసిద్ధమైనది. ఈ శతకమున పరిపూర్ణావతారమగు శ్రీకృష్ణుని తత్త్వము, అనేక కళ్యాణగుణగుణములు శ్రీమహావిష్ణువు స్వీకరించిన ఇతర అవతారముల పై శిష్ట్యము, భక్తుని స్వరూపము మొ॥ అంశములు ఎంతో చక్కగా వివరించబడియున్నవి, దీనిని రచించినవాడు నృసింహకవి.¹ ఇతడు భారద్వాజసగోత్రుడు. చారిత్రుల నిర్ణయము ప్రకారము ఈ శతకము క్రీ.శ. పదునెనిమిదవ శతాబ్దాంతమున రచించబడినది.

కృష్ణభక్తి శతకములు తెలుగు వాఙ్మయమున సుమారు డెబ్బది వరకు గలవు. అందులో కృష్ణశతకమునకున్న స్థానము అద్వితీయము. ఈ శతకము సుప్రసిద్ధమైన కందమను ఛందస్సులో రచించబడినది. నృసింహకవి కృష్ణుని సంబోధించుచున్నట్లే ప్రతిపద్యమునను అనేక విశేషణములను ప్రయోగించుచూ కృష్ణావతార మహాత్మ్యమును, శ్రీకృష్ణుని లీలలను ఈశతకమున ప్రతిపాదించుచున్నాడు. కొన్నిచోట్ల భగవంతుని తత్త్వమును ఎంతోచక్కగా ఈకవి తేటతెల్లముచేయును.²

1. కృ.శ. 102

2 అందులోనే. 35

ప్రపంచముయొక్క సృష్టి-స్థితి-అయములను కార్యములననుసరించి భగవంతునకు బహ్మ-విష్ణువు - మహేశ్వరుడు అను నామము లేర్పడినట్లు ఎంతో చక్కగా అభివర్ణించినాడు.

ఇంతేగాక ఈ శతకమున ఎందరో మహాభక్తుల చరిత్రలు, భగవంతుని మహిమానుగ్రహములకు నిదర్శనముగా పేర్కొనబడినవి. చిన్నపిల్లలకు సులభముగ ఉచ్చరించుటకు వీలుగానుండుటచే ఈ శతకము పాఠశాలలలో బహుళప్రచారమునొందినది. కనుకనే శ్రీఆచార్యులవారు దీనిని తమ సంస్కృతానువాదమునకు తీసికొనిరి.

3.2.4,5 భాస్కర శతకము :

తెలుగు శతకవాఙ్మయమునందు దృష్టాంత శతకములకు ఒక ప్రత్యేకస్థానము గలదు. దృష్టాంత శతకములలో “భాస్కర శతకము” ప్రథమగణ్యము. దీనికి కర్త ఒక్కడా; లేక ఇద్దరిచే ఇది రచింపబడినదా; అను అంశమున విమర్శకులలో అభిప్రాయభేదము గలదు. కానీ ఈ శతకములోని చివరి పద్యమును చూచినచో ఈ శతకము ఒకే కవిచే రచింపబడినదని చెప్పటకు వీలగుచున్నది. ఇది ఆ పద్యభాగము-

ఇంచుక నేర్చుచాలక విహీనత చెందిన నాకవిత్వమున్
మించువహించెనీ తతన².....

ఇందులోని “నాకవిత్వమున్” అనుమాట ఈశతకము ఏకకర్తృకమని నిర్ధారణ చేయుచున్నది. ఈ శతకమునకు కర్త మారవి. ఇతడు సూర్యోపాసకుడు.

1. అందులోనే. 67, 68, 70.

2. భా.శ. 101

భాస్కరశతకమునందలి పద్యమునొకదానిని అప్పకవీయము నందు ఉదాహరించుటచే మారవికవి క్రీ.శ. 1660 కంటే పూర్వమే జీవించినవి చెప్పుటకు వీలగుచున్నది. మారవి క్రీ.శ. 1550-1660 మధ్యకాలమున జీవించియుండవచ్చును. ఈ శతకములోని “అంగన నమ్మరాదు” అను పద్యమున పేర్కొనబడిన చిత్రాంగి సారంగధర వృత్తాంతమునుబట్టి కూడా ఈ కవికాలము 16వ శతాబ్దపు చివరిభాగము అని నిర్ణయించుటకు అవకాశమున్నది.

భాస్కరశతకము దృష్టాంతశతకములలో ముఖ్యమైనదని ఇంతకుపూర్వమే చెప్పితిని. ఆ దృష్టాంతముల నందర్భోచితముగా కూర్పుటలో మారవికవి తన ప్రతిభా-పాండిత్యములను ఈ శతకమున చక్కగా ఉపయోగించుకొనినాడు. దుర్మార్గుని ప్రవృత్తిని వర్ణించుచు చీడపురుగును దృష్టాంతముగా మారవికవి వర్ణించిన తీరు ప్రశంస నియము,¹ ఇట్లే ప్రతిపద్యమునందును చక్కని దృష్టాంతములను ఈ కవి పొందుపరచెను. దృష్టాంతశతకరచనలోని నూతన ప్రక్రియను అంద్రధీతరులకు అందించుటకే ఈ శతకమును ఆచార్యులవారు అనువదించుట.

3.2.4.5 శ్రీకాళహస్తిశ్వర శతకము :

చిత్తూరు జిల్లాలోని నువర్లముఖీ నదీ తీరమున శ్రీకాళహస్తిశ్వరుడు వెలసిన క్షేత్రమునకే శ్రీకాళహస్తి అని పేరు. సాలీడు, సర్పము, ఏనుగు, పరమేశ్వరు నారాధించి ముక్తి నొందిన క్షేత్రమిది. దీనికి “దక్షిణకాశి” అని ప్రసిద్ధిగలదు ఇక్కడి వెలిసియున్నస్వామి “వాయులింగము” అని చెప్పుదురు. ధూర్వతిమహాకవి శ్రీ స్వామిపై కాళహస్తిశ్వర మాహాత్మ్యమును శ్రీకాళహస్తిశ్వర శతకమును రచించెను.

ఈతడు శ్రీకృష్ణదేవరాయల సమకాలికుడని అష్టదిగ్గజములలో ఒకడని ప్రసిద్ధికలదు. అట్లు కాదనిగూడ కొందరు విమర్శకులు అనుచున్నారు.

ఇతడు యవ్వనమున వారాంగనాప్రియుడై సకల భౌతిక సుఖములననుభవించి విసుగుపడి చివరికి వార్ధకమున శ్రీకాళహస్తీశ్వరుని ఆరాధించి, వ్యర్థమైపోయిన గతజీవితమును, తనరచనలో ప్రస్తావించెను !

ప్రభువులను,² ప్రజలను³ సమాజములోని చెడును ధూర్జటి విమర్శించినంత ముక్కుసూటిగా ఇంకొకకవి విమర్శించలేదనుట సత్యము. సత్యము తెలియవలెనే కానీ వేదవేదాంతాదిశాస్త్రవశన మాత్రమున తత్త్వము అందుబాటులోనికి రాదని ఈ చదువులన్నియు పైపై చదువులని ధూర్జటి గట్టిగా ప్రతిపాదించును.⁴

మానవ జీవితమును అంచనావేయుటలో ధూర్జటి కడుదిట్ట. ఆకాలమున ప్రభువులను ఇంతగా విమర్శించిన కవులు చాల తక్కువ మంది. తన జీవితానుభవమును ప్రజలకు కావలసిన మోతాదులో నీర్పి

1. శ్రీ.కా.శ. 14

2. అందులోనే. 18,21,22,

3. అందులోనే. 28,68

4. ఏవేవంబు బరీంచె లూత భుజగంబే శాస్త్రముల్పాచె! దా నేవిద్యాభ్యసనం బొనర్చెగరి: చెంచెమంత్ర మూహించె:బో థావిర్భావనిదానముల్ చదువులయ్యా: కావు మీపాద సం సేవాసక్తియై కాక జంతుతతికిన్ శ్రీకాళహస్తీశ్వరా:

శ్రీ.కా.శ. 13.

భక్తిని వైరాగ్యమును చక్కగా ఉపదేశించిన మహానుభావుడు ఈకవి. ఆంధ్రశతకవాఙ్మయమునకే మహాకవి ధూర్జటి రచించిన “శ్రీకాళహస్తి శ్వర శతకము” తలమానికము.

అందువల్లనే ఆచార్యులవారు ఆంధ్రేతరులకు ఈ శతకానువాదము, ద్వారా పడ్రపోషేతముగా విందు నందించినారు.

3.2.4.7 గాయత్రీ నీతిగీతావళి :

బందరు వాస్తవ్యులు “అభినవరామకృష్ణ” బిరుదాంకితులు. శ్రీఅద్వైతవల్లి లక్ష్మణస్వామిగారు హిందీ సాహిత్యములోని అనేకనీతి పద్యములను తెలుగులోనికనువదించి “గాయత్రీ నీతిగీతావళి” అనుపేరుతో 1957లో ప్రచురించిరి. ఎంతో గంభీరమైన భావములుగల ఈ శతకమును శ్రీవరదాచార్యులవారు సంస్కృతములోనికనువదించిరి. తర్వాతవారి అనువాదముతోపాటు మూలమునకు కూడ ఎంతోవ్రసిద్ధి లభించినది.

ఈ శతకములోని నీతులు చక్కని దృష్టాంతములతో ప్రతి వ్యక్తికి మార్గదర్శకములుగా నుండును. లోకస్థితిని అర్థము చేసికొనుటకు ఈపద్యము లెంతగనో ఉపయోగించును.¹

3.2.4.8 నరసింహ శతకము :

తెలంగాణాలోని గోదావరీ తీరమున గల క్షేత్రములలో “ధర్మ పురి” గొప్పక్షేత్రము. ఇచ్చట నరసింహస్వామి పేంచేసియున్నాడు. ఈ క్షేత్రమునకు సంబంధించిన “శేషచ్ఛ” అనుకవి “నృకేసరి శతకము” “నరసింహశతకము” అను రెండు శతకములను నరసింహస్వామిపై చెప్పినాడు. ఈకవి 19వ శతాబ్ద ప్రారంభమునాడీవాడు.

ధర్మపురి శేషప్ప మొదటిరచన “నృకేశరి శతకము” రెండవ రచన “నరసింహ శతకము”. శేషప్ప దారిద్ర్యబాధతో అతిదీనావస్థలో నుండి తన పొట్టపోయమని నరసింహస్వామిని వేడినాడు. ఈ శతకములో ఆనాటి సామాజిక పరిస్థితులు, తాత్త్వికాంశములు, సమాజమునకు కవి చేసిన హితబోధ, శ్రీనృసింహస్వామిపై వ్యాజస్తుతి, విరక్తి ప్రతిపద్యము లోను ప్రతిఫలించుచున్నది. ఈ శతకమునందలి కొన్ని పద్యములు ఆంధ్ర దేశమున సుప్రసిద్ధములు.¹ ఈ శతకమునందు నృసింహమూర్తిపై భక్తి, ఇతర భక్తులవర్ణనలు, లోకవృత్తము వైరాగ్యము మున్నగు అంశములు ఎంతో చక్కగా ప్రతిపాదించబడినవి. కనుకనే ఆచార్యుల వారు ఈ అనువాదమునకు ఈ శతకమును తీసికొనిరి.

3.2.4.9 ఆంధ్రనాయక శతకము :

కృష్ణాజిల్లాలో కృష్ణానదీ తీరమున “శ్రీకాకుళమ”ను క్షేత్రమున ఆంధ్రవిష్ణువు అవతరించినాడు. శ్రీకృష్ణదేవరాయలకును ఈ క్షేత్రము నకును సంబంధమున్నట్లు చరిత్ర తెలియజేయుచున్నది. రాయల తర్వాత ఈ క్షేత్రవైభవము సన్నగిల్లిపోయినది. స్వామికి ఉత్సవాది తైంకర్యములు జరుగుటలేదు. దేవాలయము వైభవము తగ్గి అతి దీనావస్థలోనున్నప్పుడు కాసుల పురుషోత్తమకవి అనాటి దేశ-కాల సామాజిక పరిస్థితులను విశదీకరించుచు సహజమైన తనవ్యాజోక్తి-వైభవమును చాటి చెప్పచు ఆంధ్రవిష్ణువుపై ఒక శతకమును చెప్పెను. దానినే “ఆంధ్రనాయకశతక” మందురు. ఈ కవి క్రీ.శ. 1800 ప్రాంతమున జీవించెనని చారిత్రకుల అభిప్రాయము. నిందాస్తుతి ప్రయోగమున కాసుల పురుషోత్తమకవికి సాటి ఎవ్వరును లేరు.

పురుషోత్తమకవి ఆంధ్రనాయకశతకము, హంపలదీవి గోపాల శతకము, భక్తకల్పద్రుమ శతకము, మానసబోధశతకము, అను నాలుగు

శతకములను రచించెను. వీటిలో హంసలదీవి గోపాలశతకము, ఆంధ్ర-
నాయక శతకము పూర్తిగా లభించుచున్నవి మిగత రెండును అల-
భ్యములు.

ఈ శతకమున నిండాస్తుతి రూపమున భారత-భాగవత-రామా-
యణములలోని సుప్రసిద్ధ కథాంశములను కవి ప్రస్తావించిన తీరు
ఎంతో ప్రశంసనీయమైనది. పురుషోత్తమకవి భావనలు, భాష, ఎంతో
మధురమైనవి. ఈ శతకములలోని కొన్ని పద్యములు ఆంధ్రసాహిత్యము
నందే కాక విశిష్టర సాహిత్యమునందును కన్నడని కమనీయ భావనలతో
అలరారుచున్నవి.¹ శ్రీవరదాచార్యులవారు ఈ విశేషమును దృష్టిలో
నుంచుకొని ఈ శతకమును సంస్కృతమున అనువదించిరి.

3.2.5. ఆచార్యులవారి అనువాద పద్ధతులు :

సామాన్యముగ ఒక భాషనుండి ఇంకొకభాషకు పద్యరూపములో
నున్న శతకములకనువాదము చేయునపుడు అనువాదకులు కొన్ని
నియమములను ఏర్పరుచుకొందురు. కొన్నినియమములకు అను-
గుణముగా సాగిన అనువాదములలో ప్రత్యేకలక్షణములు కన్పడు-
చుండును.

శతకములను అనువాదము చేయువారు మూలమునందలి
పద్యముల సంఖ్యను అనువాదములో కూడ మార్చకుండ తగిన పద్యము-
లను రచించెదరు. ఇంకొందరు పద్యముల సంఖ్యను మార్చి మూలము
నందలి ఒకపద్యమునకు అనువాదమున రెండు పద్యములను వ్రాయుట
లేక మూలములోని రెండు పద్యములను ఒకే పద్యములో అనువదించుట
మొదలగుమార్పులను చేయుచుందురు. ఇది సర్వ సాధారణ
విషయము.

శ్రీఆచార్యులవారు తమ శతకానువాదమునందు ఒక తెలుగు పద్యమును సాధారణముగ ఒకే ఒక సంస్కృత శ్లోకమున అనువాదము చేసినారు. కాని నరసింహ-ఆంధ్రనాయకశతకములలో సీసపద్యముల కొక్కొక్కదానికి మూడు ఉపజాతులయందు అనువాదము చేసినారు. అట్లే తెలుగు శతకములలో వలెనే మకుటనియమమటకూడ అనువదించబడిన సంస్కృత శతకములలో పొడించినారు. మూలమునందలి సంస్కృత పదములను కొన్నిసమాసములను గూడ వీలైనచోట్ల అట్లే సంస్కృతములో వాడుకొనినారు. మూలమునందువయోగించబడిన తెలుగు ఛందస్సుకనుగుణముగా అనువాదమున సంస్కృత ఛందస్సును ఎన్నుకొనినారు.

వ్యాకరణ పరిపుష్టమైన భాషలో ఇది అనువాదమూ లేక మూల గ్రంథమేనా అను సందేహము కలుగునట్లు శ్రీఆచార్యులవారి అనువాదము సాగినది. తెలుగు శతకమునందలి ప్రత్యేకతను గుర్తింబి మూరకర్త హృదయమును బాగుగా అకళించుకొని అర్థపుష్టి తగ్గకుండా, అనర్థక ప్రయోగములు లేకుండా, బైచిత్యము లోపించకుండా, సుప్రసన్నమైన భాషలో అనువాదములను చేసి వారి న్వతంత్రకావ్యలకు దీటుగా అనువాదములను నిలిపినారు. ఆంధ్రవాణికి-ఆమరవాణికి వారు చేసిన విశిష్టసేవ ఈ అనువాదములలో తనపడుచున్నది. తెలుగు పటుకుబడులలోని తియ్యదనము చెడకుండా శృతకముకాని సహజసుందరమైన బాణీలో శ్రీఆచార్యులవారి వాణి సాగిపోయినది. వైదర్భీరీతిలో సమచితమైన అనువాదపద్ధతులతో సాగిన వారి అనువాదములు సహృదయుల హృదయావర్జనము చేయుటకు చాలినవైయున్నవి.

3.2.6. అనువాద వైశిష్ట్యము :

శ్రీవరదాచార్యులవారొనర్చిన తొమ్మిది అనువాదములు చాలా విశిష్టమైనవనుటలో సందేహము లేదు. తెలుగునాట అపాలగోపాలము

ప్రసిద్ధమైన నీతి, భక్తిప్రబోధకములైన కొన్ని శతకములను ఎన్నుకొని మూలమునకు ఏ అంశములోను తగ్గనటువంటి చక్కని అనువాదములను అచార్యులవారు వెలయించినారు. రాబోవు ప్రకరణములో తెలుగు-సంస్కృత శతకములను తులనాత్మకముగ పరిశీలించి వారి అనువాదములోని గొప్పదనమును నిరూపింతును.

3.3 తులనాత్మక పరిశీలన :

ఒక భాషనుండి వేరొక భాషలోనికి అనూదితములైన గ్రంథముల విశిష్టతను నిరూపించవలెనన్న మూలగ్రంథములోని భాష-భావన, శైలి మొ॥ లక్షణములు అనువాదమునందు ఏస్వరూపమునందినవో పరిశీలించి తీరవలయును. మూలమునందలి గాంభీర్యము చెడకుండా అనువాదకుడు అంతకంటే గొప్పగా తన రచనను సాగించవచ్చును. అది మూలకారుని హృదయమును యథాతథముగ అనువాదకుడు గ్రహించుటపై ఆధారపడియుండును. ప్రకృతమున తెలుగుభాషలో సుప్రసిద్ధములైన శతకములను శ్రీఅచార్యులవారు సంస్కృత భాషలోనికి అనువదించిరి గాన, తెలుగు పలుకుబడులను తెలుగుభాషలోని తియ్యదనమును చెడిపోకుండా సంస్కృతభాషానియమములను అతి-క్రమించుకుండా శ్రీఅచార్యులవారు తమ అనువాదమును సాగించి యుండవలెను. అందువలననే వారి అనువాదములు పండితుల ప్రశంసలకు పాత్రములైనవి. ఈ ప్రకరణమున తెలుగు శతకములలోని కొన్ని పద్యములను క్రమశః స్థాలీపులాకముగ పరిగ్రహించి వాటికి శ్రీఅచార్యులవారొనర్చిన అనువాదములెట్లున్నవో తులనాత్మకముగ పరిశీలింతము.

3.3.1 వేమన శతకము :

ఆంధ్రశతకవాఙ్మయమున వేమన శతకమునకు అగ్రస్థానము గలదు. వేమన పద్యములలో కొన్ని సమాజ వక్రగతిని నిరూపించునవి,

ఇంకొన్ని నీతిని ప్రబోధించునవి, లోకస్వభావమును విశ్లేషించి చూపు-
నవి మఱికొన్ని ఉన్నవని ఇంతకుపూర్వపు ప్రకరణమునందు
పేర్కొనినాము. అటువంటి వేమన పద్యములను ఆచార్యులవారు సంస్కృ-
తమున ఎంతో చక్కగా అనువదించినారు. ఇచట కొన్ని పద్యములను
పరిశీలింతము-

అల్పుడెపుడు బల్కు నాడంబరముగాను
సజ్జనుండు వల్కు జల్లగాను
కంచుమ్రోగునట్లు కనకంబుమ్రోగునా?
విశ్వదాభిరామ విమర వేమ!

తెలుగునాట, ప్రతిచిన్నవానినోట వినపడే పద్యరత్నమిది. దీనిని
ఆచార్యులవారు, ఎంతో చక్కగా అనువదించినారు-చూడండి!

అలో వదతి సాదోపం ప్రశాంతం నజ్జనః పునః |
కాంస్యవత్కిం స్వనేతస్త్విర్ణం శ్రూయతాం వేమ విశ్వద॥

మూలమునందు రూపమును ప్రత్యేకముగా పేర్కొనక “ఒక్క
పోలికనుండు” అని కలదు. రుచిమాత్రము భిన్నభిన్నమని చెప్ప
బడినది. కాని అనువాదమున స్పష్టముగ “రూపం తుల్యం” అని
పేర్కొని రసభేదము చెప్పబడినది మూలమున “పురుషులందు పుణ్య
పురుషులు వేఱయా” అని పురుషశబ్దము రెండుసార్లురాగా అనువాదమున
పురుషశబ్ద పునరుక్తి లేకుండా “పుణ్య-పాపనరేషు” అని విశదీకరించుట
ఎంతో గొప్పగానున్నది. మూలముకంటెను అనువాదమున స్పష్టమగు
ప్రతీతి ఏర్పడుచున్నది. ఇదే పద్యమునకు, ఇంకెవరోచేసిన సంస్కృ-
తానువాదమునకు ఆచార్యులవారి అనువాదమునకు పోలికలేదు.²

1. వే.శ. 9

2. కర్పూరే లవణేచైవ రూపమేకం రుచిః వృథా,
తదైవ పుణ్యపురుషః పరస్మాత్ భిద్యతే ధియా॥

వే.ప.సం. 3-15.

గుణహీనుడు ఎంత చదువు చదివినప్పటికీ ప్రయోజనముశూన్యము
బొగ్గుగు ఎన్నిపాలతో కడిగినప్పటికీ దాని నల్లదనముపోసేపీదు. ఈ
సత్యమును వేమన ఎంతోచక్కగా బోధించినాడు-

ఎంత చదువుచదివి యెన్నియో విన్నను
హీనుడవగుణంబు మానలేడు
బొగ్గుపాల కడుగ బోవునా నైత్యంబు
విశ్వదాభిరామ విసుర! వేమ! !

ఈ పద్యమును ఆచార్యులవారిలా అనువదించినారు-

అధిక శ్రుతవిద్యోపే న నీచో దోషముజ్ఞతి
క్షీరాస్నైత్యమివాంగారః శూన్యతాం వేమవిశ్వద॥

మూలమునందు “బొగ్గుపాలగడుగ బోవునానైత్యంబు” అను
పాదమును “క్షీరాస్నైత్యమివాంగారః” అని ఆచార్యులవారు అనువదించి
నారు. ఇందు పూర్వార్థమునందు ప్రతిపాదించిన నీచునకు, అంగా-
రమును “ఇవ” అను ఉపమావాచకమును వేసి ఉపమానముగా చెప్పుట
శోభావహముగా నున్నది.

ఐకమత్యముతో లోకమున సాధించలేనిదేదియులేదు. ఐక-
మత్యముగలవారు సకలసౌభాగ్యములనందగలుగుదురు. ఒక్క గడ్డివరక
ఏనుగును బంధించలేదుకాని గడ్డివరకలతో వేసిన త్రాడు ఏనుగును
బంధించగలదను వేమన నీతిపద్యమును చూడుడు-

ఐకమత్యమొక్కటావశ్యకంబెప్పు
దానిజలిమి నెంతయైన గూడు

గడ్డివెండిబెట్టి కట్టరా ఏనుగు
విశ్వదాభిరామ వినురవేమ!

ఐకమత్యముపేయం నః తజ్ఞాఃస్యః సర్వసంపదః|
గజబన్ధీ గుణస్తార్థః శ్రూయతాం వేమ విశ్వద||

మూలమునందు “దానిబలిమినెంతయైనగూడు” అని ఉండగా అనువాదమున “తజ్ఞాఃస్యః సర్వసంపదః” అని “ఐకమత్యప్రభవములే సర్వసంపదలను” అనువాదము ఎంతో రమ్యముగానున్నది. అట్లే “గడ్డి-వెండిబెట్టి కట్టరా యేనుగు” అనుదానిని “తార్థఃగుణఃగజబన్ధీ” అని అను-వదించుటయు ఉచితముగానున్నది. ఇంతసంక్షిప్తముగ శ్లోకవృత్తమున అంతభావమును ఇమిడ్చి అనువాదము చేయవలెనన్న భాషపై ఎంతటి అధికారము కావలెనో, వ్యాకరణశాస్త్రమునందెంత పరిచయముండ వలెనో ఊహించవచ్చును.

విలువగలవస్తువు పరిమాణమున కొద్దియైనను చాలును. కాని విలువలేనివస్తువు ఎంతపెద్ద పరిమాణములోనున్నను నిష్ప్రయోజనమే. భక్తితో ఇచ్చినది కొద్దియైనను దానివిలువ దానిదే భక్తిలేక ఎంత ఎక్కువగా ఇచ్చినను దానికి విలువ ఏమియు నుండదని వేమన బోధించిన సత్యము—

గంగి గోవుపాలు గంటెడైనను చాలు
గడవ డైననేమి ఖతముపాలు
భక్తిగలుగుకూడు వట్టెడైనను చాలు
విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ!²

1. వే.శ, 25.

2. వే.శ. 36

ఆచార్యులవారు ఈ పద్యమునెంతో చక్కగా అనువదించిరి-

దర్శిమాత్రం వరం గవ్యం కుంభమాత్రం న గార్దభమ్ |
భక్త్యా దత్తం వరం చాల్పం శ్రూయతాం వేమ విశ్వదః |

మూలమున “చాలు” అనుదానిని అనువాదమున ఎంతోచక్కగా “వరం” అని, అనువాదమునకే అందముతెచ్చినారు, అట్లే “దర్శి-
మాత్రం” “గవ్యం” “కుంభమాత్రం” “గార్దభమ్” అను ప్రయోగము-
లను చేయుటలో ఆచార్యులవారి వ్యాకరణశాస్త్రజ్ఞత్వము ప్రస్ఫుటమగు-
చున్నది.

లోకమున ఇతరుల తప్పులుపట్టువారు తండోపతండముగా
ఉందురు. ప్రతివారిలోను కొన్నితప్పులు ఉండక తప్పదు. కాని ఇతరుల
తప్పులను వెదకువారు తమలోని తప్పులను తెలిసికొనలేరు. సామాన్య-
ముగా లోకస్వభావము పైన వేమన వేసిన చురక ఈపద్యము-చూడుడు

తప్పులెన్నువారు తండోపతండము
లుర్విజనులకెల్ల ముండు తప్పు
తప్పులెన్నువారు తమతప్పునెఱుగరు
విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ !

దీనిని అనువదిస్తూ ఆచార్యులవారు ఎంతోచాకచక్యాన్ని ప్రద-
ర్శించారు. ఇంతటి భావమును చివ్వుదైన ఈ శ్లోకంలో ఇముడ్పుట
ఎంతకష్టమో చెప్పవలసిన పనిలేదు. కాని అనువాదకులు ఎంతో
జాగ్రత్తగా అనువదించినారు. చూడండి.

పొరోభాగ్యభృతః సర్వే స్వయం దోషస్య భాజనమ్ |
దోషం వక్తా న వేత్తి స్వం శ్రూయతాం వేమవిశ్వతః |

ఈ అనువాదమున ఆచార్యులవారు “సర్వే” అను పదమును
ప్రయోగించి మూలములోని “తండోపతండంబు” అనే బాహుళ్యార్థక

ప్రయోగమును భూమిలోని వారికందటికి అనే “శూర్విజనులకెల్ల” అనే ప్రయోగమును అందులో ఇమిడ్చినారు. ఇది ఎంతో అనుభవము, పాండిత్యము కలవాడు చేయగలిగినవని. మఱి “తప్పలెన్నువారు తమ తప్పనెఱుగరు” అను మూడవ పాదమును ఎనిమిది అక్షరములతో “దోషం వక్తా న వేత్తి స్వం” అని అనువదించి మూలమునందు పునరావృత్తమైన “తమతప్పను” అనే అయిదు అక్షరముల పదమును “స్వం” అని ఒకే ఒక అక్షరమున అనువదించి గంభీరమైన సంస్కృతశ్లోకమును అందించినారు. ఈ తెలుగుపద్యమును అర్థముచెడకుండా ఇంతకంటెను గంభీరముగా అనువదించుట చాలకష్టతరమైన విషయము. మొదటి పాదమున “పొరోభాగ్యభృతః” అని చేసిన ప్రయోగము వారి వ్యాకరణ శాస్త్ర పరిజ్ఞానమును సూచించున్నది.¹

హింసలేకుండా అహింసను పాటించుట ధర్మము. తిండికొఱకు జంతువులను చంపుట పాపము. అహింసకొఱకు తన పిల్లలను ఎవరైనను చంపగలరా? అని వేమన హింసించే వారిని హుంకరిస్తూ ప్రశ్నిస్తున్నాడు—

హింస దక్కియుంట యెంతయు ధర్మంబు

బసుల తినగ గోర భావమౌను

దినగగోరున చవి దనదు పంతానంబు

విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ!²

1. పురోభాగినః భావః పొరోభాగ్యమ్, తత్ భిభర్తీ పొరోభాగ్యభృత్, తే-“పొరోభాగ్యభృతః” అనగా “తప్పలెన్నువారు” అని భావము—“దోషైక దృక్పరో భాగీ”.

అ.కో. 3-46

2. పే.శ. 101

వేమన పద్యబంధములలో ఎగిరే బంతులవలె భావములు వచ్చి వచ్చి వడుతుంటాయి. ఇన్ని భావములతో మిలమిల మెరిసే పద్య రత్నములను శ్రీఆచార్యులవారు తమ సహజధోరణిలో ఎట్లు అనువదించి నారో గమనించండి—

అహంసా వరమోధర్మః నాత్మం వధ్యా హ జన్తవః|

కిం జిఘాంసత్వవత్స్యం స్వంః శ్రూయతాం వేమవిశ్వద|

ప్రసద్దమైన శ్లోకపాదమును ప్రథమపాదముగా ఆచార్యులవారు తమ అనువాదమున తీసికొనినారు. రెండవపాదమున మూలమునందు “బనుల దినగ గోర పావమాను” అని వేమన చాలా సున్నితముగా సమాజమును హెచ్చరించగా - అనువాదమున, “నాత్మం వధ్యా హ జన్తవః” అని స్పష్టంగా అహంకొఱకు ప్రాణిహంస చేయరాదని అనువాదకులు శాసిస్తున్నారు. మూడవ పాదంలోగల “జిఘాంసతి” అను ప్రయోగము వ్యాకరణశాస్త్ర నిష్ఠాకులు మాత్రమే చేయునది.

ఇటు వేమనశతకానువాదమున ఆచార్యులవారు ఆటవెలదిని అనుష్టుప్ లో బంధించుటకు చేసిన ప్రయత్నము సఫలమైనది. ఇంతకు ముందే చెప్పినట్లు పరిణతమైన వేమన భావములను సుమారు నలుబది ఎనిమిది అక్షరములుగల ఆటవెలది పద్యములనుండి ముప్పదిరెండు అక్షరములుగల అనుష్టుప్ ఛందస్సులోనికి అర్థగాంభీర్యము చెడుకుండా, వ్యాకరణశాస్త్రమునందు గాఢమైన పరిశ్రమ చేసిన వరదాచార్యులవారివంటి ఉద్దండ పండితులు అనువాదము చేయగలరు కాని

1. హస్తమిచ్చతి జిఘాంసతి. హనసాంసాగత్యైః అను ధాతువునకు సన్ ప్రత్యయము చేరగా “అజ్ఞినగమాం సన్” (6-4-16) అను సూత్రముచే దీర్ఘములాగా ఈ రూపమేర్పడినది.

సామాన్యులు చేయలేరు. అందువలననే కొన్ని సంస్కృతానువాదములు ఈ శతకమునకు వచ్చినప్పటికిని ఆచార్యులవారి అనువాదమువలె ప్రసిద్ధికి రాలేకపోయినవి. ఇంత చక్కని అనువాదమును సంస్కృత-లోకమునకు అందించినప్పటికి ఆచార్యులవారు ఇందలి తప్పలన్నియు నావి, ఒవ్వులు మాత్రము వేమన మహాకవిని తమ వినయమును ఎంత చక్కగా ఆవిష్కరించుచున్నారో గమనించండి—

అంధ్రీనిబద్ధకృతితః కవి వేమనస్య
పద్యాని కానిచన లోకహితోపయుంజి|
గీర్వాణవాచి పరివృత్తిశువాపితాని
దోషా యదీహ పరివర్తయితుర్మకరుః||

3.3.2 సుమతి శతకము :

ఇంతకు పూర్వము ప్రకరణములో చెప్పినట్లు (3.2.4.2) సుమతి శతకము సమాజములోని అన్ని వర్ణములలోని కౌటిల్యమును నిరూపించుచు నీతుల నుపదేశించుచు, సులభముగా నుండుటవలన చిన్నవయసుగల పిల్లలకు పాఠ్యమై ప్రసిద్ధినందినది. ఆచార్యులవారు ఈ శతకమును ఎంతో చక్కగా అనువదించిరి కొన్ని ఉదాహరణములతో వారి అనువాదములోని విశిష్టతను ఇచ్చట నిరూపింతును.

సుమతిశతకమునకుకర్త భద్రభూపాలుడని ఆతడే బద్దెన అని కొందఱు మతము. కానీ ఆచార్యులవారు ఆ వాదముతో ఏకీభవించినట్లు కనబడదు. సుమతిశతకమును ఎవరు రచించిరో స్పష్టముగా తెలియదనే వారి అభిప్రాయమై యుండుననిపించుచున్నది. అందువలననే వారు శతక ప్రారంభమున ఇట్లు చెప్పిరి—

అవిదితాహ్వయకేన మనీషిణా

కృతిరియం కృతినాంధగిరీరితా।

తదనువాదమిమం శతకాత్మకం

సహృదయాః శృణుతాదరణోచితమ్॥

“కృతినా” “మనీషిణా” అను విశేషములద్వారా మూలకర్త పైన ఆచార్యులవారికెంత గౌరవము కలదో మనకు స్పష్టమగుచున్నది. అట్లే అనువాద విషయమున వారికెంత ఆత్మప్రత్యయము కలదో “అదరణోచితమ్” అను విశేషముద్వారా మనము తెలిసికొనవచ్చును.

సమతీతకమునగల పద్యములన్నియు ఆంధ్రదేశమున చిన్న తనమునుండియు ప్రతివాని నోట నానుచున్నవైనప్పటికి, అందులో కొన్ని అనేక సందర్భములలో ప్రతివారు పేర్కొనునంతటి ప్రసిద్ధిని గడించినవి. వాటిని శ్రీఆచార్యులవారెట్లు సంస్కృతమున అనువదించిరో పరిశీలంతము—

అక్కరకురాని చుట్టము

ప్రమొక్కిన వరమీని వేల్పు మోహరమున దా

నెక్కిన బాఱని గుట్టము

గ్రక్కుత విడువంగవలయు గదరా సుమతీ!²

ఈపద్యమునకు శ్రీఆచార్యులవారి అనువాదమును గమనింతము.

అపద్యసాహ్యకృద్భంధుః వరాదాయీ సురోఽర్పితః।

యుధ్యారూఢోఽచలన్నశ్వః త్యక్తవ్యాః సుమతేః దృతమ్॥

తనకవనరమేర్పడినపుడుపయోగించని బంధువు అని తెలుగు వడ్డములో “అక్కరకు రాని చుట్టము” అని ఉండగా సంస్కృతమున శ్రీఆచార్యులవారు సందర్భమును ఇంకొంచెము స్పష్టపరుచుచు ఊరకే అవసరముకాదు, అవదలోకూడా సాహ్యమొనర్చనివాడని మెరుగులు దిద్దుచు అనువదించిరి. మూలమునందు “విడువంగవలయు” అని ఉండగా అనువాదమున “త్యక్తవ్యాః” అని తవ్యవ్రత్యయాంతరూపమును వ్రాయొగించి అవశ్యం త్యజించి తీరవలయునని సూచించినారు. ఇంత చిన్న ఛందస్సులో ఇంతటి గంభీరార్థమును కుదించి అనువదించుట చాలా కష్టతరమైన విషయము. మూలార్థము చెడిపోకుండా ఇంకను విశిష్టమైన రీతిలో అనువాదమును వెలియించి ఆచార్యులవారు అభినందనీయులైనారు. ఇట్లే ఇంకొక వద్యమును చూడుడు—

అధరము గదలియు గదలక

మధురములగు భాషలుడిగి మౌనవ్రతుడౌ

అధికారరోగ పూరిత

బధిరాధంక శవముజూడ బాసము సుమతీ! 1

తల దగ్గఱకు వచ్చిన వారిని చక్కగా పలుకరించక, అక్కరలేని గాంభీర్యమును వ్రదర్పించు అధికార వ్యామోహముగల వ్యక్తులను దుయ్యబట్టిన ఘట్టమిది. దీనికి ఆచార్యులవారి అనువాదమును గమనించుడు—

విరలస్ఫురితోష్ఠి యో మధురాలాపవర్జితః!

అధికారగదగ్రస్తః స మూకః సుమతీ! శవః॥

“అధరము గదలియు గదలక” అను పాదమును అర్థము చెడి-

పోతుండా ఏడక్షరములలో “విరలస్ఫురిత్వః” అనువాదము చేయవలెనన్న ఎంత అనుభవము, భాషపై ఎంతటి అధికారముండవలెనో గమనించవలయును. అనువాదమున అట్లే “అధికారరోగపూరిత బధిరాంధక శవము” అను సమస్తపదమును విడగొట్టి “అధికారగదగ్రస్తః మూకః శవః” అని అనుట ఎంతయు సముచితముగనున్నది. అధికారమును రోగముతో బిండినవాడు అనడంకంటే అధికారమును వ్యాధికి చిక్కినవాడు అనడం ఎంతో బాగున్నది. ఆ వ్యక్తిలోగల అధికార వ్యామోహమును దౌర్బల్యము మనకు అనువాదమున తెలియుచున్నది. శవము అనుటవలన బధిరత్వము, అంధకత్వము గతార్థమగుటచేత అనువాదమున బధిరత్వమును చెప్పుట అంతగా అవసరములేదని అచార్యులవారి అభిప్రాయమొనని అనిపించుచున్నది. అంతేగాక సర్వ సాధారణముగా మూగవారికి చెవుడు తప్పక ఉండును. చెవుడులేనిచో మూగతనము పెరుగుటకు అవకాశము తక్కువ. కనుక “మూకః” అని చెప్పుటవలన ఉపరక్షణముగా బధిరత్వము కూడా సిద్ధించునని వారి అభిప్రాయమైయుండవచ్చును. మరియు ఇంతచిన్నభందస్సులో “సుమతే” అను సంబోధనను తీసివేసినచో మిగులు అక్షరములు ఖరువది తొమ్మిది మాత్రమే. ఆ అక్షరములలో ఇంతటిభావమును నిక్షిప్తమొనర్చుట అశక్యమైనవని. దానిని అచార్యులవారు సుశకము చేసినారు.

ఉపకారికి నుపకారము

విపరీతము గాదుసేయ వివరింపంగా

నవకారికి నుపకారము

నెవమెన్నక సేయువాడు నేర్పరి సుమతీ!

ఈ తెలుగు పద్యము ఎంతో ప్రసిద్ధిప్రాచుర్యములు గలది. దీని అనువాదమున ఆచార్యులవారి నేర్పును గమనించుడు-

ఉపకర్తారముద్దిశ్య నోపకారేస్త్యపూర్వతా|

ఉపకర్తాపకర్తుస్తు సుమతేః సుజనో మతః||

మూలమున ఉపకారము చేసినవానికి ప్రత్యుపకారముచేయుట వివరీతమేమియుకాదు, అని ఉండగా, అనువాదమున అంతకంటెను గంభీరముగనుండునట్లు “నాస్తి అపూర్వతా” అనినారు. మూలములోని “విపరింపంగా” అనుపదము ఎంత అవసరమనిపించుటలేదు. కనుక అనువాదమునందు దానిని వదిలివేసినారు. “అపకర్తుః ఉపకర్తా తు” అని వందొమ్మిది అక్షరముల భావమును తొమ్మిది అక్షరములలో చక్కగా అనువదించినారు. అన్నిటికంటెను ఇచ్చట గమనించదగిన అంశమిది-మూలమున సందర్భమునకు అంతగా అతకని “నేర్పరి” అనుపదము కలదు. అది ప్రకృతమునకు సరిపడుటలేదని అనువాదమున “సుజనః” అను పదమును పేయుట ఎంతగానో ఔచిత్యమును పరిపూరించినది. యథార్థస్థితికూడా సౌజన్యమున్నవాడే అపకారిని సైతము మన్నించి అతనికి ఉపకారము చేయగలడు. అక్కడ నేర్పుతో పనిలేదు. అపకారము చేసిన వానిని మభ్యపెట్టుటకు, చీకాకు పెట్టుటకు నేర్పు కావలెను. అతని తప్పును క్షమించుటకు కావలసినది సుజనత్వము.

కమలములు నీట బాసిన

గమలావుని రశ్మిసోకి కమలిన భంగిన్!

దమ తమ నెలపులు దప్పిన

దమమిత్రులు శత్రులౌట తథ్యము సుమతీ!

ఆచార్యులవారి అనువాదము చూడుడు—

జలజం సలిలాద్రుష్టం మ్లానం స్యాన్నితరశ్మిభిః॥

స్థానచ్యుతస్య మిత్రాణాం భవంతి సుమతేరయః॥

నీటబుట్టిన కమలమే నీటిని వదిలివేసినచో తనకు అప్పుడైన సూర్యుని కిరణముల వేడిమికి కమలిపోవును. ఈ భావమును సంస్కృతీకరించుటలో ఆచార్యులవారు ఎంతో శ్రద్ధను కనవరచిరి. కమలమును జలజమనుటలో ఎంతో సహజత్వము కనవడుచున్నది. అట్లే “భ్రష్టం” అనుపదము పుష్కలమగు అర్థమును అందించుచున్నది. “మిత్రరశ్మిభిః” అని ప్రయోగించుటలో మిత్రపదమునకు గల సూర్యుడు—మిత్రుడు అను రెండు అర్థములను అనువాదకుల దృష్టియందున్నవనిపించుచున్నది. అట్లే మూలమున “తమతమనెలవులు” అని “తమ మిత్రులు” అని మూడుసార్లు “తమ” అను పదము ప్రయోగించ బడగా సంక్షిప్తముగా అదే భావము ముక్కుసూటిగా బోధపడునట్లు “స్థానచ్యుతస్య” అని ఏకపదమున అనువదించుట ఆచార్యులవారి ప్రతిభకు నిదర్శనము.

కరణము గరణము నమ్మిన

మరణాంతకమౌనుగాని మనలేడు సుమీ

కరణము దనసరి కరణము

మఱిసమ్మక మర్మమీక మనవలె సుమతీ॥

సంస్కృతానువాదమును తిలకించుడు—

కరణో మరణం గచ్ఛేద్విశ్వసన్ కరణాంతరమ్॥

జిజీవిషుః సజాతీయం ప్రతీయాత్సుమతేః న సః॥

మూలమున పూర్వార్థమువరకు బాగున్నది కాని ఉత్తరార్థమును

పరిశీలించినచో మఱి కరణమును పదము రెండుసార్లు వచ్చినది. అది అంత ఉచితముగా కన్పడుటలేదు. దానిని మార్చి తచ్చబ్బముతో చెప్పటలో ఎంతో గంభీరమైన పొందిక కలుగుచున్నది. కనుకనే అనువాదమున శ్రీఅచార్యులవారు- “సః జిజీవిషుః (జేత్) సజాతీయం న వ్రతీయాత్” అని ఎంతో చక్కగా చెప్పిరి. “జిజీవిషుః”¹ అను వ్రయోగము చేయుటలో ఆచార్యులవారి వ్యాకరణ శాస్త్రాభిమానము చెప్పక చెప్పినట్లే నది.

చింతింపకు కడచిన పని

కింతులు వలతురని నమ్మకెంతయుమదిలో

సంతఃపురకాంతలతో

మంతనములు మానుమిదియెమతముర నుమతీ²

దీని అనువాదమును పరికింపుడు-

మానుశోచీరతీతం త్వం మా శ్రద్ధాః కామినీరతిమ్ |

మావరోధ జన్తైర్గుప్తః భాషణం సుమతే కృథాః ||

ఈ పద్యమున గడచిపోయిన దానిని గూర్చి విచారించవద్దని. కామినులు ప్రదర్శించు ప్రీతిని నమ్మవద్దని, అంతఃపురస్త్రీలతో రహస్యముగ సంభాషించవద్దని మూడు ఉపదేశములను చెప్పుచున్నాడు కవి. ఆ ఉపదేశములను పరిపుష్టమైనభాషలో స్ఫూర్తినిచ్చు చక్కని క్రియలతో ఆచార్యులవారు అనువదించినారు. ఇచ్చట “అనుశోచీః” “శ్రద్ధాః” అను క్రియలు అవైయాకరణులకు అందుబాటులో నుండవు.

1. జీవితుమిచ్చుః జిజీవిషుః “సనాశంసభిక్షు ఊః” (3-2-168) అను సూత్రముచే సన్నంతధాతువునకు “ఉ” ప్రత్యయము రాగా ఈ రూపము సిద్ధించుచున్నది.

చేతులకు తొడవు దానము

భూతలనాథులకు దొడవు బొంకమి ధరలో

నీతియె తొడవెవ్వారికి

నారికి మానంబు తొడవు నయముగ సుమతీ!

ఈ పద్యమును అనువదించుటలో శ్రీఅచార్యులవారు కనబరచిన నేర్పు ఎంతో ప్రశంసనీయమైనది. అనువాదమును పీక్షించుడు-

హస్తయోర్యుషణం దానం భూభృతాం సత్యభాషణమ్ |

పాతివ్రత్యం తథాశ్రీణాం సర్వేషాం సుమతీ! నయః ||

ఈ సంస్కృత శ్లోకము అనువాదమన్నచో ఎవ్వరును నమ్మరు. సంస్కృతభాషలో గల నీతి శ్లోకముల వరుసలో భావపుష్టి, భాషాపుష్టి-గల ఈ పద్యము స్వతంత్రముగనే ప్రకాశించుచున్నది.

మూలమున భూషణము అను అర్థము నిచ్చు “తొడవు” అను పదము నాలుగుపాదములందును నాలుగుసార్లు ప్రయోగింపబడినది. కాని సంస్కృతభాషలో గల గొప్పదనముచేత “భూషణం” అను పదమును ఒకేసారి ప్రయోగించి, బానిని నాలుగు పాదములతో సంబంధమును కల్పించుట నిజముగా అనువాదకుల అనుభవమును నిరూపించుచున్నది. అట్లే మూలమునందు “భూతలనాథులకు దొడవు బొంకమి” అని చేసిన ప్రయోగము తృప్తికరముగాలేదని “భూభృతాం సత్యభాషణం” అని అనువాదము చేసినారు. అబద్ధములాడకుండట అని చెప్పుట కంటే “సత్యమును భాషించుట” అని చెప్పుటలో ప్రత్యేకత కలదు. “నీతియె తొడవెవ్వారికి” అని చెప్పిన తరువాత విడిగా “నారికి మానంబు తొడవు” అని చెప్పుట అంతగా సమంజసముగా లేదని అనువాదకులు క్రమమును మార్చిరి.

అట్లే ఈ పద్యమును అవలోకించుడు-

తలనుండు విషము ఫణికిని
వెలయంగా దోకనుండు వృశ్చికమునకున్
దళదోక యనక నుండును
ఖలునకు నిలువెల్ల విషము గదరాసుమతీ!

దీని సంస్కృతానువాదమిది-

విషం స్యాత్ఫణినో మూర్ధ్ని పుచ్చాగ్రే వృశ్చికస్య చ।
అచూడపాదం సర్వత్ర ఖలస్య సుమతే! విషమ్॥

మూలమున ఒకటి, నాలుగు పాదములలో విషము అనే పదము ప్రయోగింపబడనది. అనువాదమున గూడా అట్లే విషపదప్రయోగము రెండుసార్లు కలదు. అట్లే “తలతోక యనకనుండును” అనే వాక్యమును ఎంతో అందముగా సంగ్రహముగా “అచూడపాదం” అని అనుట వారి వ్యాకరణ శాస్త్రవ్యుత్పత్తిని తెలియజేయుచున్నది. “అపాదచూడం” అను ప్రసిద్ధప్రయోగమును “అచూడపాదం” అని మూలముననుసరించి అనువాదకులు మార్చినారు.

నమ్మకు సుంకరి జూదరి
నమ్మకు మగసాలి వానినటువెలయాలిన్
నమ్మకు మంగడి వానిని
నమ్మకుమీ వామహస్తా నవనిని సుమతీ!2

ఈ పద్యమున నాలుగుపాదములందును “నమ్మకు” అను పదము వచ్చినది. ఇది ఇన్నిసార్లు అనువాదమున రాకుండా ఎంతో జాగ్రత్తగా ఆచార్యులవారి అనువాదము సాగినది-

1. సు.శ. 54

2. అందులోనే. 62

18. విషమశీలము :-

సోమదేవుడు శాశ్వర దేశీయ గ్రంథ ప్రకాశకులు కూడా అః బంధముగా చివర ఈ లంబకమును ప్రవేశపెట్టిరి. బుద్ధకాలమునుం విక్రమాదత్య కంటె నవీన కథానాయకుని అట్టివానిని ప్రజలు విః లేదు అందువలన ఈ కథా పరిచయము కొరకు విషమశీల లంబకము వినివేరింపబడినది. సంప్రదాయ పాలన కొరకు ఈ లంబకమునకు మూలకథా సంబంధము కల్పింపబడినది. 15వ లంబకము తర్వాత కథాసనూప్తి విధానక్రమము హేతువాద పాతకుడయిన వాని కెవని కై ననూ అసమీచీనముగా, అహేతుకముగా, నిష్ప్రయోజన ఘడిత ముగా కనబడును.

లంబక సంక్షేప శిమర్శనము

- 1) కథా పీఠము - సంపూర్ణ గుణాధకథావ్యాప్తము
- 2) కథాముఖ లంబకము - ఉదయన జన్మమొదలుకొని
- 3) లావణిక లంబకము - నరవాహనదత్త జన్మ వరకు
- 4) నరవాహనదత్త జననలంబకము - అవిచ్ఛిన్న సంఘటనావర్ణనము
- 5) చతుర్ధారికా లంబకము - విద్యాధర కథా ప్రధాన కథా సంబంధ రహిత మగుటచే దీని నెచ్చట నైననూ ప్రవేశ పెట్టవచ్చును.

6. మదనమంజుశా లంబకము :- సంబంధరహితమైన నవీనారంభము ఋషి సంఘటనచే 15వ లంబక ప్రథమభాగాంతరము దీనిని ప్రవేశ పెట్టవచ్చును.

7. రత్న ప్రభా లంబకము :- మొదట ప్రణయకథా విషయద్వయముగా నుండి పిమ్మట భిన్న భాగముగా మార్పుచెందినది.

ఇచ్చట మూలమునకు యథాతథమైన అనువాదమును ఆచార్యుల వారొరిప్పి. “జగ్గం!” అను ప్రయోగము ఆచార్యులవారి వ్యాకరణజ్ఞతను తెలియజేయుచున్నది.

3.3.3. దాశరథిశతకము :

శ్రీరామభక్తి శతకములలో దాశరథిశతకము అగ్రగణ్యము; మహాభక్తుడగు కంచర్ల గోపన్న, తన సర్వస్వమును శ్రీరాముని కైంకర్యమునకర్పించి, ప్రభుత్వపు ఖజానాలోని ధనమునంతను భద్రాచల శ్రీరాముని ఆలయగోపుర ప్రాకారాదుల నిర్మాణమునకు ఖర్చుచేసి, మొదట తానీషా అగ్రహమునకు, చివరకు శ్రీరాముని అనుగ్రహమునకు పాత్రుడై “రామదాసు”గా ప్రసిద్ధిపందెను. ఆ మహానుభావుని రచన ఈ దాశరథిశతకము.

భద్రాచలరామాలయ పునరుద్ధరణ సంఘమునకు ఉపాధ్యక్షులుగ నియుక్తులైన శ్రీవరదాచార్యులవారు అచట కొన్నాళ్ళు సకుటుంబముగా నుండి దేవాలయ పునరుద్ధరణము చేయించిరి. అంతకు ముందే (1955) వారు దాశరథిశతకమును సంస్కృతీకరించిరి. వారి అనువాదము మూలమునకు మెరుగులు దిద్దినట్లుండును.

రామదాసు “దాశరథి! కరుణాపయోనిధి!” అని నాల్గవ పాదమున కొద్దిభాగమును మకుటముగా దీసికొని శతకమును పూర్తిచేసెను. కాని శ్రీఆచార్యులవారు నాల్గవ పాదము పూర్తిగా మకుటముగా దీసికొని “శ్రీమన్! దాశరథి! దయాజలనిధి! భద్రాద్రి భాగ్యవధి!” అని తమ అనువాదమును సాగించినారు. దాశరథిని “శ్రీమన్” భద్రాద్రి భాగ్యవధి అని సంబోధించుట, “ధే, ధే, ధే,” అని వచంతమున “ధే”తో పాటు “ధే” అను అక్షరమునావృత్తిచేయుట ఈ మకుటమునకు ఎంతో వన్నె

-
1. జగ్గం-అద్యతే స్మ, అన్నం జగ్గంచ ‘అదోజనన్నే’ (3-2-68) ఇతి జ్ఞాపకాజ్ఞాః.

దెచ్చినది. అనువాదములోని చాలా పద్యములు మూలమునకంటే సుందరముగా వచ్చినవి ఇట సోదాహరణముగా వారి అనువాదములోని కొన్ని విశేషములను నిరూపింతుము.

భద్రాచలక్షేత్ర సమీపమునకు చేరిన వెంటనే కనవడు గోదావరీ నది, శ్రీవారి ఆలయము, తోపలకు వెళ్ళగనే కనవడు సీతాదేవి, స్వామి వారి ఆయుధములు సీతారామస్వామి, లక్ష్మణుడు-ఇల్లు ఈవాతా-వరణమును మన కనులకు కట్టినట్లు వర్ణించిన మూలములోని ఈ పద్యమును తిలకించుడు-

కంటి నదీతటంబు బొడగంటిని భద్రనగాధివాసమున్
గంటి నిలాతనూజ సురుకార్యకమార్గణ శంఖచక్రముల్
గంటిని మిమ్ము లక్ష్మణుని గంటి కృతార్థుడనైతి నోజగ
త్కంటక దైత్యనిర్దళన దాశరథి కరుణావయోనిధి!

ఈ పద్యమునకు ఆచార్యులవారొనర్చిన సంస్కృతానువాదము కడుంగడు ప్రశంసనీయముగా నున్నది. చూడుడు-

అద్రాక్షం తదీనీతటం వసతిరప్యలోకి భద్రాచలే
పృథ్వీజా దద్భుతే త్వదాయుధచయో వీక్షాంబభూవే మయా!
సామిత్రిశ్చ విలోకతః త్వమపి చేత్యేవం కృతార్థోఽభవం
శ్రీమన్దాశరథే! దయాజలనిధే భద్రాద్దిభాగ్యావధే!

మూలమునందు “కంటిని” అను ఒకే క్రియ ఐదుసార్లు ప్రయోగించబడగా అనువాదమున “అద్రాక్షం” “ఆలోకి” “దద్భుతే” “వీక్షాంబభూవే” “విలోకితః” అని నాలుగుక్రియాపదములు ఒక క్రాంతప్రయోగమును చేయబడినవి, దృశిర్ ప్రేక్షణే, లోకృ-దర్శనే, ఈక్ష-దర్శనే అను మూడు ధాతువులకు సంబంధించిన విభిన్నక్రియలను అనేక రూపములలో వైవిధ్యముండునట్లు ప్రయోగించుట ఆచార్యులవారి వ్యాకరణశాస్త్ర పరిజ్ఞానమును చెప్పక చెప్పచున్నది. ఒకసారి ప్రయో-

గించిన రూపమును ఇంకొకసారి ప్రయోగించకపోవుట అనువాదమున కెంతో అందమును సాధించిపెట్టినది.

ఆచార్యులవారు అన్నప్రముగానున్న మూలార్థమును అనువాదమున స్పష్టపరచిన సందర్భములును లేకపోలేదు-చూడుడు-

భ్రమరము కీటకంబుగొని పొల్పడి యుంకరణోపకారియై
భ్రమరముగానొనర్చునని పట్కటజేసి భవాది దుఃఖసం
తమసమెడల్పి భక్తిసహితంబుగ జీవుని విశ్వరూపత
త్త్వమున ధరించుటేమరుదు దాశరథి! కరుణావయోనిధి!

సంస్కృతానువాదము-

అహుర్లోకవిదో ద్విరేఫ వశగం కీటం ద్విరేఫాకృతిం
కిం వాచ్యం భవదుఃఖసంతతితమో నిష్కాపనాహస్కరః!
స్వాభిన్నం వితనోషి మామితి విభో సంక్రామయన్వాన్గుణాన్
శ్రీమన్! దాశరథి! దయాజలనిధి! భద్రాద్రి భాగ్యావధి!

భ్రమరము ఒకకీటకమును దెచ్చి తన గూడిలో పెట్టుకొని యుంకరమును జేయుచు కొన్నాళ్ళకు ఆ కీటకమును గూడ భ్రమరముగా నొనర్చునని భ్రమరకీటక న్యాయము చెప్పుచున్నది. అటువంటప్పుడు భవాద్ధిని మునిగిపోవుచున్న జీవులనుద్ధరించి నీగుణములను సంక్రమింప జేసి సదాపులుగ చేయుచున్నావనుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది.

ఇచ్చట మూలమునందు “భవాది దుఃఖసంతమసమెడల్పి” అని ఉండగా “భవదుఃఖసంతతితమో నిష్కాపనాహస్కరః” అని అనువదించి వన్నెగూర్చిరి. అట్లే “భక్తిసహితంబుగ జీవుని విశ్వరూపతత్త్వమును ధరించుట” అను మూలములోని అన్నప్రమైన కల్పనను

“సంక్రామయన్ స్వాన్ గుణాన్ స్వాభిన్నం విశవోషి” అనినారు. భ్రమర కీటన్యాయమును వైజ్ఞానికులు అంగీకరించరు. అందువల్లనే ఆ అస్వరసను మనస్సునందుంచుకొని “అహః” అనిరి.

ఇట్లే ఇంకొక వద్యమును అనువదించుటలోను శ్రీఆచార్యులవారు మూలమునకంటే ఎంతో గంభీరమగు అర్థమును అతిసంగ్రహముగ స్పష్టముగ అందించినారు. చూడుడు—

తరువులు పూచి కాయలగు దత్తుసుమంబులై పూజగాభవ
చృతణము సోకి దాసులకు సారములౌ ధనధాన్యరాసులై
కరిభటఘోటకాంబర నికాయములై విరజానదీ సము
త్తరణమొనర్చు జిత్రమిది దాశరథీ! కరుణాపయోనిధీ!

సంస్కృతానువాదము—

వృక్షాదాం కుసుమం శలాటుఫలతాం గచ్ఛత్రక్రమాద్భృత్యతే
త్వత్పాదాన్తికగం తదేవ పరివస్యార్థత్వమాపాదితమ్ |
అదౌ ధాన్యగవాది సంపదతులా నిశ్చేయసం స్యాత్తతః
శ్రీమన్దాశరథీ! దయాజలనిధీ! భద్రాద్రి ఖాగ్యావధీ!

చెట్లకు పూసిన పూలు అట్లు చెట్లకే ఉండినచో కాయలగునని మూలములో నున్నది. అనువాదమునందు “శలాటు ఫలతాం” అని కాయలతో అగక వండ్లవరకు వాటి పరిణామము చెప్పబడినది. నీ పాద పూజకొఱకు ఆ పూవులనుపయోగించినచో ఐహికములగు ధనధాన్య-గవాది సంపదల ననుగ్రహించి, చివరి ఆముష్మికఫలమగు నిఃశ్చేయ-సమునుదయచేయును. “విరజానదీ సముత్తరణమొనర్చు” అనుమాటను

నిఃశ్రేయ సముగా పరిణమించుననుట ఎంతో ఉచితముగా నున్నది. అట్లే “పూజగా భవచ్ఛరణముసోకి” అని మూలములోనుండగా “త్వత్వాదాన్తికగం తదేవ పరివస్యార్థత్వమాపొదితం” అని విశదపరచుటలో ఎంతో స్పష్టత కనపడుచున్నది. అనువాదములో “క్రమాత్ దృశ్యతే” అను మాటలుకూడ మూలార్థమును వివరించుచు పాఠకునకు చక్కని అవగాహనను కలిగించుట కుపయోగించుచున్నవి. ఇచ్చట శలాటు స్థానీయములు ఐహికసంపదలు, ఫలస్థానీయము, నిఃశ్రేయ సముని ఆచార్యులవారే వివరించిరి.

3.3.4 కృష్ణశతకము :

భక్తి శతకములలో కృష్ణశతకమునకు గలస్థానము అద్వితీయము. లోగడ చెప్పినట్లు (3.2.4.4) ఈ శతకము భారద్వాజసగోత్రుడు వెంగమాంబ తనయుడునగు నృసింహకవిచే రచించబడినది. ఇందు శ్రీకృష్ణావతార విశేషములు, కృష్ణభక్తుల చరిత్రలు, దశావతార వర్ణనలు, కృష్ణనామ సంకీర్తనఫలము, భక్తులస్వరూపము ఇట్లనేక విశేషములు కందపద్యమున వర్ణించబడినవి. ప్రతి పద్యమునందును నాల్గవ పాదమున కృష్ణ సంబోధనముండును.

ఆచార్యులవారు దీనిని అనువాదము చేసినప్పటికి ఇది స్వతంత్ర రచనవలె కన్పడును. ఉపజాతివత్తమున వారి అనువాదము నడచినది. సంస్కృతశ్లోకములను చదువుచున్నప్పుడు మూలమును చదువుచున్న అనుభూతియే మనకు గలుగును. అనేకచోట్ల మూలమును మించి అనువాదము నడచినది, ఆచార్యులవారికి ఈ శతకముపై కడుప్రీతి అని వినికిడి. ఇచట కొన్ని తెలుగు పద్యములను వాటి అనువాదములను ఒకచోట చేర్చి పరిశీలింతము—

కుదురుగ నీకుక్షినిల్పుకొను నేర్పరివే
విదితంబుగ నా దేవికి
యుదరములో నెట్టులాదిగి యుంటివి కృష్ణా!

యస్మోదరే సన్ని జగన్నిలీనా
స్యమూని చత్వారి దశావ్యనాదే!
కథం స దేవకృదరే స్థితస్త్యం
అణోరణీయానథవాసి కృష్ణ!

పదునాలుగు భువనములను పొట్టలో నిలుపుకొనినవాడను భావమును యచ్చబ్బ ప్రయోగముతో అనువాదమున చెప్పటవలన ఎంతో వాక్పమత్కారము సిద్ధించినది. అట్లే అంతటివాడవైన నీవు ఆ దేవకి పొట్టతో ఎట్లు ఒదిగి ఒదిగి ఉన్నావయ్యా? అని అడుగుట మూలంలో అనువాదంలోకూడా ఉన్నది. అలా ఒదిగి ఉండే శక్తి భగవంతుడైన కృష్ణునకు ఎందువల్ల కలిగినదో అనువాదమున ఆచార్యులవారు వివరించినారు. ఇది మూలమున లేదు. “అథవా అణోరణీయాన్ ఆసి” అని అంటూ అనువాదకులు “అణోరణీయాన్ మహతో మహియాన్” అను ఉపనిషద్వాక్యమును² గుర్తుచేయుచు, ఆయన అణువుకంటే అణువు కావున అలా ఒదిగి ఉండగలిగినాడని చక్కని వివరణను అందించినారు. ద్వ్యణుకోదరి దేవకి, ఆమె ఉదరమున అణురూపియై భగవానుడున్నాడు. ద్వ్యణుకమునందు పతమాణువుండుట న్యాయశాస్త్రసమ్మతమని ఆచార్యులవారు వివరించినారు.³ ఇది ఆచార్యులవారి మూలాశిష్యులైన అనువాద ధోరణి.

1. కృ. శ. 11

2. క. ఉ. 2.20

3. సాహిత్యగోష్ఠి, STGV క్యాసెట్, 18-10-1978

ఆచార్యులవారి అనువాదము మూలమునకుకూడ అందచందముల
అధికముగ నమకూర్చునదైయుండుననుటకు కృష్ణశతకములోని అను
వాదపద్యములు చక్కని ఉదాహరణములు. ఈ పద్యమును గమ
నించుడు-

అంసాలంబిత కుండల

కంసాంతక! నీవు ద్వారకాపురిలోనన్

సంసారి రీతినుండి ప్ర

శంసార్లుడవైతివహహ! జగతిన్! కృష్ణా!

ఈ పద్యమునకు ఆచార్యులవారి అనువాదమొకతూరిపరిశీంపుడు-

త్వం ద్వారకాయాం నివసన్నగర్భాం

బీభ్రన్మనుష్యాన్తర సామ్యమేవ!

విజ్ఞిషీకైస్త్వై రవజ్ఞిషీకైస్త్వైః

స్వస్వాధికారానుగుణం హి కృష్ణ!

భగవదవతారభూతుడగు శ్రీకృష్ణవరమాత్మ ద్వారకయందు
సామాన్య మానవునివలె నుండి వారి వారి ఆత్మ సంస్కారమునను-
సరించి కొందఱిచే భగవంతుని అవతారముగ తెలిసికొనబడినాడు.
ఇతరులచే సామాన్య మానవుడు, గొల్లడని అవమానించబడినాడని
అనువాద సారాంశము.

మూలమునందు “అంసాలంబితకుండల” అను విశేషము ఈ
పదమార్థమును బోధించుటకు ఉపయోగపడదు. కాన అనువాద-

మున వదలివేయబడినది. అట్లే “కంసాంతక” అనువిశేషణ సారమును దీసికొని “అవజ్ఞిషే”¹ అని అనువదించినారు. అలాగే “వ్రశంసార్హుడవైతివి” అనుటకంటే “భగవదవతారుడవుగా తెలియబడితి” వనుట ఎంతైనను ఉచితమని “విజ్ఞిషే” అని ప్రయోగించిరి. “విజ్ఞిషే”² “అవజ్ఞిషే”³ అను ప్రయోగములద్వారా “అన్యైః అన్యైః అనుటద్వారా ఆచార్యులవారికి వ్యాకరణసాహిత్య శాస్త్రములందుగల తలస్పర్శిపాండిత్యము స్పష్టమగుచున్నది. భగవంతుని తెలియుటకు, తెలియలేకపోవుటకు కారణము “స్వస్వాధికారానుగుణం” అని చెప్పట ఎంతో సమంజసముగానున్నది,⁴

మూలములోని అనౌచిత్యములనుకూడా అనువాదమున పరిహరించుచు ఆచార్యులవారి అనువాదము కొన్నిచోట్ల నడచినది. ఉదాహరణకు ఈ క్రింది పద్యమును గమనించుడు—

దుర్జనులగు నృపనంఘము

1. అవజానన్తి మాం ముథాః మానుషీం తనుమాశ్రితమ్ |
పరంభావమజానన్తః మమ భూత మహేశ్వరమ్ |
భ.గీ. 9.11
2. విజ్ఞిషే-వీత్యుపసర్గాత్ జ్ఞా అవబోధనే ఇతి ధాతోః కర్మణి లిటి మధ్యమపురుషైకవచనరూపమిదమ్. బాగుగా తెలిసికొనబడితివని అర్థము.
3. అవజ్ఞిషే-అవీత్యుపసర్గపూర్వకత్వమత్ర విశేషః శిష్టం సమానమ్. అవ అను ఉపసర్గవలన అవమానింపబడితి వను అర్థము లభించినది.
4. సాహిత్యగోష్ఠి S.T.G.V. క్యాసెట్-18-10-78.

నిర్జింపగల దలచి నీవు నిఖిలాధారాః
 దుర్జనులను వధియింపను
 నర్జునురథ చోదకుండవైతివి కృష్ణాః

“కృష్ణా! దుర్జనులగు నృపసంఘము నోడించదలచి నిఖిలా-
 ధారుడవైన నీవు దుర్జనులను చంపుటకు అర్జునునికి రథచోదకుడవైతి
 వని భావము. ఇందు “దుర్జనులగు నృపసంఘము నిర్జింపదలచి నీవు
 దుర్జనులను వధియించుటకు అర్జును రథచోదకుడవైతివనుట”లో ఔచి-
 త్యము కనవడుటలేదు. పైపెచ్చు ప్రాసకొఱకు రెండవసారి దుర్జన
 పదమును పయోగించుట కూడా పునరుక్తి యగుచున్నది. వీటిని పరి-
 హరించుచు “దుష్టశిక్షణ చేయనిదే లోకమున శిష్టులకు రక్షణను కల్పించుట
 సాధ్యముకాదని, నీవు దుష్ట క్షత్రియులను చంపగోరి పార్థసారథివైనా-
 వని” ఎంతో ఉచితముగ అనువాదము చేసినారు. చూడుడు-

న శక్యరక్షో భువి శిష్టలోకః
 శత్రూంస్తదీయానవినాశ్య దుష్టాన్ |
 ఇత్యేవ దుష్ట క్షితిపాన్ జిహ్వాంసుః
 పార్థస్య సారథ్యమువోధ కృష్ణ ||

భగవద్గీతలో తన అవతారప్రయోజనమును వివరించుచు భగ-
 వానుడు చెప్పిన మాటలు ఇచట స్మరణీయములు.2 “శక్యరక్షః”3

1. కృ.శ. 28

2. పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ |

ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే ||

భ.గీ. 4.8.

3. శక్యమైన రక్షణ కలిగి. విలక్షణమైన వ్యాకరణప్రయోగము.

“జిఘాంసుః”! మొదలగు ప్రయోగములు ఆచార్యులవారి వ్యాకరణ శాస్త్రపాటవమును తెలియజేయుచున్నవి.

వటవత్రశాయినీ వర్ణించు తెలుగు పద్యమును ఆచార్యులవారు అనువదించిన పద్యతి ఎంతో రమణీయమైనది. చూడుడు-

కుక్షిని నిభిల జగంబుల

నిక్షేపము చేసి ప్రళయ నీరధి నడుమన్

రక్షక వటవత్రముపై

దక్షత బవశించునట్టి ధన్యుడ కృష్ణా! 2

కల్పావసానే భువనాని సర్వా

వ్యాధాయ కుక్షే జలధౌ శయానమ్ |

వత్రేవటద్రో రమణీయమూర్తిం

ధ్యానామ్యకామం హృదయేన కృష్ణ॥

మూలమునందు ప్రాసకొఱకు నాల్గవపాదమున వేసిన “దక్షత” అను పదమునకు “ధన్యుడ” అను సంబోధనకు అంతగా సార్థక్యములేదు. వటవత్రశాయి యొక్క రూపమును కన్నులకు గట్టుచున్నట్లున్న అను వాదమున “రమణీయమూర్తిం” అనుట సందర్భమునకు వన్నె తెచ్చినది. అట్లే అటువంటిమూర్తిని దర్శించినంతనే హృదయము దానంతట అది ఏకోరిక లేకుండనే ఆయనను ధ్యానము చేయునను సత్యమును అనువాదమునందలి “అకామం” అను పదము అవిష్కరించుచున్నది.

1. జిఘాంసుః=హస్తమిచ్ఛుః జిఘాంసుః.

2. కృ.శ. 33

ఇవట ముండకాద్యుపనిషద్వాక్యములనెన్నింటినో మనముదాహరించు
కొనవచ్చును.¹

పంచేంద్రియముల వెంటబడి విషయలోలుడనై కొన్నిరోజులు
గడిపినాను. సజ్జన సాంగత్యము కొద్దిగా కలిగి నిన్ను ఇప్పుడే తెలిసి
కొనగలుగుచున్నానని మూలమునందలి తెలుగు పద్యము-

పంచేంద్రియ మార్గంబుల
గొంచెపు బుద్ధిని జరించి కొన్నిదినంబుల్
ఇంచుక సజ్జన సంగతి
నెంచుక మిమ్మెఱిగినాడ నిప్పుడె కృష్ణా!²

దీనికి ఆచార్యులవారి సంస్కృతానువాదమును గమనించుడు-

అజననక్తం విషయేషు నిన్యః
కదధ్వనీమం జనమింద్రియాణి
అతీంద్రియం త్యామధునైవ వేత్తి
త్వదృక్త సాంగత్యవశాత్స కృష్ణ!

మూలమునందు తాను పంచేంద్రియవిషయములందు కొన్ని
దినములు సంచరించినట్లుండ అనువాదమున- “ఇంద్రియములు,
శబ్దాదివిషయములందు ఎల్లప్పుడు ఆసక్తుడైన ఇతనిని చెడుమార్గమున
పెట్టినవి. ఇంద్రియ ప్రభావమును తప్పించుకొని అతీంద్రియుడవైన
నిన్ను నీరక్తుల సాంగత్యమువలన ఇప్పుడే ఇతడు తెలుసుకొనగలుగు

1. భిద్యతే హృదయగ్రంథిః భిద్యంతే సర్వసంశయాః।

క్షీయంతే చాస్య కల్మాషి తస్మిన్ దృష్టి వశావరే।

ముం. ఉ. 2.9

2. కృ.శ. 51

చున్నాడు” అని సహేతుకమైన ప్రతిపాదన చేయబడినది. “కదధ్వని” అను ప్రయోగము చాలా విశిష్టమైనది. అనైయాకరణులకు ఇది సాధ్యము కాదు.

భగవంతుని స్మరించినవారికి క్రతువులు, తీర్థయాత్రలు, వ్రతములు, దానములు, చేయకనే పుణ్యము లభించునని తెలుగు పద్యమిట్లు తెలియజేయుచున్నది.

క్రతువులు తీర్థాగమములు
వ్రతములు దానములు సేయవలెనా? లక్ష్మీ
వతి మిము దలచిన వారికి
నకులిత పుణ్యములు గలుగుటరుదా కృష్ణా! 2

ఆచార్యులవారి అనువాదమును పరికించండి-

కిమధ్వరై సీర్థవిగాహనైః కిం?
వ్రతైశ్చ కిం కిం మహితైశ్చ దానైః!
భజన్తి యే త్వాం న భజన్తియే చ
తేషాం చ తేషాం చ రమేశ! కృష్ణ॥

పూర్వార్థమున మామూలుగా సాగిన అనువాదమును ఉత్తరా-
ర్థమున ఆచార్యులవారు చమత్కారపూర్ణముగా మార్చినారు. నిన్ను
సేవించువారికి గాని, సేవించని వారికి గాని అధ్వరములు, తీర్థయాత్రలు
వ్రతములు, దానములు వీడివలన ఏమియు ప్రయోజనములేదు. ఎందు
వలననగా నిన్ను సేవించు వారికి వాటిని ఆచరించకపోయినను

1. కుత్సితః అధ్వా కదధ్వన్. తస్మిన్. “కాః కత్తత్పురుషోఽచి”
(6-3-101) “ఈషద్ధరే చ” (6-3-105) ఇతి కాదేశః!

2. కృ.శ. 56

ఆ పుణ్యము సిద్ధించునుగాన అవి నిష్ప్రయోజనములు. నిన్ను ఆసలే సేవించని వారికి ఇటువంటివాటిని ఎన్నింటిని ఆచరించినను ప్రయోజనములేదు.

అనువాదమున మూడు నాలుగు పాదములలో ఆచార్యులవారి ప్రజ్ఞ వ్యక్తమగుచున్నది. ఈ అనువాదము కొముది కంఠస్థయైనచో భాష్యపరిశ్రమ వ్యర్థము, కొముది కంఠస్థ కాకపోయినను భాష్యపరిశ్రమ వ్యర్థమను ప్రసిద్ధశ్లోకమును జ్ఞాపకము చేయుచున్నది.¹

ఇతరులను యాచించువాడు ఎప్పుడును తక్కువే అగునని నిరూపించుచు పొట్టివాడైన వామనమూర్తివై బలిని మూడడుగులు యాచించితివని తెలుగు పద్యము-

పరులను నడిగిన జనులకు
గుఱుచ సుమీ! యిదియటంచు గుఱుతుగ నీవున్
గుఱుచగనై వేడితి మును
ధర బాదత్రయము బలిని తద్దయు గృష్ణా!²

దానికి ఆచార్యులవారి సంస్కృతానువాదము ఎంతో రమణీయముగనున్నది. చూడుడు-

ప్రహస్యో లఘుః స్యాద్భువి యాచమాన
ఇత్యుద్యహన్వామన రూపమేవ!
పాదత్రయ న్యాసమిమం ప్రదేశం
ఆయాచథాస్త్యం బలిమాద్య కృష్ణ॥

1. కొముదీ యది కంఠస్థా వృథా భాష్యపరిశ్రమః |
కొముదీ యద్యకంఠస్థా వృథా భాష్యపరిశ్రమః॥
“నివేదవా”, భగవాన్ దేవ ఆచార్య, మహాభాష్యమ్,
హర్యానా సాహిత్య సంస్థ, హర్యానా, 1962

2. కృ.శ. 83

మూలమునందు యాచక్షుడు గురుని యనియే యుండగా అనువాదమున దానితోపాటు తేలికగూడ నగునని చెప్పట ఎంతయో యుక్తియుక్తముగా నున్నది.¹

3.3.5 భాస్కరశతకము :

భాస్కరశతకకర్త మారవికవి. దృష్టాంత శతకవాఙ్మయము నందు భాస్కరశతకమునకొక ప్రత్యేక స్థానము కలదు. ఈ శతకము ఆంధ్రదేశమున నుప్రసిద్ధము. దీనికి శ్రీవరదాచార్యులవారి సంస్కృతానువాదము ఎంతో గంభీరముగా సాగినది. చూడుడు-

అంగన నమ్మరాదు తనయంకెట రాని మహాబలాధ్యువే
భంగుల మాయలొడ్డి చెఱుపందలపెట్టు, వివేకియైన సా
రంగధరుం బదంబులు గరంబుల గోయగజేసె దొల్లి చి
త్రాంగి యనేకముల్ నుడువరాని కుయుక్తులుబన్ని భాస్కరా!²

దీని సంస్కృతానువాదమును గమనించుడు-

వశ్యస్యాన్న కదాపి యౌవతజనం కావట్యదోషాన్నదం
భూయిష్టం పురుషం బలేన చ గుణైర్హారం చరంతం చ సః|
మాయాభిర్యతే వశంగమయితుం సారంగధారం పురా
చిత్రాంగీ వినికృతపాణి చరణం మోఘాకరోద్భాస్కరః

“స్త్రీలను నమ్మరాదు, వారు కవటవర్తనులు, వారి అభిలాష నెరవేర్చునిచో ఎంతదీవానినైనా కాల్వారాచుదురు” అను సత్యమును ఈపద్యమున ఎంతో చక్కగ మూలకారుడు వర్ణించినాడు. బానిని అనువాదకులు “కావట్యదోషాన్నదం” “బలేన చ గుణైర్హారం చరంతం” “మోఘా” అను మాటలను అధికముగా చెప్పి మూలములోని

1. తృణాదపి లఘుస్తూలః తూలాదపి చ యాచక్షః|
వాయునా కిం న నీతోఽసౌ మామయం ప్రార్థయేదితి||

సు.ద. భాం పు. 73

2. భా.శ. 2

పోక్తి, అతిశయోక్తి, అసంగని, విషమము, సమము, విచిత్రము, అధికము, అన్యోన్యము, విశేషము, వ్యాఘాతము.

3) శృంఖలాబంధములు : కారణమాల, ఏకావళి, మాలాదీపకము, సారము.

4) తర్కన్యాయమూలకములు : కావ్యలింగము, అనుమానం

5) వాక్యన్యాయ మూలకములు : యథాసంఖ్యము, పర్యాయము, పరివృత్తి, ఫరిసంఖ్య, అర్థావత్తి, వికల్పము, సముచ్చయము, సమాధి.

6) లోకన్యాయ మూలకములు : ప్రత్యసీకము, ప్రతీవము, మీశితము, సామాన్యము, తద్గుణము, అతద్గుణము, ఉత్తరాలంకారం.

7) గూఢార్థ ప్రతీతి మూలకములు : సూక్ష్మ, వ్యాజోక్తి, వక్రోక్తి, స్వభావోక్తి, భావికము, సంస్పృష్టి, సంకసిం.

సోమదేవుని అలంకార ప్రయోగము

అలంకారములలో ఉత్పేక్షాలంకారము సోమదేవునకు చాలా అభివృద్ధిమైనది. ఉత్పేక్షలో ప్రత్యక్షముగా అనుభవించు భావమునకు యదార్థత్వమును తీసికొని వచ్చి పురాణ, ఇతిహాసిక కథాప్రసంగ గర్భితముగావర్ణించుటలో గొప్ప ఉత్కర్ష సంపాదించబడినది. ఉదా॥ మదిరావతీ లంబకమున తరుఖండ పర్ణనమును పరిశీలింపుడు.

తస్య దక్షిణతో గత్వా తరుఖండం వ్యలోకయం॥

సధూమ మివ తాపిచ్చేః సాంగారమివ కింశుకైః 1.-1-90

సజ్వాల మివ చోత్సుల్ల లోహితా శోక వల్లిభిః॥

హరనేత్రానల ప్లష్టం దేహం రతివతే రివ॥ 13.-1-91

అలంకారవిలసితము, అతిసుందరము, అయిన శరీరమునందు ప్రాణ-
ములు లేకపోయినచో దానికి విలువేమున్నది? అలాగే ఎంత పాండి-
త్యమున్నప్పటికి రసజ్ఞులు కాకపోయినట్లైతే ఆ పాండిత్యమునకు
విలువలేకుండా పోగలదు. మూలమునందలి నలపాకము అనువాదమున
భీమపాకమైనది కాని నలభీమపాకములనుకలిపి ప్రయోగించుటవలన
ఒకదానిని పేర్కొన్నచో రెండోవిది ఆయత్మసిద్ధముగనే అందుబాటు
లోనికి రాగలదని మూలకర్త, అనువాదకుల భావమై యుండవచ్చును

అయోగ్యుడు అందలమెక్కగా, యోగ్యుడు గుర్తింపులేకుండా
ఎక్కడో పడివుంటాడు. అది కోతి కొమ్మెక్కి కూర్చుండగా చెట్టుక్రింద
గండభేరుండములు, ఏనుగులు, సింహములు గూర్చున్నట్లుండును.
అంతమాత్రముచేత వాటికి అవమానములేనట్టి యోగ్యునకుకూడా ఎటు
వంటి అవమానములేదని మారవికవి ఎంతో చక్కగా వర్ణించినాడు—

పండితులైనవారు దిగువందగ నుండగ నల్పుడొక్కడు
ద్దండత బీతమెక్కిన బుధప్రకరంబులకేమి యెగ్గుమున్
కొండొక కోతి చెట్టుకొనకొమ్మలనుండగ క్రింద గండభే
రుండ మదేళసింహ నికరంబులు నుండవె చేరి భాస్కరా! !

దీనిని ఆచార్యులవారెట్లు అనువదించినారో చూడుడు—

అసినేష్వర ఏవ పండితవరేష్వర్పోజనో దర్పతః
పీఠి తిష్ఠతి చేత్సమున్నతితమే తేషామవజ్ఞా కథమ్?
శాఖాగ్రం గహనేతితిష్ఠతి తరోః శాఖామృగే హేలయా
నీచైస్సంతి మృగేంద్రహస్తి శరభవ్యాఘ్రాదయో భాస్కరః

ఇచ్చట మూలానతిరిక్తమగు సంస్కృతానువాదము ఎంత సరళముగా సాగినదో గమనించవచ్చును.

ఒకనికి విద్యవలన విభవము సమకూరినదని అందరును ఐశ్వర్యముకొరకు విద్యలనభ్యసించిన మాత్రమున అది అదృష్టములేకనే ఎన్నడికీ లభించదు. చెవిని పెంచుకున్నంతమాత్రమున కర్ణభూషణము లెట్లు ప్రాప్తించును? అని మూలమున తెలుగు పద్యము—

వానికి విద్యచేత సిరివచ్చెనటంచును విద్యనేర్వగా
బూనిన బూనుగాక, తన పుణ్యము చాలక భాగ్యరేఖకున్
బూనగ నెవ్వడోపు సరిపో చెవి పెంచునుగాకదృష్టతా
హీనుడు కర్ణభూషణము లెట్లు గడింపగనోపు భాస్కరా! 1

ఈ పద్యమెంత చక్కగా అనువదించబడినదో పరికించుడు—

విద్యోపార్జనతో జగామ విభవం కశ్చిత్కృతీతీ తరో
విద్యాసాగరపారగోస్తు నియతేస్సాహృద్విన్నా నైతి తమ్!
కర్ణేరంద్ర వివర్ధనం తు సుకరం లభ్యం కథం తుండలం
పర్యాప్తం న హి పౌరుషం ఫలకృతే దైవం వినా భాస్కర!

అనువాదమునందు “కృతీ” అని ప్రయోగించుట ఎంతో సార్థకముగా నున్నది. “విద్యనేర్వగా బూనిన బూనుగాక” అనుమూలమును అంతకంటె పుష్కలమైన అర్థమునిచ్చునట్లు “విద్యాసాగరపారగోస్తు” అని అనువదించినారు “చెవిపెంచునుగాక” అనుమూలమును అంతకంటె స్పష్టముగా “కర్ణే రంద్రవివర్ధనం తు సుకరం” అని అనువదించుట ఎంతో బాగున్నది. మూలమునందలి భావమును అనువాదమున ఇట్లు చొప్పించినారు—

అగమనముకొఱకు ప్రతీక్షించుచుండెను. కాని అతడు రాలేదు, ప్రేమ దావాగ్ని చే భస్మీభూతమైన ఆమె శరీరమునుండి ప్రాణములు వెళ్ళి పోయెను. పిమ్మట రాజు కడనుండి వచ్చిన రాజపుత్రుడు మరణించిన సుషేణును దర్శించెను,

తత్రావశ్యత్ గత ప్రాణాం ప్రియాం తాం కృతమండనామ్
లతా ముత్ఫుల్ల కుసుమాం వాతేనోన్మీలతా మివ,
దృష్ట్వైవ విహ్వలస్యైతాః కుర్వతోంగే వినిర్యయుః
ప్రలాపైః సహ తస్యాపి ప్రాణాః విరహిణః క్షణాత్॥

సుషేణుడు వికసించిన లతాపుష్పము వాయువుచే నిర్మూలించబడినట్లు అలంకరించబడిన ప్రాణములను వదలిన ప్రియురాలిని దర్శించెను. దర్శించిన వెంటనే విహ్వలత్వమును పొందిన అశనిదేహుని నుండి విరహము చే వెలువడిన ప్రలాపములతోపాటు క్షణములో ప్రాణములుకూడ వెడలిపోయెను. సముజ్జ్వల గ్రీష్మ ఋతువర్ణనమును పరిశీలింపుడు.

“త్రామ్య తశ్చ జగామాస్య భీమో గ్రీష్మర్తు కేసరీ।
ప్రచండాదిత్య వదనో దీప్తవద్రశ్మి కేసరః॥
ప్రియా విరహ సంతప్త పాంథ నిశ్వాస మారుతేః।
న్యస్తోష్మణ ఇవాత్మష్టావాన్తిస్త్వ సమీరణాః॥
శుష్య ద్విదీర్ఘ వంకాశ్చ హృదయైః స్ఫుటితైరివ,
జలాశయాద దృశిదే ధర్మలుప్తంబు సంపదః॥
చీరీ చీత్కార ముఖ రాస్తాపహ్లాన దలాధరాః।
మధుశ్రీ విరహస్మార్గైష్వరు దన్నివ పాదపాః॥”

శ్రుతి" అనుటలో శబ్దాబంకారము సిద్ధించినది. ఇచ్చట శ్రీఆచార్యుల వారు ప్రయోగించిన "అధ్యగీష్ఠ"1 "అపాశీత్"2 "అదిత"3 "అభ్యాస్తత్"4 అను క్రియాపదములు వారి వ్యాకరణశాస్త్ర పాండిత్యమును తెలియఁజుచున్నవి. అట్లే క్రియా వైవిధ్యమును వారు జైచిత్యనిర్భరముగ నిర్వహించినట్లు ఎంతో శోభనుకలిగించుచున్నది. "వేదములను అధ్యయనము చేయవలెను. శాస్త్రములను పఠించవలెను. విద్యలను పరిగ్రహించవలెను. మంత్రములను అభ్యసించవలెను". కనుకనే వారు అటువంటి క్రియలను ప్రయోగించిరి.

ఈ సంసారము రోత పుట్టినదయా! నాకు విరక్తిని కలిగించమని ధూర్జటి తన హృదయావేదనను వ్యక్తీకరించు పద్యము—

కాయల్గచె వధూ నఖాగ్రములచే గాయంబు వక్షోజముల్
రాయన్రొవడె తొమ్ము మన్మథ విహారక్లేశ విభ్రాంతిచే
బ్రాయంబాయను బట్టగట్టెదల చెప్పన్ రోత సంసారమే
చేయంజాల విరక్తుజేయగదవే శ్రీకాళహస్తీశ్వరా!5

1. నిత్యముగ అధి పూర్వకమైన ఇజ్ఞాన ధాతువునకు లుజ్జ ప్రథమ పురుషైకవచనము.
2. పఠవ్యక్తాయాం వాచి అను ధాతువునకు లుజ్జ ప్రథమ పురుషైకవచనము.
3. ఆజ్ఞ అను ఉపసర్గమునందుగల, దాల్చి దానే అను ఆత్మనే పది ధాతువునకు లుజ్జ ప్రథమపురుషైకవచనము.
4. అఽ అను ఉపసర్గమందుగల అను క్షేపణే అను ధాతువునకు లుజ్జ ప్రథమపురుషైకవచనరూపము.
5. శ్రీ.కా.శ. 14

తదస్యాభ్యజ్ఞేనో యోజ్యం కణ్డాకోతారునాశనమ్ ।

సర్వక్షారము, అతివిష, ముస్త, దాల్చిని, ఏలవాలుకము, ఇంద్రయన, సోంపు, అగరు, కుష్టము వీటి కల్కంతో తైలం సిద్ధం చేసి అభ్యంగం చేసిన కండు, కోర, క్షత వ్రణములు నశించును.

శిగుమూలమహింస్రాం చ పిష్టా సర్పిర్విపాచయేత్ ।

తేనాస్యాభ్యజ్ఞేయేద్ధాత్రం కుష్టతైలేన వా పునః ॥ 64 ॥

శిగు మూలము, కంటక, పిప్పలి కల్కముతో ఘృతపక్వం చేయవలెను. ఈ ఘృతము లేదా కుష్ట తైలంతో రోగికి అభ్యంగనము చేయవలెను.

ఏతేన విధినా వ్యాధిర్యది నైవోపశామ్యతి ।

కణ్డామద్భిః సదాహైశ్చ మణ్డలైర్విదహేదపి ॥

తతో విరేచనం దద్యాద్రక్తం చాస్యావసేచయేత్ ।

విన్దిర్భుతే దుష్టరక్తే కుర్యాద్రక్తప్రసాదనమ్ ॥ 65 ॥

సఘృతైస్త్రిఫలాకత్ఫైర్మధుకోదుమ్బరాన్నితైః ।

పై చెప్పిన విధానంతో రోగం శాంతించనిచో కండూ, దాహ, మండలములు ఉన్నచో రోగికి విరేచనం చేయించవలెను. రక్తమోక్షణము చేయవలెను. తరువాత యష్టిమధు, ఉదుంబర, ఘృతయుక్త త్రిఫలా కల్కంతో రక్తప్రాసారణము చేయవలెను.

ఇతి వాతాదిజానాం తే వైసర్వాణాం చికిత్సితమ్ ॥

సమాసవ్యాసయోగైశ్చ పృథక్త్వేన చ కీర్తితమ్ ।

ఏతదేవ చ సంస్కృత్యం సంస్కృష్టేషు ప్రయోజయేత్ ॥ 66 ॥

ఈ విధంగా నేను సంక్షేపముగా విస్తారముగా వాతాది విసర్పముల చికిత్సను వర్ణించినాను. సంస్కృత్య దోష విసర్పములో ఇదే చికిత్సను సంస్కృత్యముగా చేయవలెను.

యవాన్నం శాలయో ముద్రా మసూరాః సహరేణవః ।

భోజనార్థే పురాణాః స్యుర్వ్యాళ్లాశ్చ మృగద్విజాః ॥ 67 ॥

విసర్పములో పథ్యము భోజనములో పురాతన యవాన్నమును శాలి

అశ్రూతుం స్వవితుం విలోకితుమపి స్రష్టుం గ్రహితుం ధ్వనిం
జంతూన్ కిం సృజసి త్వదీయ భజనాయాకుర్వతః తాఃక్రియాః
నూనం త్వేష తచేంద్రజాల మహిమా కాలాతివాహం నిజం
ప్రేప్సోః స్వీయ వినోదనేన కిమతః శ్రీకాళహస్తీశ్వరః

పంచభూతముల క్రమము మూలమునందు పొదించలేదు. కాని
అనువాదమున అది పొదించబడినది. సృష్టివి, జలము, తేజస్సు,
వాయువు, అకాశము అను భూతముల గుణములను అశ్రూణించి, అస్వా-
దించి, దర్శించి, స్పృశించి, వినుటకేనా ఈ జీవులను సృష్టించినది. అని
అనువాదమున పేర్కొనబడినది. “మాయావిద్య” అనునది “ఇంద్రజాల
మహిమా” అని వివరించబడినది, “కాలాతివాహం” అని ప్రొద్దుపుచ్చుట
చెప్పబడినది. ఇట్లు మూలమునకు తగ్గకుండా అనువాదమును చేసిరి.

3.3.7 గాయత్రీ నీతిగీతావళి :

మచిలీపట్టణములోని హిందూ కళాశాలలోన్నత పాఠశాలలో ప్రధా-
నాంధ్రాధ్యాపకులుగా పనిచేయుచున్న అద్దేవల్లి లక్ష్మణస్వామి గారు
హిందీ సాహిత్యములోని కొన్ని విశిష్టభావనలను తీసికొని తెలుగు
పద్యములను వ్రాసి “శ్రీగాయత్రీ నీతిగీతావళి” అను పేర 1957లో
ప్రకటించిరి. ఇందులోని పద్యములు రసహృద్యములై పిన్నలకు పెద్దలకు
కూడా నీతిని బోధించ జాలినవి. విలక్షణమైన ఆ భావనలకు ముగ్ధులైన
శ్రీవరదాచార్యులవారు అదే సంవత్సరము ఆ పద్యములను సంస్కృ-
తమున అనువదించి “గాయత్రీ నీతిగీతావళి” అను పేరుతోనే ప్రక-
టించిరి. మూలము అనువాదము సరిసమానముగా నడచినవి, ఇచ్చట
కొన్ని పద్యముల అనువాదములెంత మధురముగా సాగినవో సోదా-
హరణముగ నిరూపింతును.

తాలు రువ్వెడు దుష్టజనాలిపైన

నామ్ర మిసుమంత కినియక యమ్మతసదృశ

ఫలములందిచ్చి సంతోషపఱచు సతము

భువిని సజ్జను డద్దాని బోలుగాదె!

మూలములోని భావము సరళసుందరము. దీని అనువాదమును గమనించుడు—

పాషాణైః ప్రహరతే న్వం సహకారో న కువ్యతి |

ఫలం చ మధురం దత్తే తాదృశః ఖలు సజ్జనః ||

మూలమునందు అమమనియేకలదు. కాని అనువాదమున తియ్య మామిడిపెట్టు అను అర్థము వచ్చునట్లు “సహకారః” అని ప్రయోగించుట ఎంతో సమంజసముగా నున్నది. రాళ్ళపెట్టులు తినికూడా మధుర ఫలములు నిచ్చుననుటలో వైశిష్ట్యము కలదు. అందువలననే అను— వాదమున “మధురం” అని ప్రయోగించిరి. అట్లే ఇంకొక సందర్భమును పరిశీలించుడు.

ఏ వస్తువునెక్కడ ఉంచవలెనో తెలిసికొని దానినక్కడ ఉంచ వలెను. కళ్ళకుపెట్టుకొను కాటుకను కాళ్ళకు, పెదవికి పెట్టుకొను చాదును నేత్రములకు పెట్టుకొనవచ్చునా? అని ఎంతోచక్కని భావమును తెలియ జేయు ఈ పద్యమును చూడుడు—

ఏది యొక్కడనుండిన నింపుగూర్పు

నదియ యొక్కడనుంట ముఖ్యంబు, నేత్ర

ములకు బెట్టెడు నంజనమును బదంబు

లకుచు బెదవుల జాదు నేత్రముల కగునె.²

1. గా.నీ.గీ. 3

2. అందులోనే. 27

దీనిని ఆచార్యులవారు సంస్కృతమున నెట్లనువదించినారో
గమనింతము-

యత్ర యచ్చారుతాహేతుః తత్తు తత్రైవ నిక్షిపేత్ |

సార్వ్యం నేత్రాంజనం పాదే నేత్రే వాధర వర్ణకమ్ ||

మూలములోని ముఖ్యంబు అను పదము అనువాదమున వదలి
పేయబడినది. “నిక్షిపేత్” సార్వ్యం “అనుటలో విధి కనపడుచున్నది.
అట్లే “అధరవర్ణకం” అను ఎంతో విశిష్టమైన ప్రయోగము ఇచ్చట
చేయబడినది.

3.3.8 శ్రీనరసింహ శతకము :

శేషవృకవి ధర్మపురీతుడగు శ్రీనరసింహస్వామిని సంబోధించుచు
రచించిన శతకము నరసింహ శతకము. నరసింహ శతకములెన్నియు-
న్నను ధర్మపుత నివాసియగు నరసింహునిపై రచించిన ఈ శతక-
మునకు ఎంతో ప్రాముఖ్యము వచ్చినది. ఇందులకు కారణము ఇందు-
లోని ప్రతిపద్యమునందుగల భక్తి, విరక్తి, తత్త్వచింతన, ఆర్తి, నీతి
మొ॥ లక్షణములు, ఈ శతకమును సర్వజన ప్రിയమొనర్చినవి,
కనుకనే శ్రీవరదాచార్యులవారు ఈ శతకమును సంస్కృతమున అను-
వదించిరి. మూలమునందలి పద్యములన్నియు పండినకవి అను-
భవమునకు తార్కాణములైతే అనువాదమునందలి శ్లోకములన్నియు
కవితకు, పాండితికి, అనుభవమునకు, మణి-పూసలవంటివి. కొన్ని
మూల పద్యములను వాటి సంస్కృతానువాదములను చూపి శ్రీఆచా-
ర్యులవారి అనువాద వైదగ్ధ్యమును నిరూపింతును.

తల్లిగర్భమునుండి ధనముతేడెవ్వడు

వెళ్ళిపోయెడినాడు వెంటరాదు

లజ్జాధికారైస లవణమన్నయెకాని

మెరుగు బంగారంబు మ్రింగబోడు

విత్తమార్జనచేసి విజ్ఞప్తిగుణకాని

కూడబెట్టిన సొమ్ము కూడ రాదు
పొందుగా మరుగైన భూమిలోపలబెట్టి
దాన ధర్మములేక దాచి దాచి

తుదకు దొంగలకిత్తురో దొరలకవునా
తేనే జుంటిగ లియ్యవా తెరువరులకు
భూషణవికాన శ్రీధర్మపుర నివాస
దుష్టసంహార! నరసింహ! దురితదూర!!

మూలము సీసపద్యములో నున్నది. శ్రీఅచార్యులవారు ప్రతి
పద్యమును మూడు ఉపజాతివృత్తములలో సంస్కృతమున అనువ-
దించిరి. అనువాదము అనువాదమువలెకాక స్వతంత్రగ్రంథమువలె
సాగినది. చూడుడు—

స్వమాతృగర్భార్థనమాహరేత్క
నయేచ్ఛ తత్ స్వేన సమం మృతౌ కః॥
క్షాణన్నమేవాత్తి జనస్సలక్షో
న కాంచనం వా న మణీన్ స భుంక్తే॥

పితృర్జనార్ధర్వమదౌ భవేతాం
నాత్మానమన్వేష్యతి సంశితం స్వమ్॥
ఆదాన సంవర్ధిత పితృమన్త
ర్నిభాయ భూమౌ పరిరక్ష్యతే యత్॥

తచ్ఛౌరసాత్ స్వాద్ధరణీశసాద్వా
మధ్వస్యగం స్వాత్ మధుమక్షికాత్తమ్॥
శ్రీరమ్య ధర్మాఖ్య పురాధిదేవ
రంహో హతాంహో నరసింహదేవ!

తెలుగులో ప్రతి పద్యమునందును మకుటము ఇట్లున్నది-

భూషణ వికాసః శ్రీధర్మపుర నివాసః
దుష్టసంహార నరసింహః దురితదూరః

సంస్కృతానువాదమునందలి మకుటము ఇట్లున్నది-

శ్రీరమ్య ధర్మాఖ్య పురాధిదేవః
రంహో హణాంహో నరసింహదేవః

మూలమునందు ఈ పద్యము తెలుగునాట సుప్రసిద్ధమైనది. ధన మెంతగొప్పదైనను పుట్టినపుడు తెచ్చేదిగాని పోవునప్పుడు తీసికొని వెళ్ళేదికాని లేదు. ఇది మధ్యలో పోవునది మాత్రమే. శాశ్వతమైనదికాదు ఎన్ని లక్షల రూపాయలు గడించినను మానవుడు తినునది ఉప్పు కలిసిన (కూరలతో) అన్నమే కాని బంగారమును ఎవ్వడూ మింగేది లేదు. సొమ్ము కూడ బెట్టి నేనింతడబ్బుకలవాడినని విజ్ఞప్తిగవలసినదేగాని చనిపోయినప్పుడు వాడివెంట చిల్లిగవ్వైనా వెళ్ళదు. విదానధర్మమూ చేయక నేలలో పోతిపెట్టి, దాచిదాచి, తేనెటీగలు తేనెనుదాచి ఎవరికో ఇచ్చినట్లు చివరికి దొంగలకో. ప్రభువులకో అప్పగించుట అగునుకాని, లోభిమూసపుడు తనకుతాను అనుభవించి ఇతరులకు ఇచ్చి రూనిని సార్థక్యమును కలిగించలేదు.

ఈ పద్యంలో ఎంతో సత్యాన్వేషణ కనపడుతుంది. శ్రీఆచార్యుల వారు తమ అనువాదమున కొంతమెరుగులు దిద్దినారు. “మెరుగు బంగారంబు” అనుదానిని ఉపలక్షణం లాగా తీసికొని “న కాంచనం వా న మణీస” అని అనువదించినారు అట్లాగే “విజ్ఞప్తిగలు” అనుదానిని “గర్వమదౌ భవేతాం” అనుట ఎంతో సమంజసముగానున్నది. ధనగర్వము ధనమదమనునవి లోకప్రసిద్ధములు వాటిని దృష్టిలోనుంచుకొని “గర్వమదౌ” అనినారు. “దొంగలక్షత్తురో” అనునది అంత సమంజసముగా లేదని

“చోరసాత్”! “ధరణీశసాత్” అను చక్కని ప్రయోగములను చేసినారు. దొంగలకు రాజులకు మనమివ్వవలసిన పనిలేదు. వారే లాగివేసి కొందురు. కనుక ఈ ప్రయోగములు సరిపోయినవి.

ఇట్లు ఆచార్యులవారు చక్కని చిక్కని భాషలో మంచి వ్యాకరణ ప్రయోగములతో ఈ శతకమును అమవదించిరి.

మానవసమాజమున అధికముగా కనపడు తప్పులను తప్పిదములను ఆత్మాశ్రయముగా శతకకవి అభివర్ణించును. ఈ ధోరణి శేషప్పకవిలో హెచ్చుగా కనపడుచున్నది. చూడుడు-

అతిశయంబుగ గల్గలాడ నేర్పితిగాని

పాటిగా సత్యముల్పులక నేర

సత్కార్య విఘ్నముల్పులువ నేర్పితిగాని

యిష్టమొందగ నిర్వహింప నేర

నొకరి సొమ్ముకు దోసిలాగ్గ నేర్పితిగాని
చెలుపుగా ధర్మంబు సేయ నేర

ధనములియ్యంగ వద్దనగ నేర్పితిగాని
శీఘ్రమిచ్చేటట్లు చెప్పనేర

పంకజాతాక్ష నేనెంతో పాతకుడను

తప్పులన్నియు క్షమియింపు తండ్రివీనె

1. చోరసాత్: చోరాధీనమిత్యర్థః “తదధీన వచనే” (5.4.54)

ఇత్యనేన సూత్రేణ సాతి: స్వాత్యభ్యుత్పత్తిభి: సంపదా చ యోగే.
ధరణీశసాత్: ధరణీశాధీనమిత్యర్థః.

భూషణ వికాస! శ్రీధర్మపుర నివాస!

దుష్టనంహర! నరసింహ దురితదూర!|

ఈ వద్యమును చదివి ఎటు చూసినప్పటికి దీనికి లక్ష్యభూతు మనకు వక్కనే సాక్షాత్కరిస్తారు. ఇది ఈ నాటికి పెరిగిపోతున్న ద స్వభావము. దీనిని ఆచార్యులవారి భాషలో చూడండి -

అభ్యాస్తమాభ్యాతు మనత్యవాచో
నాచిన్తయం భాషితుమేక సత్యమ్|
సత్కార్య విఘ్నచరణం వ్యతాని
నాకారి కించిజ్జనతోవకారి||
వర్యగ్రహీషం వరకీయమర్థం
న వర్యచైషం స్వధనప్రదానమ్|
దానం పరేషాం న మయా విషేషే
న దావనే తైర్విదధే మయాల్యమ్||

పంకేరుహ్లాన్ని మహాపరాధః
క్షమస్య పాపాన్యఖిలాని దేవ
శ్రీరమ్య ధర్మాఖ్య పురాధిదేవ
రంహో హతాంహో నరసింహదేవ||

మూలమునందలి “సత్యముల్పలుకనేర” అను స్థానమున వీరి వచనముతో ఒక్క సత్యమును కూడా పలుకవలెనని చింతించనేలేదని “భాషితుమేక సత్యం” అనుట ఎంతో ఉచితమునున్నది. అట్లే “వ్యతాని

1. న.శ. 24

2. “వి” అను ఉపసర్గముందుగల తను=విస్తారే అను ధాతువున కర్పార్థక లుజ్ ప్రథమపురుషైకవచనము.

కల్కం కలిపి లేపము చేయవలెను. శ్వేత ఏరండ, ధాతకీ, పాటల, రాస్నాక్వాధము లేదా ఉష్ణ జలముతో పరిషేకము చేయవలెను. దేవదారు రాస్న మయూర మజ్జ, లేదా బిల్వ దేవదారు, మామిడి, ముక్తి ఫలము, లేదా బల, అతిబల బిల్వముల, దేవదారు, ఆనూష్ఠి మజ్జతో సిద్ధము చేయబడిన తైలము అభ్యంగనమునకు ప్రయోగించవలెను. ఇది వాతిక చర్మదళ చికిత్స చెప్పబడినది.

అథ పైత్తికే వక్ష్యామః : తద్యథా - ధాత్రీం స్నేహాభ్యజ్ఞోపసన్నాం వమనవిరేచనేనోపక్రమేత్, నిమ్బాదకపిప్పలీకల్పేన వామయేత్ పిప్పలీలవణయుక్తేన వా దోషనిర్హరణార్థం, మృద్వీకేక్షురసాభయాదిభిర్విరేచయేన్నృద్వీకామలక- సంయోగేన వా ఆరగ్వధఫలమజ్జకషాయసంయుక్తేన వా క్షీరేణేతి యథాబలం వీక్ష్య! సంసర్గం కారయేద్యవాగ్వా యూషకృతాకృత విధానేన వా । కాశ్మర్యమధుకపరూషకశీతపాక్య ఇతి కృత్వా సుశీతం శర్కరామధులిఖితం కషాయం పాయయేత్ స్తన్యశోధనార్థం, పయస్యాసారివామృతామధూకమ్మృద్వీకానాం కషాయం శర్కరాయుతం చేతి । ప్రపాణ్ణ రీకసారివోశీరచందనకల్కః స్తనాలేపః, మధుకక్షీరశుక్లాచందనరసాజ్జనతుల్లయుతః ప్రదేహః, యష్టిమధుకచందనకల్కో- వా, మధుకచందనభద్రముస్తామజ్జేష్ఠారసాజ్జనకల్కో- వా, రసాజ్జనసారివామధుక- చందనోశీరకల్కో- వా, కకుభోదుమ్బరాశ్వత్థపటనలమూలశాలూకవజ్జలకల్కో- వా ఘృతయుతః, విశమృణాలపద్మకమజ్జేష్ఠాపద్మరసాజ్జనకల్కో- వేతి । మధుకమధుషర్ణ్వేదేషవేతనశతావరీనలమూలకదలీకుశశాశవద్మోత్పలేక్షువిదారీవటో- దుమ్బరత్పర్ణమ్బాకువీబ్బికా మధురా చేత్యేతాని జలాధతే పక్త్వా చతుర్భాగావశేషే ఘృతప్రస్థం పాచయేత్ కషాయద్విగుణక్షీరేణ సగర్భః స్యాన్నృజ్జేష్ఠావితూర్ణకపయ- స్యాధాతక్యశీరచందనక్షీరకాకోలీప్రపాణ్ణరీకక్షీరశుక్లాతాలీనమృద్వీకేతి సుపిష్టం విదధ్యాదేతేన సిద్ధేనాభ్యజ్య లతతోఽవచూర్ణయేత్లోద్రమధుకదారుహారిద్రా- మలకీతృప్తత్రచూర్ణేనైతేనేత్యేవమ్, అస్మాజ్జ్వరదాహరాగపాకత్రణాదయశ్చోప- శామ్యంతీతి పిత్తచర్మదల చికిత్సితముత్తమమ్ ॥ 16 ॥

పైత్తిక చర్మదళ చికిత్స :- ధాత్రీకి స్నేహాభ్యంగనము చేసి వమనం చేయవలెను. దోష నిర్హరణము కొరకు వేప కషాయములో పిప్పలీ కల్కం కలిపి, లేదా పిప్పలీ, లవణం ద్వారా వమనం చేయించవలెను. రోగి బలానుసారము, ద్రాక్ష ఇక్షు రసము

అందులో చిన్న పాదముద్రలుగల స్త్రీని కుమారుడు, పెద్ద పాదముద్రలుగల స్త్రీని తండ్రి వివాహము చేసుకొనవలెనని తలంచిరి. పిమ్మట వారిని కలిసికొని తమ నగరమునకు తీసుకొని వెళ్ళిరి. పెద్ద పాదముద్రలుగల స్త్రీ కుమార్తె, చిన్న పాదములుగల స్త్రీ తల్లిగా నుండెను. వారు విధించుకొన్న షరతు ప్రకారము కుమార్తెను తండ్రి తల్లిని కుమారుడు వివాహము చేసుకొనిరి. వారికి పుత్రపౌత్రాది సంతానము కలిగెను. కుమారునివలన, తండ్రివలన కలిగిన సంతానం ఈభయ పక్షములవారు ఒరరికొకరు ఏమగుదురని బేతాకుడు ప్రశ్నింపగా త్రివిక్రమసేనుడు ఈ చిక్కు ప్రశ్నలకు సమాధానము చెప్పజాలకపోయెను.

ఏవ బేతాళ కథలో ప్రసేనజిత్తును రాజు ముగ్గురు బ్రాహ్మణులకు భోజనశయ్యాతిధ్యములను కల్పించగా వారిలో “భోజనచంగుడు” శ్మశాన భూమిలో వండిన ధాన్యపు భోజనమని భోజనమును సహింపలేదనెను. “నారీచంగుడు” వడకగదిలో నారకన్యను చూచి మూర్ఛపోయి మేకపాలతో పెరిగినకన్య ఈమె అని తిరస్కరించెను. “తూలికా శయ్యా మందిరములో 7 దూది వరుపుల క్రిందనున్న వెంట్రుక నొప్పిగా ఉన్నదని రోదించి ఆ శయ్యను నిరాకరించెను. వారి సూక్ష్మజ్ఞానముచే రాజు ఆశ్చర్యచకితుడై ముగ్గురి బ్రాహ్మణులకు మూడు లక్షల బంగారు నాణెముల నిచ్చి వంపెను.

శశాంకవత్రీ లంబకములో శంఖదత్తు కథలో శంఖదత్తుని గంగా ప్రవాహములో తిమింగలము మ్రింగెను. శంఖదత్తుడు దానికడుపులో ప్రవేశించి ఆకలి బాధకు తట్టుకొనలేక దాని మాంసమును కత్తితో కోసి తిని కాలము గడుపుచుండెను. ఒకనాడు తిమింగలము నదీ

వరికించినచో ఆచార్యులవారి విశిష్టమైన అనువాదభోరణి విశద-
మగుచున్నది.

3.3.9 ఆంధ్రనాయక శతకము :

కృష్ణజిల్లాలోని శ్రీకాకుళక్షేత్రమును అధివసించియున్న ఆంధ్ర-
విష్ణువును నిందాస్తుతి చేయుచు కాసుల పురుషోత్తమకవి చేసిన రచన
ఆంధ్రనాయకశతకము. పేరు విచిత్రముగా నున్నది. కవితకూడ చిత్ర
విచిత్రమైన వక్రోక్తులతో, నిందాస్తుతులతో నలరారుచున్నది. దీనికి
శ్రీఆచార్యులవారొనర్చిన సంస్కృతానువాదము ఎందఱి ప్రశంసలకో
పాత్రమైనది. కొన్ని సందర్భములయందు మూలము అనువాదము
సోదీపదుచున్నట్లుండును-చూడుడు.

భిల్లాంగనా దంతపీడిత ఫలభుక్తి

హేయంబు దోచలేదింత నీకు

సక్రందనాత్మజ స్వందన సారధ్య

మెరుసుగా దోచలేదింత నీకు

గోపాలకానేక గోవత్సపాలనం

బెగ్గుగా దోచలేదింత నీకు

ప్రజ బాలికాముక్త వస్త్రోపహరణము

హీనమై తోచలేదింత నీకు

నుచ్చనీచంబు తెలుగక నిచ్చజేయు

చేష్టలివి భక్తహితమతిజేసి తండ్రు

చిత్రచిత్ర ప్రభావ దాక్షిణ్యభావ

హతవిమతజీవ! శ్రీకాకుళాంధ్రదేవ!

మూలమునందలి మకుటమును అనువాదమున ఇట్లు మార్చిరి—

చిత్రప్రభావ ప్రథితాంధదేవ!

శ్రీకాకులేశ! క్షపితాఘలేశ!

పైపద్యమునకు సంస్కృతానువాదమును పరికింపుడు—

ఖిల్లాంగనా భుక్త సముజ్జితేషు

ఫలేషు నాసీత్తవ హేయభావః!

ఇంద్రాత్మజస్యందన సారథి త్వం

న నింద్యమీషత్ భవదీయదృష్టే॥

గోపాల గోపాలన మల్పితోఽపి

నాచిన్తయత్వం ప్రవిగీతకర్మ!

సిష్టాసు గోపీ వసనావహరే

నావద్యతా బుద్ధిరుదేతి తే నృ॥

గుణగుణజ్ఞాన విహీనచేష్టాః

భక్తార్థమేతా ఇతి తు బ్రువన్తి

చిత్రప్రభావ! ప్రథితాంధదేవ!

శ్రీకాకులేశ! క్షపితాఘలేశ!

అనువాదము సరళముగా సుందరముగా సాగినది. అనువాదమున
“బ్రువన్తి” అనుక్రియను ప్రయోగించి అస్వారస్యమును సూచించినారు

శ్రీమహావిష్ణువును నిందాస్తుతిచేయు నీ క్రింది పద్యము ఆంధ్ర-
నాయకకళతకమున సుప్రసిద్ధమైన పద్యములలో నొకటి—

ఆలు నిర్వాహకురాలు భూదేవియై

యఖిల భారకుడను నాఖ్యదెచ్చె

నిష్టనఁవన్నురాలిందిర భార్యయై

కామితార్థదుడన్న ఘనతదెచ్చె

గమలగర్భుడు సృష్టి కర్తనూజుడై
 బహుకుటుంబకుడన్న బలిమిదెచ్చె
 గలుష విధ్వంసిని గంగ కుమారియై
 పతిత పాపనుడన్న ప్రతిభదెచ్చె

నాండుబిడ్డలు దెచ్చు ప్రఖ్యాతిగాని
 మొదటినుండియు నీవు దామోదరుడవే
 చిత్రచిత్రప్రభావ! దాక్షిణ్యభావ!
 హత విమతజీవ! శ్రీకాకుళాంధ్రదేవ!'

ఈపద్యమును శ్రీవరదాచార్యులవారు సంస్కృతీకరించిన తీరు-
 తెన్నులు గమనించుడు-

విశ్వంభరాయాం మహితే కలతే
 తైలోక్య భరేతి భవాన్ ప్రసిద్ధః!
 దారైశ్చ లక్ష్మ్యైః సంతాపితా నంపదా తే
 కామప్రదాతేతి యశస్త్యమావః॥

ప్రజాపతౌ ప్రష్ఠరి తే తనూజే
 జగత్కుటుంబీత్యభిదా తవానీత్|
 వినాశితాఘా తనయా చ గంగా
 పాపాపహత్వం భవతశ్చకార॥

దారాత్మజాపాదిత కీర్తిమాంస్త్యం
 దామోదరో జన్మన ఆదితోఽపి!
 చిత్రప్రభావ ప్రథితాంధ్రదేవ
 శ్రీకాకుళేశ! క్షపితాఘలేశ!॥

నస్తమీ ప్రయోగములతో మూలమునందలి భావము చెడకుండా ఆచార్యులవారు చేసిన అనువాదము అభినందనీయమైనది. అనువాదమున కొన్ని అనౌచిత్యములు పరిహరింపబడినవి. మూలమున “అఖిల భారకుడు” అను పదము కవిహృదయము నావిష్కరించలేకపోయినది. విశ్వంభర నీ భార్య గనుక నీవు త్రైలోక్య భర్తగా ప్రసిద్ధినందినా-వనుట ఎంతో బాగున్నది. భార్యశబ్దము మూలమునందున్నది. అది సందర్భమునకు తగినట్లు లేదని “దారా” శబ్దము ప్రయోగించినారు. “కమలగర్భుడను” మూలమునందలి ప్రయోగము నిరర్థకమైనది. కానీ అనువాదమున “ప్రజాపతి” అనుప్రయోగము ఎంతో గంభీరమగు అర్థమును అందించుచున్నది. “ప్రతిభదెచ్చె” అనుటకన్న “యశస్త్య మాపః” అనుట ఎంతైనా యుక్తముగా నున్నది. “దారాత్మకాపాదిత కీర్తి” అను సమాసము ఎంతో చక్కగా కుదిరినది. మూలములోని “తెచ్చు” అను క్రియకంటే “ఆపాదిత” అనుట ఎంతో సుందరముగా నున్నది.

ఇట్లు శ్రీవరదాచార్యులవారు ఎనిమిది సుప్రసిద్ధశతకములను ఒక పద్య సంకలనమును తెలుగునుంచి సంస్కృతమునకు అనువదించి అనువాదకవిజామార్గమునగూడ లబ్ధప్రతిష్ఠులైరి. మూలమునకంటె అనువాదమున కవి హృదయమునకు మెరుగులుద్దిబడినవి. మూలములోని తెలుగుభాషయొక్క ప్రమాణమునకంటె అనువాదమునందలి సంస్కృత భాషయొక్క ప్రమాణము చాల ఉన్నతమైనదని ఎందఱో కవివండితులు ఆచార్యులవారిని ప్రశంసించిరి.

4 చతుర్థాధ్యాయము

4.1 శ్రీవరదాచార్యులవారిపై జాతీయోద్యమప్రభావము :

ఇరువదవ శతాబ్దపూర్వార్థమున జీవించిన భారతీయులపై గాంధీ మహాత్ముని ప్రభావము, ఆయన తన సహచరులతో కలిసి నడిపిన జాతీయోద్యమప్రభావము ఏకాంతో ఉండకతప్పదు. గత శతాబ్దాంతమున అబ్బజన్ములైన శ్రీవరదాచార్యులవారిపైన మహాత్ముని ప్రభావము జాతీయోద్యమ ప్రభావము ఓపినంత కలదు.

ఇంతకుముందు అధ్యాయములలో వారి వ్యక్తిగత జీవితము నందును సౌరస్వతజీవితమునందును రచనలయందును జాతీయోద్యమ ప్రసక్తినిరేఖామాత్రముగ తీసికొని వచ్చితిని. అది సందర్భము కాదు గనుక సంక్షిప్తముగ దానిని ప్రస్తావించి విడిచితిని. ఈ ప్రకరణమున ప్రత్యేకముగ ఆచార్యులవారి జీవితముపైన రచనలపైనను సమకాలీనోద్యమములప్రభావమెంతవఱకు కలదని నిశితముగ పరిశీలింతును.

4.1.1 జీవితము :

పూర్వపు అధ్యాయములో చెప్పినట్లు (1.1.1.2) శ్రీవరదా చార్యులవారు ఆగర్భ శ్రీమంతులైన జమీందారి కుటుంబమున జన్మించినను అతిసామాన్యమైన జీవితమును గడిపినారు. ఆడంబరములు, అట్టహాసములు వారికి నచ్చెడివికావు. జీవితము సామాన్యముగను భావనలు సమున్నతముగను ఉండవలెనని వారి నిర్ణయము. 1914వ సంవత్సరము నాటికే మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలో చదవుకొని అత్యున్నతమైన ఎమ్. ఏ (ఆనర్స్) పరీక్షలో సర్వప్రథములుగ ఉత్తీర్ణులయ్యును, వారిమనస్సు పాశ్చాత్య నాగరికతా విషయము మూర్ఛితముగాక జాతీయభావనా పరిమళ సముల్లాసితమైనది. భారతమాతను దాస్యశృంఖలలనుండి విముక్తి నొనర్చుటకు గాంధీమహాత్ముడు చేపట్టిన ప్రతి ఉద్యమము వారిపై కొంత ప్రభావమును చూపినది. అసలు మహాత్ముని ప్రభావము వారి జీవితముపైనను వారి రచనలపైనను చాలా హెచ్చుగా కలదు. ఈ ప్రకరణమున దానిని సంగ్రహముగ విశ్లేషింతును.

4.1.1.1 వేష-భాషలు :

తెల్లవారిని తన సత్యాగ్రహస్థ్రముతో ఈ దేశమునుండి పారద్రోలి భారతజాతికి స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించుటకు మహాత్ముడు ద్యమించెను. ఆయన తన ఉద్యమమును అనేకరూపములలో సాధించుటకు ప్రయత్నించెను. అందు విదేశీవస్తుబహిష్కరణమొక మార్గము. స్వదేశీ వస్తువులనే భారతీయులు వయోగించవలెను రాత్నముతో నూలుతీయుట ప్రతి భారతీయునకు ఒక పవిత్ర యజ్ఞమయ్యెను. దీని ప్రభావము ఆచార్యులవారిపై ఎంతగనో కలదు. వారి వేషము నిర్మలమై స్వచ్ఛమైన తెల్లటి ఖాదీబట్టలతో సర్వజనాకర్షణీయముగా నుండెడిది. వంచ, జుబ్బాపైన ఉత్తరీయము, ముఖమున శ్రీవైష్ణవచిహ్నములగు ఉర్వ-

పుండ్రములు గోష్పాదమంత వెనుక జుట్టు, కాళ్ళకు ఆకు చెన్నులతో వారు ప్రెసిడెన్సీలో చదువుకొనునాటినుండి చివరివఱకు ఒకే వేషముతో నుండెడివారు భారతీయ సంప్రదాయమును తాను గౌరవించి, ఇతరులచే కూడా గౌరవింపజేయవలెనను పట్టుదల వారిలో దృఢముగా నుండెడిది.

దేశమునందు అత్యున్నతమైన ఎమ్.ఏ. (ఆనర్స్) పట్టభద్రులైన వృత్తికిని, పాశ్చాత్యపండితులవద్ద, హూణభాషను నేర్పినవృత్తికిని, వారికి దైవవాణియైన సంస్కృతభాషపైకల మక్కువ హాణిపై లేనేలేదు, సరిగదా వారిదృష్టిలో ఇంగ్లీషుభాష దేవవాణికి సేవచేయవలెనను భావముకూడా కలదు. దీనిని వారు “హాణీ మయా తే గమితా హి దాస్యం.” అని స్పష్టము చేసినారు.

ఆచార్యులవారి సంభాషణ సరళిని గూర్చి ఒక అంశమును వారితో సన్నిహిత పరిచయముగల పెద్దలు చాలామంది చెప్పుదురు—ఈనాడు పాఠశాల చదువులు ముగిసే ముగియక ముందే వచ్చీరాని ఇంగ్లీషు మాటలను వికృతముగ బలుకుచు తమ అంగ్లభాషాపాపాండిత్యమును బయటపెట్టుకొన విశ్వప్రయత్నములొనర్చు మిత్రులను చూచుచున్నాము. కాని ఇంగ్లీషువారివద్ద ఆ భాషను నేర్పితినిగానీ, ఉన్నతోపాధి పట్ట భద్రుడనైతినిగానీ, నాలుగు రాష్ట్రముల కథికారిగ పనిచేసితినిగాని ఆచార్యులవారు తమ సంభాషణములలో ఇంగ్లీషును వాడి దాబును, దర్పమును ప్రదర్శించెడివారు కాదట. వారితో నెంతపేపు మాట్లాడినను వల్లెపట్టులందు మాట్లాడు స్వచ్ఛమైన తెలుగు, సంస్కృత పదములే గాని ఎంగిలి ముక్కలవలె ఇంగ్లీషు పదములు దొర్లెడివికావు.

భారతీయులమైన మనకు స్వకీయమైన వేషము, స్వకీయమైన

భాష ఉండవలెను గానీ ఇతరులను అనుకరించి దీనాతిదీనులముగా బ్రతకరాదను వారి భావనకు జీవము పోసినది. మహాత్మాగాంధీ మహా-
దయుడనుటలో సందేహము లేదు.

4.1.1.2 గాంధీజీ ప్రశంస :

ప్రెసిడెన్సీలో ఆచార్యులవారు ఎమ్.ఎ. (ఆనర్స్) చేయునపుడు గాంధీమహాత్ముడు దక్షిణాఫ్రికాలో ఉద్యమమును నడుపుట, దానికి సాహాయ్యము చేయవలెనని భారతీయులు తమ తమ శక్తివంచన లేకుండా చందాలను వసూలు చేయుట, ఆ సందర్భమున మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలో వనిచేయు అధ్యాపకులు, విద్యార్థులు తమకు తోచినంత చందాలను పోగుచేయుట, అప్పుడు శ్రీవరదాచార్యులవారు 500 రూపాయలను ఆ పవిత్ర కార్యమునకు చందాగా ఇచ్చి కళాశాలాధ్యక్షులను, అధ్యాపకులను, విద్యార్థులను ఆశ్చర్యచకితులనొనర్చుట లోగడ (1.1.1.8) వరిశీలించి యున్నాము.

ఆ తరువాత గాంధీమహాత్ముడు మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ కళాశాల వారు పంపిన చందాల పద్దులను చూచి శ్రీవరదాచార్యులవారిని గూర్చి తెలుసుకొని, ఎంతో సంతోషపడి ఒక యోగ్యతాపత్రమునిట్లు పంపిరట-

“దక్షిణ హిందూదేశములో ఒక నక్షత్రము

ఇప్పుడప్పుడే ఉదయించుచున్నది. ఇది అనేక

విద్యాసంస్థలకు, ధర్మసంస్థలకు, వైద్యసంస్థలకు,

దేవస్థానములకు ఆలవాలము కాగలదు.”

యువకులుగనే ఆచార్యులవారు మహాత్ముని వలనను ఆయన నడుపు ఉద్యమముల వలనను ప్రభాపితులై త్యాగము, క్షమ, దేశభక్తి అంకిత భావములను అలవరచుకొని ఆదర్శజీవితమును గడుపసాగిరి.

4.1.1.3 ఆంధ్రజాతీయ కళాశాల :

కృష్ణాజిల్లాలో సాంస్కృతికముగ బందరునకొక ప్రత్యేకతకలదు. అచ్చట దేశభక్తులు కొందఱుకలసి భారతీయవిద్యలను జాతీయవద్దతిలో నేర్పు సంస్థనొకదానిని స్థాపించిరి. ఈసంస్థకు సంబంధించిన వివరములను లోగడ ప్రథమాధ్యాయమున (1.1 !.9) వివరించితిని.

నూనూగు మీసాల నూత్నయౌవనముతో ఎమ్.ఎ , (ఆసర్స్) ప్రథమశ్రేణిలో సర్వప్రథములుగ పట్టభద్రులైన వ్యక్తి ఎంతదర్జాతోనో ఉండవలసియుండగా శ్రీవరదాచార్యులవారు జాతీయోద్యమ ప్రభావ భావితమైనమనస్తత్వముతో సేవాభావము పొంగిపొరలు ఒకసామాన్య సేవకునివలె బందరులోని ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలలో వేతనము తీసికొనకుండా సంస్కృతాధ్యాపక వృత్తిలో చేరిరి. దీనికి కారణము- వారికి మహాత్ముడు నడుపుచున్నజాతీయోద్యమమైనను, దేశీయమైన విద్యపై నమగల భక్తిప్రపత్తులు మాత్రమే.

తరువాత కొన్ని మాసములకు ఆచార్యులవారికి విజయనగర-ప్రభువుల ఆహ్వానము వచ్చినది. వారి ఆహ్వానమును మన్నించి విజయనగరమున సంస్కృత కళాశాలాధ్యక్ష్యమును నిర్వహించుచునే, శ్రీవరదాచార్యులవారు తాను ప్రథమోద్యోగమును నిర్వహించిన బందరులోని ఆంధ్రజాతీయ కళాశాల బాగోగులను గమనించుచునేయుండిరి. అంతేకాదు, అచ్చట వనిచేయు ఒక అధ్యాపకునకు జీతము చాలక అవస్థ పడుటను గమనించి, ఉద్యోగమును వదలి వెళ్ళవద్దని, ఆయనకు ధైర్యము చెప్పి కొంతకాలము నెలకు 50 రూపాయల చొప్పున సాహాయ్యము చేసిరి.

శ్రీవరదాచార్యులవారికి ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలపై అభిమానము కలుగుటకుగాని, దాని పరిపాలనమున శ్రద్ధ తీసికొనుటకుగాని, తోడి-

అధ్యాపకుడు అవస్థలలో ఉన్నప్పుడు అతనిని ఆదుకొనుట తనకర్తవ్యమును భావన కలుగుటకు గాని వారిపైగల జాతీయోద్యమ ప్రభావము ముఖ్యకారణమగుచున్నది.

4.1.1.4 దక్షిణభారత పర్యటనము :

అవిభక్తమద్రాష్ట్రమునగల ఆంధ్ర, తమిళ, కర్నాటక, కేరళ ప్రదేశములలోగల సంస్కృతకళాశాలలను పాఠశాలలను పర్యవేక్షించుటక గాను 1920 సం॥లో ఆచార్యులవారిని బ్రిటిషు ప్రభుత్వము “సూపరింటెండెంట్ ఆఫ్ సాంస్క్రిట్ స్టడీస్” అను హోదాలో అత్యున్నతపదమున నియమించినది. ఆచార్యులవారికి ప్రభుత్వోద్యోగముపై ఆసక్తిలేకపోయినను సంస్కృత భాషాభివృద్ధికి తనకు చేతనైన సాహాయ్యము చేయుటకు తన జీవిత లక్ష్యమైన సంస్కృతభాషాసేవను నిరాంటకముగ కొనసాగించుటకు ఈ వదలి ఉపయోగించునని అందు ప్రవేశించిరి.

అంతటి ఉన్నతపదవిలో నుండియు వారు ఎంతో సామాన్య వ్యక్తివలె సంస్కృతభాషా సేవకునివలె వల్లెలు గ్రామములు పట్టణములు తిరుగుచు ఒక బండ్రోతు వెంటరాగా, దక్షిణభారతదేశమునగల సంస్కృత విద్యాసంస్థలన్నింటిని సందర్శించి, సాహాయ్యమునందించి సంస్కృతబోధనమునకు అవకాశములేనిచోట్ల కొన్ని కొత్తసంస్థలను పాడుకొల్పిరి. వారు ఉద్యోగము నంగీకరించుటలోగాని, సామాన్య వ్యక్తివలె అన్ని సంస్థలను నిరాడంబరముగ సందర్శించుటలోగాని భారతజాతికి, సంస్కృతభాషకు యథాశక్తి సేవచేయవలెననెడు జాతీయభావ దృష్టియే ప్రధానకారణమగుచున్నది.

4.1.1.5 ప్రభుత్వోద్యోగమునకు రాజీనామా :

దక్షిణ భారతదేశములోని నాలుగుప్రాంతములలోగల సంస్కృత

కళాశాలలు, సంస్కృత పాఠశాలల స్థితిగతులన్నియు సూపరించెండెం-
బ్ గా ఆచార్యులవారి చేతిలో కలవు. అధికారము చాలా గొప్పది.
అంతికంటెను వారు మనసారా సంస్కృతభాషకు సేవచేసికొను అవ-
కాశము పరిపూర్ణముగా గల ఉద్యోగము. అయినప్పటికిగాంధీమహాత్ముడు
ఇచ్చిన పిలుపునకు ప్రతిస్పందించి సహాయ నిరాకరణోద్యమమును
అమలు చేయుటకై ఆచార్యులవారు సూపరించెండెంబ్ పదవికి రాజీ-
నామా చేసిరి. వారి నిర్ణయమునకు బంధుమిత్రులందఱు ఆశ్చర్యపడిరి.
దేశభక్తులు సెబాసు పలికిరి.

దీనిద్వారా ఆచార్యులవారికి మహాత్మునిపై గల శ్రద్ధ, ఆయన
ఉద్యమములపై గల ఆదరము తెలియుచున్నది. మహాత్ముని ప్రభావము,
జాతీయోద్యమ ప్రభావము శ్రీవరదాచార్యులవారిపై పుష్కలముగ
కలవని నిరూపించుటకు ఇటువంటి సంఘటనలు ప్రముఖోదా-
హరణములు.

4.1.1.6 సంస్కృత కళాశాల స్థాపనము :

విదేశీయులనుండి ఎన్ని అహ్వానములు వచ్చినప్పటికిని, శ్రీవరదా-
చార్యులవారు మొదటనుండియు స్వదేశీయులకు సేవ చేయవలయు-
ననియు, స్వదేశీయులు బానిసలుగ నిరక్షరాస్యులుగ నిరర్థకమైన
జీవితముననుభవించుచుండగా తాను విదేశముల కేగుట అనుచిత-
మనియు తలంచెడివారు. తన శక్తిసామర్థ్యములను తనవారికొఱకు
వెచ్చించి వారిని అభివృద్ధికి తీసికొని రావలయునను పట్టుదల, దీక్ష
వారితో ఎప్పుడూ కనపడుచుండెడివి. గాంధీమహోదయుని ప్రభావము
పూర్తిగా ఆచార్యులవారిపైనుండుటవలననే తన పదుపు సంస్కారము-
తెలివితేటలుచుట్టాడున్న స్వదేశీయులకు ఉపయోగించి మాతృ-

భూమి ఋణము తీర్చుకొనవలెనని వారి మనసు ఎప్పటికప్పుడు పొంగుచుండెడిది.

ఈ దేశమునకు వెన్నెముక ఆధ్యాత్మిక చింతన, అదిలేనినాడు ఇతర దేశములలోవలెనే మనదేశమునందును స్వార్థపరుల ఆగడములు మితిమీరిపోయి, అసూయ, ద్వేషము, హింస, విలయకాండము చేయును, కనుక ఆధ్యాత్మిక వాఙ్మయము అందఱికి అందుబాటులోనికి రావలయును. ఆనాటి సమాజమున సంస్కృతభాషను అందఱును నేర్వకూడదను విపరీతభావనలుండెడివి. ఆధ్యాత్మికవాఙ్మయమంతయు సంస్కృతభాషలోనే కలదు. కనుక ఈ దేశమునకు వట్టి పీడ విరగడ కావలెననిన వ్రతీవారును సంస్కృతభాషను నేర్వవలెను. అట్లు అందఱికిని సంస్కృతభాషను నేర్చుటకు ఎందఱు వండితులు ముందుకు వత్తురు? ఒకరిద్దరుకూడా అట్లు ముందడగు వెయువారు కనుపడలేదు. కనుకనే శ్రీవరదాచార్యులవారు నడుము కట్టినారు. “నా వారైన భారతీయులు అజ్ఞానులుగ నుండరాదు జ్ఞానమును సంపాదించుటకు అందఱికిని అధికారము కలద”ని స్వతంత్రముగ చిట్టిగూడూరు అను తమ స్వగ్రామమైన ఒక కుగ్రామమున తండ్రిపేరుతో “శ్రీనారసింహ సంస్కృత కళాశాల”ను స్థాపించిరి. సంస్కృత కళాశాల స్థాపించుటయేగాక దానికొక భవనమును కట్టించి స్థిర-చరాస్తులను ఏర్పాటు చేసిరి ఆంధ్రదేశము నలుమూలలనుండి వీరు వారను భేదములులేక అన్ని వర్ణములవారు వచ్చి చిట్టిగూడూరు సంస్కృత కళాశాలలో విద్యార్థులై చదువుకొనిరి.

శ్రీవరదాచార్యులవారి కృషి విశేషమువలన మారుమూల పల్లె-

యైన చిట్టిగూడూరునకు దేశమంతట చాలా మంచిపేరు వచ్చెను. చిట్టి-
గూడూరు కళాశాల విద్యార్థియని చెప్పుకొనిన చాలు దేశమునందన్ని
చోట్లను మంచి గౌరవప్రతిపత్తులుండెడివి.

ఇట్లు శ్రీవరదాచార్యులవారు స్వదేశమును, స్వదేశీయులను
దేశభాషను గౌరవాదరములతో సేవించుటకు, సంస్కృత కళాశాలను
స్థాపించుటకును, వారి జీవితమునంతటిని స్వదేశీయుల సేవకు అంకిత
మొనర్చుటకును ముఖ్యకారణము-మహాత్ముని ఆదర్శములను ఆదేశ-
ములను వారు అనుసరించుటయే. వారు పొల్గొనిన అనేక జాతీయోద్య-
మముల ప్రభావము ఆయన మనస్తత్వముపై చెరగని ముద్రను వేసి-
నది. దానివలననే వారు జీవితాంతమును ఆ ఆదర్శములకు కట్టుబడియే
యుండిరి.

4.1.1.7 మహాత్మా గాంధీకి జై !

చిట్టిగూడూరు శ్రీనారసింహ కళాశాలకు శ్రీపురాణం సూరిశాస్త్రి
గారు పఠశాలలో గల తమ భవనములను ఇచ్చినారు పఠశాల బందరు.
విజయవాడ రోడ్డులో చిట్టిగూడూరునకు దగ్గరలో కలదు. కొంతకాలము
కళాశాల ఆ భవనమునందే జరిగినట్లు ఇంతకు పూర్వమే (1.1.1.20)
వివరించినాను. ఆ రోజులలో పఠశాలలోగల విద్యార్థులు కొందఱు,
ఒక ప్రభుత్వాధికారి వాహనములో ఆరోడ్డుపై పోవుచుండగా బిగ్గఱగా
“మహాత్మా గాంధీజీకి జై” అని జయనినాదము చేసినారు. కొంత
సేపటికి మిలటరీ పోలీసులు గుంపులు గుంపులుగా విద్యార్థులపై
దూకినారు. కనపడిన వారందఱిని చావచితక గొట్టినారు. ఈ విషయము
చిట్టి గూడూరులో గల శ్రీవరదాచార్యుల వారికి తెలిసినది వారు వెంటనే
పఠశాలకు వచ్చి పోలీసులకు సర్దిచెప్పి వంపినారు. కాని జిల్లాకలెక్టరు
ఆ అంశమును విడువక చాలా రోజులవరకు కళాశాలపై నిఘా
ఉంచినాడు.

కొంతకాలమునకు వరదాచార్యులవారు జిల్లా కలెక్టరును స్వయముగ కలిసినారు. అతడు పాశ్చాత్యుడు. ప్రభుత్వపు ఆదేశముననుసరించి మహాత్మునికి అనుకూలముగా నున్న వారందఱిని హింసించుటలో వెనుదీయనివాడు. ఆచార్యులవారు అతనితో చర్చించి ఒప్పించి ఆ అభియోగమునుండి అతనిని విరమింపజేసినారు.

అప్పుడు ఆచార్యులవారు తమ కళాశాలను గూర్చి, దానిని తాను ప్రారంభించి అభివృద్ధికి తీసికొని వచ్చిన తీరునుగూర్చి తమ విద్యార్థులనుగూర్చి భారతీయసంస్కృతినిగూర్చి కలెక్టరుతో మాట్లాడిన వైఖరి న్యాయబద్ధముగ వారొనర్చిన వాదము పాశ్చాత్యుడైన ఆ జిల్లాధికారిని సైతము ఆశ్చర్యమునముంచెత్తినదట. వారిలో ఎంతటి జాతీయదృక్పథము సాహసములుకలవో ఈసంఘటననుబట్టి మనమూహింపవచ్చును.

4.1.1.8 ఎ.జె. కళాశాల :

బందరులోని ఆంధ్రజాతీయ కళాశాల ఈ శతాబ్దారంభమున వట్టాభి, ముట్నూరి, కోవల్లెవంటి ప్రముఖులద్వారా జాతీయవిద్యులవాప్తికొఱకు స్థాపించబడినదని ఇంతకుపూర్వము (1.1.1.9) చెప్పితిని. ఆ కళాశాలయందే శ్రీవరదాచార్యులవారి ప్రథమోద్యోగము. బందరులోని పెద్దబందరును ఆ కళాశాలకు కొంతఆస్తినికూడ సంపాదించిపెట్టిరి. అటువంటి జాతీయకళాశాల ఎక్కువకాలము సక్రమముగ జరుగలేదు. దానికి సంబంధించిన ఆస్తులన్నియు అన్యాయక్రంతాములై పోయినవి. పరిపాలకుల అదరరాహిత్యము అసమర్థత. అలసత్వములవలన దాని స్వరూపమే మారిపోయినది.

1949వ సం॥ దానినుద్ధరించుటకు బందరులోని పెద్దలు, పెద్దలైన శ్రీవరదాచార్యులవారినే ఆహ్వానించిరి. వారు జీతము తీసికొనకుండా కళాశాలకు అధ్యక్షులుగ, పనిచేయుచు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమునకు

అనుబంధ కళాశాలగా దానిని రూపొందించిరి. సమాజమునకు అవసరమైన చదువులను అందించు సంస్థగా దానిని తీర్చిదిద్దిరి. ఆ సంస్థకు గల ఆస్తులన్నింటిని అన్యాయముగానీయక తిరిగి సంపాదించి, కళాశాలను ఉన్నతస్థితిలోనికి తీసికొనిపోయిరి.

అప్పటినుండి ఎ.జె. కళాశాలగా బందరులోగల మిగత కళాశాలల కంటే మిన్నగా ఈ కళాశాల తీర్చిదిద్దబడినది. దానికనుబంధముగా వారి ప్రేరణతో ఆంధ్రరాష్ట్రమున ఏర్పడిన ఓరియంటల్ ఉన్నతపాఠశాలను ఏర్పాటుచేసిరి. తరువాత కొంతకాలమునకు వారు ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలకు కార్యదర్శిగా ఎన్నుకొనబడిరి. వారి కార్యదర్శిత్వముననే ఎ. జె. బి.ఇడి, కళాశాలనుగూడ బందరులో స్థాపించిరి. ఇట్లు సంస్థయొక్క ఆస్తులను కట్టుదిట్టము చేయుటయేగాక, ఇంకను రెండు సంస్థలను దానికనుబంధముగ తయారుచేయుటలోను, వేతనరహితముగ తన దారిఖర్చులనుకూడా తానే భరించుచు చాలా సంవత్సరములు సేవ చేయుటలోను వారిలోని జాతీయమగు అంకితభావము, మహాత్ముని మార్గమున పయనించుట అను లక్షణములు స్పష్టముగ తెలియుచున్నవి.

4.1.2 రచనలు :

ఇంతవఱకు గాంధీమహాత్ముని ఆదర్శముల ప్రభావము ఆయన నడిపిన జాతీయోద్యమప్రభావములు శ్రీవరదాచార్యులవారిజీవితముపై ఎంతవఱకు గలవను అంశమును సోదాహరణముగ నిరూపించితిని. ఈ ప్రకరణమున వారి రచనలలో అక్కడక్కడ ప్రైవేట్ ప్రభావములెంతవఱకు కనపడుచున్నవను విషయమును సంగ్రహముగా పరిశీలింతును.

ఇంతటి పూర్వమే (1.1.2.5) చెప్పినట్లు ఆచార్యులవారు కొన్ని స్వతంత్ర రచనలను కొన్ని అనువాదములను సంతరించి సంస్కృత

భారతీని సమారాధనమొనర్పిరి. అందులో భాషాశాస్త్రము పైసంస్కృత భాషలో రచించిన “భాషాశాస్త్ర సంగ్రహము” వారి ప్రథమ రచన. ఇది కేవలము భాషల స్వరూప పరిశీలనము చేయునదిగాన ఇందు పై ప్రభావముండుటకు వీలులేదు. కానీ అప్పటివఱకు అంగ్లభాషలో ఎన్నో విధములుగ విస్తరించిన భాషాశాస్త్ర సిద్ధాంతములను అంగ్లభాషా-సభిజ్ఞులగు భారతీయ సంస్కృత పండితులకుకూడా అందుబాటులోనికి తీసికొనిరావలెనను జాతీయదృష్టితోనే సంస్కృతమున వారు భాషా-శాస్త్రసంగ్రహమును రచించియుందురని ఊహించుటకు వీలగు-చున్నది.

భాషాశాస్త్రమును రూపొందించినవారు మొదట పాశ్చాత్యులైనను, ఎవరిలోనైనను గుణమును గౌరవింపవలెనను భావముతో ఆచార్యులవారు ఆ శాస్త్రమును సంస్కృతమునందు సంగ్రహముగ వ్రాయుట, ఇతరులలోని గుణములను మాత్రము గ్రహించు ఆదర్శము వారికి కలదని నిరూపించుచున్నది.

వారి రెండవరచన సుషుప్తివృత్తము. ఇది కేవలము జాతీయ దృష్టితో అవతరించిన భారతదేశాభ్యుదయ కావ్యము ఇందుమహాత్మునిపై వారికిగల భక్తి-శ్రద్ధ, స్వదేశముపై వారికిగల గౌరవము ప్రతిపదమునందును స్పష్టమగుచున్నది. దీనిని ముమ్మందు (4.1.2.1) పరిశీలింతును,

మూడవరచన “న చేద్వాల్మీకి రభవిష్యత్” అను లఘుకృతి, ఇందు సాక్షాత్తుగా జాతీయతా భావనలను అవిష్కరించు అవకాశము లేకపోయినను ఒకటి రెండు తావులలో జాతీయతా స్ఫుర్ప లేకపోలేదు.

నాల్గవ రచన “సత్యవిజయము” గాంధీజీ సత్యమును సమ్మి ఖాల్వమునుండియు దానికొకట తన జీవితమును అంకితము చేసి

మహాత్ముడైనాడు. కనుక ఆ మహాత్ముని బాల్యసంఘటన. దానివలన ఆయనలో వచ్చిన మార్పును అర్థము చేసికొని, తన జీవిత సర్వస్వమును సత్్యాసిద్ధాంతప్రథమమునకు నిలబెట్టిన సత్యహరిశ్చంద్రునికథను ఇతివృత్తముగా తీసికొని రచించిన కావ్యమే సత్యవిజయము. భారతీయులకు సంబంధించిన మౌలికమైన విలువలలో సత్యమే ప్రధానమైనది కాబట్టి, మహాత్మునిలో దానిని పరిపూర్ణముగా అనుభవించిన ఆచార్యుల వారు తత్ప్రభావముచేతనే ఈ కావ్యమును రచించినారని చెప్పటకు వీలగుచున్నది.

ప్రాస్తావికకదంబమున కొద్ది ఖండికలలో జాతీయ ప్రభావము మనకు కనపడుచున్నది.

శ్రీవరదాచార్యులవారు తొమ్మిది శతకములను తెలుగునుండి సంస్కృతమునకు అనువదించిరి. అనువాదములలో జాతీయతాదృష్టికి అవకాశములేదు. కాని ఒక సాహిత్యములోగల మాధుర్యమును, నీతిని ఇరుగు పొరుగు సాహిత్యముల వారికి పరిచయము చేయుటకు వారు సంస్కృతానువాదములను చేపట్టి కృతకృత్యులైరి. ఇరుగు పొరుగు రాష్ట్రముల వారికికూడా తెలుగుశతక సాహిత్యములోని గొప్పదనమును పరిచయము చేయవలెనను ఉదారాశయము కలుగుటకు “భారత-జాతి అంతయు ఒక్కటే” అను జాతీయభావన చాలా అవసరము. కనుక శతకానువాదములు చేయుటయందును వారికిగల విశాలదృష్టిని మనము అర్థము చేసికొనవచ్చును.

4.1.2.1 సుషుప్తివృత్తము :

అనాటి దేశపరిస్థితులు ప్రాచీన భారత వైభవమును దిగజార్చి వేసినవి. కాని బ్రిటిషువారి పరిపాలనలో ఎవరును నోరుతెరచి ప్రభుత్వమును విమర్శించుటకువీలులేదు. మనదేశము స్వతంత్రదేశముకావలె-

నని కోరుకొనుటయు అనాడు రాజద్రోహముగా పరిగణింపబడినది. ఉన్నతోద్యోగములన్నియు పరిపాలకుల చేతిలో నుండినవి. భారతీయులు గుమాస్తాలుగా పనిచేయుటయేగాని అధికారులుగ పనిచేయు హక్కులేదు. మనవారు బానిసలుగ అలమడించవలసిన దీనస్థితిలో నుండిరి. భేదోపాయముతో తెల్లవారు నాటకములాడుచున్నను నోరు తెరచి చెప్పటకు ఎవ్వరికిని సాహసములేదు. 1835లో మెకాలే చెప్పినట్లు! మనవారు ఆకారమున భారతీయులేగాని భావనలలో దాదాపు ఇంగ్లీషువారుగనే మారిపోవుచుండిరి. అటువంటి విషమపరిస్థితులలో దేశమున్నపుడు తన స్వప్నమునందు జరిగిన వృత్తాంతమును ఇతివృత్తముగా తీసికొని శ్రీవరదాచార్యులవారు “సుషుప్తివృత్త”మను కావ్యమును రచించిరి. ఇందు శ్లేషాదులద్వారా, వ్యంగ్యముగాను, వాచ్యముగాను అనాది స్థితిగతులను మహాత్ముని ఔన్నత్యమును అభివర్ణించిరి. ఈ కావ్యమునకు కేవలము జాతీయస్పృహయే నిదానమగుచున్నది.

4.1.2.1.1 ఖద్దరు :

గాంధీజీ పిలుపునందుకొని విదేశీవస్తు బహిష్కారమును చేసిన స్వాతంత్ర్యయోధులందఱు అనాడు ఖద్దరునేధరించెడివారు. మహాత్ముడు తన ఆశ్రమమున కాను నూలు వడికి, అందఱి చేతను నూలు వడికించెడివాడు. ప్రతివట్టణమున, ప్రతి గ్రామమున అందఱును సూత్రయజ్ఞ మనుషేర రాట్నములతో నూలు తీసెడివారు, ఖేనేత వస్త్రములనే చాలా

-
- I. The aim is to produce a class of persons Indian in Blood and colour but English in taste, opinions in morals and intellect.

మంది ధరించెడివారు. స్వచ్ఛమైన తెల్లటి నూలువస్త్రములను ధరించుట అనాటి దేశభక్తులకు ఒక వ్రతమైనది.

శ్రీవరదాచార్యులవారు ఈ ఖద్దరు వస్త్రములను వ్రశంసించు సందర్భ మీ కావ్యమున కలదు-

గాంధీమహాత్ముని ఉద్యమమును, ఆయన పురుషోత్తమత్వమును వ్రశంసించుదు కావ్యమును వ్రాయుడని ఆచార్యులవారికి ప్రేరణనిచ్చిన వారు విజయనగరం మహారాజుగారు, ఆ మాట వాచ్యముగ చెప్పకనే! ధ్వనించునట్లు కావ్యారంభమున ఆచార్యులవారు ఆమె నిట్లు స్మరించిరి-

వినిర్మలం లోకహితం విధాతృ
వాసః స్వచేతస్సద్భవం వసానామ్ |
స్మితానుయాతేన సుసంస్కృతేన
ప్రహర్షయిత్రీం వచసోవదేష్టిమ్ ||

మహాత్మ నామ్నో గ్రహణే శ్రుతౌ చ
ప్రభుల్లనేత్రాం వినిమీలితాక్షీమ్ |
సత్సంగ సమ్మోద నికామ తృష్టాం
వరేంగితజ్ఞామిహ తాం స్మరామి |

విజయనగరం మహారాజు గాంధీమహాత్ముని యందు ఎంతో భక్తి-ప్రపత్తులు గలది. ఆమె స్వచ్ఛమైన తెల్లఖద్దరు చీరలను ధరించెడిదట. ఆ ఖద్దరును “లోకహితమును కలిగించునది నిర్మలమైన ఆమె మనస్సు-నకు ప్రతిబింబమువంటిది” అని చెప్పుచు ఆచార్యులవారు మహాత్ముని

1. ఆద్యయా రామభక్తానాం రాజమౌళేర్ద్వితీయయా |

తృతీయయా రమావాణ్యోరీశ్వర్యాస్మిహ చోదితః ||

సు.వృ. 1

1) కీర్తిసేన నాగరాజుతో - శృతార్థ బ్రాహ్మణ స్త్రీ వివాహము.

2) దేవదత్త బ్రాహ్మణునితో - ప్రతిష్ఠానగర సుశర్మ రాజ పుత్రిక వివాహము.

3) పాటలీపుత్ర శ్రీదత్త మాలన బ్రాహ్మణునితో సుందరి శబర కన్యా వివాహము.

ఉదాహరణమునకు పైన పేర్కొనబడిన గాంధర్వ వివాహములు ఆర్య, అనార్యుల కలయికచే భిన్న జాతీయులలో ఏర్పడినవి. ఇవి అనార్య సరప్రదాయ మూలములు.

కథాసరిత్సాగరములోని పాటలీపుత్ర కథలో పాటలీ పుత్రుని వివాహమాడుట అనార్య సరప్రదాయము. ఐరోపా దేశములో దీనికి సమానమైన కథలు కలవు. రహస్యముగా కలుసుకొని వివాహమాడ దలంచిన యువతీ యువకులకు ఎఱ్ఱు గుర్తులుంచు కథాసరిత్సాగర కథలోని ఆచారము అండమాన్ దీవులలో కలదు. రాత్రి యువతిపెట్టిన గుర్తులు ప్రొద్దువక న బడిన చో వారి పెద్దలు వారికి వివాహము చేయుదురట.

కపాలా మాలాధరణము

కథాసరిత్సాగర కథలో శివుడు కపాల మాలాధారి యగుటచే దక్షయజ్ఞమున కాహ్వానింపబడినట్లు పార్యతితో చెప్పెను. కపాల మాలాధరణము అనార్య సరప్రదాయము. శివుడు అనార్యదైవము. వ్యాధిగ్రస్తులైన బంధువుల కపాలములను ధరించు ఆచారము అండ మాన్ జాతులలో కలదు. ఎ.పి. బ్రౌన్స్ అండమాన్ ఐల్యాండ్స్ ప్లాట్ సెం. 18"లో ఒక బాలిక తన సోదరి కపాలమును ధరించినట్లు వర్ణింప

ఈ దేశమునకు స్వాతంత్ర్యమును గొనివచ్చుటకు అవతరించిన పురుషోత్తమునిగనే భావతీయులు భావించిరి. తెల్లదొరతనము వారి దుష్పరిపాలనలోనే మహాత్ముని యందలి భక్తి శ్రద్ధలను దేశభక్తిని ప్రకటించి శ్రీవరదాచార్యులవారు ఎంతటి సాహసము చేసినారో మనము గ్రహింపవచ్చును.

4.1.2.1.3 శ్రీరాముని త్యాగశీలము :

కావ్యనాయకుడైన మహాత్మునకు కవియైన ఆచార్యులవారికిని ఆరాధ్యదైవము అయోధ్యాధిపతి రఘువతియైన శ్రీరామచంద్రుడు. మహాత్ముడన్నివేళలయందు “రఘువతి రాఘవ రాజారాం పతిపావన సీతారాం” అను దివ్యనామమును జపించునట్లు చివటి ఘడియలలో కూడా “హే రామ్” అనుచు ఆసువుల బాసినట్లు మనము తెలిసికొనుచున్నాము.

ఆచార్యులవారికి కూడా శ్రీరామచంద్రునియందు భక్తిప్రవృత్తులు కలవు రామాయణము వారికి నిత్యపారాయణ గ్రంథము. రఘువంశము వారికెంతో ఇష్టమైన కావ్యము. వారి రచనలలో “న చేద్వాత్మీకి రభ పిష్యత్” అనురచన-వాత్మీకి, రామాయణము, శ్రీరామచంద్రుడు అను మూడుఅంశములపైన నడచినది. సత్యవిజయ కావ్యమును వారు తమ ఇష్టదైవమగు శ్రీరామచంద్రునకు అంకితము చేసిరి. ఆనూదితములగు శతకములలో దాశరథి శతకమునకు వారొనర్చిన అనువాదము మహోన్నతమైనది వార్ధకమున కొద్దిసంవత్సరములు వారు భద్రాచలముననుండి శ్రీసీతారామచంద్ర ప్రభువుల సేవలో తమ జీవితమును ధన్యమొనర్చుకొనినారు. జీవితాంతమున శ్రీమద్రామాయణమును అహర్నిశలు అనేకమార్లు పారాయణము చేయుచు మౌనముగ గడిపినారు.

ఇంతటి రామభక్తి వారిలో కలుగుటకు ముఖ్యముగా వారి నాకర్షించినది శ్రీరామునిలోని త్యాగగుణము, అదియే మహాత్మునిగ

ఆర్య సంప్రదాయమని కాని, అనార్యసంప్రదాయమని కాని నిశ్చయించి చెప్పజాలము. ప్రేతాత్మల సంచార వర్ణన ఆసియా, ఐరోపా ఖండములలోని అనేక జానపద కథలలో కలదు.

సంకేతబాష

శ్రీ అను రాజపుత్రిక దేవదత్తునకు సమాగమ సంకేతమును తెలియజేయును. ఆమె తన దంతముల కడ పుష్పమును చూపించి పుష్పమును క్రింద వడపై జెను. దీనివలన ఆతడు పుష్పదంత అను దేవాలయమునకు వెళ్లి ఆమెకొఱకు నిరీక్షింపవలెనని సూచింపబడినది ఈ సంకేతబాష ఆర్య సంప్రదాయమని కాని, అనార్యసంప్రదాయమని గాని నిశ్చయించి చెప్పజాలము. గ్రీసు, వర్షియన్ జానపద కథలలో తచ్చాయగల కథలు కలవు.

గరుడవక్షి

దైవశక్తిగల గర్భుత్మంతుడను వక్షి దాని సాహసకృత్యముల ప్రదర్శన ఆర్య సంప్రదాయమునకు చెందిననూ భారతదేశములో కేని పుట్టుక ఎప్పుడేర్పడినదో చెప్పజాలము. నాయకుని వీరకృత్యములను మహాన్నత వ్యక్తి సమముగా ఆరోపించి వర్ణించు సంప్రదాయముకూడ కేవల ఆర్య సంప్రదాయముగా చెప్పజాలము. ఇట్టి ద్రుతి ప్రపంచము నందంతటా కలదు.

గర్విణి స్త్రీ దోహదపూరణము

గర్విణి స్త్రీ దోహదపూరణ ఆచారము ప్రపంచవ్యాప్తమైనది వి భారతదేశమున జన్మించి ఇతర దేశములలో వ్యాప్తమైనదని వున భారతదేశమే ఈ ఆచారమునకు మూలమని చెప్పజాలము.

చున్న ప్రదేశమువలె నున్నదని డబ్బుతో విద్యార్థి గురువునుండి
విద్యను కొనుచున్నాడని² నిజమైన జ్ఞానమునిచ్చు వేదాది విద్యలను
విడచి విప్రులు విత్తము నిచ్చువిద్యల వెంటవడుచున్నారని³ ఇతరు-
లకు ఉపకారమొనర్చుటకు చేపట్టిన గృహస్థాశ్రమము స్వభోగాను-
భవము కొఱకే మిగిలిపోవుచున్నదని⁴ వానప్రస్థాశ్రమమున ప్రవేశించు

1. అయం స దేశః స్పృహణీయ సంపత్

అన్యాదృశీమద్య భిభర్తి రీతిమ్।

భూకంపతో నష్ట పురాణభూతిః

ప్రక్రాంత నిర్మాణ ఇవ ప్రదేశః॥

సు.వృ. 1-26.

2. భిక్షామటన్ వీతసుఖో గురోర్యః

శుశ్రూషయాఽభూత్సముపాత్త విద్యః।

స భోగ తృప్తశ్చ మహాభిమానీ

క్రీడాతి విద్యాం గురుతో ధనేన॥

అందులోనే 1.28

3. వేదాంస్తదజ్ఞాని చ యాని సర్వే

ద్విజన్మసు జ్ఞానకృతే పపాత।

ఏక స్సహస్రేషు న తాన్యధీతే

విద్యాస్వహో విత్తకరీషు రక్తః॥

అందులోనే 1.29

4. యో బ్రహ్మచర్యవ్రతపూరణాదిః

ధర్మ వ్రజోత్పత్తి పరావధిశ్చ।

సర్వోపకారార్థమనుప్రవిష్టః

నిజోపభోగాయ స ఆశ్రమోఽస్తి॥

అందులోనే 1-30

ఐరోపా దేశము నందంతటా ప్రాచీనకాలముననే వ్యాపించియున్నది. దీనికి కథాసరిత్సాగరమే మూలము. కథాసరిత్సాగర కాలమునకంటె ముందే ఆతిప్రాచీన కాలమున ఈ చర్య భారతదేశమున ఏర్పడి యుండవచ్చును.

మత్స్యహాసము, అర్థాయుస్సు నిచ్చుట సంహరణార్థము లేఖ, కథాసరిత్సాగరములో ఒకటవలంబక వరరుచి కథలోని మత్స్యహాసకథ రెండవ లంబకములో రురు కథలో అర్థాయుస్సు నిచ్చు వృత్తాంతం, ఒకటవ లంబకములో శివశర్మ కథలో సంహరణార్థము లేఖ వృత్తాంతము, అను నీ వృత్తాంతములకు సమానములైన వృత్తాంతములు ఐరోపాదేశమునందంతట వ్యాపించియున్నవి. కావున నివి భారత దేశజన్యములని చెప్పజాలము.

బాలవినష్టక కథ

రెండవలంబకములో కథాసరిత్సాగరములో రుద్రశర్మపుత్రుడు తనను చక్కగా పోషించని తల్లిని, తన తండ్రితో తనకు రెండవ తండ్రి కలదని చెప్పి భయపెట్టి తనను చక్కగా ఆదరించునట్లు చేపికొనుట.

కథాసరిత్సాగరములోని బాలవినష్టక కథలవంటి కథలు అనేక జైన గ్రంథములలో కలవు.

కల్పవృక్ష వృత్తాంతము

రూపిణిక కథ - లంబకము రెండు. ఇట్టి కథలు తూర్పు ఐరోపా దేశము నందంతటా వ్యాపించియున్నవి. ప్రాగ్దేశ మతాచారములలో క్రైస్తవ మతములకూడ కల్పవృక్ష ప్రస్తావన కలదు. (అరేబియన్ నైట్స్ వాల్యూం-5 పుట-237).

ఇచ్చట ఉత్తరార్ధమున ప్రయోగించిన అర్థాంతరన్యాసాబంధ-
రమున తెల్లవారిని రోగముల బెంచు పురుగులని ధ్వనింపజేయుటలో
వారికి గల జాతీయదృష్టి, దేశభక్తి, భారతదేశము ఇంతగా చెడిపోయి-
నదను బాధ విశదమగుచున్నది.

4.1.2.1.5 భేదోపాయము :

జాతీయోద్యమమువలన ప్రభావితులైన శ్రీవరదాచార్యులవారు
తెల్లవారి కూటనీతి నిట్లు వ్యంగ్యముగ విమర్శించిరి.

తమ స్వార్థమునకు అడ్డురాని విధముగ విద్యావంతులకు “సర్”
అని “మహామహోపాధ్యాయ” అని బిరుదు ప్రదానములను చేయుచును,
బహుమతుల ప్రకటించుచును, పూర్వము సంతానాధీశులకు “రావు
బహద్దర్” మొ॥ బిరుదుల నిచ్చుచును, దానోపాయముతో వారిని తమ
వశమునందుంచుకొని, కుటీలనీతిలో రాజ్యము నేలుచున్న బ్రిటిషు-
వారు, భేదోపాయ ప్రయోగమునందును సిద్ధహస్తులు. ప్రజలు ఐక-
మత్యముతో నున్నచో తమ రాజ్యమంతరించగలదను సత్యమును
తెలిసికొన్న తెల్లవారు, దాక్షిణాత్యులు, ఔత్తరాహులను, దేశభేదము,
వర్ణభేదము, హిందూ ముస్లిం అను మతభేదము, భాషాభేదము మొ॥
భేద భావనలకు భారతీయులలో బీజావాసము జేసిరి. వారు ప్రయో-
గించిన భేదోపాయము వారి పరిపాలనకు ఎవరి అడ్డులేకుండా విజయము
సాధించి పెట్టినది.

1. నృపా యదాత్మస్థిరతా విలోప

ప్రజాను జిహ్నుస్త్యవిభేదవత్సమ్ |

వైమత్య బీజాని వవన్తి తత్ర

భేదో హి నీతిర్విజయే బహూనామ్ |

మనదేశమునకు స్వాతంత్ర్యము సంపాదించి 41 సంవత్సరములు గడచినప్పటికిని వారు ఆనాడు నాటిన అనైత్యతాబీజములు అంకురించి, పెరిగి పెద్దవై మహావృక్షములై ఈనాటికిగూడ ఐకమత్యములేకుండా భారతజాతి చిన్నాభిన్నమగునట్లు చేయుచున్నవి.

4.1.2.1.6 పరంజ్యోతి :

దాస్యాన్యకారమగుమైన భారతజాతినిసముద్ధరించుటకు ఉద్భవించిన పరంజ్యోతి గాంధీమహాత్ముడని ఆ తరపు భావన. దానినే ఆచార్యులవారు ఆలంకారికముగ సుమప్తివృత్తమునందలి ద్వితీయసర్గలో అభివర్ణించినారు. దగ్గఱకుచేరి చూడగా అది జ్యోతికాదు సాక్షాత్ పురుషోత్తముడేనని తెలిసినదని స్పష్టము చేసినారు. ఈ దేశభాగ్యమునకు భారతజాతి బంగారుకలలము నిజము చేయుటకుదయించిన పురుషోత్తముడు మహాత్ముడని “పురుషోత్తమ భూతాయ” అని కావ్యారంభమున ఆచార్యులవారొనర్చిన వ్రతిజ్ఞతో ఇచ్చట సమన్వయము కుదురుచున్నది.

4.1.2.1.7 దేశదుఃస్థితి :

పరతంత్రమైన భారతదేశ దుఃస్థితి శ్రీఆచార్యులవారి మనసును కలచివైచినది. ఈ కలతతోనే వారు నిద్రించి స్వప్నమున పరంజ్యోతియైన పురుషోత్తముని దర్శించినారు. పురుషోత్తమ దర్శనమైనందుకు

1. ఆసీదతేదం హి మయా పరార్థః
ఆరోహయుక్తః పరిణాహవాంశ్చ |
తతః కరాద్యావయవై శ్శరీరీ
క్రమాద్విబుధ్ధం పురుషోత్తమశ్చ ||
సు. వృ. 2.8

సంతోషవడి ఆయనను స్తుతించినారు. ఇంతవఱకు రెండుసర్గలు పూర్తియైనవి. ఇక మూడవసర్గలో పురుషోత్తమసందేశము ప్రారంభమైనది. అందు ఆచార్యులవారితో పురుషోత్తముడు చెప్పిన మాటలు మహాత్ముడు వారితో అనిన మాటలే అని అనిపించుచున్నవి.

“ఈదేశదాస్యమును మనసారా భావించి ఖిన్నుడవై నావద్దకు వచ్చితివి.”¹

“నీదేశ దుఃస్థితికి కారణములను వివరించుచున్నాను- స్వకీయ వస్తువులపైనను స్వసంప్రదాయములపైనను అనాదరము, ద్వేషము, ఇతరులకు సంబంధించిన వాటిపై దురభిమానము భారతీయసంస్కృతిపై అవిశ్వాసము, కామార్థముల రెండింటినే పురుషార్థములుగా ఎంచుట, కొందఱిని అంటరాని వారని దూరముగా నుంచుట మొ॥ కారణముల వలన ఈ దేశమునకు ఇంతటి దుఃస్థితి వాటిల్లినది.”²

ఈ భావనములన్నియు మహాత్ముడు అనేకచోట్ల తన ఉపన్యాసములలోను రచనలలోను ఈ దేశ దుఃస్థితినిగూర్చి అవిష్కరించినవే. వాటినే ఆచార్యులవారు పరోక్షముగా పురుషోత్తమ సందేశమున అభివర్ణించినారు.

1. స్వదేశదాస్యం ప్రవచిత్త్య ఖిన్నో
మామేవ గచ్ఛన్ శరణం హృదిత్వమ్ |
సాక్షాత్కృతిం వత్స మమ ప్రవన్నః
ఆవర్జనీయస్య మదేశచిత్తైః ||

సు.వృ. 3.2

2. అనాదరం ద్వేషమపి స్వకీయే
ప్రప్ర్యాఖితే వస్తుని వీతబుద్ధిః |
పరస్య సంబంధిని బద్ధరాగో
నీచైః స్థితావత్ర జనోఽస్తి మూలమ్ |

రాయణుని ప్రయత్నము వలన నిష్ఫలుడయ్యెను. విషప్రయోగ వృత్తాంతములు సంస్కృత సాహిత్యములో చాలా స్వల్పము. శత్రువులను సంహరించుటకు విషప్రయోగము గావించుట నైతిక విరుద్ధమైననూ మనస్కుతిలో ఇది పేర్కొనబడినది. క్రీ. శ. మధ్యయుగములో విషప్రయోగము లోవలన శత్రువులను సంహరించిన వృత్తాంతము అనేకము కలవు. జలములో విషప్రయోగము కూడ అట్టివద్దతికి చెందినది. ఆస్ట్రేలియా, ఆఫ్రికా, బ్రెజిల్, జర్మన్, అరేబియా, సిరియా తూర్పు ఐరోపా మొదలగు, దేశములలో కూడ విషప్రయోగ వృత్తాంతము ప్రాచీన కాలముననే పేర్కొనబడినది.

అరిస్టాటల్ అలెగ్జాండరుకు వంపిన లేఖలలో భారతీయుల విషకన్యా ప్రయోగమునుగూర్చి అలెగ్జాండరును హెచ్చరించియున్నాడు. విషకన్యా దృష్టిపాతము, విషకన్యాశ్వాసపాతము శత్రువులపై ప్రయోగింపబడిన వృత్తాంతములు, విషకన్యా సంయోగమును కలిగించి శత్రువులను సంహరించిన వృత్తాంతములు అనేకదేశములలో కలవు క్రీ. శ. పూర్వమే భారతదేశమున విషకన్యాప్రయోగ వృత్తాంతము కనబడుచున్నది.

విషపూరితములైన సర్పముల స్వభావమును గమనించి భారతీయులు సాహిత్యములో అనుభవమయిన విషకన్యా ప్రయోగ వృత్తాంతము చేర్చియుందురు. కాని వాస్తవమునకు విషకన్యా జనన వర్జనములు మిథ్యా కల్పనలని మాత్రము చెప్పవచ్చును

కథా సరిత్సాగరమున పేర్కొన్న ఉర్వశీ పురూరవ వృత్తాంతము మొట్టమొదట ఋగ్వేదముననే పేర్కొనబడినది. కాళిదాసు ఉర్వశీ పురూరవకథను విక్రమోర్వశీయము అను నాటకము గా రచించెను. మహాభారతములోని విష్ణు పురాణము లోకూడ వీరి వృత్తాంతము

4.1.2.1.8 యంత్రప్రభావము :

శరీర-బుద్ధి-ఆత్మబలములను ప్రస్తావించి ఆత్మబలముకల మహాత్ముడే శరీర-బుద్ధులను తన వశములో నుంచుకొని, బుద్ధి బలదర్పితులగు దుష్టులనుంచి ఈ జగత్తును కాపాడును. ఇప్పుడు బుద్ధిబలముచే ముడించిన అహంకారులు, “సృష్టి రహస్యము తెలిసిపోయినదని, సృష్టిని జయింపితిమని, సంతోషమును ఉన్నాదమునుకూడ పొందుచున్నారు. వారి తీక్షణబుద్ధితో యాదవకుల వినాశహేతువగు ముసలమువలె యంత్రము పుట్టినది. దానివలన ప్రశాంతమైన లోకము క్షోభతో దుఃఖముతో నిండిపోయినది. అందువలన జాగరూకతతో ఉండి ఆ అజ్ఞాన నిద్రనుండి లేచి, లోభపిశాచగ్రస్తులుగాక లోకమంగళముకొఱకు వివేకమును పెంపొందించుకొనుచు ఐకమత్యముతో ముందుకు నడచి, కూటనీతిని కూలదోసి స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించుకొనుడు.”

ఇది సుషుప్తివృత్తములోని పురుషోత్తమసందేశమునకు సంగ్రహము. ఇందులో చెప్పబడిన మహాత్ముడు గాంధీ మహాత్ముడే. ఈసందేశము ఆయన ఆనాడు భారతదేశ స్వాతంత్ర్యముకొఱకు భారతజాతి కందించిన సందేశమే.

4.1.2.1.9 మహాత్మస్తుతి :

స్వప్నాంతమున పురుషోత్తముని స్తుతించుచు వచ్చిన జనసమూహము ఆచార్యులవారికి దృగ్గోచరమైనది. వారి స్తుతి చెవిన పడినది. ఆ స్తుతియంతయు గాంధీమహాత్ముని గుణగణములకు ఎత్తిన కలద్దమువలె కనపడుచున్నది. ఇందు ఈ క్రింది అయిదు శ్లోకములు అవు. అవి కేవలము మహాత్ముని పేరు చెప్పక ఆయనను స్తుతి

1. చోరద్యయము
2. అందులో ఒకడు వట్టబడుట
3. కర్పర మృత దేహమును చూచుట కెవరయినా వచ్చుదురని రాజభటులు వరీక్షించుచుండుట.
4. రాజ ప్రయత్నములు వ్యర్థమగుట.
5. రాజు బహుమతిని ప్రకటించుట.

రాజ పుత్రిక చోరుని ప్రేమించుట సంస్కృతసాహిత్యములో నూతనముకాదు. ఈ సంఘటన కథాసరిత్సాగరములో రెండు సందర్భములలో కలదు.

వంచవించతి బేతాళ కథలు దక్షిణ రష్యా, మధ్య ఐరోపా దేశములలోని బేతాళ కథలను పోలియున్నవి.

The Adventures of Hatimtai వర్షియా భాషలో నుండి అనువదించబడిన ఈ గ్రంథము కొన్ని బేతాళ కథలను పోలియున్నది కథాసరిత్సాగరమునందు కల్పవృక్షసంబంధకథలు, రాజుల అమాత్యుల, ద్యూతకారుల, కార్మికుల, దేవతల, నాయకుల, భిక్షకుల, క్షురకుల, విద్యాధరుల, రాక్షసుల, నాగలోక దేవతల, కిన్నెరులకథలు, ఆశ్రమములు, నగరములు, స్వర్గము, ఎడారిప్రాంతము, అంతఃపురము, తపస్సులు, గజ అశ్వకథలు విషకన్యా వృత్తాంత వర్ణనలు, పై గ్రంథములోని కథలతో పోలియున్నది. వర్షియన్, అరబిక్ భాషలోని Fables of Bibpai కథలుకూడ బేతాళ వంచ వింశతి మొదలగు అనేక కథాసరిత్సాగర కథలను పోలియున్నది.

బేతాళ కథలు :

బేతాళ ప్రశ్నలకు విక్రమార్కుని సమాధాన కథలుఅధునిక సాహిత్యములోని Frank stocktons the Lady of the Tyger

హింసకుని విషయమున అహింసను, విషమ సమయముల సత్యమును, విజయప్రాప్తి కలిగినపుడు వినయమును కలిగి, దోషము కలవానిని కాక దోషమును మాత్రమే ద్వేషించువాడు, తనను దూషించిన వానిని సైతము క్షమించువాడు—

ఇతరులను పోషించుట కొఱకు తనను శోషింప వేసికొనువాడు, ఇతరులకు పుష్కలముగ వస్తుములుండవలెనని తాను చిన్న కొల్లాయిని కట్టుకొనువాడు, జితేంద్రియుడుగా ముందుటకు పత్తితో కలిసియుండువాడు, ఇతరులలోగల తప్పును తనపై వేసికొనువాడు.

ఇతరులను తరింపజేయుటకు ముందు తాను తరించువాడు, ఇతరుల పుద్ధికిఱకు తనను తాను పుద్ధి చేసికొనువాడు, జగత్తునకు జ్యోతివంటివాడు, సుగంధములతో గుబాళించువాడు, అగు మహాత్ముని కీర్తిసుగంధములతో లోకకళ్యాణముకొఱకు ఆ దేవదేవుడు కాపాడుగాక!

ఈ శ్లోకములు కేవలము గాంధీమహాత్ముని స్తుతిరూపములే. వీటి ద్వారా గాంధీమహాత్ముని విషయమున వారికి గల మహోన్నతభావన వ్యక్తమగుచున్నది.

4.1.2.2 న చేద్వాల్మీకిరథవిషయత్ :

శ్రీవరదాచార్యులవారు జాతీయోద్యమ ప్రభావముచే ఈరచన చేసినారని చెప్పుటకు వీలులేదు. కాని ఈ రచన జరుగునప్పటికే వారిలో దేశభక్తి, మహాత్మునియందు శ్రద్ధ హెచ్చుగా కలవని చెప్పుటకు సందేహపడవలసిన పనిలేదు.

ఈ లఘుకావ్యమున ఒక శ్లోకము అనాటి తెల్లవారి ప్రభుత్వమునుకూడ దృష్టిలో నుంచుకొని చెప్పినట్లు కనపడుచున్నది—

కామక్రోధే జుగుప్సాంచ భయం చోత్పాదయన్తి యే |
తాన్ జిహ్వానతి సర్వోఽపి జంతుః సర్వే ప్రజావతేః ||

అది నిజమే కదా! ఎవరు శోక, క్రోధములను, జుగుప్సను, భయమును కలిగింతురో వారిని పరిత్యజించుటకు ప్రతివ్యక్తి ప్రయత్నించును. ఇచట ఆనాటి తెల్లవారిని భారతీయులను మనస్సులో మంచుకొనినట్లు తోచుచున్నది.

4.1.2.3 ప్రాస్తావిక కదంబము :

ప్రాస్తావిక కదంబము శ్రీఆచార్యులవారి జీవితమున అప్పుడప్పుడు జరిగిన సంఘటనలను గూర్చి, వారు రచించిన ఖండికల సంకలనము వారి జీవితముపై జాతీయోద్యమ ప్రభావమును పరామర్శించినపుడే ఇందులోని సంఘటనలు గతార్థములైనవి. కనుక ప్రత్యేకముగ ఇచట ప్రస్తావించుటలేదు.

4.1.2.4 సత్యవిజయము :

సత్యవిజయకావ్యము యొక్క ఇతివృత్తమును ఎన్నుకొనుటలోనే ఆచార్యులవారిపై మహాత్ముని ప్రభావము కనపడుచున్నది. అంతకు మించి ఆ కావ్యములో జాతీయోద్యమ ప్రభావము ప్రత్యేకముగ ప్రతిపాదించదగినది కనపడుటలేదు.

5. పంచమాధ్యాయము

5.1 సంస్కృతభాషా-సాహిత్యములు-ఆచార్యులవారి అనుదానము :

ఇంతవఱకు జరిగిన శ్రీఅధ్యాయములలో శ్రీవరదాచార్యులవారి వ్యక్తిగత-సారస్వత జీవితములను, స్వతంత్రరచనలలోని విశిష్టతను, అనువాదములలోని విశేషములను వివరించితిని. జాతీయోద్యమ ప్రభావము వారిపై ఎంతవఱకు కలదో, మహాత్ముని ఆదర్శములకు వారెట్లు కట్టుబడిరో పరామర్శించితిని. ఈ అధ్యాయమున సంస్కృత భాషకు, సంస్కృత సాహిత్యమునకు శ్రీవరదాచార్యుల వారొనర్పిన విశిష్టసేవలను సంగ్రహముగ సమీక్షింతుము.

5.1.1. సంస్కృతభాషా ప్రచారము :

సంస్కారవంతమైన భాష సంస్కృతభాష. ఆ భాషలోని గొప్పదనమును బాల్యమునందే గ్రహించిన శ్రీవరదాచార్యులవారు, తన జీవితమునంతను దానిసేవకే అంకితము చేయవలెనను నిర్ణయమునకు

వచ్చిరి, ఉన్నతవిద్యవఱకు సంస్కృతమును అధ్యయనముచేసిన ఆచార్యులవారు ఎఫ్.ఏ.లో సంస్కృతము లేకపోయెనే అని విచారపడిరి, ఎఫ్. ఏ. ద్వితీయ వర్షమున బందరు నోబుల్ కళాశాలలో సంస్కృతము విశిష్టాధ్యయనాంశముగా ప్రవేశపెట్టబడినపుడు వారి ఆనందమునకు అంతులేదు. చదివిన మొదటి సంవత్సరమును వదలివేసి సంస్కృతముతో మఱి ఎఫ్.ఏ. మొదటి సంవత్సరమును చదివిరి.

ఆ తరువాత మద్రాసు ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలో ఎమ్.ఏ. (ఆనర్స్) పరీక్షకొఱకు వ్యాకరణశాస్త్రము ప్రధానాంశముగ చదివి ప్రథమశ్రేణిలో సర్వప్రథములుగ ఉత్తీర్ణులైరి. వారి ప్రథమరచనయగు భాషాశాస్త్ర-సంగ్రహము ఉపోద్ఘాతాంతమున “సంస్కృత సేవనైక జీవితప్రయోజనః” అని వ్రాసుకొనిరి. దీనిని బట్టి వారు తమ జీవితమునంతను సంస్కృతసేవకు అంకితము చేయదలచినారని దానికి కావలసినవిద్యార్హతలను సంపాదించుకొనినారని అర్థమగుచున్నది.

5.1.1.1 నిర్వైతనికోద్యోగము :

మరుగున పడిపోవుచున్న సంస్కృత భాషనుద్ధరించి దానికి తగిన ప్రచారమును కలిగించవలెననెడు పట్టుదల ఆచార్యులవారిలో మొదటి నుండియు కలదు. లక్ష్యసాధన కొఱకు ఆచార్యులవారు ఎన్ని ఇబ్బందులనైనను లక్ష్యపెట్టరు. బందరులోని ఆంధ్రజాతీయ కళాశాలలో దేశీయమైన కళలను అభ్యసించు విద్యార్థులకు సంస్కృతభాష నేర్పిన బాగుండునను ఆలోచన వారికి కలిగినది. ఆ కళాశాల యాజమాన్యమువద్దకుపోయి “మీ విద్యార్థులకు నేను సంస్కృత సాహిత్యమును బోధింతును” అని వారంతట వారే తెలియజేసిరి. జీతము ప్రస్తావమురాగా “నాకు మీరు జీతమేమియు ఇవ్వవలసిన పనిలేదు.

నేను నిర్వైతనికముగనే సంస్కృతభాషను ప్రచారము చేయదలచితి” నని చెప్పిరి యువకులు స్ఫురద్రూపులు, ఉత్సాహవంతులై న ఆచార్యులవారిని కళాశాల పరిపాలకులు స్వాగతించి సంస్కృతాధ్యాపకులుగ నియమించిరి. అప్పటి వారివయస్సు కేవలము ఇరువది రెండు సంవత్సరములు మాత్రమే. వేతనము తీసికొనకపోగా తామే అచ్చటి విద్యార్థులకు సహాయపడుచు కొన్ని దినములు అచట సలస్కృతాధ్యాపకులుగ పనిచేసి సంస్కృతభాషా ప్రచారమొనర్పిరి.

5.1.1.2 విజయనగరము :

చిన్నవయసునంచే ఆచార్యులవారి కీర్తిప్రతిష్ఠలను ప్రతిభాపొండిత్యములను, దేశభక్తిని ఆనోట ఆనోట వినిన విజయనగర ప్రభువులు తమ సంస్కృతకళాశాలకు వారిని అధ్యక్షులుగ చేయదలచి ఆహ్వానము పంపిరి. శ్రీవరదాచార్యులవారు సంస్కృత కళాశాలకు అధ్యక్షులుగ విజయనగరమునందున్న ఆరుసంవత్సరములలో ఎందఱో ఉత్తమ విద్యార్థులు వారివద్ద భాషాశాస్త్ర-వాఙ్మయ చరిత్రాదుల యందు, అంకరశాస్త్రమునందు తర్ఫీదు పొందిరి. కళాశాల యాజమాన్యమువారు తమకివ్వదలచిన వేతనమును తాము తీసికొనక యోగ్యులగు విద్యార్థులకు ఉపకారవేతనముగ నిచ్చుచుండిరి.

అంతేగాక కళాశాలకు అనుబంధముగానున్న భాత్రావాసపు (Hostel) నిర్వహణము కూడా ఆచార్యులవారే చూచుచుండిరి. విద్యార్థులనందఱిని తన కన్నబిడ్డలవలె చూచుకొనుట వారికి అప్పటినుండియే అలవాటు. అట్లు సంస్కృత కళాశాలాధ్యక్షులుగ ఆరు సంవత్సరములు పనిచేసి ఆచార్యులవారు సంస్కృతభాషా ప్రచారమునకు ఎంతో దోహదము చేసిరి.

5.1.1.3 నాలుగు రాష్ట్రములు :

ఈనాడు ఆంధ్ర-తమిళ-కర్నాటక-కేరళ రాష్ట్రములుగా విభజితమైన

నాలుగు భాగములు అన్నడు అవిభక్త మద్రాసు రాష్ట్రముగా ఒకటిగా నుండెడిది. ఈ నాలుగు దేశములలో గల సంస్కృత కళాశాలలను- పాఠశాలలను పర్యవేక్షించి క్రమబద్ధమైన సంస్కృత విద్యావిధానమును నడిపించవలెనని అనాటి ప్రభుత్వము తలపెట్టినది. సంస్కృత భాషాప్రచార వధమున బద్ధకంకణులగు శ్రీవరదాచార్యులవారిని ప్రభుత్వము సూపరింటెండెంట్ ఆఫ్ సాంస్క్రిక్ స్టడీస్ గా నియమించినది. ఆహోదాలో వారు దక్షిణభాతర దేశమునందంతటను సంస్కృతభాషాప్రచారము బాగుగా జరుగునట్లు కృషిచేసిరి. కళాశాలలకు తగిన ప్రోత్సాహమునందించి, కొత్త కొత్త పాఠ్యప్రదాశికలను ప్రవేశపెట్టించిరి. సంస్కృత భాషాధ్యయనమునకు తగిన కళాశాలలు లేనిచోట్ల కళాశాలలను పెట్టించిరి. ప్రభుత్వసాహాయ్యమందనిచోట సాహాయ్యము సక్రమముగ అందునటుల కృషిచేసిరి. యోగ్యతగల పండితులకు తగిన వేతనముల నిప్పించిరి. ప్రతి కళాశాలయందును గ్రంథాలయము తప్పనిసరిగనుండవలెనని పూనికతో ఏర్పాటుచేసిరి ఊరూర తిరుగుచు, పండితుల కష్టనష్టములను శ్రద్ధతో విచారించుచు సంస్కృత భాషాసేవకు అంకితము కావలసిన ఆపదవిని అన్వర్థమొనర్పిరి. అనాడు శ్రీవరదాచార్యులవారు నాదిన బీజములు దక్షిణ భారతదేశమున ఇప్పటికిని దిన దిన ప్రవర్ధమానములై పెరిగి మహావృక్షములై విలసిల్లుచున్నవి.

5.1.1.4 కొవ్వూరు :

గాంధీజీ విలుపునందుకొని ఆచార్యులవారు సహాయనిరాకరణోద్యమమున తనకు అభిమానపాత్రమైన సంస్కృతభాషాసేవను, దాని కాశ్రయమగు సూపరింటెండెంట్ వదలిని రాజీనామాతో వదలివేసి స్వగ్రామమైన చిట్టిగూడూరు చేరిరి వారి జీవితలక్ష్యమునకు తాత్కాలి-

కముగ విఘ్నమేర్పడినది. కాని ఇంతలో కొవ్వూరులోగల ఆంధ్ర గీర్వాణ పీఠమువారు శ్రీవరదాచార్యులవారిని తమ సంస్థకు అధ్యక్షులుగ నుండుడని ఆహ్వానించిరి. దక్షుడైన అధ్యక్షుడు లేక అప్పటివఱకు పీఠము వెలవెలబోవుచుండెను. కాని శ్రీఆచార్యులవారు అధ్యక్షము స్వీకరించినంతనే, మంచి అధ్యాపకులు, ఉత్తమవిద్యార్థులతో, యోగ్యులైన విద్యార్థులతో ఆకళాశాల కళకళలాడసాగెను. ఆ సంవత్సరము విద్యార్థులందఱికిని తర్ఫీదు నొసంగి విశ్వవిద్యాలయ పరీక్షలకు పంపిరి. అహర్నిశము ఆచార్యులవారు సంస్కృతభాషా ప్రచారమునకే అంకితమై కళాశాలను ఎంతో అభివృద్ధిపరచిరి. యాజమాన్యము నిర్బంధించినను ఆచార్యులవారు వారివద్ద ఏ కొంచము వేతనమును తీసికొనలేదు. తమ ఖర్చులనన్నింటిని తామే భరించెడివారు. ఇట్లు సంస్కృతభాషా-వ్యాప్తికి వారెంతగనో అవట కృషిచేసిరి.

5.1.1.5 సంస్కృతకళాశాల స్థాపనము :

వారి స్వగ్రామమైన చిట్టిగూడూరులో 1923లో శ్రీనారసింహ సంస్కృత కళాశాలను స్థాపించుట వారి జీవితమున ఒక ముఖ్యమైన మలుపుగా పరిణమించినది. వారు ఏ పరిస్థితులలో ఆ కళాశాలను స్థాపించినది. ఇదివఱకే (1.1.1.19) వివరించితిని. ఆ కళాశాలను స్థాపించి దానినికేంద్రబిందువుగా నిడుకొని ఆంధ్రదేశమున సంస్కృత-భాషాప్రచారమునకు వారొనర్చిన ప్రయత్నములు బహుముఖమైనవి. సంస్కృతభాషకు వారొనర్చిన అనుదానములలో చిట్టిగూడూరులోని శ్రీనారసింహ సంస్కృత కళాశాల చాలా ముఖ్యమైనది. అప్పటికి వారికి సంతానములేదు. కాబట్టి కళాశాలయే వారికి ప్రథమ సంతానమైనది. విద్యార్థులందఱును వారు సుతనిర్విశేషులుగ భావించి,

పోషించి, చదువుచెప్పి ఆదరించెడివారు. కనుకనే శ్రీవరదాచార్యుల వారిని తరువాతి కాలమున “కులవతి”గా ఆంధ్రదేశము గౌరవించినది.

తమకుగల ఆస్తిలో కొంతభాగమును కళాశాల నిర్వహణమునకు వ్రాసి ఇచ్చిరి. కళాశాలకు స్వంతభవనమును గ్రంథాలయ భవనమును గిర్మించిరి. విద్యార్థులకు వారి భవనములనే వసతిగృహములుగా నిచ్చిరి. అధ్యాపకులకు వారే వసతుల నేర్పాటు చేసిరి. ఇదియది యననేమి కళాశాలకు ఏది కావలసినను వారే ఏర్పాటు చేసి జీవితాంతమువఱకు కళాశాలద్వారా సంస్కృతభాషా ప్రచారము నల్పిరి.

శ్రీనారసింహ సంస్కృత కళాశాలకు అధ్యక్షులుగ వేతనము తీసికొనక విద్యార్థులకందఱకు ఉపకారవేతనముల నొసంగి బుద్ధిమంతులగు విద్యార్థులను వేలమందిని తయారుచేసి ఆంధ్రదేశము నాలుగు చెరగులకు భాషాపండితులుగ పంపిరి. ఈనాడు మనదేశమునగల విశ్వవిద్యాలయములందును, కళాశాలలలోను, పాఠశాలల్లోను వారి శిష్యులు ప్రశిష్యులు అసంఖ్యాకులుగ నున్నారు. ఇది సంస్కృతభాషా ప్రచారరంగమున వారొనర్చిన ముఖ్యానుదానము.

5.1.1.6 మోడేక్కుఱు :

శ్రీవరదాచార్యులవారు తాను శ్రీనారసింహసంస్కృతకళాశాలను స్థాపించి సంస్కృతాంధ్ర పండితులను తయారుచేసి దేశమునకు సేవ చేయుటకు అంకితము చేయుటయేగాక ఆంధ్రప్రదేశమున ఇంకాకొన్ని సంస్థలను స్థాపించుటలోకూడ దోహదము చేసిరి అటువంటి సంస్థలలో ఒకటి గోదావరి జిల్లాలోగల మోడేక్కుఱు అను గ్రామమున స్థాపింపబడిన సంస్కృతకళాశాల ఈ కళాశాలకు శ్రీఅచార్యులవారు ప్రారంభోత్సవము.

చేసిరి. అది ఈనాటికిని దినదినవ్రవర్థమానముగ అనేకమంది సంస్కృతాంధ్ర పండితులను తయారుచేయుచున్నది.

5.1.1.7 సంస్కృత భాషాప్రచారిణీసభ :

ఆంధ్రదేశమున సంస్కృతభాషా ప్రచారముకొఱకు ఏర్పడిన సంస్థలలో చిత్తూరులోని సంస్కృతభాషా ప్రచారిణీసభ అద్వితీయమైనది. దీనికి వ్యవస్థాపకులు శ్రీమాన్ డి.కె. తిరువేంగడాచార్యులు గారు వారు శ్రీవరదాచార్యులవారికి శిష్యకల్పలు. వారు ఆంధ్రప్రదేశము నందలి బాలబాలికలకు స్వతంత్రముగ పఠనము, అభిజ్ఞ, విచక్షణ, సమర్థ, కోవిద అను పరీక్షలకు నిర్వహించుచు వాటికి కావలసిన పాఠ్యాంశములను స్వయముగ ముద్రించుచు, “గైర్వాణి” అను మాసపత్రికను నడుపుచు మారుమూలల పల్లెలలోకూడ సంస్కృతభాష వ్యాపించునట్లు జీవితాంతము కృషిసల్పిన ధన్యజీవులు. అటువంటి వారు సదే సదే ఆచార్యులవారి మార్గదర్శనమునకై వారి సన్నిధి కేతెంచియు, పత్రవ్యవహార రూపమునను వారి ఉపదేశములను తీసికొనుచు ఆ సంస్థను తీర్చిదిద్దిరి. పరోక్షముగ “సభ” వారు ఇంతటి సంస్కృతభాషా ప్రచారము చేయుటకు శ్రీవరదాచార్యులవారి అండదండలు దండిగా కలవు,

5.1.1.8 ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము :

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము ప్రారంభించిననాటి నుండియు సుమారు నలుబది సంవత్సరములపాటు శ్రీవరదాచార్యులవారే బోర్డ్ ఆఫ్ స్టడీస్ చైర్మన్ గా ఉండిరి. బోర్డులో దిగ్గంతులవంటి సంస్కృత పండితులున్నట్లు ఇంతకు పూర్వమే (1.1.1.27) వివరించినాను.

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమున సంస్కృతభాషా సాహిత్యములకు సంబంధించిన అంశమేదైన పరిశీలనకు వచ్చినచో అప్పటి వైస్-ఛాన్సలర్ శ్రీకటమంచి రామలింగారెడ్డిగారు గాని, లేక తరువాత వచ్చిన వైస్-ఛాన్సలర్లు గాని శ్రీవరదాచార్యులవారితో తప్పక సంప్రదింపవలసినదే. పరీక్షా పాఠ్యములు, పరీక్షా పద్ధతులు, అధ్యాపకుల నియామకములు వీటన్నిటియందు శ్రీవరదాచార్యులవారి నిర్ణయమే తుది-నిర్ణయము.

అట్లే మద్రాసు, అన్నామలై, మైసూరు, తిరువనంతపురము మొ॥ విశ్వవిద్యాలయములందలి సంస్కృతబోర్డులతో ఆచార్యులవారికి గల సంబంధము ఆయా విశ్వవిద్యాలయములద్వారా సంస్కృత-భాషాభివృద్ధికి పరోక్షముగా దోహదము చేసేది. ఇట్లు ఆచార్యులవారు ప్రత్యక్షముగా ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమునందును పరోక్షముగ ఇతర దాక్షిణాత్య విశ్వవిద్యాలయములందును, సంస్కృతభాషా-ప్రచారమునకు అనేకవిధముల తమ అనుదానమును అందించినారు.

5.1.1.9 జాతీయ కళాశాల :

శ్రీవరదాచార్యులవారు జాతీయ కళాశాల ఆస్తులను చక్కఃబిది 1949లో దానిని ఎ.జె. కళాశాలగా ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమునకు అనుబంధ సంస్థగా రూపొందించినట్లు లోగడ (4.1.1.8) చెప్పియున్నాము. ఆ కళాశాలకు వారు వేతనము తీసికొనకనే ఎనిమిది సం॥లు అధ్యక్షులుగాను ఆపై చాలాకాలము కరస్పొండెంట్ గాను పనిచేసిరి. అధ్యక్షులుగా నున్నప్పుడు దీగ్రీ క్లాసులలో సంస్కృతమును చదువువారికి వారు ఉపకావేతనముల నిచ్చెడివారు, అట్లు చాలామంది

విద్యార్థులు వారివద్ద ఉపకారవేతనము తీసికొని డిగ్రీలో సంస్కృతమును చదువుకొని తరువాతి జీవితమున- “ఆ రోజులలో ఆచార్యుల వారు సంస్కృతమును నేర్పుటవలన ఈనాడు ఇంతవారమైతిమని’ ఆనందించెడివారు.

ఒకప్పుడు ప్రభుత్వపు విరాళమురాక ఉపాధ్యాయులకు వేతనము- లిచ్చుటకు ఎ.జె. కళాశాల యాజమాన్యమునకు ఇబ్బంది కలిగినది. వెంటనే శ్రీవరదాచార్యులవారు ఆ కళాశాలలోనే సంస్కృతోపన్యాస- తుడుగా పనిచేయుచున్న తన కుమారునితో సంప్రదించి కొంత విరాళ- ముగా ప్రకటించి అధ్యాపకుల జీతములను ఇచ్చువిర్పాటు చేసిరి. ఇటువంటి సందర్భములయందు వారి లోకజ్ఞత, వదాన్యత, విద్యా వ్యసనిత మనకు స్పష్టములగును.

5.1.1.10 నిరంతరాధ్యాపనము :

ఆచార్యులవారికి సంస్కృతభాషను బోధించుటయన్న మిక్కిలి ముక్కువ. వారు ప్రథమోద్యోగమునుండి తొంబది సంవత్సరముల వయస్సు వచ్చినపుడు కూడ ప్రతినిత్యము చిన్నపిల్లలకు బాలరామా- యణములంటి చిన్నపుస్తకములను, పెద్దవారికి మహాభాష్యమువంటి ఉద్గ్రంథములను అధ్యాపనము చేసెడివారు. ఈ “శిష్యకామేష్టి”ని యావజ్జీవము వ్రతముగా నిర్వహించిన పూర్ణకాములు శ్రీవరదాచార్యుల- వారనుటలో ఎటువంటి అతిశయోక్తియులేదు.

విద్యార్థులమనస్సు నెటిగి బోధించుటలో ఆచార్యులవారద్వితీ- యులని ప్రసద్ధి కలదు. వారి పాఠము ఎన్నడును ఒక గంటకు మించి యుండెడిది కాదట. మరుసటిరోజు సూర్యపాతము విద్యార్థులకు వంట వట్టినదా? లేదా? యను వరీక్షయుండును? అపైననే కొత్తపాఠము. అట్లు విద్యార్థులకు విసుగులేకుండా అర్థమగురీతిలో పాఠప్రవచనముచేసి మహాపాధ్యాయులుగా గణుతికెక్కినారు.

సంస్కృత భాషను నేర్తుననినవాలును. వారు ఎంతో అనందపడి విద్యార్థులకు సకల సౌకర్యములను ఇచ్చి చదువు చెప్పేడివారు. విద్యార్థి ఎవరు? జాతి_కులములేవి? ఏ ప్రాంతమువాడు? అను వివరములతో వారికి వనిలేదు. ఎవ్వరైనను సంస్కృతమును నేర్చుకొనవలెననియే వారి ఆకాంక్ష. సంస్కృత భాషను అధ్యాపన రూపమున అచార్యులవారు ఆరాధించినారు. వారు ఎప్పుడో చెప్పినట్లు వారు నేర్పిన ఆంగ్లమును, పరంపరా ప్రాప్తమైన లక్ష్యిని వారు దేవవాణి దాస్యముతో వినియోగించి ధన్యజన్ములైనారు.

5.1.2 సాహిత్య ప్రసారము :

శ్రీహర్షుడు నైషధీయ చరితమున పేర్కొన్నట్లు అధ్యయనము, బోధ, అచరణము, ప్రచారము అని నాలుగు విద్యోపాధులు.² ఈ నాల్గింటి యందు శ్రీవరదాచార్యులవారు సిద్ధహస్తులు. అంతే కాదు వారికి దేవవాణి అనుగ్రహము వరిపూర్ణముగ కలిగినది. లలిత లలితమైన వారి సొత్తైనది. వారు చిన్నవయసు నుండియే చక్కని కవిత్వా

1. హాణి మాయా తే గమికా హి దాస్యం

సముజ్ఞితా శ్రీరపి సుప్రసన్నా!

అనన్యచిత్తో భవతీం భజామి

ప్రసీద తస్మాన్మయి దైవివాణి॥

సు.వృ. పు. 2

2. అధితి బోధాచరణప్రచారణైః

దశాశృతస్రః ప్రణయన్సుపాధిభిః!

చతుర్దశత్వం కృతవాన్ కుతస్స్వయం

న వేద్మి షిద్యాసు చతుర్దశ స్వయమేః

నై.చ. 1.4.

ఖండికల సంస్కృతభాషలో వెలయించి సహృదయులకు ఆనందమును కలిగించెడివారు. వారి కవిత అత్యుత్తమమైన వైదర్భీరీతిలో సాగునని వారి గురువర్యులు హైఫెసర్ ఎస్. కువ్వస్వామి శాస్త్రిగారే వారిని ప్రశంసించిరి.¹ అధ్యయన అధ్యాపన-ప్రచారముల ద్వారానే కాక రచనల ద్వారాకూడా వారి అనుదానము సంస్కృత సాహిత్యక్షేత్రమున విశిష్టముగ నిలిచిపోయినది.

5.1.2.1 స్వతంత్ర రచనలు :

శ్రీవరదాచార్యులవారు నాలుగు స్వతంత్ర రచనలను చేసిరి ఇంతకు పూర్వమే (2.1) వివరించితిని. అవి 1. భాషాశాస్త్ర సంగ్రహము 2, సుషుప్తివృత్తము 3. న చేద్వాల్మీకి రథవిషయ 4 సత్య-విజయము.

ఇందు భాషాశాస్త్రసంగ్రహమును విమర్శ ద్వారా భాషాశాస్త్రమును గూర్చి సంప్రదాయ పద్ధతిలో సంస్కృత భాషనధ్యయనము చేసినవారు ఆలోచించుటకు, అర్థము చేసికొనుటకు వీలును కల్పించిరి. అనాటికి సంస్కృతభాషలో భాషాశాస్త్రమును గూర్చిన గ్రంథములు రాలేదు. కనుక ఈ క్షేత్రమున భాషాశాస్త్రసంగ్రహముయొక్క అనుదానము అనల్పము.

దూతకావ్యములు మహాకవి కాళిదాసోపజ్ఞము లైనట్లు దేశభక్తి కావ్యములకు శ్రీకారము చుట్టినవారు శ్రీవరదాచార్యులవారు. దేశము స్వతంత్రము కానిరోజులలో పరాయిపాలనలోనే సుషుప్తివృత్తమును ధ్వని కావ్యమును రచించి మహాత్ముని యందు ఆయన ఉపదేశము

1. వైదర్భీ వల్లభస్మేమాం కాళిదాసస్య పద్ధతిమ్ |

పశ్యంతః స్వప్నవృత్తేఽస్మిన్ దిష్ట్యా వర్ధామహే వయమ్ ||

సు.వృ. FORE WORD.

నందును, ఆయన ప్రారంభించిన జాతీయోద్యమములయందును తనకు గల భక్తి-విశ్వాసములను ధైర్యముగ ప్రకటించినారు. కనుక సంస్కృతసాహిత్యమున ఈ శతాబ్దమునందు దేశభక్తి కావ్యవాఙ్మయమునకు శ్రీవరదాచార్యులవారు అద్భుతములలో వివరింపబడినది.

మూడవ కావ్యము “న చేద్వాల్మీకిరథవిష్యత్”. ఈ కల్పనయే నూతనమైనది. సామాన్యముగ ఎవ్వరికిని అటువంటి ఆలోచనలు రావు. కానీ! వాల్మీకిపైన రామాయణముపైన శ్రీరామచంద్రునిపైన వారికి గల దృఢమైన భక్తి-విశ్వాసములు, అభిమానమే శ్రీఆచార్యుల వారికి అటువంటి భావనను కలిగించియుండును. సంస్కృత సాహితీరంగమునకు ఈ లఘుకృతి ఒక భూషణము వలదిది. ఇంతకు పూర్వమే (2.1.3) ఈకృతి విశిష్టతను నిరూపించియున్నాను.

నాల్గవ కావ్యము సత్యవిజయము. ఆచార్యులవారి ఆరాధ్య దైవము శ్రీరామచంద్రుడు. ఆయనకు ఎన్నో తరములకు పూర్వుడు హరిశ్చంద్రుడు. అతడు సత్యనిష్ఠకు నిలబడి సత్యహరిశ్చంద్రుడైనాడు. మహాత్మునకు ఎంతో ఆదరముగల పాత్ర సత్యహరిశ్చంద్రుడు. ఆచార్యులవారివలె మహాత్మునకును శ్రీరాముడు ఆరాధ్యదైవము. కనుక సత్యహరిశ్చంద్రుని కథను తీసికొని వారు సత్యవిజయమును కావ్యమును వెలియించినారు.

ఈ కావ్యమునందలిభాష, భావనలు, అలంకారములు ప్రతి పదమునందును కాళిదాసును స్మరింపజేయుచున్నవి. ఇరువదవ శతాబ్దమునందలి సంస్కృత సాహితీకి కలికితురాయి ఆచార్యులవారి సత్యవిజయమునుటలలో అసత్యమావంతయు లేదు.

5.1.2.2 అనువాదములు :

శ్రీవరదాచార్యులవారు సంస్కృత సాహితీకొనర్చిన విశిష్టానువాదమే వారి శతకానువాదములు లోగడ చెప్పినట్లు (3.2) వారు

తొమ్మిది శతకములను తెలుగు నుండి సంస్కృతమునకు అనువదించిరి. చాలాశ్లోకములు అనువాదములని చెప్పినను విజ్ఞులు నమ్మరు. అవి మూలమునకంటె అతిశయించియుండును. తెలుగుభాషకు అపురూపమైన శతకవాఙ్మయములోని మణిపూసలవంటి శతకములను ఎన్నుకొని వారు ఉద్యోగవిరమణ చేసిన నాదీనుండి సరిణతమైన వ్యుత్పత్త్యభ్యాసములతో వెలయించిన అనువాదములు సంస్కృత సాహితీకి పెట్టని అలంకారములు.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య ఎకాడమి వాటిని ప్రచురించినది.¹ ఉత్తర ప్రదేశ్ సాహిత్య ఎకాడమి వారి ఉద్యమమును అభినందించి వారిని గౌరవించినది. భారతదేశములోని ప్రసిద్ధ సంస్కృత పండితులందఱును వారి అనువాదములను చూచి తెలుగు శతకములలోగల గొప్పదనమును గ్రహించి ఆనందించి, వారిని మనసారా అభినందించిరి. ఆందువలన శతకానువాదములు సంస్కృతసాహితీకి వారి అనుదానములలో విలక్షణమైనవని విజ్ఞులు భావించుచున్నారు.

5.1.2.3 శిలా లేఖనము :

ఇంతవరకు సంస్కృత సాహితీచరిత్రలో ఏ కవి చేయని పనిని శ్రీవరదాచార్యులవారు. నిర్వహించినారు. వారు. చేసిన అనువాదములలో దాశరథి, శ్రీకాళహస్తి శ్వర, ఆంధ్రనాయక, నరసింహశతకములను మూలములతోకూడా రలిపి భద్రాచల, శ్రీకాళహస్తి, శ్రీకాకుళ, ధర్మపురి క్షేత్రములలో శిలాఫలకముపై చెక్కించి స్తంభములపైనను, గోడలపైనను బిగించినారు. ఇది ఒక విలక్షణమైన అనుదానము

---

1 శతకసప్తకమ్, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య ఎకాడమి, హైదరాబాద్, 1963.

సాహితీవరముగ దేవాలయ పరముగ కూడ శాశ్వతమైన సాహిత్య స్వరూపమునచట ఆయా శతకములకు కలిగించినారు

5.1.2.4 ఉపోద్ఘాతములు :

ఎందఱో రచయితలు కవులు అనేక గ్రంథములను సంస్కృతాంధ్రములలో వ్రాసి కులపతులగు శ్రీవరదాచార్యులవారి ఆశీస్సులను పొందిన వారున్నారు. అందులో ఆంధ్రులు ఆంధ్రేశరులు కూడా చాలామంది కలరు. అవి అసంఖ్యాకములుగ నుండుటచే అన్నిటిని పేర్కొనుట లేదు. ఉదాహరణకు కొన్నింటిని మాత్రమే ఇచట పేర్కొనుచున్నాను.

1. శబ్దార్థ కల్పితరుపు
2. కౌముదీ శరదాగమము మొ॥నవి.

5.1.2.5 ఆకాశవాణీ ప్రసంగములు :

శ్రీమాన్ వరదాచార్యులవారు సంస్కృత సాహిత్యముపై కొన్ని ఆకాశవాణీ ప్రసంగములను చేసినారు. అవి కొన్ని సంస్కృతభాషలోను కొన్ని తెలుగులోను నడచినవి. ఉదాహరణకు-

“ఉత్తరరామ చరిత ప్రశస్తిః”

అను ప్రసంగము సంస్కృతభాషలో ఆకాశవాణీ విజయవాడ కేంద్రమునుండి ప్రసారము చేయబడినది. అందు వారు ఉత్తరరామాయణ కథను భవభూతి తన నాటకమున ఎట్లు మార్చినాడో, అందుకు అలంకారికుల అంగీకారమునెట్లు ప్రతిపాదించవచ్చునో విశదపరచిరి.

ఇట్లే సంస్కృత సాహిత్యమును గూర్చి భారతీయ సంస్కృతిని గూర్చి ఆకాశవాణీ ప్రసంగములు కలవందురు. కాని వాటి వివరములు తెలియరాకున్నవి.

5.1.2.6 ఉపన్యాసములు :

అచార్యులవారు అనేక సాహితీ సంస్థలచేతను, ధార్మిక సంస్థల చేతను అహ్వనించబడి సంస్కృత సాహిత్యముపైన, ధర్మముపైన, ఎన్నియో వేడికలపైన గంభీరోపన్యాసములను చేసినారు. ఉదాహరణకు కొన్ని-

1. భారతం పంచమోపేదః
2. కాళిదాసస్య ప్రతిభా
3. వద-భాషాశాస్త్ర సమన్వయః మొదలగునవి.

6 పష్టాధ్యాయము

6.1 ఉపసంహారము :

శ్రీమాన్ ఎస్.టి. జి. వరదాచార్యులవారి జీవితమునందలి ముఖ్య ఘట్టములను రచనలలోని విశేషములను సమగ్రముగా పరిశీలించిన తరువాత దీనిద్వారా నిగ్గుదేలిన ముఖ్యాంశములను కొన్నింటిని మాత్రమిచ్చట ఉపసంహారరూపమున పేర్కొనుచున్నాను.

6.1.1 శ్రీఆచార్యులవారికి సంస్కృతభాషపైన ప్రత్యేకాభిమానము బాల్యమునుండియే కలదని ఆయా ఘట్టములద్వారా నిరూపించబడినది.

6.1.2 వికారహేతువులెన్నియో చుట్టుముట్టినను ధీరులైన శ్రీ ఆచార్యులవారు భారతీయ సంప్రదాయములను విడనాడలేదని విపులముగ ప్రతిపాదించబడినది.

6.1.3 “పువ్వుపుట్టగనే వరిమళించు”నన్నట్లు ఆచార్యులవారికి త్యాగనిరతి ఆజన్మసిద్ధమని సోదాహరణముగ వివరింపబడినది.

6.1.4 మహాత్ముని పిలుపు విని ఆత్మ్యవృత్త వదలికి రాజీనామా నిచ్చిన ఆచార్యులవారికి జాతిపిత పైన దేశముపైనను ఎంతటి భక్తి ప్రవృత్తులుగలవో నిరూపించబడినది.

6.1.5 ఆచార్యులవారి దేశభక్తిని సుషుప్తివృత్తముద్వారాను, సత్యనిష్ఠను సత్యవిజయముద్వారాను, దేశీయసాహిత్యముపై గల ఆదరాభిమానములను శతకానువాదములద్వారాను విశదపరచిరని ప్రతిపాదించబడినది.

6.1.6 అనువాద పద్ధతులను సమీక్షించి, ఆచార్యులవారనుసరించిన అనువాదవిధానమును పేర్కొని, మూలమునకు వారెట్లు వన్నెలు దిద్దిరో సోదాహరణముగ ప్రతిపాదించబడినది.

6.1.7 ఆచార్యులవారి వేష, భాషాదులయందును, సేవాతత్పరతయందును, త్యాగభావనయందును, ప్రతిబింబించుచున్న జాతీయోద్యమ ప్రభావము విశ్లేషింపబడినది.

6.1.8 సుషుప్తివృత్తాది రచనలయందు జాతీయోద్యమప్రభావమెట్లు కనపడుచున్నదో సోదాహరణముగ నిరూపించబడినది.

6.1.9 సంస్కృతభాషావ్యాప్తికి సంస్కృతసాహిత్య ప్రసారమునకు ఆచార్యులవారు తమ సర్వస్వమునెట్లు అంకితమొనర్చినారను ఆంశము విభిన్నఘట్టములద్వారా ఈ పరిశోధన ప్రబంధమున సమగ్రముగ విశదీకరించబడినది.

—శ్రీఆచార్యులవారి లేఖ—

చిట్టిగూడూరు

24-10-78

శ్రీరస్తు చిరంజీవియైన భాత్రవరేణ్యుడగు చక్రవర్తికి—

అనేక మంగళాశాసనపూర్వకముగ వ్రాయునది. ఉభయకుశ-
లోపరి. మేమిద్దరము క్షేమముగా మరునది యుదయమున నింటికి
చేరితిమి. మీయింట సతీసమేతముగ నీవిచ్చిన యాతిభ్యము చిర-
స్మరణీయము. నీతో జరిగిన సాహిత్యగోష్ఠులు ఇప్పటికిని ప్రతిభ్యనించు
చున్నవి. నారచనలు నీకెంత ప్రీతికలిగించినవో నీవు Recarder మీద
వానిని తద్వ్యాఖ్యానమును ఆరోపించుటయే స్పష్టముచేయుచున్నది. నీ
పురుషకారముచేతనే అచ్చట సభలు రెండును జరిగినవి, శ్రీఅర్కసోమ
యాజులు గారికి నాధన్యవాదములను, కృతజ్ఞతను అందించవలెను.
సన్నానము మరుసటిదినముననే ఢిల్లీ తెనుగువార్తలలో ప్రకటించబడన
దనినన్ను కలసినప్రతివారును చెప్పుచున్నారు. వీటినన్నిటికిని నీవేనిదాన
భూతుడవు. మీశిష్యుడు సురేంద్రనాథునకును నాయాశిస్సులనందజేయ
వలెను. అతడు జిజ్ఞాసువు, సహృదయుడు, విమర్శకుడు ఇట్లే కొంత
కాలము నీశిక్షణములోనున్నయెడల మంచియభివృద్ధిని పొందగలడు.
కాశీదాసకావ్యముల పౌర్వావర్తము విషయమై నేను రచించిననల్లకముల
యనంతరము ఇయ్యది చేర్చదదినది—

ఇతిచేన్న-అదౌ దేవనమస్కారః స్వానర్హత్వప్రకాశనమ్|

శబ్దాలంకృతిరక్తిశ్చ రఘోః ప్రాథమ్యయుక్తయః||

గ్రంథాదియందు పార్వతీ పరమేశ్వరవందనము, “కృచాల్య-
విషయామతిః”, “మందః కవియశఃప్రాక్తి”, “మణౌవజ్రసము

తీర్థే సూత్రస్వేవాస్తి మే గతిః", "తనువాగ్నిభవోఽపిసన్", "చాప
లాయ ప్రచోదితః", అనియు, తాను ఉడువమని, వామమడని, సూత్ర
మని ఈవిధముగ ఈ కావ్యమునందే చెప్పుట ఈ కావ్యముయొక్క
ప్రాధమ్యమునకు అప్రతిసంఖ్యేయమగు యుక్తి ఇతి శబ్దాలంకార
ప్రియత్వముకూడ. వధాయవధ్యన్య శరం శరణ్యః, దినానిదీనోద్ధరణో
చితన్య, కృతాంజలిః కృత్యవిత్. నవమసర్గలోకాబోలు. ప్రతిష్ఠోకము
చివరను "యమవతామావతాం" అను అనుప్రాసలుకూడ ఈకావ్యము
ప్రథమమని చాటుచున్నవి. ఈ శబ్దాలంకారప్రియత్వము ప్రారంభ-
మున కవులందరిలో కన్పడును. కొందరియందు ఇది అస్తము నిలచి
యుండును (గొడీ) కొందరిలో (వైదర్భీవల్లభులలో) కొద్దికాలములోనే
అదృశ్యమగును. చిరంజీవులయిన నీ పుత్రీపుత్రులకు, నీభార్యకు నా
యాశీర్వాదములు. చి|| జాస్తి సూర్యనారాయణకు నా యాశీస్సులను
తెలుపవలెను, ఇట్లే శ్రీబాలసుబ్రహ్మణ్యముగా రికికూడ.

—ఎస్. టి. జి. పరదాచార్యులు

ఇది శ్రీపరదాచార్యులవారు డా॥ ఎస్. బి. రఘునాథాచార్యులు గారికి
ప్రసాసిన లేఖ.

“కళావహార్ణవ” శ్రీమాన్ ఎస్.టి.జి.వరదాచార్యులవారి

జీవితమునందలి

ముఖ్య ఘట్టములు

- 1892 జననము
- 1908-1911 శాస్త్రవిద్య
- 1911-1914 ఎమ్.ఎ. (ఆనర్స్)
- 1914 ప్రథమోద్యోగము
- 1914-1920 విజయనగర కళాశాలాధ్యక్షము
- 1920-1921 సూపరింటెండెంట్ వదవి
- 1922-1923 కొవ్వూరు కళాశాలాధ్యక్షము
- 1923 శ్రీనారసింహ సంస్కృతకళాశాలాస్థాపనము
- 1927 పుత్రోదయము
- 1939 పుత్రీవియోగము
- 1947 శ్రీనారసింహ సంస్కృతకళాశాలా భవననిర్మాణం
- 1949 ఎ.జె. కళాశాలాధ్యక్షము
- 1952 వృష్టిపూర్తి
- 1958-1964 భద్రాచల నివాసము
- 1961 రాష్ట్రపతి సన్మానము
- 1968 శ్రీనారసింహ సంస్కృతకళాశాలా
గ్రంథాలయ భవననిర్మాణము
- 1982 పరమపదప్రాప్తి

ఉపయుక్త గ్రంథావళి

(BIBLIOGRAPHY)

మూల గ్రంథములు

(ORIGINAL WORKS)

అగ్ని పురాణమ్

(6.7. సంచికలు)

వీరాస్వామి శాస్త్రి & వెంకటరామార్య

వర్తమాన తరంగిణీ ప్రెస్

చెన్నపట్టణము, 1880.

అభిజ్ఞానశాకుంతలమ్

రామదాస్ అయ్యంగార్, నేలటూరు

వేదం వెంకటరాయ శాస్త్రి బ్రదర్స్

చంద్రికా ముద్రణాలయము

మద్రాసు, 1957.

అమరకోశః

హరగోవింద శాస్త్రి

చౌఖంబా సంస్కృత సంస్థాన్

వారణాసి, 1982.

ఆంధ్రనాయక శతకమ్

వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.

చిట్టిగూడూరు, 1968.

ఆంధ్రనాయక శతకము

పురుషోత్తమకవి, కాసుల

నిర్మలా పబ్లికేషన్స్

విశాఖపట్టణము, 1975.

ఋగ్వేదసంహితా

శ్రీపాద దామోదర సాత్వలేఖర్

స్వాధ్యాయ మండల్

పొరడి, 1956.

కతోపనిషత్

[ఈశాద్యష్టోత్తరశతోపనిషదః]

వాసుదేవ శర్మ

నిర్ణయసాగర్ ప్రెస్

బొంబాయి, 1925.

కావ్యాలంకారః

పండిట్ దుర్గాప్రసాద్

వాసుదేవ లక్ష్మణ్ శాస్త్రి పబ్లికేషన్

మోతిలాల్ బనారసీదాస్

ఢిల్లీ, 1983,

కుమారసంభవమ్

(కాళిదాస గ్రంథావళి)

రేవాప్రసాద్ డివిజన్

కాళీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయః

వారాణసి, 1976.

కృష్ణశతకమ్

వరదాచార్యులు, ఎస్.టి.జి.

చిట్టిగూడూరు, 1954.

కృష్ణశతకము

గొల్లపూడి వీరాస్వామి & సన్స్

రాజమండ్రి.

గాయత్రీ నీతిగీతావళి:
వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.
చిట్టిగూడూరు, 1957.

గాయత్రీ నీతిగీతావళి
శ్రీకృష్ణస్వామి, అద్దేవల్లి
గాయత్రీ & కో
మచిలీపట్టణము, 1957.

చంద్రాలోక:
సుబోధ్ చంద్ర పంత్
మోతిలాల్ బనారసీదాస్
ఢిల్లీ, 1987.

చిత్రమీమాంసా
జగదీశ చంద్ర మిత్ర:
చౌఖంబా సాంస్క్రిటిక్ సెరిస్
వారాణసి, 1971.

తత్త్వకథనమ్
వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.
చిట్టిగూడూరు, 1935.

తైత్తిరీయోపనిషత్
(ఈశాద్వైతాత్మకతతోపనిషదః)
వానుదేవ శర్మ
నిర్ణయసాగర్ ప్రెస్
బొంబాయి, 1925.

ధ్వన్యాలోక:
(లోచన సహిత)

దుర్గావ్రసాద్ & పాండురంగపరత్
నిర్ణయసాగర్ ప్రెస్

న చేద్వాల్మీకి రథవిష్కత్
వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.
చిట్టిగూడూరు, 1939

నరసింహ శతకమ్
వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.
చిట్టిగూడూరు, 1969

నరసింహ శతకము
ఎస్.వి. గోపాల్ & కో
మద్రాసు, 1977

నవరత్నమాలా
వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.
చిట్టిగూడూరు, 1935

నాట్యశాస్త్రమ్
పండిట్ కేదారనాథ్
భారతీయ విద్యావ్రకాశన్
ఢిల్లీ, 1983

నైషధకావ్యమ్
వావిళ్ళ రామస్వామికౌస్తులు & సన్స్
మద్రాసు, 1927

ప్రతాపరుద్ర యశోభూషణమ్

వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రులు & సన్స్
మద్రాసు, 1927

ప్రాస్తావిక కదంబః
వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.
చిట్టిగూడూరు, 1930

భగవద్గీతా
రఘునాథాచార్య, ఎస్.బి.
తిరుమల జిరువతి దేవస్థానములు
తిరువతి, 1985

భామహీయ కావ్యాలంకారః
తాతాచార్య, డి.టి.
శ్రీనివాస ప్రెస్
తిరువతి, 1934

భావప్రకాశనము
మాధవరామశర్మ, జమ్మలమడక
సంగీతనాటక అకాడమీ
హైదరాబాద్, 1978

భాస్కర శతకమ్
వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.
చిట్టిగూడూరు, 1955

భాస్కర శతకము
గొల్లపూడి వీరాస్వామి & సన్స్
రాజమండ్రి, 1986

భాషాశాస్త్ర సంగ్రహః
వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.
చిట్టిగూడూరు, 1933

మహాభాష్యమ్
భగవాన్ దేవాచార్య
హర్యానా సాహిత్యసంస్థా, రోహతక్
హర్యానా, 1962

మాళవికాగ్నిమిత్రమ్
[కాళిదాస గ్రంథావళి]
రేవాప్రసాద్ ద్వివేదీ
కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయః
వారాణసి, 1976

ముండకోపనిషత్
(ఈశాద్యష్టోత్తరశతోపనిషదః)
వాసుదేవ శర్మ
నిర్ణయసాగర ప్రెస్
బొంబాయి, 1925

రఘువంశమ్
(కాళిదాస గ్రంథావళి)
రేవాప్రసాద్ ద్వివేదీ
కాశీ హిందూ విశ్వవిద్యాలయః
వారాణసి, 1976

రసగంగాధరమ్
భట్ట మధురానాథ శాస్త్రి

మోతిలాల్ బనారసీదాస్

ఢిల్లీ, 1988

రామవిజయః

రఘునాథాచార్య, ఎస్. బి.

పద్మశ్రీ పబ్లికేషన్స్

తిరువతి, 1976

వేమన శతకమ్

వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.

చిట్టిగూడూరు, 1954

వేమన శతకము

శ్రీ అరుణా బుక్ హౌస్

మద్రాసు, 1972

శైల్యాకరణ సిద్ధాంతకౌముది

గోపాలశాస్త్రి నేనే

చౌఖంబా సాంస్క్రిట్ సిరీస్

వారాణసి, 1977

శతకత్రయమ్

(సుమతి, వేమన, దాశరథి శతకాని)

వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు

తిరువతి, 1973

శతక సప్తకమ్

వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ

హైదరాబాద్, 1963

శిశుపాలవధమ్

వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రులు & సన్స్

మద్రాసు, 1923

శ్రీకాళహస్తి శ్వర శతకమ్

వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.

చిట్టిగూడూరు, 1956

శ్రీకాళహస్తి శ్వర శతకము

గొల్లపూడి వీరాస్వామి & సన్స్

రాజమండ్రి

శ్రీదాశరథి శతకమ్

వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.

చిట్టిగూడూరు, 1955

శ్రీదాశరథి శతకము

శ్రీ అరుదా పబ్లికేషన్స్

మద్రాసు, 1976

శృంగారప్రకాశః

రాఘవన్. వి.

వసంత ప్రెస్, అడయాల్,

మద్రాసు, 1978

సత్యవిజయమ్

వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.

చిట్టిగూడూరు, 1972

సామవేద సంహితా

శ్రీహద దామోదర సాత్వలేకర్

స్వాధ్యాయ మండల్

పొరణి, 1956

సాహిత్యదర్శనమ్

దుర్గాప్రసాద్ ద్వివేది

మెహర్‌చంద్ లక్ష్మణ్‌దాస్

న్యూఢిల్లీ, 1982

సుమతీ వేమన శతకాలు

(సంస్కృతానువాదము)

ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ

హైదరాబాద్

సుఖాషిత రత్నభండారాగారమ్

నారాయణరామ ఆచార్య

ఎన్.ఎస్. ప్రకాశన్

బొంబాయి, 1952

సుమతీ శతకమ్

వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.

చిట్టిగూడూరు, 1954

సుమతీ శతకము

సూర్యరత్న ఆర్ట్స్ ప్రింటర్స్
రాజమండ్రి, 1975

సువర్ణ పుష్పమాల
రఘునాథాచార్య, ఎస్. బి.
తిరువతి, 1980

సుషుప్తివృత్తమ్
వరదాచార్య, ఎస్.టి.జి.
చిట్టిగూడూరు, 1937

పరిశీలనలు (STUDIES)

- అనంతకృష్ణశర్మ, రాళ్ళవల్లి.   వేమన (IV Edition)
ఆంధ్రా యూనివర్సిటీ ప్రెస్
వాల్తేరు, 1971
- ఆంజనేయశర్మ, వి.   విమర్శన తృతీయ రేఖ II
నూతనాః కేవల అలంకారాః
శ్రీవేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయః
తిరువతి, 1986
- ఆరుద్ర.   మన వేమన
శ్రీవేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయము
తిరువతి, 1985
- గోపాలకృష్ణారావు, కె.   ఆంధ్రశతకసాహిత్య వికాసము
హైదరాబాద్, 1976
- నరసింహాచార్య, టి.   సాహిత్య సుధాలహరి
కల్పవల్లీ పబ్లికేషన్స్
గూడూరు, 1979
- పాండురంగవిఠల్, ఎస్.   కుసుమాంజలిః
గోపీరమణ పబ్లికేషన్స్
డిపార్ట్మెంట్ ఆఫ్ సాంస్క్రిక్
ఎస్.వి. యూనివర్సిటీ
తిరువతి, 1986
- భానుమూర్తి, జి.   వేమన

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానములు
తిరుపతి, 1982

రాజవంశసహాయ హిరా.

భారతీయ సాహిత్యకోశ్
బీహార్ హిందీ అకాడమీ
పాట్నా, 1973

వేంకటరామశాస్త్రి, దువ్వూరి.

స్వీయచరిత్ర
రచయితల సహకారసంఘము
గుంటూరు-1976

వేంకటరామశాస్త్రి, ఆర్.ఎస్.

భాషాశాస్త్ర ప్రవేశిని
బాలమనోరమా ప్రెస్
మద్రాసు, 1938

వేంకటాచార్యుని, దివాకర్ల.

విశిష్టసభ్యుల ప్రశంస
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ
పు. 97-100 హైదరాబాదు, 1973

శ్రీరామదేశికన్, ఎస్.ఎస్.

వేమనపద్య సంస్కృతానువాదః
మద్రాసు, 1962

సత్యనారాయణచౌదరి, కొత్త

కులపతి
భాషాపోషక గ్రంథమండలి
నిడుబ్రోలు, 1931

”

వైదిక వాఙ్మయచరిత్రము
భాషాపోషక గ్రంథమండలి
నిడుబ్రోలు, 1931

- Balu, V. The Glory of Puttaparti
- Bloomfield, Leonard Language
George Allen & Unwin Ltd,
London, 1969
- Brown, C.P. Verses of Vemana
Andhra Pradesh Sahitya Akadami
II edition, Hyderabad, 1977
- Burrow, T. The Sanskrit Language
faber and faber
24 Russel square
London
- De, S.K. Studies in the History of
Sanskrit Poetics,
Culcutta, 1960 (II Edition)
- Kamalam, S. Unni Comparative Philology
Madras, 1973
- Kane, P.V. History of Sanskrit Poetics
Motilal Banarasi dass
Delhi, 1961
- Mani, Vettam Puranic Encyclopaedia
Motilal Banarasi dass
Delhi, 1975
- S.N. Murti, M. An Introduction to Sanskrit
Linguistics,
D.K. Publications
Delhi, 1984
- Sharma, M.M. The Dhvani theories in
Sanskrit Poetics,

Chowkhamba Publications
Varanasi, 1968

Taraporawala, J.S.

Elements of the Science of
Language
Culcutta University
1962 (3rd edition)

Tucker, T.G.

Introduction to the National
History of Language,
London, 1908

(B) ENGLISH

Katre, S.M.

Panini and Indian Linguistics
Dr. B.R. Sharma
Felicitation Volume
PP. 115-127, K.S. Vidyapeetham
Tirupati, 1986

Krishna Moorthy, K.

Dhvani and Rasa
Kavisekhar Badrinath jha
felicitation volume
PP. 267-281
Darbhanga, 1974

Varadacharya, S.T.G.

State of Sanskrit Studies in Andhra
PP. 54-56
The Sanskrit Viswa
Parishat Souvenir
Tirupati, 1955

Raghavan, V.

Sanskrit lyrics
vedanta kesari
PP. 54-61,
Ramakrishna Mutt
Vol. XLV
Madras-1958

స్వాద్యమాంసాస్త్యిమే వృష్యా ఉష్ణాః పిత్తవివర్ధనాః ।

కషాయతిక్తా రసతో వాతఘ్నాః కటుపాకినః ॥ 28 ॥

వృకము, ఋక్షము, కోక, జంబూక, సింహ వ్యాఘ్రు, తరక్షు, (వ్యాఘ్రభేదము)లమాంసము స్వాదు, వృష్య, ఉష్ణ, పిత్త వర్ధకములుగా నుండును. ఇవి వాత నాశకము కటు విపాకము.

నకులో మూషికః శ్యావిదృభృః శల్యక ఏవ చ ।

కషాయమధురాః శీతా వృష్యా గోధాశ్చ తద్గణాః ॥ 29 ॥

ముంగిస, మూషిక, శ్యావిత్, బ్రభు (నకుల భేదము) శల్యక- వీటి మాంసము కషాయ, మధుర శీతవృష్యము గోధా మాంసము కూడ వీటికి సమానగుణములు కల్గి యుండును.

యే స్యుః శశకురజ్గాద్యాః సృమరశ్చమరాశ్చ యే ।

లఘవో . . . . స్థాః పిత్తలా నాతిబృంహణాః ॥ 30 ॥

శశ, (కుందేలు) కురంగ (హరిణ) సృమర (శృంగత్యాగి మృగము) చమర వీటి మాంసములు లఘు..... ఉష్ణ పిత్తకారకములు కొంచెము బృంహణము.

బార్హిణం మధురోష్ణం తు విషఘ్నం గురు బృంహణమ్ ।

తుల్యం కౌక్కుటజం వన్యం, తత్తుల్యం గ్రామ్యకౌక్కుటమ్ ॥ 31 ॥

నెమలి మాంసము - మధుర, ఉష్ణ, విషనాశకము, గురు బృంహణము, అడవికోడి, ఊరికోడి మాంసము కూడ దీనికి సమాన గుణములు కల్గియుండును.

విష్కిరాః క్రౌచ్చవర్తీకా మయూరేణ సమాః స్మృతాః ।

తస్మాల్లఘుస్తు వర్తీరో వర్తీకా లఘవో లఘుః ॥ 32 ॥

విష్కిర, క్రౌంచ, వర్తీక మాంసగుణములు నెమలికి సమానముగా నుండును. వర్తీర (కపింజలమువంటి పక్షి) దానికంటె లఘువుగా నుండును. వర్తీకము దానికంటె కూడ లఘువుగానుండును.

తిత్తిరిస్తు కటుః పాకే సోష్ణస్తు కఫవాతజిత్ ।

కపిజ్వలశ్చకోరశ్చ ఉపచక్రశ్చ తత్సమాః ॥ 33 ॥

హనుమచ్ఛాస్త్రే, జానమద్ది

భాషాశాస్త్రద్రష్ట - మహాకవి
పాడిని

తెలుగువైజ్ఞానిక వ్రతీక

పు. 9-16

తెలుగు అకాడమీ

హైదరాబాద్, 1979.

సంకేత పద సూచి

(ABBREVIATIONS)

అ.పు	అగ్నిపురాణము
అ.కో	అమరకోశః
అ.శా	అభిజ్ఞానశాకుంతలమ్
ఆం.నా.శ.	ఆంధ్రనాయక శతకము
ఆం.శ.సా.వి	ఆంధ్రశతక సాహిత్యవికాసము
ఋ.సం	ఋగ్వేద సంహితా
క.ఉ	కరోవనిషత్
కా.అ	కావ్యాలంకారః
కు.	కులవతి
కు.సం	కుమారసంభవమ్
కు.సు	కుసుమాంజలిః
కృ.శ	కృష్ణ శతకమ్
కృ.శ	కృష్ణ శతకము
గా.నీ.గీ	గాయత్రీ నీతిగీతావళి
గా.నీ.గీ	గాయత్రీ నీతిగీతావళిః
చంద్రా	చంద్రాలోకః
చి.మీ	చిత్రమీమాంసా
త.క	తత్త్వకథనమ్
తై.ఉ	తైత్తిరీయోపనిషత్
ధ్వ.న్యా	ధ్వన్యాలోకః (సలోచనః)
న.మా	నవరత్నమాలా
న.వా	న చేద్వాల్మీకిరథవిష్యత్
న.శ	నరసింహ శతకమ్
న.శ	నరసింహ శతకము
నా.శా	నాట్యశాస్త్రము

వై.కా	వై.షధకావ్యమ్
ప్ర.య.భూ	ప్రతాపరుద్రీయ యశోభూషణమ్
ప్రా.క	ప్రాస్తావిక కదంబః
భ.గీ	భగవద్గీతా
భా.కా	భామహీయ కావ్యాలంకారః
భా.ప్ర	భావప్రకాశము
భా.శ	భాస్కర శతకమ్
భా.శ	భాస్కర శతకము
భా.శా.ప్ర	భాషాశాస్త్ర ప్రవేశినీ
భా.శా.సం	భాషాశాస్త్ర సంగ్రహః
భా.సా.కో	భారతీయ సాహిత్యకోశ్
మ.భా	మహాభాష్యము
మ.పే	మన పేమన
మా.శవి	మాళవికాగ్నిమిత్రమ్
ముం.ఉ	ముండకోపనిషత్
ర.వం	రఘువంశమ్
ర.గం	రసగంగాధరమ్
రా.వి	రామవిజయః
వి.త.	విమర్శస్తత్పదైరేవ
వి.స.ప్ర	విశిష్టసభ్యుల ప్రశంస
పే.	పేమన
పే.ప.సం	పేమనపద్యసంస్కృతానువాదః
పే.శ	పేమన శతకమ్
పే.శ	పేమన శతకము
వై.వా.చ	వైదికవాఙ్మయ చరిత్రము
వై.సి.కౌ	వైయాకరణ సిద్ధాంతకౌముది
శ.త్ర	శతక త్రయమ్
శ.స	శతక సప్తకమ్

శి.వ	శిశుపాలవధమ్
శ్రీ.కా.శ	శ్రీకాళహస్తిశ్వర శతకమ్
శ్రీ.కా.శ	శ్రీకాళహస్తిశ్వర శతకము
శ్రీ.దా.శ	శ్రీదాశరథి శతకమ్
శ్రీ.దా.శ	శ్రీదాశరథి శతకము
శృ.ప్ర	శృంగార ప్రకాశః
స.వి	సత్యవిజయమ్
సా.సం	సామవేద సంహితా
సా.ద	సాహిత్యదర్పణమ్
సా.సు.లి	సాహిత్యసుధాలహరి
స్వీ.చ	స్వీయ చరిత్ర
సు.ర.భాం	సుభాషితరత్నభాండాగారమ్
సు.శ	సుమతి శతకమ్
సు.శ	సుమతి శతకము
సు.పు	సువర్ణపుష్పమాలా
సు.వృ	సుషుప్తివృత్తమ్
సు.పే.శ	సుమతివేమన శతకాలు

పరిశోధన పత్రములు

(RESEARCH PAPERS)

(A) సంస్కృతమ్

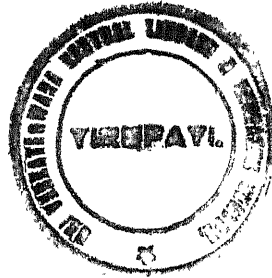
అమారమణ శా.   స్వాతంత్ర్యోత్తర సంస్కృతరూపకేషు దాశ్ఢనిక తత్త్వాని
డా. వి. ఆర్. శర్మణామ్ అమినన్దన గ్రన్థః
పృ. 148-166, కేంద్రీయ సంస్కృతవిధాపీఠమ్,
తిరుపతి, 1966.

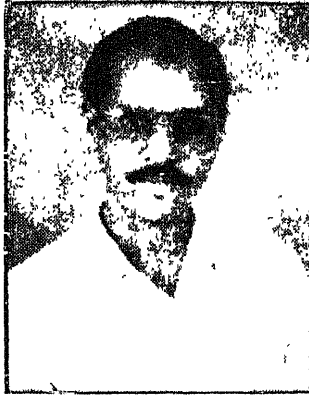
నరసింహాచార్యః, టి.   కులపతేః పరిచయః,
సాహిత్యసుధాలహరీ, పృ. 72-76
కల్పవల్లీ పబ్లికేషన్స్, గుడ్లూరు, 1979.

శక్రభట్టః, డ.   రసాదిరలంకారః
డా. వి. ఆర్. శర్మణామ్ అమినన్దనగ్రన్థః
పృ. 190-196, కేంద్రీయ సంస్కృతవిధాపీఠమ్
తిరుపతి, 1966.

శ్రీకృష్ణశర్మ.   కావ్యే సృష్టిః న కలా
డా. వి. ఆర్. శర్మణామ్ అమినన్దనగ్రన్థః
పృ. 204-212, కేంద్రీయ సంస్కృతవిధాపీఠమ్
తిరుపతి, 1966.

C.P	: Comparative Philology
D.S.P	: Dhvani Theories in Sanskrit Poetics
E.S.L	: Elements of Science of Language
G.P	: The Glory of Puttaparti
H.S.P. De	: History of Sanskrit Poetics
H.S.P. Kane	: History of Sanskrit Poetics
I.N.H.L	: Introduction to the National History of Language
I.S.L	: An Introduction to Sanskrit Linguistics
L.	: Language
P.E	: Puranic Encyclopaedia
S-L	: The Sanskrit Language
V.V	: Verses of Vamana

Name : Dr. S. Panduranga Vithal
M.A., Ph D., Vyakarana Siromani

Present Position ; Research Associate [UGC]
Department of Sanskrit,
S.V. University, TIRUPATI.

Topic of Research : A study of 'Kalaprapurna'
S.T.G. Varadacharya's works

Publications :
Books : 1. Kusumanjali
2. Vyasasudha

Research Papers ; 25 on Various Subjects